

Sabiedrības integrācijas fonds

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Bezpagumtniecības novēršanas pakalpojuma

Mājoklis vispirms izmēģinājumuprojekta īstenošanas rezultāti

Noslēguma ziņojums

2023. gads

Atbalsta pasākumu sniegšanas bezpagumtniekiem
izmēģinājumuprojekts tiek īstenots Sabiedrības integrācijas fonda
projekta "Dažādības veicināšana" (Nr. 9.1.4.4./16/I/001) ietvaros ar
finansējumu no Eiropas Sociālā fonda 85% apmērā un 15% finansē
Latvijas valsts.

Izmēģinājumuprojekta īstenošana tiek veikta Līguma Nr. 1-
32/2022/66 ietvaros, kas noslēgts starp Sabiedrības integrācijas
fondu un Biedrību "Latvijas Samariešu apvienība"

2023. gada septembrī

Pētījuma ziņojumu sagatavoja SIA "SAFEGE Baltija":
Kārlis Lakševics, Kristians Zalāns, Viola Korpa, Ieva Cēbura, Krišjānis Veitners

Saīsinājumi.....	5
Jēdzienu un terminu skaidrojums.....	6
Ievads un metodoloģiskais ietvars.....	9
Metodoloģija	12
Literatūras analīzē balstītais izvērtējums.....	13
Kvalitatīvās metodes izmēģinājumuprojekta ieviešanas pieredzes izvērtēšanai	14
Pakalpojuma lietotāju anketēšana pakalpojuma ietekmes izvērtēšanai.....	16
Sniegto atbalsta pasākumu efektivitātes novērtējuma metodika.....	17
1. Mājoklis vispirms pakalpojuma pieeja un ārvalstu prakse	19
1.1. Mājoklis vispirms pakalpojuma aizsākumi	19
1.2. Pakalpojuma saņemšanas (un noslēgšanas) kritēriji	20
1.2.1 Pakalpojuma mērķgrupas	20
1.2.2 Personu rekrutēšana un atbilstības izvērtēšana	21
1.2.3 Pakalpojuma noslēgšana.....	22
1.3 Mājokļu nodrošināšana	22
1.3.1 Mājokļu fonds un izvietojums.....	23
1.3.2 Īres līgums un mājokļa risku pārvaldība.....	24
1.3.3 Dzīvokļu apsaimniekošana un kvalitāte	25
1.4 Atbalsta pakalpojuma un sociālā darba metodes	26
1.4.1 Atbalsta sniegšanas un sociālā darba pieejas	26
1.4.2 Atbalsta komanda un slodzes	27
1.4.3 Personāla apmācība un komandas darbs	28
1.5. Rezultāti, apmierinātība un izmaksas	29
1.5.1 Pakalpojuma efektivitāte	29
1.5.2 Pakalpojuma rezultāti	34
1.5.3 Apmierinātība ar pakalpojumu	35
1.6. MV bezpajumtniecības izskaušanas stratēģijā	36
1.6.1 Pakalpojuma ieviešana.....	36
1.6.2. MV sadarbības un tīkli.....	37
1.6.3. MV loma bezpajumtniecības izbeigšanas stratēģijā	37
2. Atbalsta pakalpojuma ieviešanas un iesaistīto pašvaldību pieredzes izvērtējums	39
2.1. Vispārējais izmēģinājumuprojekta ietvars un nosacījumi	39
2.1.1. Normatīvais regulējums un sākotnējās ieceres	39

2.2 Pakalpojuma saņemšanas (un noslēgšanas) kritēriji	41
2.2.1 Pakalpojuma mērķgrupas	41
2.2.2 Personu rekrutēšana un atbilstības izvērtēšana	43
2.2.3 Pakalpojuma noslēgšana	45
2.3 Mājokļu nodrošināšana	45
2.3.1 Mājokļu fonds un izvietojums	45
2.3.2 Īres līgums un mājokļa risku pārvaldība	47
2.3.3 Dzīvokļu apsaimniekošana, aprīkojums un kvalitāte	49
2.4 Atbalsta pakalpojuma un sociālā darba metodes	51
2.4.1 Atbalsta sniegšanas un sociālā darba pieejas	51
2.4.2 Atbalsta komanda un slodzes	52
2.4.4 Personāla apmācība un komandas darbs	56
2.5 Sniegto atbalsta pasākumu efektivitātes novērtējums	57
2.5.1 Mājokļa izmaksu salīdzinājums pašvaldībās	58
2.5.2 Pakalpojuma kopējās izmaksas	59
2.5.3 MV pakalpojumu efektivitātes salīdzinājums ar citiem, atbilstošiem pakalpojumiem	62
2.6 Izmēģinājumu projekta atbilstība MV principiem un klientu apmierinātība	66
2.6.1 Atbilstība Pathways modelim	66
2.6.2 Apmierinātība ar pakalpojumu	69
3. Ietekme uz mērķa grupas situācijas izmaiņām un sasniegtie rezultāti	71
3.1 Izmēģinājumu projekta dalībnieku raksturojums	71
3.1.1 Vecums, dzimums un tautība	72
3.1.2 Ilgums bez pastāvīgas dzīvesvietas	73
3.1.2 Pēdējā uzturēšanās vieta pirms dalības MV	74
3.2 Mājokļa saglabāšana un dzīves kvalitāte	74
3.2.1 Mājokļa saglabāšana	74
3.2.2 Dzīves kvalitāte	75
3.2.3 Apmierinātība un vajadzību un problēmu risināšana	76
3.3 Ienākumi un nodarbinātība	77
3.3.1 Ienākumu apjoms	77
3.3.2 Nodarbinātība un ienākumu avoti	78
3.3.3 Prasmju pilnveide	79
3.4 Veselība un problēmlietošana	80
3.4.1 Veselības stāvoklis un veselības aprūpes pakalpojumu izmantošana	80
3.4.2 Kontrole pār atkarību un atkarību rehabilitācija	81
3.5 Integrācija sabiedrībā	82
3.5.1 Piederības sajūta sabiedrībai	82
3.5.2 Pasākumu apmeklēšana un brīvprātīgais darbs	83

3.5.3 Saskare ar policiju un nonākšana apcietinājumā	83
Secinājumi	85
Priekšlikumi un rekomendācijas atbalsta pasākumu sniegšanas uzlabošanai	1
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	1
Pielikumi	5
Pielikums Nr.1 Pakalpojuma apraksts	5

Saīsinājumi

ACT – kopienas pastiprinātais atbalsts (assertive community treatment)

CSQ – client satisfaction questionnaire (klientu apmierinātības anketa)

ESF – Eiropas Sociālais fonds

EM – Ekonomikas ministrija

EPOCH – Eiropas platforma bezpajumtniecības apkarošanai

FEANTSA – European Federation of National Organisations Working with the Homeless (Eiropas Nacionālo organizāciju federācija darbam ar bezpajumtniekiem)

GMI – garantētais minimālais ienākums

GRT – garīga rakstura traucējumi

ICM – intensīva gadījuma vadība (intensive case management)

IeM – Iekšlietu ministrija

LM – Labklājības ministrija

LR – Latvijas Republika

LGBTQ+ – lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu, kvīru u.c.

LSA – Latvijas Samariešu apvienība

NMPD – Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests

NVA – Nodarbinātības valsts aģentūra

NVO – Nevalstiska organizācija

MK – Ministru kabinets

MV – Mājoklis vispirms

Pathways – Oriģinālais Pathways to Housing Mājoklis vispirms pakalpojuma modelis

SIF – Sabiedrības integrācijas fonds

SPAP – Sociālo pakalpojumu attīstības padome

t.s. – tā sauktais, tā sauktie

t.sk. – tai skaitā, to skaitā

u.c. – un citi

u.tml. – un tam līdzīgi

VM – Veselības ministrija

Jēdzienu un terminu skaidrojums

Jēdziens	Skaidrojums
Atbalstītais mājoklis (<i>Supported housing unit</i>)	Atbalstītais mājoklis ir viens no Somijā piedāvājamiem mājokļa veidiem personām bez pastāvīgas dzīvesvietas ar augstām atbalsta vajadzībām, kur dzīvoklis atrodas ēkā, kurā pieejams 24 stundu atbalsts.
Atbilstība (<i>Fidelity</i>)	Atbilstība Mājoklis vispirmos izvērtējumos apzīmē uzticību oriģinālajam pakalpojuma sniegšanas modelim mērķa grupas atlasē, mājokļu atlasē, pakalpojumu pieejamībā, to sniegšanas filozofijā un programmas nodrošinājumā.
Bezpajumtniecība (<i>Homelessness</i>)	Bezpajumtniecība ¹ ir mājokļa trūkuma situācija: cilvēkam īpašumā vai faktiskā valdījumā nav piemērotas dzīvojamās telpas, kurā būtu nodrošināti vismaz pamatpakalpojumi (apkure, aukstais ūdens, kanalizācija). Tiešā nozīmē ar saprot absolūtu mājokļa trūkumu, proti, dzīvi uz ielas (piem., nakšņošanu parkos, kāpņu telpās, bēniņos); pārvietošanos starp pagaidu uzturēšanās vietām (piem., draugi, radnieki, krīzes centri, patversmes); dzīvi privātās, pastāvīgai dzīvei nepiemērotās (bez elementārām ērtībām, piem., bez ūdens, dušas vai vannas, apkures un kanalizācijas, nav pieejama elektrība) būvēs (piem., šķūnīšos, dārza mājiņās). 2009. gadā ANO Ekonomikas komisija Eiropas valstu statistikas pārvaldēm ieteica definēt bezpajumtniecību kā: 1) primāro bezpajumtniecību, ko raksturo personu dzīve uz ielas, bez tādas pajumtes, kas ir atzīta par dzīvojamo māju un neatrodas avārijas stāvoklī; 2) sekundāro bezpajumtniecību, kas attiecināma uz personām, kurām nav pastāvīgās dzīvesvietas un kuras bieži pārvietojas starp dažādām piemājošanas vietām. Eiropas Nacionālo organizāciju federācija darbam ar bezpajumtniekiem (FEANTSA) iedala pēc tās smaguma pakāpes: 1) patvēruma trūkums (nakšņo dabas vai pilsētas vidē); 2) mājokļa trūkums (pagaidu īslaicīgs patvērums, patversmes, krīzes centri); 3) dzīve nedrošos mājokļos (bez likumīga pamata, avārijas stāvoklī B 54 esošās būvēs, izlikšanas situācijā, vardarbības draudu apstākļos); 4) dzīve neatbilstošos mājokļos (dzīvojamos vagoniņos, kempingpiekabēs, ekstrēmas pārapdzīvotības apstākļos).
Bezpajumtnieks	Bezpajumtnieks persona bez noteiktas dzīvesvietas. Latvijā normatīvajos aktos nav noteikts, kāda persona tiek uzskatīta par bezpajumtnieku. „Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums” nenosaka, kas ir bezpajumtnieks, bet nosaka, kas ir patversme, kā arī to personu loku, kuri var saņemt patversmes pakalpojumu.
Duālā diagnoze (<i>dual diagnosis</i>)	Duālā diagnoze apzīmē situāciju, kad persona vienlaicīgi cieš gan no psihiskās veselības problēmas, gan alkohola vai narkotisko vielu lietošanas. Konstatējot abu problēmu klātesamību, tiek lietota integrētā duālās diagnozes rehabilitācija (Integrated Dual Diagnosis Treatment) ² .

¹ Bela, B. un Rasnača, L. (zin. red.). *Sociālā darba vārdnīca*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023. 640 lpp.
<https://www.lm.gov.lv/lv/media/23154/download?attachment>

² Tsemberis, S. (2020). *A Housing First Manual for Ireland*. Dublin: Dublin Region Homeless Executive.

Efektivitāte (<i>Efficiency</i>)	Efektivitāte tiek izmantota, lai novērtētu ieguldījumu attiecību pret sasniegtajiem mērķiem un rezultātiem. Efektivitāte nosaka, cik veiksmīga ir rīcība attiecībā pret izvirzīto mērķi. Ja mērķi nav sasniegti, jāizvērtē, cik liels ir progress pret plānoto mērķi un kādi faktori ir ietekmējuši mērķu sasniegšanu, kāpēc kaut kas nav bijis veiksmīgs vai kāpēc tas vēl nav sasniegts. Analīzē tiek noteikts, vai ir bijusi neparedzēta ietekme ³ . Efektivitāti raksturo spēja sasniegt iznākumu ar iespējami zemākām izmaksām jeb, izmantojot pieejamos resursus, sasniegt maksimāli labāko iznākumu.
Ietekme (<i>Impact</i>)	Ietekme tiek noteikta, lai identificētu un novērtētu aktivitāšu efektu, tostarp novērtētu to, vai ES fondu atbalsts radījis papildus pievienoto vērtību un cik lielā mērā sasniegtos rezultātus var cēloniski attiecināt un tieši saistīt ar ieguldījumiem pasākumā. Intervences rezultātā var rasties papildus ietekme attiecībā uz dažādiem aspektiem ⁴ .
Izkliedes izvietojums (<i>scattered site</i>)	Izkliedes izvietojums apzīmē MV pakalpojumā dominējošo pieeju dzīvokļus nodrošināt dažādās pilsētas vietās, veicinot personas izvēles iespējas mājokļa lokācijai un samazinot personu koncentrāciju vienā ēkā, kas var veicināt problēmlietošanu.
Kopienas pastiprināts atbalsts (<i>Assertive community treatment</i>)	Kopienas pastiprināts atbalsts (ACT) ir intensīvas gadījuma vadības forma, kurā tā tiek nodrošināta komandā un paralēli gadījuma vadībai ietver citu tiešu atbalstu, t.sk. psihiskajai veselībai, alkohola un narkotisko vielu problēmu risināšanai. MV pakalpojumā ACT ir paredzēts personām ar augstām atbalsta vajadzībām un duālo diagnozi.
Labsajūtas atgūšanas rīcības plāns (<i>Wellness Recovery Action Plan</i>)	Labsajūtas atgūšanas rīcības plāns (WRAP) ir strukturēta metodoloģija personas monitorētām psihiskās veselības atgūšanas aktivitātēm un refleksijai, kas plaši lietots MV pakalpojumā.
Lietderība (<i>Effectiveness</i>)	Lietderība nosaka attiecības starp resursiem, ko izmanto intervencei, un intervences radītajām izmaiņām (kas var būt pozitīvas vai negatīvas) ⁵ . Lietderības izvērtējums paredz mērķu sasniegšanas analīzi, novērtējot vai sasniegtie iznākumi atbilst sākotnēji noteiktajiem mērķiem, mērķu sasniegšanas pakāpi un to, vai tika izmantotas labākās intervences metodes.
Mājokļa vadīta pieeja (<i>Housing-led</i>)	Mājokļa vadīta pieeja apzīmē pakalpojumus un stratēģijas, kuros centrāla ir ātra mājokļa nodrošināšana bezpajumtniecības riska novēršanai, bet kurās ne obligāti ir pieejams intensīvs atbalsts personām ar augstām atbalsta vajadzībām.
Mājoklis vispirms (<i>Housing First</i>)	Mājoklis vispirms ir atbalsta pakalpojums personām bez pastāvīgas dzīvesvietas, kas par primāro atbalstu izklūšanai no bezpajumtniecības stāvokļa nosaka personīga mājokļa nodrošināšanu, kas tiek kombinēts ar klienta vadītiem dažāda tipa atbalsta pakalpojumiem.
Nozīmīgums (<i>Relevance</i>)	Nozīmīgums nosaka vai izvēlētie līdzekļi un to īstenošanas veidi sekmē mērķu sasniegšanu un vai ieguldījuma mērķi atbilst problēmai, kura ir jārisina ⁶ .
Ontoloģiskā drošība (<i>Ontological security</i>)	Ontoloģiskā drošība apzīmē stāvokli, kurā persona jūtas relatīvi droša par savu situāciju un nākotni prestatā nepārredzamas sistēmiskas nedrošības (precarity) sajūtai. MV teorijā tā tiek pieņemta kā

³ Eiropas Komisijas (EK) izstrādātās "Labākas pārvaldības vadlīnijas" (European Commission, Better Regulation Guidelines, Better Regulation Toolbox). https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how/better-regulation-guidelines-and-toolbox_en

⁴ Turpat.

⁵ Turpat.

⁶ Eiropas Komisijas (EK) izstrādātās "Labākas pārvaldības vadlīnijas" (European Commission, Better Regulation Guidelines, Better Regulation Toolbox). https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how/better-regulation-guidelines-and-toolbox_en

	būtiska, lai veicinātu pārmaiņas personu dzīvēs, kuras ilgstoši nomācis bezpajumtniecības stāvoklis, pastiprinot dažāda veida sociālās problēmas.
Pakāpienu jeb mājokļa gatavības pieeja (<i>Staircase or housing readiness model</i>)	Pakāpienu jeb mājokļa gatavības pieeja apzīmē bezpajumtniecības pakalpojumus, kuros personām ir jāizpilda noteikti kritēriji (piemēram, atturība vai pastāvīgi ienākumi), lai sasniegtu iespējas nonākt pie pastāvīgas dzīvesvietas. Pieeja parasti tiek pretstatīta MV un mājokļa vadītiem pakalpojumiem, kuros mājoklis tiek nodrošināts bez pirms tam izpildāmiem soļiem vai mājokļa gatavības kritērijiem.
Sociālās īres aģentūra (<i>Social rental agency</i>)	Sociālās īres aģentūra – pašvaldības vai nevaldības bezpeļņas organizācija, kas mediē attiecības starp privāto īres tirgu un labklājības mērķiem un instrumentiem nodrošināt dzīvokli mājāsaimniecībām ar augstu mājokļa izmaksu slogu un/vai sociālās atstumtības un bezpajumtniecības risku. Sociālās īres aģentūras meklē dzīvokļus privātajā tirgū pieejamās cenās, nodrošina maksājumu un mājokļa kvalitāti un atbalsta izīrētāja un īrnieka attiecību mediāciju personām, kurām nepieciešams atbalsts, lai uzlabotu visu iesaistīto pušu garantijas un mazinātu diskrimināciju īres tirgū ⁷ .

⁷ FEANTSA (2012). *Social Rental Agencies: An Innovative Housing-led Response to Homelessness*. Brussels: FEANTSA.

Levads un metodoloģiskais ietvars

2020. gadā Eiropas Parlaments lēsa, ka bezpajumtniecība ES dalībvalstīs pēdējos 10 gados ir pieaugusi par 70%⁸. Nelielu daļu no tā var skaidrot kā rezultātu labākam bezpajumtniecības monitoringam, bet lielākoties tas norāda uz augošām cenām mājokļu tirgos un trūkumiem mājokļu nodrošināšanas un sociālā atbalsta sistēmās. Arī nesens LR Tiesībsarga vērtējums lēš, ka posmā no 2002. – 2017. gadam patversmju klientu skaits un proporcionāli arī bezpajumtniecība Latvijā varētu būt pieaugusi 4 reizes⁹. Lielā daļā Eiropas, ieskaitot Latviju, pieejamie dati par bezpajumtniecībai pakļauto iedzīvotāju skaitu ir nepilnīgi, un bezpajumtniecībai pakļauto skaits, visticamāk, ir lielāks. Neskatoties uz ierobežotajiem datiem, pētījumi par bezpajumtniecības izmaksām un investīcijām tās mazināšanā parāda, ka bezpajumtniecības prevencei un mazināšanai ir ne vien cilvēktiesības nodrošinoši un sociāli, bet arī finansiāli ieguvumi sabiedrībai¹⁰. Likumsakarīgi, 2021. gadā Eiropas Komisija, Eiropas Parlaments, partnervalstis un partneri vienojās par Lisabonas deklarāciju par Eiropas platformu bezpajumtniecības apkarošanai (EPOCH) ar mērķi dalībvalstīs izskaust bezpajumtniecību līdz 2030. gadam¹¹.

Eiropā labākie rezultāti bezpajumtniecības mazināšanā ir Somijai un Dānijai, kurās ne vien attiecīgi no 2007. un 2009. gada ir nacionāla līmeņa bezpajumtniecības izskausanas stratēģijas, bet to centrā ir mājokļa vadīti (housing-led) pakalpojumi, kas sociālo atbalstu kombinē ar mājokļa atbalstu¹². Centrāls šajās stratēģijās ir Mājoklis vispirms (Housing First, turpmāk – MV) pakalpojums, kurš 90. gadu sākumā izstrādāts ASV un pēdējās dekādēs kļūst arvien izplatītāks arī Eiropā un citur pasaulē. Ziņojuma rakstīšanas laikā MV pakalpojums bezpajumtniecības mazināšanai tiek lietots vismaz 21 Eiropas valstī. Lai gan pakalpojums tiek pielāgots katrā no tā sniegšanas valstīm un atbilstība oriģinālajam modelim atšķiras, MV pakalpojuma pamatā Eiropā ir 8 pamatprincipi¹³:

⁸ European Parliament (2020). *EU should set goal to end homelessness by 2030*. Pieejams:

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20201120IPR92124/eu-should-set-goal-to-end-homelessness-by-2030>

⁹ Arklone, I. (2019). *Bezpajumtniecība Latvijā. Pētījums*. Rīga: LR Tiesībsargs. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/migrate_2022/content/bezpajumtnieciba_latvija_petijums_2019_1594305394.pdf

¹⁰ Pleace, N., Baptista, I., Benjaminsen, L. & Busch-Geertsema, V. (2013). *The Costs of Homelessness in Europe: An Assessment of the Current Evidence Base*. Brussels: European Observatory on Homelessness.

¹¹ Lisbon Declaration on the European Platform on Combatting Homelessness. Pieejams: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=24120&langId=en>

¹² Pleace, N., Baptista, I. & Knutagård, M. (2019). *Housing First in Europe: An Overview of Implementation, Strategy and Fidelity*. Brussels: Housing First Europe Hub.

¹³ Pleace, N. (2016). *Housing First Guide Europe*. Brussels: FEANTSA.

Pamatprincipi

Ikvienam ir tiesības uz mājokli

Klienta atbalsta pakū kontrolē klients

Mājoklis ir atdalīts no cita atbalsta

Orientācija uz rehabilitāciju

Kaitējuma mazināšanas pieeja

Aktīvs atbalsts, bet bez piespēšanas

Balstīšanās klienta stiprajās pusēs

Elastīgs atbalsts tik ilgi, cik nepieciešams

Aņņemoties veikt soļus bezpajumtniecības novēršanai un Lisabonas deklarācijas īstenošanai, Latvijā 2022. gadā tika uzsākta virzība uz bezpajumtniecības novēršanas pakalpojuma izstrādi, kā rezultātā Sabiedrības integrācijas fonds (turpmāk – SIF) ar Eiropas Sociālā fonda finansējumu izstrādāja **izmēģinājumu projektu “Atbalsta pasākumu sniegšana bezpajumtniekiem”** (turpmāk – Izmēģinājumu projekts), kurā tika izmantota Mājoklis vispirms pieeja. Izmēģinājumu projekta pakalpojuma sniedzējs bija Latvijas Samariešu apvienība (turpmāk – LSA), bet pakalpojuma izvērtējumu un ar to saistīto izpēti veica Safege Baltija. Šajā ziņojumā apkopota un analizēta MV ārvalstu prakse, kā arī Izmēģinājumu projekta ieviešana, izmaksas un sasniegtie rezultāti. Ziņojuma mērķis ir izvērtēt pakalpojuma ieviešanas specifiku Latvijā, sniedzot informatīvo bāzi pakalpojuma sniegšanai, atklājot pakalpojuma rezultātus, t.sk. plānojot tā ieviešanu citās pašvaldībās, kā arī sniegt rekomendācijas bezpajumtniecības mazināšanai Latvijā tik tālu, cik tās mazināšanas iespējas un izaicinājumus parāda Izmēģinājumu projekta pieredze.

Īss izmēģinājumu projekta apraksts

Izmēģinājumu projekta mērķis bija pielāgot MV pieeju Latvijas socioekonomiskajai videi, radīt šī pakalpojuma aprakstu un testēt šo pakalpojumu 3 Latvijas pašvaldībās aptuveni 1 gadu, izvērtējot tā ietekmi uz mērķa grupu. Izmēģinājumu projektā ir iesaistījušās 3 pašvaldības:

- ▶ Liepājas valstspilsētas pašvaldība (10 dalībnieki);
- ▶ Rīgas valstspilsētas pašvaldība (28 dalībnieki);
- ▶ Valmieras novada pašvaldība (11 dalībnieki).

Pakalpojuma aprakstu izveidoja un pilnveidoja Latvijas Samariešu apvienība sadarbībā ar Safege Baltija un citām projektā iesaistītajām pusēm. Pakalpojumu Izmēģinājumu projekta ietvarā īstenoja Latvijas Samariešu apvienība sadarbībā ar Sociālā atbalsta un izglītības fonda Kurzemes ģimeņu atbalsta centru "Liepāja". Latvijas Samariešu apvienība arī sniedza Rīgas pašvaldībai ar dzīvokļu nodrošināšanu projekta ietvaros saistīto pakalpojumu. Ar Izmēģinājumu projektu saistīto izpēti, t.sk. dizaina domāšanas darbnīcas, īstenoja Safege Baltija. Izmēģinājumu projektā iesaistītās pašvaldības definēja kritērijus dalībnieku atlasei, un Valmieras un Liepājas gadījumā nodrošināja dalībniekiem mājokli no sava dzīvojamā fonda, kamēr Rīgas gadījumā tika izmantoti brīvajā tirgū esošie dzīvokļi.

Lai gan pakalpojuma plānotā kapacitāte bija 100 personas, mājokļu nodrošināšanas izaicinājumu dēļ Izmēģinājumu projektā pakalpojumu vismaz 1 dienu saņēma 49 dalībnieki, taču 1 diemžēl neilgi pēc pakalpojuma uzsākšanas mira, tāpēc šo izvērtējumu lielākoties veido analīze par 48 Izmēģinājumu projekta dalībnieku pieredzi¹⁴.

Vidējais Izmēģinājumu projekta dalībnieku vecums, uzsākot lietot pakalpojumu bija aptuveni 54 gadi. Salīdzinot izmēģinājumu projekta dalībnieku vecumu ar patversmes klientu vecumu Rīgā 2020./2021. gada sezonā, šī izmēģinājumu projekta dalībnieki bija mazliet vecāki – ja Rīgas patversmēs 27% klientu bija vecumā 18-40 gadi, šādā vecumā bija tikai 4% izmēģinājumu projekta dalībnieku.¹⁵ Savukārt 25 pakalpojuma lietotāji bija vīrieši un 24 – sievietes. Neilgi pēc pakalpojuma uzsākšanas dalībnieki aizpildīja anketu (n=48), kuras rezultātus apkopojot redzams, ka pirms pakalpojuma uzsākšanas 15 izmēģinājumu projekta dalībnieki bijuši bez pastāvīgas dzīvesvietas bija 10 vai vairāk gadus, 11 – 4 līdz 10 gadus, 11 – 1 līdz 3 gadus, bet 5 līdz 1 gadam, kamēr 6 dalībnieki uz šo jautājumu neatbildēja. Lielākā daļa dalībnieku ir bez pajumtes vairākus gadus, kam ir būtiska ietekme uz personu veselību un labbūtību, jo tas veicina pašvērtējuma samazināšanos, augstākus depresijas riskus¹⁶, hroniskas veselības problēmas, atkarību pastiprināšanos, pakļautību vardarbībai, sociālo atstumtību un darba tirgū pieprasīto prasmju trūkumu. Uzskaitītajām sekām, īpaši attiecībā uz fizisko un mentālo veselību, ilgākas bezpajumtniecības pieredzes rezultātā ir tendence pieaugt¹⁷.

	Vidēji	Rīga	Liepāja	Valmiera
Vecums	54,3	56	55	51
Gadi bez pastāvīgas dzīvesvietas	9,3	7,8	13	10,2

Tabula: Izmēģinājumu projekta dalībnieku vidējais vecums un gadi bez pastāvīgas dzīvesvietas

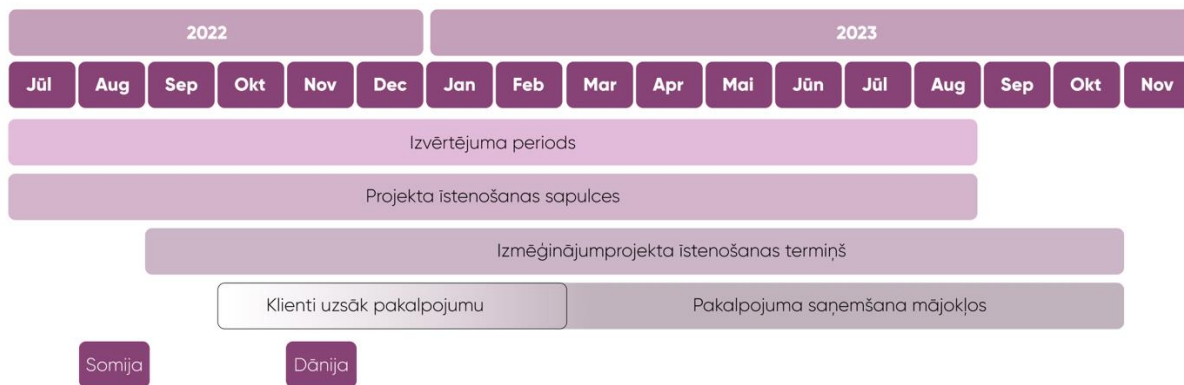
Darbs pie Izmēģinājumu projekta realizācijas no pakalpojuma sniedzēja puses uzsākts 2022. gada 4. augustā. Izmēģinājumu projekts norisinās no 2022. gada 15. septembra, kad pakalpojuma apraksts tika apstiprināts SPAP. Pirmais dalībnieku saraksts tika sagatavots 25. augustā, pirmie pakalpojuma lietotāji saņēma mājokli 2022. gada oktobra sākumā, bet noslēdzošie – 2023. gada februārī. Izmēģinājumu projekta ietvaros pakalpojums pēc pagarinājuma piešķiršanas tiks saņemts līdz 2023. gada 30. oktobrim (līgumos ar pašvaldībām minētais noslēguma termiņš). Savukārt šis izvērtējums ir pabeigts 2023. gada 1. septembrī, un tas aplūko situāciju līdz šim datumam, lielāko daļu datu ievācot līdz augusta vidum. Attiecīgi – pakalpojuma lietotāji, Izmēģinājumu projektam noslēdzoties, pakalpojumu būs lietojuši 10 līdz 14 mēnešus, taču ziņojums apraksta situāciju pēc 7 līdz 11 mēnešu pakalpojuma lietošanas. Izmēģinājumu projekta īstenošanas laikā tajā iesaistīto pušu pārstāvji divas reizes devās pieredzes apmaiņas braucienos uz vietām Somijā un Dānijā, kurās MV pakalpojums ar nedaudz atšķirīgām pieejām, bet ar labiem rezultātiem tiek nodrošināts jau ilgstoši.

¹⁴ Ar Izmēģinājumu projekta dalībniekiem turpmāk ziņojumā apzīmētas personas, kuras saņēma MV pakalpojumu (mājokli un atbalsta pakalpojumu), bet dažkārt lietoti arī apzīmējumi klienti, pakalpojuma lietotāji un īrnieki. Gan apzīmējums klienti, gan pakalpojuma lietotāji sociālā darba publiskajā uztverē dažkārt iegūst negatīvu konotāciju, bet tā kā gan pakalpojumu dizaina valoda, gan MV oriģinālās izstrādes šos apzīmējumus lieto, ziņojumā lietoti abi, tajā pašā laikā dalībnieku cieņpilnu reprezentāciju nodrošinot citos datu atspoguļošanas veidos. Kritērijus Izmēģinājumu projekta dalībnieku atlasei atbilstoši pašvaldības prioritātēm noteica iesaistītās pašvaldības.

¹⁵ <https://ld.riga.lv/files/Prezentācijas/Bezpajumtniecība%2001062021.pdf>

¹⁶ Saade, R., & Winkelman, C. (2002). Short-And Long-Term Homelessness And Adolescents' self-Esteem, Depression, Locus Of Control And Social Supports. *Australian journal of social issues*, 37(4), 431-445.

¹⁷ Gultekin, L. E., Brush, B. L., Ginier, E., Cordon, A., & Dowdell, E. B. (2020). Health risks and outcomes of homelessness in school-age children and youth: A scoping review of the literature. *The Journal of School Nursing*, 36(1), 10-18.

Grafiks: Izmēģinājumprojekta īstenošanas laika grafiks

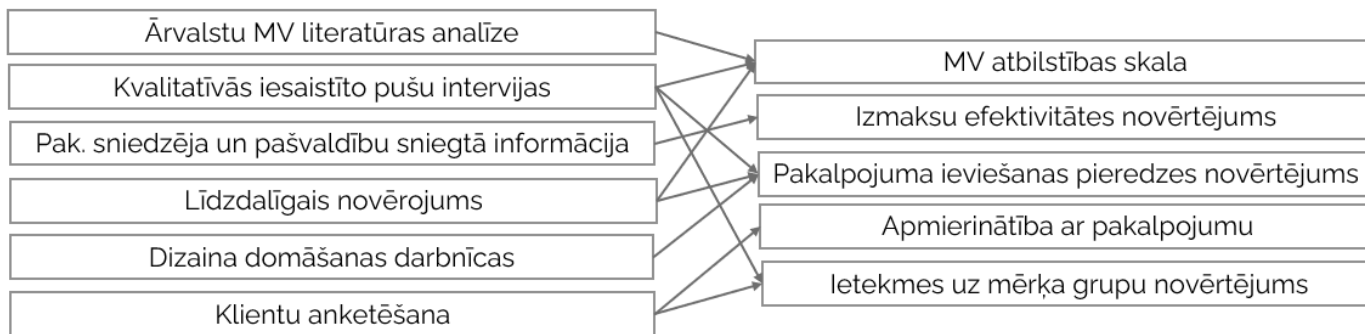
Izmēģinājumprojekta ietvaros MV pakalpojuma sākotnējais apraksts tika veidots, apzinot pakalpojuma sniegšanas veidus ārvalstīs (t.sk. ar ārvalstu vizīšu palīdzību) un iepazīstoties ar vietējo sociālo pakalpojumu aprakstiem, lai Latvijas MV pakalpojums atbilstu kopējam šī pakalpojuma garam un vienlaikus būtu īstenojams kā Izmēģinājumprojekta, tā sociālā pakalpojuma formā pēc Izmēģinājumprojekta noslēgšanās. Latvijas izmēģinājumprojektā mājokļiem tika izmantots kā pašvaldību dzīvojamais fonds (kopumā Liepājas un Valmieras gadījumā), gan brīvajā tirgū esoši dzīvokļi (Rīgas gadījumā). Izmēģinājumprojektā kopumā tika pielietots mājokļu izkliešanas princips, piešķirot mājokļus dažādās pašvaldības apkaimēs un ēkās, taču dažos gadījumos vairāki pakalpojuma saņēmēji dzīvoja vienā vai blakus ēkās (sk. 2.3.1 nodaļu). Projektā lietota arī jauna pieeja atbalsta komandas veidošanā, sociālajam darbiniekam sadarbojoties ar sociālo mentoru (turpmāk – mentoru), kas atšķiras no ārvalstu prakses, lai gan kopumā darbā atbilstība oriģinālajam modelim ir samērā tuva (sk. 2.6.1 nodaļu). Kopumā Izmēģinājumprojekts vērtējams kā nozīmīgākā inovācija bezpajumtniecības pakalpojumos pēdējās desmitgades laikā Latvijā.

Atbalsta pakalpojuma bezpajumtniekiem apraksta izstrāde un pielāgošana, un citu ar pakalpojumu saistītu skaidrojošu dokumentu un pielikumu izveide tika veikta visu Izmēģinājumprojekta norises laiku. Laika gaitā veiktās izmaiņas tika balstītas 33 projekta īstenošanas sapulcēs un 3 dizaina domāšanas darbnīcu rezultātos. Turpmāk aprakstām metodoloģiju, kas lietota, izvērtējot MV pakalpojuma ieviešanu un rezultātus Latvijā.

Metodoloģija

Izvērtējuma ziņojuma metodoloģiju veido četri virzieni, kuros sešas datu vākšanas metodes kombinētas piecu veidu rezultātu apkopošanai.

- ▶ Pirmkārt, tika veikta MV ārvalstu prakses analīze, apkopojot lietišķo un zinātnisko literatūru, kā arī konsultējoties ar pakalpojuma sniedzējiem un ieviesējiem ārvalstīs. Apkopojot pakalpojuma pamatprincipus, tika analizēta Izmēģinājumprojekta **atbilstība atzītajai ārvalstu praksei**.
- ▶ Otrkārt, Izmēģinājumprojekta **ieviešanas un pieredzes novērtēšanai** tika izmantotas līdzdalīgās un kvalitatīvās metodes: līdzdalīgais novērojums, dizaina domāšanas darbnīcas un daļēji strukturētas iesaistīto pušu intervijas.
- ▶ Treškārt, pakalpojuma lietotāji tika anketēti aptuveni 2 mēnešus pēc pakalpojuma uzsākšanas un 6-10 mēnešus pēc pakalpojuma uzsākšanas, izvērtējot **pakalpojuma ietekmi** uz dažādām dzīves jomām, kā arī klientu apmierinātību ar pakalpojumu un saņemto atbalstu. Veicot ietekmes analīzi, tika ņemta vērā arī klientu lietās esošā informācija un sociālā darba speciālistu vērtējums par sociālā darba dinamiku.
- ▶ Ceturtkārt, lai izvērtētu **pakalpojuma efektivitāti**, tika analizēti pakalpojuma sniedzēja un pašvaldību sniegtie dati par mājokļu un atbalsta nodrošināšanas izmaksām, salīdzinot tās ar citiem, līdzīgiem pakalpojumiem.

Grafiks: Pētījumā izmantotās metodes izvērtējuma rezultātu apkopošanai

Literatūras analīzē balstītais izvērtējums

Ārvalstu pieredzes apkopojums

Ārvalstu pieredze MV pakalpojuma sniegšanā ziņojumā apkopota, izmantojot 2 pieejas: literatūras analīzē un saziņā ar pakalpojuma sniedzējiem. Pirmkārt, veikta literatūras izpēte, ko veido divas daļas. Vienu sastāda MV rokasgrāmatu, ceļvežu, informatīvo materiālu un platformu izpēte, detalizējot būtiskākos pakalpojuma sniegšanas aspektus. Tā kā visplašākā literatūra pieejama anglofonajās valstīs, visvairāk informācija no ceļvežiem aplūkota no Apvienotās Karalistes, ASV, Austrālijas, Īrijas, Kanādas, kā arī visai Eiropai paredzētā un plaši tulkotā Housing First Guide Europe¹⁸. Otru daļu veido zinātniskās literatūras pārskats, novērtējot dažādus pakalpojuma ieviešanas un sasniegto rezultātu aspektus. Zinātniskie raksti par MV apkopoti, izmantojot SCOPUS un Web of Science datubāzu meklētājus, atslēgas vārdus “Housing First” meklējot kopā ar būtiskākajiem aplūkojamajiem aspektiem: “outcomes” (rezultāti), “fidelity” (atbilstība), “satisfaction” (apmierinātība), “graduation” (noslēgšana), “implementation” (ieviešana), “RCT” (kontrolēts nejaušināts pētījums). Pēc pirmās rakstu izlases apkopošanas tā papildināta ar atpakaļ un uz priekšu citētajiem rakstiem (backward and forward reference searching). Balstoties literatūras analīzē, tika izstrādāta tematiska kodu sistēma, pēc kuras datu apstrādē kodēti kvalitatīvie dati un kas veido ziņojuma struktūru.

Otrkārt, apzinātas MV pakalpojuma sniegšanas un ieviešanas prakses no praktiķiem citur Eiropā un pasaulē. Tā kā Izmēģinājumuprojekts līdz ziņojuma izstrādei ietvēra divas ārvalstu vizītes, Somijā un Dānijā, apkopota informācija no attiecīgajām ārvalstu vizītēm un to ietvaros sniegtajām prezentācijām. Tāpat viens no pētniekiem piedalījās Housing First Europe Hub “Train the Trainer” apmācībās¹⁹ kopā ar dažādām pakalpojuma sniegšanā iesaistītām personām Apvienotajā Karalistē, Austrālijā, Beļģijā, Brazīlijā, Francijā, Itālijā, Nīderlandē, Serbijā, Slovākijā, Somijā, Spānijā un Zviedrijā. Apmācību laikā tika apspriestas gan dažādas pakalpojuma sniegšanas nianšes, kas ir mazāk klātesošas ceļvežos, gan diskutētas dažādas atšķirības pakalpojuma sniegšanā un teorijā. Vairāki jautājumi, kas nepieciešami ziņojumam, tika noskaidroti, par to aptaujājot pakalpojuma sniedzējus no iepriekš minētajām valstīm. Papildus tika organizētas arī divas attālinātās tikšanās ar pakalpojuma sniegšanā iesaistītu personu Polijā un mājokļu izīrētāju Slovākijā. Gadījumos, kad ziņojumā atsaucamies uz ārvalstu pieredzi bez atsaucēm, šī informācija ir iegūta tiešā saziņā ar pakalpojuma sniedzējiem attiecīgajā valstī.

MV atbilstības (fidelity) izvērtējums

Ārvalstu pieredze rāda, ka nereti par MV pakalpojumu tiek nosaukti pakalpojumi, kuri pieturas pie MV principiem tikai daļēji, kamēr pakalpojumu izvērtējumi parāda, ka MV pakalpojuma rezultāti ir labāki programmās, kas tuvāk seko oriģinālajam modelim²⁰. Līdz ar to būtiska daļa no MV pakalpojuma izvērtējumiem ietver novērtējumu sekošanai MV principiem. Pēdējo dekāžu laikā ir izstrādāti vairāki standartizēti modeļi atbilstības (fidelity) novērtēšanai, kas balstās

¹⁸ Pleace, N. (2016). *Housing First Guide Europe*. Brussels: FEANTSA. Pieejams:

https://www.feantsa.org/download/hfg_full_digital1907983494259831639.pdf

¹⁹ Housing First Training. Pieejams: <https://housingfirsteurope.eu/housing-first-training/>

²⁰ Goering, P., Veldhuizen, S., Nelson, G.B., Stefancic, A., Tsemberis, S., Adair, C.E., Distasio, J., Aubry, T., Stergiopoulos, V. and D. L. Streiner, D.L. (2016). Further Validation of the Pathways Housing First Fidelity Scale. *Psychiatric Services*, 67(1), 111-114.

Cembera izstrādātajā atbilstības skalā²¹ ārējo izvērtētāju vajadzībām. Kopš tā laika skala ir tikusi dažādos veidos papildināta un pielāgota dažādiem izvērtēšanas formātiem²², bet tās kodolu veido 5 tēmas: mājokļa nodrošināšana, atbalsta nodrošinājums, mājokļa un atbalsta nošķiršana, pakalpojuma filozofija jeb orientācija uz atlabšanu un programmas struktūra. Ziņojumā lietota 40 pakalpojuma principu novērtējums, kurā katrs vērtēts 4 punktu skalā, ar 4 atzīmējot augstāko atbilstību²³. Informācija pakalpojuma atbilstības izvērtēšanai iegūta ar turpmāk aprakstītajām kvalitatīvajām un kvantitatīvajām metodēm.

Kvalitatīvās metodes izmēģinājumu projekta ieviešanas pieredzes izvērtēšanai

Pakalpojuma sniegšanas un mājokļa risinājumu izvērtēšanai no iesaistīto pušu, bet īpaši – klientu, perspektīvas, tika izmantotas kvalitatīvās metodes: līdzdalīgais novērojums, dizaina domāšanas darbnīcas un iesaistīto pušu intervijas.

Līdzdalīgais novērojums

Līdzdalīgais novērojums²⁴, pavadot laiku kopā ar bezpajumtniekiem un bezpajumtniecības pakalpojumu sniedzējiem Latvijā, līdz šim lielākoties ir veikts studiju pētījumos gan patversmes un dienas centra kontekstā²⁵, gan ar mobilo brigādi personām, kas neizmanto patversmes pakalpojumu²⁶, gan ar personām, kas nesadarbojas arī ar mobilo brigādi²⁷. Līdzīgi kā Mājoklis vispirms salīdzinājumi ar “pakāpienu pieeju” (skat. 1.1. nodaļu)²⁸, Zalāna, Vintišas un Lakševica pētījumi parāda, ka neapmierinātība ar bezpajumtniecības pakalpojumiem ir saistīta ar bezpajumtnieku vēlmi pēc lielākas pašnoteikšanās, kas pakāpienu pieejā mēdz būt zema un patversmes klientu izvairīšanās no kontroles bieži tiek skaidrota kā “motivācijas trūkums”. Līdz ar to, lai noskaidrotu, kā MV pakalpojums šīs interakcijas maina, ziņojumā lietots līdzdalīgais novērojums.

Līdzdalīgais novērojums izpētes nolūkos tika veikts pakalpojuma sniegšanas vietās, kā arī projekta sniegšanā iesaistīto pušu sapulcēs. Pirmkārt, līdzdalīgais novērojums tika veikts 6 dzīvokļos mentora un/vai sociālā darbinieka vizītes laikā, iepazīstoties ar klientiem pirms intervēšanas un novērojot klientu un darbinieku interakcijas. Vairākkārt novērojums tika veikts līdzdošanās intervijas²⁹ formā, kur paralēli darbībai, dodoties ceļā, iesaistītās puses tiek intervētas. Otrkārt, periodā 20.07.2022. līdz 17.05.2023. notika 33 projekta īstenošanā iesaistīto pušu sapulces, kurās lielākoties piedalījās SIF, LSA, pašvaldību pārstāvji un pētnieku grupa no Safege Baltija, pēc vajadzības piesaistot citu iestāžu pārstāvjus. Vidējais sapulču ilgums bija aptuveni pusotra stunda. Šīs sapulces procesā pildīja vairākas funkcijas. Tās ļāva:

- ▶ pakalpojuma organizēšanā iesaistītajiem sekot līdzī izmēģinājumu projekta progresam un adresēt izaicinājumus;
- ▶ dalīties pieredzē 3 izmēģinājumu projekta īstenošanas vietās iesaistītajiem;
- ▶ visiem kopīgi plānot un precizēt praktiskās, ar izmēģinājumu projekta īstenošanu saistītās nianšes.

Papildus augstāk minētajam, šīs sapulces kalpoja arī kā datu avots izvērtējuma sagatavošanai. Visas projekta sapulces tika ierakstītas. 7 no sapulču ierakstiem tika transkribēti, bet 25 – protokolēti. Līdzdalīgo novērojumu piezīmes, tāpat kā sapulču ierakstu protokoli un transkripti, tika kodēti, izmantojot iepriekš minēto kodu sistēmu.

²¹ Tsemberis, S. (2010). *Housing First: The Pathways Model to End Homelessness for People with Mental Illness and Addiction*. Minneapolis, MN: Hazeldean.

²² Aubry, T., Bernard, R. and Greenwood, R. (2018). A Multi-country Study of the Fidelity of Housing First Programmes: Introduction. *European Journal of Homelessness*, 12(3), 15-31.

²³ Tsemberis, S. (2020). *A Housing First Manual for Ireland*. Dublin: Dublin Region Homeless Executive.

²⁴ Paula, L. (2023). Līdzdalīgais novērojums. <https://enciklopedija.lv/skirklis/120842>

²⁵ Zalāns, K. (2013). *Izdzīvošanas stratēģijas pilsētvidē: Dzīves patversmē*. (Bakalaura darbs) Rīga: Latvijas Universitāte.

²⁶ Vintiša, I. (2017). *Ielu sociālais darbs ar bezpajumtniekiem Rīgā*. (Maģistra darbs) Rīga: Latvijas Universitāte.

²⁷ Lakševics, K. (2015). *Rīgas bezpajumtnieku apmetņu materiālā ekoloģija*. (Maģistra darbs) Rīga: Latvijas Universitāte.

²⁸ Padgett, D., Henwood, B. F., & Tsemberis, S. J. (2016). *Housing First: Ending homelessness, transforming systems, and changing lives*. New York: Oxford University Press.

²⁹ Kusenbach, M. (2003). Street phenomenology: The go-along as ethnographic research tool. *Ethnography*, 4(3), 455-485.

Dizaina domāšanas darbnīcas

Izmēģinājumu projekta ietvaros tika organizētas 3 dizaina domāšanas darbnīcas, pa vienai katrā Izmēģinājumu projekta īstenošanas vietā. Dizaina domāšanas darbnīcas publiskajā sektorā tiek īstenotas gan pašvaldību³⁰, gan valsts³¹ līmeņa pakalpojumu dizainā, un šī Izmēģinājumu projekta kontekstā to mērķis bija kalpot gan kā izpētes, gan kopdarba instrumentam, lai koriģētu un operatīvi veiktu izmaiņas pakalpojuma aprakstā un pušu sadarbībā, sniedzot pakalpojumu. Pirmā darbnīca notika 2022.gada oktobrī un pievērsās pakalpojuma uzsākšanai, otrā notika februārī un plašāk aplūkoja ar pakalpojuma lietošanu saistītās situācijas, kamēr trešā darbnīca notika maijā un bija veltīta pakalpojuma turpināšanas stratēģijām un noslēgšanas kritērijiem. 3 dizaina darbnīcās kopā piedalījās 63 unikāli dalībnieki (kopā 86 dalībnieki, vidēji aptuveni 29 dalībnieki vienā darbnīcā), tajā skaitā 16 pakalpojuma lietotāji no katras no iesaistītajām pašvaldībām. Šāda izteikti marginalizētas grupas iesaiste publiskā pakalpojuma dizainā ir līdz šim Latvijā neīstenota prakse. Darbnīcu mērķis bija caur pakalpojuma lietotāja perspektīvas prioritizēšanu radīt iesaistītajās pusēs empātiju, un visiem kopā identificēt un radīt risinājumu idejas dažādām problēmsituācijām pakalpojuma uzsākšanas, saņemšanas un noslēgšanas posmos. Pakalpojuma lietotāju iesaiste šajā procesā veicināja lietotāju vajadzībām atbilstošākas izmaiņas pakalpojuma aprakstā un sniegšanā un MV principu izpratnes veicināšanu iesaistīto pušu vidū. Dizaina domāšanas darbnīcās tika lietotas tādas metodes kā:

- ▶ lietotāju profilu izveide;
- ▶ lietotāju pieredzes ceļa kartēšana;
- ▶ problēmu kartēšana un prioritizēšana;
- ▶ risinājumu kartēšana un prioritizēšana;
- ▶ ideju ieviešanas plānu izstrāde.

Papildu tām, tika veikta Izmēģinājumu projekta mērķgrupai pieejamo atbalsta pakalpojumu kartēšana kontekstā ar mērķgrupas vajadzībām, darbs grupās ar projekta komandas sapulču laikā identificētajām problēmsituācijām, darbs ar pakalpojuma algoritmiem un individuāla pozitīvo un negatīvo norišu identificēšana.

Šāds koprades formāts nodrošināja iespēju strādāt ar problēmām, ar ko pakalpojumā saskaras tā lietotājs, dalīties pieredzē ar kolēģiem no citām pašvaldībām, kurās tiek īstenots Izmēģinājumu projekts, un darboties pie problēmu risinājumiem starpdisciplinārās komandās, pie viena galda sēžot pakalpojuma lietotājiem, tā sniedzējiem, administrētājiem, Labklājības ministrijas un dažādajiem pašvaldību pārstāvjiem (sociālais dienests, patversmes, mājokļu departaments, deputāti u.c.). Pēc katras no dizaina domāšanas darbnīcām tika sagatavots tās apkopojums un rekomendācijas pakalpojuma apraksta izmaiņām. Darbnīcu grupu darbs un prezentācijas tika ierakstītas, transkribētas un kodētas, kalpojot kā kvalitatīvie dati izvērtējuma sagatavošanā.

Daļēji strukturētās intervijas

Detalizējot dažādas pakalpojuma un ieviešanas detaļas un perspektīvas, izvērtējuma vajadzībām tika veiktas 29 daļēji strukturētās intervijas ar 40 cilvēkiem, 4 no intervijām tiek veiktām vienlaikus ar 3 un 4 cilvēkiem. Intervijas tika veiktas ar pakalpojuma lietotājiem (10), mentoriem (6), sociālajiem darbiniekiem (6), citiem LSA un partneru darbiniekiem (3), pašvaldību, t.sk. sociālā dienesta un patversmju (8), SIF (1) un LM (4) pārstāvjiem un privātajiem dzīvokļu izīrētājiem (2). Šī Izmēģinājumu projekta kontekstā to mērķis bija padziļināti izzināt dažādu iesaistīto pušu pieredzi, lai Izmēģinājumu projekta izvērtējums tiktu balstīts vispusīgā un ticamā informācijā un ņemtu vērā visu projektā iesaistīto intereses. Vidējais intervijas garums bija aptuveni 56 minūtes.

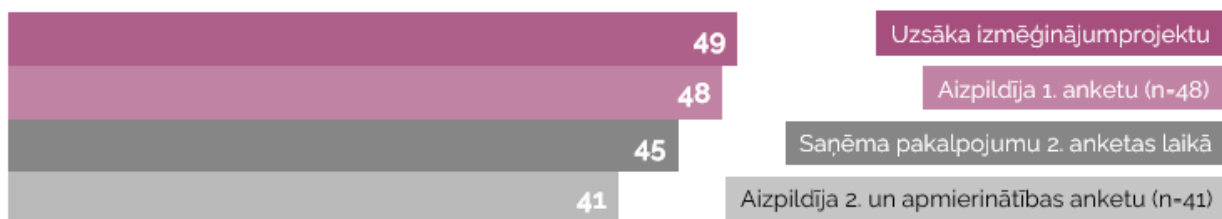
Intervijas tika veiktas laika posmā no 2022. gada septembra līdz 2023. gada jūlijam. Visas intervijas tika transkribētas un kodētas kvalitatīvo datu apstrādes programmā Atlas.ti. Šajā izvērtējumā ir iekļauti citāti no šīm intervijām. Lai gan mums nav iespējams nodrošināt pilnīgu anonimitāti, lai veicinātu to iespēju robežās, šajā ziņojumā ievietotajos citātos esam mainījuši nebūtiskas detaļas, kā, piemēram, personas vārdu, dzimumu vai kādas sadzīves nianšes.

³⁰ <https://www.interregeurope.eu/good-practices/service-design/design-thinking-in-public-services>

³¹ https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/GPCSE_Design%20Thinking.pdf

Pakalpojuma lietotāju anketēšana pakalpojuma ietekmes izvērtēšanai

Pakalpojuma lietotāji Izmēģinājumuprojekta laikā aizpildīja 3 anketas, kuras tika izmantotas pakalpojuma ietekmes (pirms un pēc anketa) un apmierinātības (1 anketa) izvērtēšanai. Aplūkojot rezultātus, jāņem vērā, ka Izmēģinājumuprojekta gaitā ir nedaudz mainījies tā dalībnieku skaits, t.sk. arī dalībnieku, kuri aizpildījuši anketas, skaits. Izmēģinājumuprojektu uzsāka 49 dalībnieki, pirmo anketu aizpildīja 48, otrās anketas aizpildes brīdī izmēģinājumuprojektā bija 45, bet otro anketu aizpildīja 41 dalībnieks. 4 dalībnieki, kuri izvērtējuma radīšanas brīdī pakalpojumu aizvien saņēma, neaizpildīja otro anketu, jo 1 no viņiem bija ārpus valsts, 1 ilgstoši nebija sasniedzams, bet 2 šajā laikā bija nonākuši rehabilitācijas iestādē. Ziņojumā anketu rezultāti tiek analizēti kontekstā ar kvalitatīvajiem datiem.

Grafiks: Izmēģinājumuprojekta dalībnieku un anketu aizpildes skaits

Pakalpojuma ietekmes pašnovērtējuma anketas

Pilotprojekta uzsākšanas un novērtēšanas anketas aptvēra plaša spektra jautājumus pakalpojuma ietekmes novērtēšanai dažādās dzīves sfērās, apzinot subjektīvās sajūtas par dzīves kvalitāti, veselības stāvokli, kontroli pār atkarību un piederības sajūtu sabiedrībai, kā arī jautājumus par ienākumu apjomu un avotiem, pasākumu apmeklēšanu, saskari ar policiju, veselības aprūpes pakalpojumu izmantošanu un prasmju pilnveidi.

Anketa izmantota, lai mērītu rezultātus pakalpojuma efektivitātes indikatoriem³²:

- ▶ Ienākumu līmenim, pakalpojumu pārtraucot, salīdzinājumā ar ienākumu līmeni, pakalpojumu sākot.
- ▶ Pašpietiekamības indikatoriem iesaistei aktivitātēs un prasmju apgūvē, kas sabiedrībā nepieciešamas mājokļa noturēšanai:
 - ✓ Klientu īpatsvars, kuri strādāja pilna vai nepilna laika darbu, pakalpojumu sākot, un īpatsvars, pakalpojumu pārtraucot.
 - ✓ Klientu īpatsvars, kuri programmas gaitā iesaistījās prasmju un/vai kvalifikācijas apgūvē.
 - ✓ Klientu īpatsvars, kuri iesaistījās brīvprātīgajā darbā, hobija un/vai kopienas aktivitātēs.
 - ✓ Klientu īpatsvars, kuri uzsāka rehabilitāciju no atkarībām.
- ▶ Krīzes pakalpojumu izmantošanā jeb tajā, kā pakalpojums ietekmē klienta noslodzi krīzes pakalpojumu izmantošanā:
 - ✓ Hospitalizācijas reizes.
 - ✓ Dienas slimnīcā un stacionārā.
 - ✓ Saskarsmes reizes ar policiju.
 - ✓ Reizes apcietinājumā.

Pirmā anketa tika aizpildīta neilgi pēc tam, kad sākts saņemt pakalpojumu – 2022. gada decembrī un 2023. gada janvārī. Otrā anketa tika aizpildīta, tuvojoties Izmēģinājumuprojekta izvērtējumam, 2023. gada augustā. Lielākajā daļā abu aptauju jautājumu tika saņemtas atbildes no visiem respondentiem, taču atsevišķos jautājumos daļa no atbildēm nav sniegtas vai ir atzītas par nederīgām. Tādējādi zemākais analizē izmantoto atbilžu skaits atsevišķos jautājumos ir 38.

³² Turner, A. (2015). *Performance Management in a Housing First Context: A Guide for Community Entities*. Toronto: The Homeless Hub Press.

Klientu apmierinātības anketas

Lai apkopotu atgriezenisko saiti par pakalpojumu no pakalpojuma lietotāja skatu punkta un veicinātu datu salīdzināmību ar citiem MV pakalpojumiem, augustā klienti aizpildīja arī standartizētu CSQ-8 metodoloģijas apmierinātības anketu³³. CSQ-8 (client satisfaction questionnaire) ietver 8 jautājumus par dažādiem pakalpojuma sniegšanas (p. kvalitāte, apjoms) un efektivitātes (p. vajadzību nodrošināšana, problēmu risināšana) aspektiem, kuri tiek vērtēti 4 punktu skalā. 4 punktu skala lietota arī, lai atvieglotu pētījuma lasīšanu, jo arī MV atbilstības skalā lietojam 4 punktu sistēmu. Papildus šiem jautājumiem pievienojām 2 jautājumus par apmierinātību ar mājokļa kvalitāti un lokāciju, 2 jautājumus par apmierinātību ar mentora un sociālā darbinieka darbu un jautājumu par saziņas biežumu ar atbalsta darbiniekiem.

Anketa tika aizpildīta reizē ar otro anketu un to aizpildīja 41 Izmēģinājumu projekta dalībnieks. Ja ietekmes anketas dalībnieki nereti pildīja kopā ar mentoru vai soc. darbinieku, tad apmierinātības anketas tika pildītas atsevišķi, jo tās ietvēra darbinieku darba novērtējumu. Interpretējot rezultātus visās anketās jāņem vērā, ka pakalpojuma lietotāji atrodas nedrošā un ievainojamā stāvoklī, un tāpēc var sniegt pozitīvāku vērtējumu nekā patiesībā vēlētos, jo var baidīties, ka negatīva vērtējuma gadījumā pakalpojuma sniegšana viņiem var tikt pārtraukta. Ziņojuma rakstīšanas laikā daļai pakalpojuma lietotāju aizvien nebija zināms, vai, ar kādiem nosacījumiem un cik ilgi viņiem būs iespējams palikt pakalpojuma laikā izmeklētajā dzīvesvietā. Tajā pašā laikā ietekmes anketas pildīšana kopā ar darbinieku dažkārt ļāva nodrošināt lielāku refleksiju, bet ziņojumā aprakstītie rezultāti iezīmē skaidras tendences, kurās jomās ietekme ir mazāka, kas pakalpojuma sniegšanā ir novērtēts visaugstāk, kas – viszemāk, par ko līdzīgus rezultātus uzrāda arī kvalitatīvie dati.

Sniegto atbalsta pasākumu efektivitātes novērtējuma metodika

Projektā sniegto atbalsta pasākumu efektivitātes novērtējuma metodikas ietvars veidots, balstoties uz veiktās ārvalstu pētījumu prakses analīzes un pielietoto pieeju (sk. 1.5.1 nodaļu) salīdzinājumu ar šī pētījuma kontekstu un mērķiem. Efektivitātes novērtējuma metodikas izstrādes sākumā tika izveidots metodikas vēlamais modelis, kas tālāk tika pārbaudīts veicot datu pieejamības novērtējumu, tādējādi iegūstot metodikas optimālo modeli.

Atkarībā no izvērtējuma fokusa, efektivitātes novērtējums var ietvert dažādus elementus³⁴:

- ▶ Ieguldījumu efektivitāti, kur efektivitāte tiek skatīta no veikto ieguldījumu perspektīvas, aprēķinot veiktos ieguldījumus pret tiešajiem iznākumiem (piemēram, pakalpojuma sniegšanā iesaistītā personāla izmaksas, mājokļu izmaksas utt.);
- ▶ Tiešo iznākumu (output) efektivitāte, kur efektivitāte tiek skatīta no gūto iznākumu vai produktivitātes perspektīvas (piemēram, par veiktajiem ieguldījumiem apkalpotie/sasniegtie klienti, sasniegtās mērķu vērtības u.c.);
- ▶ Ieguvumu (outcome) efektivitāte, kur efektivitāte tiek skatīta no veikto ieguldījumu sniegtās atdeves, kas izteikta monetārās vai citās vērtību vienībās (piemēram, ietaupītie dzīves gadi, kvalitatīvi nodzīvoti dzīves gadi u.c.).

Ievērojot to, ka izvērtējuma veikšanas brīdī projekta intervence ilgst mazāk par gadu, efektivitātes novērtējuma metodika galvenokārt koncentrējas uz ieguldījumu un tiešo iznākumu efektivitāti.

MV atbalsta pasākumu efektivitātes novērtējums sastāv no diviem posmiem:

1. Sniegto Mājoklis vispirms pakalpojumu savstarpējais salīdzinājums dažādās pašvaldībās;

³³ Loubiere, S., Tinland, A., Boucekine, M., Girard, V., & Auquier, P. (2019). Individual and process factors influencing user's satisfaction with Housing First services. *European Journal of Public Health*, 29(Supplement_4), 347.

³⁴ King J. (2019) *Evaluation and value for money: development of an approach using explicit evaluative reasoning*. (Doctoral dissertation). University of Melbourne.

2. MV pakalpojumu izmaksu salīdzinājums ar citu, atbilstošu pakalpojumu izmaksām.

Pirmajā posmā analīzes objekts bija projektā iesaistītajās pašvaldībās sniegtie MV pakalpojumi. Analīzes fokuss ietvēra kopīgo un atšķirīgo iezīmju salīdzinājumu starp pašvaldībām. Analīzes objekti ir atšķirības:

- ✓ pakalpojuma saturā,
- ✓ mājokļu nodrošinājumā un izmaksās,
- ✓ mērķa grupu lielumā un demogrāfijā,
- ✓ pakalpojuma sniegšanas apjomā un izmaksās,
- ✓ administratīvo izmaksu apjomā.

Analīzes rezultātā aprēķinātas vidējās atbalsta izmaksas uz vienu personu mēnesī projektā kopumā, un tad veikts esošo pakalpojumu izmaksu salīdzinājums katrā no pašvaldībām ar šīm aptuvenajām vidējām izmaksām.

Otrajā posmā analīzes objekts bija MV pakalpojumu izmaksu salīdzinājums ar citiem, atbilstošiem pakalpojumiem, kas sniegti bezpajumtniekiem ar mājokļa un garīgās veselības vajadzībām, izmaksām. Analīzes fokusā bija pakalpojuma izmaksu salīdzinājums. Kritēriji līdzīgu pakalpojumu atlasei aprakstīti sadaļā 2.5.3.

Dažādu pakalpojumu izmaksu salīdzinājumā ietvertas šādas izmaksas:

- ✓ ar pakalpojuma sniegšanu saistītās izmaksas;
- ✓ ar mājokļa nodrošināšanu saistītās izmaksas.

Pamatā salīdzinām ar atbalsta sniegšanu tieši saistītās izmaksas (*support costs*):

- ▶ **Mājokļu izmaksas** (var ietvert pašvaldības un īres mājokļus). Tiek rēķinātas kā izmaksas, kas rodas nodrošinot mājokli, t.sk. ietverot izmaksas par mājokļa uzturēšanu un īri (kur attiecināms). Uzturēšanas izmaksu sadaļa ietver arī komunālos maksājumus. Izmaksas aprēķina pa mēnešiem. Salīdzinājumam būtu nepieciešams izmaksas, kas aprēķinātas viena gada griezumā, ņemot vērā sezonālās izmaiņas komunālajos maksājumos.
- ▶ **Uzturēšanas izmaksu vidējais apjoms (%)**, kas tiek nosegtas no atbalsta saņēmējam valsts sniegtā mājokļa pabalsta. Aprēķina vidēji mēnesī.
- ▶ **Sniegtā pakalpojuma apjoms (kontaktstundās)**. Aprēķina par mēnesi, pieņemot cik stundas vidēji tiek sniegtas attiecīgā pakalpojuma nodrošināšanai uz vienu klientu.
- ▶ **Atbalsta sniedzēja stundu izmaksas**. Aprēķina kā atbalsta sniedzēja vidējās stundas izmaksas.

Starptautiskā labā prakse izmaksu analīzē ietver arī pakalpojumu rezultātā ietaupītās izmaksas (*cost offsets*), piemēram:

- ▶ mazāks pašvaldību pakalpojumu bezpajumtniekiem lietojums (izmaiņas šādu pakalpojumu atkārtotā lietojumā (frequent flyer));
- ▶ mazāka noslodze krimināltiesiskajai sistēmai (izmaiņas reģistrētu kriminālu gadījumu skaitā, īstermiņa aizturēšanas reižu, cietumā pavadīto dienu skaitā);
- ▶ mazāka noslodze veselības aprūpes sistēmai (primāri Neatliekamas medicīniskās palīdzības dienestam).

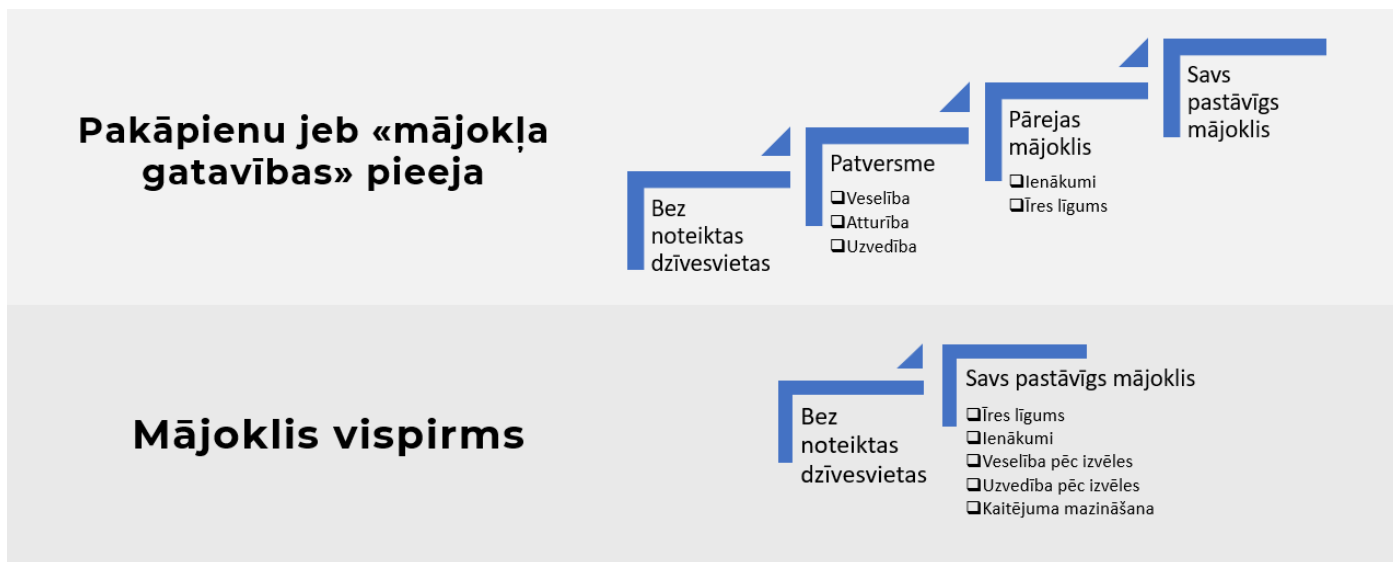
Veiktā sākotnējā datu pieejamības analīze uzrādīja, ka salīdzināmi dati par šīm kategorijām nav pieejami, tādēļ ietaupītās izmaksas projekta efektivitātes aprēķinos netika ietvertas. Tajā pašā laikā pašnovērtējuma anketās apkopojām iepriekš minētos indikatorus par saskarsmes reizēm ar policiju un pavadītajām dienām veselības aprūpes iestādēs.

Ziņojuma izveidē ir izmantoti pašvaldību un LSA sagatavotie dati par sniegtā atbalsta apjomu, intensitāti un izmaksām, mājokļu izmaksām, kas saistītas ar Izmēģinājumu projektā izmantotajiem dzīvokļiem, un par līdzīgu pakalpojumu izmaksām. Dati tika sagatavoti 2023. gada jūlijā un augustā.

1. Mājoklis vispirms pakalpojuma pieeja un ārvalstu prakse

1.1. Mājoklis vispirms pakalpojuma aizsākumi

Astoņdesmito gadu beigās, strādājot ar personām ar garīga rakstura traucējumiem, kuras nakšņo uz ielas un kurām nebija laba pieredze ar patversmēm un psihiatriskajām klīnikām, Dr. Sems Cemberis redzēja, ka tas, ko personas bezpajumtniecības stāvoklī vēlas visvairāk, ir mājoklis. Tajā laikā dominējošā pieeja pie mājokļa ļāva nokļūt tikai pēc rehabilitācijas un pastāvīgu ienākumu nodrošināšanas (MV literatūrā saukt par “pakāpienu” (staircase) jeb “mājokļa gatavības” pieeju), kas daudziem bija ne vien bija ilgs, bet teju neaizsniiedzams process. Pakāpienu modelī tiek uzskatīts, ka personai, lai piekļūtu mājoklim, ir jāsasniedz noteikti mājokļa gatavības kritēriji, kas attiecīgi ļauj pakāpienu pa pakāpienam nodrošināt pastāvīgu mājokli.

Grafiks: Mājoklis vispirms pieejas atšķirības no pakāpienu pieejas

Kombinējot mājokļa pakalpojumu ar dažādām aktuālām pieejām darbā ar personām neiropsihiatriskajā spektrā ar atkarībām, Cemberis 1992. gadā Ņujorkā izveidoja *Pathways to Housing* organizāciju, kas organizēja pirmo Mājoklis vispirms (Housing First) pakalpojumu³⁵. Pakalpojums sāka izplatīties ne vien ASV, bet arī citur pasaulē, tā dažādajām variācijām un izmaksu atšķirībām radot jautājumus, kas tieši ir Mājoklis vispirms.

Tā kā MV jau no paša sākuma tika plaši pētīts, ar laiku tika radītas metodoloģijas, lai novērtētu pakalpojuma atbilstību Pathways modelim, kura efektivitāte daudzos pētījumos tika novērtēta kā augsta. Pašlaik MV programmas darbojas daudzās valstīs un arī programmās ar augstu atbilstību Pathways modelim tāpat pastāv atšķirības, kā tiek nodrošināts mājoklis un nepieciešamais atbalsts, jo tas ir atkarīgs no mājokļu un labklājības sistēmas katrā valstī un pašvaldībā. Tajā pašā laikā to kodolu veido Pathways modelī aprobētie principi³⁶:

- ▶ Mājoklis ir ikviena cilvēka pamattiesības;
- ▶ Klientam ir izvēle un kontrole pār atbalsta pakalpojumu;
- ▶ Mājoklis un citi atbalsta pasākumi ir nošķirti viens no otra;
- ▶ Pakalpojumam ir orientācija uz atlabšanu un sociālo rehabilitāciju;
- ▶ Darbā ar atkarībām tiek lietota kaitējuma mazināšanas pieeja;
- ▶ Darbinieku pieeja ir proaktīva, bet netiek izmantoti nekādi piespiešanas mehānismi;
- ▶ Atbalsts ir balstīts uz klienta stiprajām pusēm, mērķiem un vēlmēm;

³⁵ Padgett, D., Henwood, B. F., & Tsemberis, S. J. (2016). *Housing First: Ending homelessness, transforming systems, and changing lives*. New York: Oxford University Press.

³⁶ Pleace, N. (2016). *Housing First Guide Europe*. Brussels: FEANTSA.

- Elastīgs atbalsts ir pieejams tik ilgi, cik tas ir nepieciešams.

Lai izprastu, kā šos principus īstenot Latvijas kontekstā un kā tie veido Izmēģinājumu projekta atbilstību Pathways modelim, turpmāk tiek aprakstītas dažādās pakalpojuma sniegšanas līdzības un atšķirības dažādās valstīs un pašvaldībās. Salīdzinājumā padziļināti aplūkoti ASV, Somijas, Dānijas, Apvienotās Karalistes un Spānijas piemēri.

1.2. Pakalpojuma saņemšanas (un noslēgšanas) kritēriji

MV pakalpojuma saņemšanas un noslēgšanas kritērijus nosaka vai nu politiskā līmenī vai konkrēta organizācija, kas to ievieš. Pathways modelis sākās kā organizācijas iniciatīva, bet lielākoties MV pakalpojums tiek ieviests kā nacionāla un pašvaldības interence, kurai raksturīgas prioritārās mērķgrupas. Tā kā dažādām mērķgrupām var būt nepieciešamas dažādas specializācijas atbalsta komandas, tad projekti un organizācijas bieži mēdz specializēties vienā vai otrā mērķgrupā. Šajā sadaļā aplūkojam, kādas mērķgrupas MV visbiežāk nosaka dažādās pašvaldībās (1.2.1), kā notiek personu rekrutēšana MV pakalpojumam (1.2.2) un kādas ir prasības un rezultāti pakalpojuma noslēgšanai, ja tādas ir (1.2.3).

1.2.1 Pakalpojuma mērķgrupas

Mājoklis vispirms pakalpojums tika dizainēts personām ar psihiskās veselības problēmām, kuras nakšņo uz ielas, kas tika uzskatīta par grupu, kurai pieeja viņiem nepieciešamajiem pakalpojumiem ir vissarežģītākā³⁷. Ja pakāpienu modeļa pieejā personas ar psihiskās veselības un atkarību problēmām bieži vien tika uzskatītas kā “negatavas mājoklim” vai “nemotivētas”, tad Mājoklis vispirms šo grupu noteica par prioritāti. Līdz ar to pakalpojuma principi par klientu autonomiju lēmumu pieņemšanā un kaitējuma mazināšanu darbā ar atkarībām sakņojas darbā ar šo mērķgrupu Pathways modeli.

Pakalpojumam izplešoties dažādās pilsētās un valstīs, mērķgrupas tika paplašinātas, ietverot arī, piemēram, ilgstošus patversmes klientus un bijušos ieslodzītos, kā arī jebkuru personu, kurai nav pastāvīgas dzīvesvietas vai ir augsts bezpajumtniecības risks. Somijā, kur pakalpojuma ieviešanas pamatā bija bezpajumtniecības izbeigšana, jau no sākuma MV tika lietots plašākai mērķgrupai. Jāņem vērā arī, ka valstīs, kur ir plašāka un efektīvāka labklājības sistēma, kā Dānijā, starp ilgstošajiem patversmju lietotājiem ir proporcionāli vairāk personu ar duālo diagnozi nekā valstīs, kur vairāk personu nonāk bezpajumtniecības stāvoklī dēļ nabadzības³⁸. Eiropā darbojas ar dažādas specializētas MV programmas, kas mērķētas, piemēram, jauniešiem (p., Dānijā)³⁹, sievietēm (p., Hogar Si Maljorkā), ģimenēm (p., Izmēģinājumu projekts Košicē) un noteiktām etniskajām grupām (p., romu ģimenēm Čehijā).

Programma, pašvaldība	Atlases kritēriji
Pathways to Housing First, Ņujorka, ASV	Augstas atbalsta vajadzības, GRT, atkarības
Väinölä, Somija	Augstas atbalsta vajadzības
Dublina, Īrija	Ilgstošie bezpajumtnieki, GRT, atkarības, nakšņo uz ielas
Kopenhāgena u.c., Dānija	Augstas atbalsta vajadzības Jaunieši bez pastāvīgas dzīvesvietas
Kamdentauņa, Lielbritānija	Neefektīva citu pakalpojumu lietošana vismaz 3 gadus
Vīne, Austrija	Personas bez pastāvīgas dzīvesvietas, arī ģimenes ar bērniem

³⁷ Pleace, N. (2016). *Housing First Guide Europe*. Brussels: FEANTSA.

³⁸ Benjaminsen, L. (2018). Housing first in Denmark: an analysis of the coverage rate among homeless people and types of shelter users. *Social Inclusion*, 6(3), 327-336.

³⁹ Gaetz, Stephen. (2017). *THIS is Housing First for Youth: A Program Model Guide*. Toronto: Canadian Observatory on Homelessness Press.

Brno, Čehija	Ģimenes bez pastāvīgas dzīvesvietas (2/3 romu ģimenes) ⁴⁰
Maljorka, Spānija	Sievietes bez pastāvīgas dzīvesvietas

Tabula: Atlases kritēriji ārvalstu MV programmās

Sākotnējā Pathways modelī prioritārā mērķgrupa bija personas ar tā dēvēto duālo diagnozi – GRT un atkarībām, kuru kombinācija var veicināt bezpajumtniecības risku un kuras sistēmas ietvaros bieži tiek risinātas atsevišķi, tādējādi samazinot pakalpojumu efektivitāti. Integrētās duālās diagnozes rehabilitācijas principi lielā mērā pārklājas ar MV principiem, norādot uz MV izcelsmi darbā ar šo mērķgrupu. MV modeļos, kuri pieturas pie atbilstības Pathways, lielākoties prioritāra ir personu iesaiste, kas vai nu nakšņo uz ielas vai ir ilgstoši patversmes klienti. Lielbritānijā vairākās programmās kā kritērijs tiek atzīmēta arī neefektīva citu pakalpojumu lietošana ilgākā laika periodā. Pirms MV ieviešanas Varšavā 2014-2016 gadā tika veikta priekšizpēte par mērķgrupas situāciju, izvērtējot, ka personas, kuras līdzšinējā sistēma apkalpo neefektīvi, ietvertu personas ar (1) vismaz 3 gadu bezpajumtniecības pieredzi, (2) ar GRT un/vai atkarībām un (3) ar sarežģītām attiecībām ar institūcijām⁴¹.

Liela daļa bezpajumtniecības pakalpojumi ir paredzēti personām, kuras dzīvo vienas, pārus bezpajumtniecības situācijā atstājot neiespējamus izvēles priekšā – dzīvesvieta/rehabilitācija u.tml. vai dzīvesbiedrs. Lai gan daļa MV pakalpojumu pieturas pie vienas personas mērķgrupas, MV princips pakalpojuma atbalstu un gaitu noteikt klientam Londonā ir virzījis programmās pieņemt arī pārus⁴². Arvien vairāk Mājoklis vispirms programmas tiek veidotas jauniešiem. Dānijā darbojas vairākas organizācijas, kas nodrošina Mājoklis vispirms tikai jauniešiem, specializējoties jauniešu nodarbinātības risināšanā un strādājot ar narkotiku lietošanu, izmantojot kaitējuma mazināšanas pieeju. Tāpat aktuāla ir MV pakalpojuma pieejamība LGBTQ+ kopienai, kas izvērtēta kā vajadzība Ņūorleānā⁴³.

Kopumā MV ir tendence izmantot situācijās, kad personai ir augstas atbalsta vajadzības, kamēr gadījumos, kad personas situāciju var atrisināt tikai ar mājokļa piešķiršanu, MV nav nepieciešams. Klientu vēlmes un vajadzības savukārt nosaka, vai persona izvēlas dzīvot mājokļos, kas izklīdēti pilsētā vai vienā lokācijā ar atbalstu, ko var sniegt nekavējoties. Programmu fokuss savukārt nosaka, kādas vajadzības ir primārās, piemēram, Francijas Un chez soi d'abord MV programma tiek uzskatīta par veselību (it īpaši psihisko) prioritizējošu intervenci, kamēr Somijā MV fokusējas uz ilgstošās bezpajumtniecības izskaušanu⁴⁴.

1.2.2 Personu rekrutēšana un atbilstības izvērtēšana

MV programmā uzņemamo klientu skaits ir atkarīgs ne tikai no finansējuma, bet arī no mājokļu piedāvājuma. Dažkārt mājokļa meklēšana sākas, izvērtējot personas nepieciešamību pēc MV pakalpojuma, bet citkārt tas izriet no situācijas, kad kāds dzīvoklis ir pieejams. Tas ir atkarīgs no tā, kāds mājokļu fonds pakalpojumā tiek izmantots un kāda ir tā dinamika. Valstīs un pašvaldībās atšķiras izpratne par to, vai jebkurai personai bez pastāvīgas dzīvesvietas ir nepieciešams mājoklis. Somijā dominē viedoklis, ka jebkurai personai ir jānodrošina dzīvesvieta, kamēr atsevišķās vietās tiek uzskatīts, ka nakšņošana uz ielas var būt personas brīva izvēle. Tāpat Somijā dominē viedoklis, ka ne visām personām ir piemērots izklīdes tipa mājoklis jebkurā pilsētas vietā, kamēr citās vietās tiek uzskatīts, ka tas pie noteikta veida atbalsta ir iespējams visiem.

⁴⁰ Ripka, Š., Černá, E., Kubala, P., Krčál, O., & Staněk, R. (2018). The Housing First for Families in Brno Trial Protocol: A Pragmatic Single-Site Randomized Control Trial of Housing First Intervention for Homeless Families in Brno, Czech Republic. *European Journal of Homelessness*, 12(1), 133-150.

⁴¹ Wygnańska, J. (2016). Chronically Homeless People in Poland: Target Group of the 'Housing First—Evidence Based Advocacy' Project. *European Journal of Homelessness*, 10(2), 41-59.

⁴² St Mungo's (2020). *Homeless Couples and Relationships Toolkit*. https://homelesslink-1b54.kxcdn.com/media/documents/StMungos_Homeless_Couples_Toolkit.pdf

⁴³ Zajac, C., & Godshall, K. C. (2020). Empowerment through accessibility: Community needs assessment data for LGBTQ communities. *Social Work in Public Health*, 35(6), 483-493.

⁴⁴ Pleace, N., Baptista, I. & Knutagård, M. (2019). *Housing First in Europe: An Overview of Implementation, Strategy and Fidelity*. Brussels: Housing First Europe Hub.

Sadarbība ar personām, kas nākšņo uz ielas, nozīmē, ka rekrutēšana priekš MV notiek ilgākā laika periodā, mobilajam sociālajam darbiniekam ilgstoši tiekoties ar personu viņa apmešanās vietā⁴⁵. Jebkurā gadījumā persona var no pakalpojuma atteikties. Lai samazinātu lēmumu pieņemšanu, kas balstīta pirmajās reakcijās un ar nelielu informāciju par pakalpojumu, lielākoties sarunas par dalību MV programmā notiek ilgstošā laika periodā. Milānā pirms ienākšanas mājoklī pakalpojuma sniedzēja komanda tiek ar klientu vairākas reizes, potenciāli dažādos sastāvos. Šajās tikšanās reizēs tiek izrunāti visi jautājumi, kas klientam ir radušies un būtu jāzina. Parasti šis process prasa 4 tikšanās reizes un tās tiek organizētas reizi nedēļā. Tādējādi process pirms ienākšanas mājoklī parasti ilgst aptuveni mēnesi un pakāpeniski nodrošina ieešanu mājoklī mazāk uztraucošos apstākļos.

Kopumā MV ir tendence īstenot principu, ka darbs ar personu sākas pirms ievākšanās mājoklī, nodrošinot personas izvēli, vai saņemt pakalpojumu, kur un kādu mājokli izvēlēties, kā arī cenšoties atbildēt uz visiem personas jautājumiem pirms pakalpojuma uzsākšanas. Ne visām programmām ir iespējas izveidot tik detalizētu modeli kā Milānā, bet pieredze, ka pirmās dienas savā mājoklī pēc ilgstošas bezpajumtniecības pieredzes, ir ar augstu risku krīzes situācijām, daudziem pakalpojuma sniedzējiem liek dienām pirms pakalpojuma uzsākšanas un pakalpojuma uzsākšanai pievērst pastiprinātu uzmanību.

1.2.3 Pakalpojuma noslēgšana

Pathways modelī viens no pakalpojuma galvenajiem principiem bija, ka atbalsts tiek nodrošināts tik ilgi, cik nepieciešams. Tas ļauj radīt drošības sajūtu un tādējādi palīdz risināt citus aktuālus jautājumus ar samazinātu spriedzes un neuzticības sajūtu. Daļai personu, kas ilgstoši bijuši bezpajumtniecības stāvoklī, kā arī cietuši no mentālās un fiziskās veselības problēmām, atbalsts var būt nepieciešams visu mūžu, ko MV pieejā tādējādi ir paredzēts nodrošināt. Izvērtējot atbalsta vajadzības, Somijā daļa personas izvēlas dzīvot atbalstītās mājokļa vienībās (supported housing units), kur ikdienā ir pieejams atbalsta personāls. Personai ir savs dzīvoklis ar savu atslēgu, bet mājā dzīvo tikai MV klienti⁴⁶.

Ņemot vērā pakalpojuma nepārtrauktās pieejamības principu, kā arī dažādu mājokļa un labklājības sistēmu kapacitāti nodrošināt personas vajadzības, MV pakalpojuma noslēgšana nav standartizēta. Andersones-Baronas un Kolinsa pētījums par MV pakalpojuma noslēgšanas praksēm Albertā, Kanādā atklāja, ka 8/10 MV programmām bija pakalpojuma noslēgšanas protokols un ekspektācijas, bet divām tādas nebija⁴⁷. Noslēgšanas princips lielākajā daļā Albertas programmu ir balstīta dalībnieka brīvā gribā un pie stabilizētas finansiālās un veselības situācijas, kamēr vienu gadu pēc pakalpojuma noslēgšanas klientam tiek nodrošināta īres subsīdija. Pieredze tomēr rāda, ka dažkārt situācija var pasliktināties un tādā gadījumā bijušais klients var pieteikties pakalpojumam atkārtoti.

Trīs Anglijas MV projektu izvērtējumā par trīs gadu periodu, tikai 3% klientu pakalpojumu noslēdza, beidzot saņemt pakalpojumu situācijā, kas tika uzskatīta par pietiekoši stabila, lai pārtrauktu atbalstu⁴⁸. Izvērtējumā tika secināts, ka lielākajai daļai klientu pakalpojums būs nepieciešams ilgāk kā 3 gadus. Tā kā MV daudzās valstīs ir testēts un bijis pieejams gadu garumā, vairākās valstīs ir pieredze, ka vienā periodā tam ir lielāks finansējums, bet citā – mazāks, klientiem pakalpojumu zaudējot finansējuma trūkuma dēļ. Kopumā pieredze rāda, ka lielākoties MV ir jāparedz kā pakalpojums, kas tiek sniegts neierobežotu laiku, īpaši, ja pakalpojums tiek nodrošināts Pathways modeļa mērķgrupai.

1.3 Mājokļu nodrošināšana

Mājoklis vispirms pakalpojuma pamatprincips ir nodrošināt ikviena cilvēka tiesības uz mājokli ar mērķi novērst bezpajumtniecību. Līdz ar to tā funkcionēšanai ir nepieciešams ilgspējīgs modelis, kā klientiem nodrošināt un finansēt

⁴⁵ Smith, C. (2022). *Homelessness and Housing Advocacy: The Role of Red-Tape Warriors*. New York: Routledge.

⁴⁶ Y-Foundation (2017). *A Home of Your Own: Housing First and ending homelessness in Finland*. Keuruu: Otava Book Printing.

⁴⁷ Anderson-Baron, J. T., & Collins, D. (2018). Not a "forever model": the curious case of graduation in Housing First. *Urban Geography*, 39(4), 587-605.

⁴⁸ Department for Levelling Up, Housing and Communities (2022). *Evaluation of the Housing First Pilots. Third Process Report*. Crown: London.

pieejamu, kvalitatīvu un stabilu mājokli. Mājokļu piedāvājums ir atkarīgs no pašvaldībā pieejamā dzīvokļu fonda, ko atšķirīgu mājokļu sistēmu ietvaros var operēt gan pašvaldības, gan peļņas, gan nevaldības organizācijas (1.3.1). Tāpat pakalpojumā tiek pievērsta uzmanība īres līguma un mājokļa risku pārvaldībai, lai veidotos laba sadarbība starp klientu, pakalpojuma sniedzēju un mājokļa nodrošinātāju (1.3.2). Līdzīgi – pakalpojums ietver arī dažāda veida ietvaru un atbalstu mājokļa apsaimniekošanā un kvalitātes uzlabošanā (1.3.3).

1.3.1 Mājokļu fonds un izvietojums

Mājoklis vispirms pakalpojuma kapacitāte ir atkarīga no tam pieejamo mājokļu daudzuma un piesaistes iespējām. Daudzās pilsētās pasaulē un Eiropā novērojams kvalitatīvu mājokļu trūkums pieejamās cenās, ko veido gan tirgus, gan sociālās sistēmas nepilnības. Plaši datētas problēmas ietver to, ka būvniecības sektors strukturāli nespēj ātri reaģēt uz pieprasījumu, finanšu sistēma strauji audzē mājokļu cenas (investoru, attīstītāju un izīrētāju peļņas ekspektācijas; procentu likmes u.tml.), konkurence īres tirgū pastiprina diskrimināciju pret personām ar zemākiem ienākumiem, bet sociālā sistēma nepietiekoši pārdala ienākumu nevienlīdzības. Līdz ar to daudzās valstīs Mājoklis vispirms pakalpojums saskaras ar izaicinājumiem pietiekošā skaitā nodrošināt mājokļus, kas rezultējas situācijā, ka dažādi MV pakalpojuma sniedzēji vienas pilsētas ietvaros savā starpā konkurē par mājokļiem⁴⁹.

Lai pakalpojuma izmaksas būtu pēc iespējas zemākas, visās valstīs iespēju robežās tiek mērķēts uz pieejamā mājokļa segmentu (affordable housing). Tajā pašā laikā atšķiras veidi, cik lielā mērā to nosedz pašvaldības dzīvojamais fonds (samazinātas īres dzīvokļi vai sociālie dzīvokļi), privātais sektors, mājokļu kooperatīvi vai sociālie izīrētāji. Atkarībā no izvēlēta modeļa un finansējuma avota, dažādās valstīs un pilsētās mājokļu nodrošināšanas efektivitāte atšķiras.

- ▶ **Sociālais attīstītājs.** Somijā mājokļus nodrošina bezpeļņas mājokļu attīstītājs Y-Säätiö jeb Y-Foundation, kas darbojas 57 pilsētās un kuram valstī pieder 18 000 dzīvokļu⁵⁰. Y-Foundation sākotnēji pirka dzīvokļus dažādās pilsētas vietās privātajā tirgū, piedāvājot tos par pieejamu īres cenu, bet ar laiku sāka arī pārbūvēt ēkas un attīstīt jaunus projektus, kas adresē specifiskākas vajadzības. Lielāko daļu finansējuma Y-Foundation gūst no īres, bet īpašumu attīstīšanai saņem arī grantus no ARA (Somijas Mājokļu finanšu un attīstības centra) un aizņemas no bankām. Vienlaikus Y-Foundation ir arī organizācija, kas koordinē Mājoklis vispirms apmācības un Izmēģinājumu projektus valstī, savedot kopā dažādas iesaistītās puses.
- ▶ **Sociālās īres aģentūra.** Spānijā Mājoklis vispirms dzīvokļus privātajā īres tirgū meklē un nodrošina bezpeļņas sociālās izīrēšanas organizācija Provivienda. Provivienda darbojas kā mediators starp dzīvokļu īpašniekiem un īrniekiem, nodrošinot īres apmaksu, vieglus remonta darbus, vedot savstarpējās attiecības un monitorējot īres pieredzi. MV pakalpojuma ietvaros Provivienda atrod dzīvokļus privātajā tirgū un atbalsta izīrēšanas procesu. Provivienda finansējuma lielākoties saņem no valsts un pašvaldību grantiem. Līdzīgas sociālās īres aģentūras darbojas arī Francijā, Beļģijā, Vācijā, Itālijā, Slovākijā un citur⁵¹.
- ▶ **Pašvaldības sociālais fonds.** Valstīs un pašvaldībās, kur ir augsts sociālo dzīvokļu un kooperatīvu fonda īpatsvars, kā Amsterdamā un Vīnē, lielākoties tiek izmantots sociālais fonds⁵². Parīzē organizācija Un chez-soi d'abord Paris saviem MV klientiem izīrē 92 dzīvokļus, no kuriem 47 ir pašvaldības sociālie dzīvokļi, bet 27 – valsts⁵³. Dānijā mājokļu kooperatīvi daļu jaunuzbūvēto dzīvokļu pēc regulējuma piedāvā pašvaldībai, kura gadījumos, kad ir pieprasījums pēc MV dzīvokļiem un daļa dzīvokļu atbilst prasībām, tos novirza priekš MV pakalpojuma.
- ▶ **Sociālie izīrētāji.** Lielbritānijā ir sociālās izīrēšanas regulējums, kura ietvaros īpašnieki pēc noteiktas formulas izīrē dzīvokļus zem tirgus vērtības. MV dzīvokļi daļā gadījumu tiek meklēti tieši caur sociālajiem izīrētājiem, tādējādi vienlaikus nodrošinot zemākas pakalpojuma izmaksas un garantijas izīrētājiem. Slovākijā viens no

⁴⁹ Jones, S. & Fritz, L. (2023). *Unlocking housing for Housing First*. Brussels: Housing First Europe Hub & Housing Solutions Platform.

⁵⁰ <https://ysaatio.fi/en/about-us/>

⁵¹ FEANTSA (2012). *Social Rental Agencies: An Innovative Housing-led Response to Homelessness*. Brussels: FEANTSA.

⁵² Pleace, N. (2016). *Housing First Guide Europe*. Brussels: FEANTSA.

⁵³ Jones, S. & Fritz, L. (2023). *Unlocking housing for Housing First*. Brussels: Housing First Europe Hub & Housing Solutions Platform.

lielākajiem MV mājokļa nodrošinātājiem ir valsts un Austriešu bankas kopuzņēmums Dostupný Domov⁵⁴, kurš pērk dzīvokļus un daudzdzīvokļu mājas privātajā tirgū, daļu novirzot par pazeminātu cenu sociālajiem mērķiem. Uzņēmuma biznesa modelis balstīts Austrijas pieredzē, ka peļņa vienā sektorā tiek novirzīta, lai samazinātu izmaksas grupām, kas citādi mājokli atļauties nevar.

- Būtisks ir veids, kā mājokļu nodrošināšana iekļaujas valsts un pašvaldības labklājības sistēmā. Oriģinālajā Mājoklis vispirms sistēmā Ņujorkā tika izmantots privātais mājokļu tirgus, kurā atbilstoši ASV īres vaučeru sistēmai, persona maksāja līdz 30% no saviem ienākumiem par īri. Dānijā savukārt sociālais pabalsts ir tik liels, ka ar to pietiek mājokļa izdevumu apmaksai pieejamo dzīvokļu sektorā, tādēļ pakalpojums neveido papildu mājokļa izmaksas.

Viens no būtiskiem MV principiem ir atbalsta nodalīšana no mājokļa, kas kopumā raksturīgs deinstitucionalizācijai. Lielākoties tas nozīmē, ka mājoklis tiek piešķirts pēc izkliedes principa (scattered site housing), kā tas tika nodrošināts sākotnējā Pathways to Housing modelī Ņujorkā. Mājokļu izkliedes mērķis ir neveicināt segregāciju pilsētā un iespēju robežās dot iespēju dzīvot apkaimē, ar kuru personai ir tuvāka saikne.

Tajā pašā laikā pastāv dažādi viedokļi par to, kāda līmeņa atbalsts un mājokļa tips ir nepieciešams dažādās situācijās. Somijā laika gaitā ir izveidojusies sistēma, ka tiek nodrošināti ne tikai izkliedes principa mājokļi, kuru izvēlas lielākā daļa klientu, bet arī ēkas, kurās dzīvo vairāki cilvēki ar bezpajumtniecības pieredzi (congregate housing), kā arī atbalstītie mājokļi (supported housing units), kur ir pieejams intensīvāks atbalsts un kur vienā ēkā uzturas tikai MV klienti⁵⁵. Piemēram, Helsinkos Alppikatu Pestīšanas armijas nakts patversme ar 250 gultām un 1-6 cilvēkiem istabā 2009-2012. gadam tika renovēta un pārveidota par 81 dzīvokli, kas tiek izīrēti pēc MV principiem – nodrošinot īres līgumu, mājokļa stabilitāti, personīgo telpu un iespēju mājokli iekārtot pēc saviem ieskatiem⁵⁶. Somijā, MV principus izvirzot bezpajumtniecības mazināšanas stratēģijas centrā, novērojama virzība pārveidot patversmes par dzīvokļiem.

Kopumā gan Eiropā, gan Ziemeļamerikā MV iespējas ir atkarīgas no dzīvokļu pieejamības un nacionālās un pašvaldību mājokļu politikas. Neesot efektīviem mehānismiem, kā nodrošināt pieejamus mājokļus īres tirgū vai palielināt sociālo mājokļu fondu, arī MV pakalpojuma iespējas ir limitētas. Somijas un Dānijas piemēri, izveidojot efektīvu mājokļu nodrošināšanas mehānismu, ir pamatā tam, ka MV pakalpojums ir spējis panākt bezpajumtniecības samazinājumu nacionālā līmenī.

1.3.2 Īres līgums un mājokļa risku pārvaldība

Pathways pieejā klients slēdz īres līgumu ar izīrētāju, kas neatšķiras no jebkura cita īrnieka līguma. Eiropas valstīs, kur pakalpojums ir pieejams ilgāku laiku, piemēram, Zviedrijā un Beļģijā, īres līgums nav saistīts ar atbalsta pakalpojuma sniedzēju. Tajā pašā laikā vairākās MV programmās un Izmēģinājumprojektos, kuri izmanto privāto īres tirgu, it īpaši kontekstos, kuros ir augsti diskriminācijas riski un iztrūkums mājokļu piedāvājumā, lai palielinātu dzīvokļu pieejamību pakalpojumam, līgumu ar izīrētāju slēdz pakalpojuma sniedzējs. Šāda pieeja Spānijā izvēlas Hogar Si sadarbībā ar Provienda, kā arī līdzīga pieeja tiek izmantota ģimeņu MV Izmēģinājumprojektā Košicē.

Reti, bet MV pakalpojumā mēdz būt situācijas, kad dzīvokļi tiek nodarīti bojājumi mantai vai rodas saspīlējumi attiecībās ar izīrētāju vai kaimiņiem. MV principi paredz, kas šis nav iemesls pakalpojuma pārtraukšanai un šādos gadījumos pakalpojuma sniedzēja atbildīgais par mājokli organizē attiecīgos remontdarbus, bet atbildīgais par sociālo atbalstu palīdz vest attiecības ar izīrētāju vai kaimiņiem. Gadījumos, kad turpmāka sadarbība nav iespējama, tiek piemērota mājokļa maiņa. Somijā un Nīderlandē tiek veidoti arī mājokļi, kas ir atsevišķi no citiem dzīvokļiem, tos paredzot gadījumos, kad personai ir grūtības samazināt trokšņu līmeni vai citas rīcības, kas mēdz būt nepieņemamas kaimiņiem. Nīderlandē gan šie mājokļi ir iemantojuši stigmatizējošu neformālo nosaukumu.

⁵⁴ Dostupný Domov. Pieejams: <https://www.dostupnydomov.sk/sk/uvod>

⁵⁵ Viljanen, S., Lämsä, A.-M., & Kaakinen, J. (2017). Social Innovation: The Y-Foundation Case. In: A. K. Dey, & T. Thatchenkery (eds.), *Advances in Social Change, Leadership & Organizational Decision Making* (pp. 23-33). Bloomsbury Academic.

⁵⁶ From a Shelter to a Supported Housing Unit Alppikatu. Prezentācija, 2022.

Sniedzot MV pakalpojumu, dažkārt rodas situācijas, kad atbalsta sniedzējam ir grūtības sasniegt īrnieku. Šajos gadījumos procedūras atšķiras un ir atkarīgas no tā, kādas vienošanās par rīcību krīzes situācijā ir norunātas. Tā kā daudziem MV īrniekiem ir veselības problēmas un atkarības, noteiktos gadījumos pastāv augsts risks, ka personas dzīvība var būt apdraudēta. Beļģijas MV pakalpojuma sniedzējs SMES ir izstrādājis protokolu gan rīcībai gadījumos, kad pastāv nāves risks, gan kā rīkoties nāves gadījumā⁵⁷. Jebkurā gadījumā, pakalpojumu uzsākot, ir būtiski izrunāt rīcību krīzes gadījumā. MV pakalpojumos, kuros tiek izmantots Labsajūtas atgūšanas rīcības plāns (WRAP)⁵⁸, tas ietver šo situāciju detalizēšanu.

Būtisks aspekts ir, kādā veidā tiek atrunāta iekļūšana dzīvoklī, ja īrnieks nav sasniedzams. Īrijas ceļvedis iesaka, ka vienmēr ir pieejamas 3 atslēgas: viena klientam, viena pakalpojuma sniedzējam un viena mājokļa turētājam⁵⁹. Valstīs, kur pastāv stingrs regulējums, piemēram, Zviedrijā un Lielbritānijā, pakalpojuma sniedzējam nav tiesību izmantot rezerves atslēgu, bet šajos gadījumos iekļūšanai dzīvoklī tiek saukta policija. Citos gadījumos, it īpaši, ja personai ir bijušas traumatiskas pieredzes ar policiju, pēc sākotnējās vienošanās rezerves atslēgu izmanto pakalpojuma sniedzējs. Alppikatu atbalstītajos mājokļos, kur personu veselības riski mēdz būt augstāki, īrniekiem ir pienākums iečekoties katras 3 dienas, lai atbalsta personāls var nepieciešamības gadījumā reaģēt ātri. Lielākoties MV pakalpojumos nav noteikts konkrēts dienu skaits, kas atbalsta komandai uzliek pienākumu noskaidrot personas veselības stāvokli. Lēmums tiek pieņemts atbilstoši tam, ko atbalsta komanda zina par personas veselības un atkarību stāvokli, kā arī vēlmēm krīzes situāciju risināšanā.

1.3.3 Dzīvokļu apsaimniekošana un kvalitāte

Dzīvokļu apsaimniekošana un kvalitātes nodrošināšana MV notiek atbilstoši izvēlētajam mājokļa nodrošināšanas modelim un atbildīgajām organizācijām. Lai klienti varētu apmierināt savas vajadzības un īstenot izīrētāja tīrības prasības, lielākoties tiek piemēroti dažādi mājokļa kvalitātes un nepieciešamā labiekārtojuma standarti, kā arī izmantoti pašvaldībā pieejamie atbalsta un labdarības mehānismi nepieciešamību sagādei un remonta veikšanai. Līdz ar to, piemēram, salīdzinot mājokļu kvalitāti MV un cita veida atbalstā Kanādā, pētnieki secināja, ka MV vidēji nodrošina labākas kvalitātes mājokli, nekā personas var noīrēt ar cita veida atbalstu⁶⁰. Mājokļa tipa ziņā parasti tiek izvēlēti vienas istabas dzīvokļi, kuru pieejamība pilsētā tādējādi ir būtiska, lai īstenotu MV pakalpojumu. Dzīvokļa pamatdizainam var būt nozīme rehabilitācijā, veicinot personas drošības sajūtu, pielāgošanos brīvībai no uzraudzības un identitātes veidošanai. Kristīna Bollo savā pētījumā par atbalstīto vienistabas dzīvokļu interjeru norāda, ka noteiktas mājokļu interjera nianšes, kā dzīvokļa ieejas zonējums un adekvāts skapju nodrošinājums, var palīdzēt personām ar ilgstošu bezpajumtniecības pieredzi just lielāku ontoloģisko drošību un vieglāk pielāgoties ilgstoši neierastām mājokļa rutīnām⁶¹.

Papildus remontam un dzīvokļa atbalstam, ko var sniegt mājokļa turētājs, vai tā ir pašvaldība, valsts, peļņas vai kooperatīvais sektors, parasti tiek nodrošināts arī mājokļa atbalsts pakalpojuma ietvaros. Piemēram, Melburnā MV klienti var pieteikt remonta pieprasījumu pa telefonu, tiešsaistē, e-pastā vai pa pastu, par kuriem dzīvokļos ir atbildīgs konkrēts pakalpojuma mājokļa speciālists. Pieprasījumi tiek sadalīti steidzamos (24 stundas), prioritāros (7 dienu laikā) un rutīnas (1-14 dienas) remonta darbos⁶². Šāda skaidrība un pieeja veicina klientu uzticību pakalpojumam un nodrošina, ka izīrētāji izjūt mazāk riskus mājokļa stāvoklim.

Tā kā lielākajai daļai ilgstošo bezpajumtnieku, ievācoties dzīvoklī, nav nepieciešamo mēbeļu un sadzīves priekšmetu, būtisks pakalpojuma aspekts ir to nodrošināšana. Daudzas MV programmas sadarbojas ar labdarības un lietoto mēbeļu

⁵⁷ Allart, M. (2021). *La mort d'un locataire dans un projet Housing First*. Brussels: SMES. Pieejams: <https://smes.be/fr/la-mort-dun-locataire-dans-un-projet-housing-first/>

⁵⁸ Labsajūtas atgūšanas rīcības plāns. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/8365/download>

⁵⁹ Tsemberis, S. (2020). *A Housing First Manual for Ireland*. Dublin: Dublin Region Homeless Executive.

⁶⁰ Goering, P. et al (2014). *National Final Report. Cross-Site At Home/Chez Soi Project*. Calgary: Mental Health Commission of Canada.

⁶¹ Bollo, C. (2022). Designed for Home: Opportunities for Enhanced Ontological Security in Permanent Supportive Housing Apartments. *Journal of Interior Design*, 47(4), 49-67.

⁶² HousingFirst Maintenance Requests. Pieejams: <https://www.housingfirst.org.au/maintenance-requests>

organizācijām, lai samazinātu iedzīves izmaksas. Savukārt, lai atvieglotu priekšmetu sagādi, bieži programmas nosaka standartizētu lietu sarakstu, kuram iziet cauri, pakalpojumu uzsākot. Tā kā pakalpojuma centrāls princips ir klienta izvēle, tad daudzas programmas tiecas sadzīves priekšmetu iegādi uzticēt klientam. Tajā pašā laikā tiek sekots līdzi, lai tiktu nodrošinātas pamatlietas. Piemēram, Īrijas MV ceļvedis nosaka, ka dzīvoklī ievācoties jābūt, gultai, drēbju skapim vai pakaramajam, dīvānam, kafijas galdam, televizoram, virtuves galdam un krēsliem. Tāpat ceļvedis piedāvā sekojošu nepieciešamo lietu sarakstu, kuru parasti atbalsta darbinieks ievākšanās dienā pārē kopā ar klientu⁶³:

- ▶ Guļamistabai: segas, pārvalka un palaga komplekts; spilvens un pārvalks.
- ▶ Virtuvei: šķīvji, krūzes, glāzes un ēšanas piederumi; virtuves dvieļis; nazis; katls, panna; virtuves cimds.
- ▶ Vannas istabai: sešu dvieļu komplekts (pa diviem vannas, roku un mutēs dvieļiem); vannas paklājs, dušas aizkari.
- ▶ Citas lietas: šaufele ar slotu; grīdas mops un spainis; papīra dvieļi, tualetes papīrs un salvetes; tīrīšanas piederumi; pilns maiss ar pārtikas precēm pirmajai nedēļai.

Dažkārt tiek realizētas arī dažādas sadarbības iniciatīvas. Piemēram, atzīmējot tūkstošā klienta ievākšanos mājoklī un reflektējot par to, kādi ir mājokļu interjeri, Nīderlandē tika piesaistīts profesionāls fotogrāfs bilžu grāmatas izdošanai, kā arī brīvprātīgi piesaistīts interjera dizainers. Kopumā MV pieredze rāda, ka, pieturoties pie standarta un nodrošinot mājokļa atbalstu, par nelieliem līdzekļiem sadarbībā ar dažādām organizācijām programmu dalībniekiem parasti iekārto mājīgus vienistabas dzīvokļus.

1.4 Atbalsta pakalpojuma un sociālā darba metodes

MV ir intensīva atbalsta pakalpojums, ko raksturo ne vien konkrētu metožu kopums, bet vērtību orientācija. Nereti tas tiek apzīmēts kā paradigmas maiņa, jo var ievērojami atšķirties no sociālo darbinieku darba metodēm citos pakalpojumos. Kopumā sociālā atbalsta struktūru veido biežāk lietotās pieejas (1.4.1), atbalsta komandas un slodžu veidošanas principi (1.4.2) un personāla apmācības un atbalstošas darba vides nodrošināšanas prakses (1.4.3).

1.4.1 Atbalsta sniegšanas un sociālā darba pieejas

Atbalsta sniegšana MV pakalpojumā tiek dalīta divās daļās: mājokļa un sociālajā atbalstā. Tā kā primārais atbalsts tiek sniegts, lai persona noturētu mājokli, tā ietver dažāda veida atbalstu tā nodrošināšanai. MV atbalsta komanda monitorē īrnieka mājokļa situāciju, organizē remonta darbu veikšanu, atbalsta attiecības ar kaimiņiem, stimulē pašaprūpes prasmi apgūšanu un citas darbības, kas saistītas ar mājokļa uzturēšanu kārtībā. Valstīs un pašvaldībās, kur ar mājokļu nodrošinājumu nodarbojas cita organizācija nekā tā, kas sniedz sociālo atbalstu, piemēram, Provivienda Spānijā, daļu šī darba nodrošina mājokļa pakalpojuma sniedzējs.

Sociālais un veselības atbalsts savukārt tiek organizēts pēc divu sociālā darba intervenču principiem: (1) kopienas pastiprinātā atbalsta (assertive community treatment – ACT) un (2) intensīvas gadījuma vadības (intensive case management – ICM). ACT tiek lietots gadījumos, kad atbalsta vajadzības ir lielākas, bet ICM – kad tās ir mazākas. Dānijā pēdējā dekādē plaši lietota ir arī pārejas perioda intervence (critical time intervention – CTI), kas ilgst 9 mēnešus, bet pašlaik notiek pāreja uz darbu primāri ar ACT un ICM. Izmēģinājumu projektos biežāk tiek lietota ICM pieeja, kamēr, attīstot pakalpojumu, tiek tēmēts paaugstināt ACT kapacitāti. Ja ACT raksturo ciešs starpdisciplināras komandas darbs, tad ICM un CTI var nodrošināt 1-2 darbinieki. Papildu faktors ACT lietošanā ir psihiskās veselības pakalpojumu pieejamība, kur valstīs, kur šie pakalpojumi ir publiski pieejamāki, piemēram, Nīderlandē, Somijā un Lielbritānijā, biežāk ir ticis lietots ICM⁶⁴. ASV savukārt psihiskās veselības pakalpojumu dominānce privātajā sektorā par efektīvāku risinājumu padara ACT.

⁶³ Tsemberis, S. (2020). *A Housing First Manual for Ireland*. Dublin: Dublin Region Homeless Executive.

⁶⁴ Pleace, N., & Bretherton, J. (2019). *The cost effectiveness of Housing First in England*. London: Homeless Link.

MV programmās tiek lietotas vairākas sociālā darba metodes, kas laika gaitā ir kļuvušas par tās kodolu. Trijas MV ceļvedis kā galvenās metodes, kas ir integrālas MV pakalpojumā, izšķir⁶⁵:

- ▶ **traumas izpratnē balstītu aprūpi**: pieeju, kurā personas rīcības un mērķi tiek skatīti kā pielāgošanās formas viņa dzīves pieredzes apstākļiem sabiedrībā, iedziļinoties personas redzējumā un vedot komunikāciju veidos, kuri neizraisa personas retraumatizāciju;
- ▶ **motivējošo intervēšanu**: pieeju darbam ar klientu, kurā darbinieks uzsāk sarunu pār pārmaiņām dzīvē, bet ļauj to virzīt klientam, ar beznosacījuma pozitīvu attieksmi akceptējot visu teikto, bet arī turpinot jautāt par dažādiem pārmaiņu aspektiem tā vietā, lai pateiktu priekšā, ko darīt;
- ▶ **spēkos balstīto pieeju⁶⁶ un uz personu centrētu plānošanu**: praksi darbā ar personu izvirzīt centrā viņa pašnoteikšanos un prioritizēt viņa vai kopienas stiprās puses, ticot izaugsmes un pārmaiņu iespējām, personai tās izmantojot;
- ▶ **Labsajūtas atgūšanas rīcības plānu (WRAP)**: strukturētu pieeju paša monitorētām psihiskās veselības atgūšanas aktivitātēm un refleksijai;
- ▶ **kaitējuma mazināšanu**: holistisku pieeju darbam ar sabiedrību un klientu, kurš cieš no atkarību izraisošiem ieradumiem, veicinot, piemēram, alkohola vai narkotisko vielu lietošanu tikai tādā apmērā, kamēr tas personai nekaitē (atšķirībā no atturības), t.sk. svinot nelielas uzvaras;
- ▶ **atbalstīto nodarbinātību**: atbalstu darba atrašanās un tā saglabāšanā, ieskaitot darba prasmju koučingu un treniņu pakalpojuma ietvaros;
- ▶ **integritāciju kopienā**: organizējot vai pieslēdzoties pasākumiem kopienā (p. interešu grupā vai baznīcā) un kopā ar citiem MV klientiem, veicinot biedru pašpalīdzības grupas (p. anonīmo alkoholiķu) u.tml.

Lai gan ne visas MV programmas praktizē visas minētās pieejas, lielākā daļa no tām darba centrā izvirza vismaz vairākas no tām. Piemēram, Somijā Alppikatu klientiem ir pieejams darbs vismaz vairākas stundas nedēļā atbilstoši personas iespējām, kamēr citos kontekstos darbojas tikai darba konsultanti. Labsajūtas atgūšanas rīcības plāns ir plaši lietots Rietumeiropā, piemēram, Lielbritānijā, Beļģijā un Zviedrijā, kur tas kopumā ir plaši lietots sociālajā darbā, bet mazāk lietots valstīs, kur ir cita līdzīga metodika. Kaitējuma mazināšanas pieeja pakalpojuma ietvaros var tikt kombinēta ar atturības pakalpojumiem un grupām, ko klients apmeklē. Kopumā visas minētās pieejas apvieno tas, ka klienta vēlmes un problēmu redzējums tiek izvirzīts sociālā darba centrā, kamēr sociālais darbinieks kā pārmaiņu aģents strādā ar pieņemošām, neuzbāzīgām darbībām, rūpīgi izvēlētu valodu un uzvedinošiem jautājumiem, nevis pamācīšanu vai mērķu noteikšanu klienta vietā. Tajā pašā laikā metodes ir mērķtiecīgas, pierādījumos balstītas un orientētas uz pārmaiņām un rehabilitāciju, nebaidoties pacelt konkrētus, ne obligāti ērtus jautājumus.

1.4.2 Atbalsta komanda un slodzes

MV pakalpojumā atbalsts lielākoties tiek nodrošināts komandā. ICM modelī ar klientu primāri strādā viens sociālais darbinieks – gadījuma vadītājs, bet darbs var tikt dalīts ar darbinieku, kas ir vairāk atbildīgs par mājokļa jautājumiem. Tajā pašā laikā visiem MV darbiniekiem nākas saskarties ar dažādu mājokļu jautājumu risināšanu. Dažkārt komandā klāt ir arī darba konsultants, kas klientus konsultē tieši darba jautājumos. Šāda pieeja ir īpaši populāra Dānijā jauniešu MV programmās. Kopumā MV ceļveži aicina veidot starpdisciplināras komandas, kur MV pakalpojuma sniedzēja komandā ir personas ar pieredzi atkarību, psihiskās veselības, nodarbinātības un citos jautājumos, kas dažādās situācijās var vai nu sniegt padomu atbildīgajam sociālajam darbiniekam vai iesaistīties, piemēram, darba jautājuma risināšanā tieši.

MV sociālā atbalsta sniegšana ir intensīva un lielākoties vienam darbiniekam nav vairāk par 10 klientu. Izvērtējot MV pakalpojuma izmaksas Anglijā, Plīss un Bretertone novēroja, ka vidēji darbiniekiem bija 3-10 klientu⁶⁷. Piemēram, Crisis UK Londonā katram sociālajam darbiniekam ir aptuveni 5 klienti, kas kopā veido pilnu darba slodzi, būtisku daļu

⁶⁵ Tsemberis, S. (2020). *A Housing First Manual for Ireland*. Dublin: Dublin Region Homeless Executive.

⁶⁶ Roga-Vailza, V., Ozola, I., & Apine, E. (Red.). (2021). *Sociālais darbs ar gadījumu. Teorija praksē*. Rīga: Latvijas Republikas Labklājības ministrija.

⁶⁷ Pleace, N., & Bretherton, J. (2019). *The cost effectiveness of Housing First in England*. London: Homeless Link.

veidojot administratīvajam darbam, apmācībām un jautājumu apspriešanai komandas ietvaros. Kopumā Homeless Link Anglijā kā tipisko slodzi norāda 5-7 klientus uz darbinieku⁶⁸. Pēc ilgāka laika, samazinoties atbalsta nepieciešamībai, klientu skaits tiek pieļauts arī nedaudz lielāks, jo pēc Plīsa un Bletertones aprēķiniem pēc 12 mēnešiem daļai klientu tika sniegts divreiz mazāks kontaktstundu atbalsts nekā pirmā mēneša laikā⁶⁹. Relatīvi augsts kontaktstundu skaits Anglijā tika identificēts pirmajā mēnesī, tam sasniedzot vidēji 32,6 stundas, sešos mēnešos tam samazinoties līdz vidēji 19,8 stundām, bet 12 mēnešos līdz 16,1 stundai. Kontaktstundu skaitu primāri noteica atbalsta vajadzību apjoms, bet atšķirības kontaktstundās tika identificētas arī starp vietām, kur darbinieki ilgāk laika pavadīja ceļā, līdz ar to veltot personām nedaudz mazāk laika.

Daudzu valstu MV ieviešanas rokasgrāmatas norāda, ka personāla atlase var būt izaicinošs process, jo pakalpojums pieprasa specifisku prasmju kopumu un vērtību orientāciju. Kā sarunā norādīja un par to ir rakstījusi pētniece un Housing First Poland Foundation viceprezidente Jūlija Viganska, īpaši sarežģīti tas ir valstīs, kur personas, kurām ir pieredze, piemēram, kaitējuma mazināšanas pieejā, var tikpat kā nebūt pieejamas. Ja ir iespējas nodrošināt labas apmācības, līdz ar to bieži vien noteicoša ir arī personas attieksmju vērtēšana augstāk nekā iespējamās pieredzes, pieņemot darbā MV programmā. Būtisks aspekts ir arī, ka viens no principiem, kas bieži ieteikts MV programmās, ir pieņemt darbā personas ar bezpajumtniecības pieredzi. Beļģijā arī MV apmācībās vienmēr ir klāt persona ar bezpajumtniecības pieredzi.

1.4.3 Personāla apmācība un komandas darbs

MV pakalpojuma sniegšanā būtiska ir ne tikai laba darbinieku apmācības nodrošināšana, bet arī ikdienas darba prakses, kas ļauj veidot atbalstošu un patīkamu darba vidi. Apmācību nodrošināšana ir atkarīga no nacionālās politikas un bezpajumtniecības atbalsta sistēmas. Valstīs, kur ir nacionāla mēroga atbildīga institūcija par bezpajumtniecības jautājumu un materiālu izstrādi vai centralizēta organizācija, kas nodarbojas ar MV materiālu izplatīšanu, ir pieejami dažādi materiāli, kas paredzēti dažādām mērķgrupām. Apvienotajā Karalistē materiālus koordinē Homeless Link, kas ir lietussarga organizācija bezpajumtniecības pakalpojuma sniedzējiem ar mērķi izbeigt bezpajumtniecību valstī⁷⁰. Kanādā materiālus nodrošina Canadian Observatory on Homelessness, kas ir pētniecības tīkls, kurā ir iesaistīti arī politikas veidotāji un pakalpojumu sniedzēji⁷¹. Tāpat ir nacionāla mēroga tīkli un organizācijas, kas nodrošina darbinieku apmācības, piemēram, HF Nederland Nīderlandē, vai Y-Foundation Somijā. Vienā no Apvienotās Karalistes pilotprojektiem darbiniekiem pirms pakalpojuma uzsākšanas tika nodrošināta 2 nedēļu apmācība⁷². Pieredze darbā ar mērķa grupu ir vēlama, bet ne obligāta. Lielākajā daļā valstu tiek sagatavoti arī MV materiāli, kas ir pielāgoti vietējam kontekstam un skaidro MV pieeju vietējā valodā.

MV mācībās parasti tiek uzsvērti ne vien mācīšanās un prasmju apgūšana, bet arī atmācīšanās jeb ierastu prakšu un domāšanas maiņa, ko dažkārt no personāla pieprasa darbs ar pakalpojumu. Nīderlandē viens no mācību materiāliem ir nosaukts Houding First, kur caur vārdu spēli uzsvērti attieksmes jeb "houding" nozīme pakalpojuma sniegšanā⁷³. Kā raksta Lars Benjaminsens, bieži tiek uzskatīts, ka atbalsts personām, kas tikuši pie mājokļa, jau tiek nodrošināts, bet, ja netiek pieņemta apzināta izvēle praktizēt MV ar no tā izrietošo metodoloģiju, rezultāti parasti ir mazāk efektīvi⁷⁴. Līdzīgi vairāki sociālie darbinieki Zviedrijā raksturoja, ka pāreja no patversmes uz MV prasība pilnībā pārvērtēt līdz tam lietoto komunikāciju, mērķu nosprašanu un arī attieksmi pret savu darbu. Tajā pašā laikā parasti tas arī tika raksturots kā pāreja uz humānāku un autentiskāku komunikāciju.

⁶⁸ Homeless Link (2017). *Housing First in England: The principles*. London: Homeless Link.

⁶⁹ Pleace, N., & Bretherton, J. (2019). *The cost effectiveness of Housing First in England*. London: Homeless Link.

⁷⁰ Homeless Link. Housing First. Pieejams: <https://homeless.org.uk/areas-of-expertise/housing-first/>

⁷¹ Homeless Hub. Pieejams: <https://www.homelesshub.ca/>

⁷² Department for Levelling Up, Housing & Communities. (2022). *Mobilising Housing First toolkit: from planning to early implementation*. Housing First England.

⁷³ Houding First. Pieejams: <https://housingfirstnederland.nl/wp-content/uploads/2020/09/Houding-First-Housing-First-Nederland.pdf>

⁷⁴ Benjaminsen, L. (2014). 'Mindshift' and social work methods in a large-scale Housing First programme in Denmark. *Homeless in Europe*, Summer, 12-13.

Neskatoties uz to, ka pakalpojuma centrā ir cilvēciskās attiecības, kas palīdz ar grūtībām tikt galā arī darbiniekiem, darbā tomēr ir arī daudz sarežģītas situācijas, ieskaitot konfliktu mediāciju, ilgstošus laika periodus bez noteiktu problēmsituāciju uzlabošanās, kā arī klientu nāvi (Anglijas pilotprojektos 4%), kas padara darbu psiholoģiski grūtu. Īrijas MV projektu izvērtējumā kā viens no vājajiem punktiem tika norādīta relatīvi lielā gadījuma vadītāju personāla mainība, kas sarežģī pakalpojuma veikšanu⁷⁵. Sarunas ar pakalpojuma sniedzējiem Lielbritānijā, Zviedrijā un Beļģijā parādīja, ka darbinieku labbūtībai ir būtiski nodrošināt ikdienas prakses, kas ļauj tikt galā un dalīties ar savām emocijām, izrunāt grūtas situācijas, kā arī pietiekami labas iespējas atpūsties. Kanādas MV rokasgrāmata iesaka darbiniekiem nodrošināt pašaprūpes dienas, gadījuma vadības situācijas izrunāt komandas ietvaros⁷⁶. Uzsākot izmēģinājumuprojektu, savukārt tiek rekomendēts, ka pirmajos mēnešos klientu skaits ir mazāks, lai jaunajiem darbiniekiem ir pietiekošs laiks pierast pie metodoloģijas.

1.5. Rezultāti, apmierinātība un izmaksas

Mājoklis vispirms ir viens no pētītākajiem bezpajumtniecības pakalpojumiem, kura nodrošināšanai īpaši bieži ir sekojuši līdzī pētnieki, jo daudzās valstīs pakalpojums ir ieviests caur izmēģinājumuprojektiem. Līdz ar to ir pieejama plaša zinātniskā un programmu izvērtējumu literatūra, kas pievēršas dažādiem pakalpojuma rezultātiem, tajā skaitā izmantojot atšķirīgas metodes. Izvērtējumi parasti seko līdzī pakalpojuma efektivitātei (1.5.1), ietekmei uz mērķgrupu (1.5.2) un klientu apmierinātībai ar pakalpojumu un mājokļiem (1.5.3).

1.5.1 Pakalpojuma efektivitāte

Ārvalstu pētījumu analīze uzrāda, ka, veicot pakalpojuma “Mājoklis vispirms” efektivitātes novērtējumus, ar to tiek saprasta gan efektivitātes (*efficiency*), gan rezultativitātes (*effectiveness*) novērtēšana. Piemēram, 2016.gadā publikotajās vadlīnijās Mājoklis vispirms īstenošanai Eiropā⁷⁷ piedāvātais efektivitātes izvērtēšanas modelis ietver gan pakalpojuma iznākumu, gan izmaksu efektivitātes izvērtējumu.

Ar **pakalpojuma iznākumiem** tiek saprastas izmaiņas pakalpojuma saņēmēju dzīvē, kas saistītas ar:

- ▶ mājokļa saglabāšanu un ilgstošu izklūšanu no bezpajumtniecības (mājokļa saglabāšana);
- ▶ uzlabojumiem mājokļa pakalpojumu lietotāju veselības stāvoklī un labklājībā (t.sk. garīgā veselība, fiziskā veselība, ierobežojošas slimības un invaliditāte, narkotiku un alkohola lietošana);
- ▶ uzlabojumiem mājokļa pakalpojumu lietotāju sociālajā integrācijā (t.sk. sociālā atbalsta un pašvērtējuma pieaugums, iesaistīšanās kopienas un pilsoniskajā dzīvē, strukturēta un produktīva darbība un ekonomiskā integrācija, darbs ar traucējošu, noziedzīgu vai antisociālu uzvedību).

Izmaksu efektivitātes noteikšanai, savukārt, tiek analizētas divas dimensijas:

- ▶ izmaksu efektivitāte salīdzinājumā ar citiem pakalpojumiem;
- ▶ izmaksu kompensācija, t. i., ietaupījumi, ko Mājoklis vispirms ieviešana var radīt citiem pakalpojumu veidiem.

Ārvalstu pētījumos pielietotās pieejas pakalpojuma Mājoklis vispirms izmaksu efektivitātes novērtēšanai iedalāmas divās grupās:

- Pieejas, kas savstarpēji salīdzina dažādu MV pakalpojumu izmaksu efektivitāti (piemēram, dažādās pakalpojumu sniegšanas vietās)
- Pieejas, kas salīdzina MV pakalpojumu efektivitāti ar citu, atbilstošu pakalpojumu efektivitāti

⁷⁵ Greenwood, R.M., Byrne, S., O’Shaughnessy, B.R., NHFIE Team (2022). *National Housing First Implementation Evaluation Findings*. Limerick: University of Limerick.

⁷⁶ Polvere, L., MacLeod, T., Macnaughton, E., Caplan, R., Piat, M., Nelson, G., Gaetz, S., & Goering, P. (2014). *Canadian Housing First toolkit: The At Home/Chez Soi experience*. Calgary and Toronto: Mental Health Commission of Canada and the Homeless Hub.

⁷⁷ Pleace, N. (2016). *Housing First Guide Europe*. Brussels: FEANTSA.

Abas šīs pieejas var tikt izmantotas arī viena izvērtējuma ietvaros, vispirms analizējot MV pakalpojuma izmaksu efektivitāti, un tad salīdzinot tās ar citu pakalpojumu izmaksām.

a) Pieejas, kas savstarpēji salīdzina dažādu MV pakalpojumu izmaksu efektivitāti

2019.gadā publiskotajā pētījumā par Mājoklis vispirms pakalpojuma sniegšanu Anglijā⁷⁸, analizēta pakalpojuma Mājoklis vispirms izmaksu efektivitāte, pamatojoties uz anonīmu aptauju rezultātiem, kas veiktas ar 15 MV pakalpojumu sniedzējiem Anglijā, vietējo iestāžu pakalpojumu pasūtītājiem un 29 MV pakalpojumu lietotājiem.

Pētījumā analizēti 15 dažādi MV pakalpojumi, salīdzinot atšķirības:

- ✓ pakalpojuma saturā;
- ✓ mājokļu nodrošinājumā (sociālie, privātie);
- ✓ mērķa grupās (pēc atkarībām; laika (ilguma), kas pavadīts bez pajumtes; kriminālās vēstures);
- ✓ grupu lielumā (personu skaits);
- ✓ atbalsta darbinieku stundas likmēs;
- ✓ atbalsta darbinieku kontaktstundu kopumā;
- ✓ klientu skaitā uz vienu darbinieku;
- ✓ kontaktstundu skaita izmaiņās laikam ejot (kontaktstundas pirmajā mēnesī, sestajā mēnesī, 12. mēnesī).
- ✓ backoffice/administratīvo izmaksu apjomā.

Balstoties uz augstāk noskaidroto, tika aprēķinātas aptuvenās vidējās atbalsta izmaksas uz vienu personu vienā gadā (annual support costs), un tad veikts esošo pakalpojumu izmaksu salīdzinājums ar šīm aptuvenajām vidējām izmaksām, lai saprastu, kuri no tiem ir dārgāki vai lētāki.

Šāda pieeja ļauj veikt sistemātisku sniegto pakalpojumu analīzi un konstatēt gan unikālās atšķirības, kas saistītas ar pakalpojuma sniedzēja darba specifiku (pakalpojuma apjoms, darbinieku skaits, slodzes, likmes, izmaksas) un sociāli ekonomiskās situācijas atšķirībām (mājokļu izmaksas un pieejamība, lokācija), kā arī konstatēt kopējās iezīmes. Šāda pieeja ļauj arī izveidot atskaites punktu (aptuvenās vidējās atbalsta izmaksas), kas var tikt izmantotas arī citu, turpmāku pakalpojumu izmaksu analīzei. Kā trūkums jāatzīmē, ka šī pieeja analīzē neietver pakalpojuma iznākumus - izmaiņas pakalpojuma saņēmēju dzīvē.

b) Pieejas, kas salīdzina MV pakalpojumu efektivitāti ar citu, atbilstošu pakalpojumu efektivitāti

Pieejas, kas salīdzina MV pakalpojumu efektivitāti ar citu, atbilstošu pakalpojumu efektivitāti, sastopamas biežāk. Šajās pieejās tiek salīdzinātas gan pakalpojumu izmaksas, gan izmaiņas pakalpojuma saņēmēju dzīvē (iznākumi).

Jau pieminētajā 2019.gadā publiskotajā pētījumā par Mājoklis vispirms pakalpojuma sniegšanu Anglijā⁷⁹ Mājoklis vispirms pakalpojuma izmaksas salīdzinātas ar citiem, līdzīgiem pakalpojumiem, izdalot divas alternatīvas:

1. augstākas intensitātes stacionārie pakalpojumi, t. i., īpašas ēkas ar atbalsta personālu uz vietas. Šādās ēkās bezpajumtnieki dzīvo parasti savās istabās vai nelielos studijas tipa dzīvokļos vai gultasvietās īstermiņā vai vidējā termiņā, kamēr tiek nodrošināti pakalpojumi, kas apmierina viņu atbalsta un ārstēšanas vajadzības, un tiek atrasts piemērots mājoklis.
2. cita veida mājokļa pakalpojumi, t. i., mainīga vai mobilā atbalsta veidi, kas ievieto personu parastā mājoklī un līdztekus tiešajam atbalstam nodrošina gadījumu pārvaldību/pakalpojumu starpniecības pakalpojumus neatkarīgas dzīves nodrošināšanai. Šajā grupā pētījuma autori iekļāvuši pakalpojumus, kas tiek saukti par t.s. mainīgo (floating) atbalstu, īres uzturēšanas pakalpojumiem, vai arī pārceļšanās pakalpojumiem.

⁷⁸ Pleace, N., & Bretherton, J. (2019). *The cost effectiveness of Housing First in England*. London: Homeless Link.

⁷⁹ Pleace, N., & Bretherton, J. (2019). *The cost effectiveness of Housing First in England*. London: Homeless Link.

Pētījuma autori uzsver, ka nakts patversmes pēc būtības nav salīdzināmas ar MV, jo tajās nav paredzēta uzturēšanās ilgākā laika periodā.

MV pakalpojumu un citu pakalpojumu izmaksu salīdzinājumā izdalītas īres mājokļu izmaksu atšķirības dažādās teritorijās (galvaspilsēta, citas pašvaldības); sniegtā pakalpojuma apjoms (stundās), un atbalsta sniedzēju stundu izmaksu atšķirības (support costs).

Izmaksu analizē ņemtas vērā arī pakalpojumu rezultātā ietaupītās izmaksas (*cost offsets*):

- ▶ mazāks pašvaldību pakalpojumu bezpajumtniekiem lietojums (samazinās šādu pakalpojumu atkārtots lietotājs personai iegūstot mājokli);
- ▶ mazāka noslodze krimināltiesiskajai sistēmai (izmaiņas reģistrētu kriminālu gadījumu skaitā, īstermiņa aizturēšanas reižu, cietumā pavadīto dienu skaitā);
- ▶ mazāka noslodze veselības aprūpes sistēmai (primāri Neatliekamas medicīniskās palīdzības dienestam).

Pētījuma autori norāda, ka ne vienmēr ietaupījumi ir iekasējami (cashable), tādēļ tie jānodala no tādiem ietaupījumiem, kas mazina noslodzi un atbrīvo resursu citiem lietotājiem.

Izmaksu analizē tiek ņemts vērā arī pakalpojuma rezultātā iespējamais izmaksu pieaugums, kas rodas, kad pakalpojumus sāk lietot personas, kas agrāk tos nelietoja. Šādas izmaksas var konstatēt veicot pakalpojumu lietotāju aptaujas par pakalpojumiem, ko tie lietoja vismaz 90 dienas pirms dalības pakalpojumā un salīdzinot ar situāciju aptaujas veikšanas brīdī.

Autori analizēja arī izmaksu dinamiku atkarībā no tā, kā mainās kontakstundu apmērs no pakalpojuma uzsākšanas, 1 mēnesī vidējam kontakstundu apmēram esot aptuveni 33 stundām, bet 12. mēnesī – ap 16.

Vidējās stundas un izmaksas	Kontakstundas 1. mēnesī	Kontakstundas 6. mēnesī	Kontakstundas 12. mēnesī
Vidējais stundu skaits	32,6	19,8	16,2
Vidējā stundas likme	£15,37	£15,37	£15,37
Vidējās izmaksas	£501,06	£304,33	£248,99

Tabula: Vidējās kopējās izmaksas atbalstam MV ietvaros uz vienu pakalpojuma lietotāju

Būtiska ir arī atšķirība pēc atbalsta vajadzību apjoma. Piemēram, Kanādā MV intervence maksāja \$22,257 par personu gadā personām, ka tika pielietota ACT pieeja, kamēr ICM pieeja izmaksāja \$14,177⁸⁰.

2018.gadā publicētajā starptautiskā salīdzinošajā pētījumā⁸¹ salīdzināts Mājoklis vispirms pakalpojums ar citiem, tradicionāliem pakalpojuma modeļiem, kur mērķa grupa arī ir bezpajumtnieki ar garīgas veselības vajadzībām. Salīdzinātie **citi, tradicionālie pakalpojumi**:

- ✓ Mainīgais atbalsts (floating support). Aprēķina kā atbalsta sniedzēju kontakstundu izmaksas par vidēji 3 stundām nedēļā;
- ✓ Pastāvīgais mājoklis. Aprēķina kā īres un uzturēšanas izmaksas, kas tiek nosegtas no valsts sniegtā mājokļa pabalsta;
- ✓ Atbalstāmās izmitināšanas izmaksas (supported accommodation). Aprēķina kā īres un atbalsta izmaksu kopsummu, kas tiek apmaksāta no pabalstu sistēmas. Atbalstāmās mājvietas nodrošina pašvaldības;

⁸⁰ Goering, P. et al (2014). *National Final Report. Cross-Site At Home/Chez Soi Project*. Calgary: Mental Health Commission of Canada.

⁸¹ Wright L., & Peasgood T. (2018). *Cost-effectiveness analysis of Housing First*. London: What Works for Wellbeing.

- ✓ Naktspatversmes. Izmaksas aprēķina ā atbalsta un īres izmaksu kopsummu;
- ✓ Izmaksas, kas saistītas ar gulēšanu bez pajumtes. Aprēķina kā izmaksas, kas saistītas ar kontaktiem ar dienestiem, kas sniedz atbalstu bezpajumtniekiem.

Izmaksas katram no augstāk minētajiem mājokļa tipiem tiek aprēķinātas reizinot katras vienības izmaksas ar laiku, kas pavadīts attiecīgā tipa mājoklī. Pavadītās dienas pastāvīgajā mājoklī aprēķina izmantojot ziņojumus par laiku (%), kas pavadīts mājoklī (pašvaldību dati). Pavadīto laiku atbalstītajā mājoklī, nakts patversmē un dzīvojot uz ielas aprēķina balstoties uz cita pētījuma datiem, kas apsekoja izvēlētas pilsētas 24 mēnešu ilga periodā.

Bez mājokļu veidiem, tiek aprēķinātas arī izmaksas, ko MV īstenošana rada vai ietaupa veselības aprūpes sistēmai un krimināltiesiskajai sistēmai. **Veselības aprūpes sistēmai** aprēķinātas tiek šādas izmaksas:

- ✓ Institucionalizācijas izmaksas. Aprēķina kā laiku, ko klients pavada slimnīcā (psihiatriskajā un vispārējā) vai rehabilitācijas iestādē. Aprēķiniem izmanto vislētākā iestādes veida vienas vienības izmaksas.
- ✓ Dienas centru vizīšu izmaksas. Aprēķina balstoties uz viena dienas centra vidējām dienas izmaksām.
- ✓ NMPD vizīšu izmaksas. Aprēķina ņemot vidējo vizīšu skaitu un vizītes vidējās izmaksas no NMPD gada pārskata.

Krimināltiesiskās sistēmas izmaksas aprēķina pēc:

- ✓ pavadītā laika cietumā. Aprēķina pēc iestādes veida vienas vienības izmaksām.
- ✓ aresta izmaksām. Aresta izmaksas aprēķina pieņemot, cik % gadījumu aresti beidzas ar aizturēšanu, un ņemot no sistēmas iestāžu pārskata ziņojumiem vidējās arestu izmaksas ar un bez aizturēšanas un arestu skaitu.
- ✓ tiesas apmeklējumu izmaksām. Tiesas apmeklējumu izmaksas aprēķinātas balstoties uz cita pētījuma rezultātiem.

Pētījumā salīdzinājums veikts balstoties gan uz izmaksām, gan uz iznākumiem (izmaiņas lietotāju dzīvē). Salīdzināti tiek divi galvenie **iznākumu veidi**:

- 1) pavadītās dienas stabilā dzīves vietā. Mēra dienās, kas pavadītas mājoklī ar paredzamu vai drošu īres līgumu uz sešiem mēnešiem vai ilgāk.
- 2) Apmierinātas dzīves gadi (life satisfaction years). Dzīves apmierinātības gadus mēra skalā no 0 līdz 10, kur 10 ir viens gads, kas atbilst maksimālai apmierinātībai ar dzīvi.

Informāciju par pavadītajām dienām dzīves vietā nosaka balstoties uz pakalpojumu sniedzēju un pakalpojumu saņēmēju sniegtās informācijas salīdzinājumu. Apmierinātību ar dzīves kvalitāti nosaka pakalpojuma saņēmēju aptaujā uzdodot jautājumu: "Kā jūs vērtējat savas dzīves kvalitāti skalā no 1 līdz 7". Aptauja tiek veikta pirms pakalpojuma uzsākšanas un ik pēc sešiem mēnešiem. Analīzei aprēķina vidējo rādītāju gadā izmantojot 6. un 12.mēneša datus.

2010.gadā publiskotajā pētījumā⁸² tika salīdzināti divi dažādi pakalpojumu veidi:

- 1) atbalsts pirms mājokļa un pagaidu mājokļa pakalpojums (residential treatment first)
- 2) Mājoklis vispirms pakalpojums.

Šajā pētījumā salīdzinājums pamatā veikts pēc dažādiem iznākumiem, kas ietver izmaiņas mājokļa apstākļos, pielāgošanos sabiedrībai, darbu un ienākumus, garīgo un fizisko veselību, kā arī veselības aprūpes pakalpojumu izmaksas:

- ▶ Izmaiņas mājokļa apstākļos:
 - ✓ cik dienas pēdējo 3 mēnešu laikā pakalpojuma saņēmēji ir uzturējušies mājoklī.

⁸² Tsai, J., Mares, A. S., & Rosenheck, R. A. (2010). A multisite comparison of supported housing for chronically homeless adults: "housing first" versus "residential treatment first". *Psychological services*, 7(4), 219.

- ✓ Apmierinātības līmenis ar savu mājokli (tiem, kas dzīvo savās mājās), izmantojot 20 punktu skalu.
- ▶ Pielāgošanās sabiedrībai: vai viņi pēdējo divu nedēļu laikā ir piedalījušies katrā no 16 kopējām aktivitātēm (apmeklējuši tuvus draugus/radiniekus/ kaimiņus, apmeklējuši pārtikas veikalu, gājuši uz restorānu, apmeklējuši teātri/muzeju/kultūras pasākumu, apmeklējuši veselības/kustību klubu/sporta zāli).
- ▶ Sociālā atbalsta tīklu apakškritēriji:
 - ✓ personu skaits, kas būtu klientam pieejami, lai sniegtu neliela apmēra īstermiņa aizdevumu (100 ASV dolāru), aizvestu uz tikšanos vai būtu pieejami atklātai sarunai situācijā, kad persona piedzīvo garīgās veselības problēmas.
 - ✓ Dalībnieku subjektīvā dzīves kvalitāte, kas balstās uz klientu pašvērtējumu 7 punktu skalā.
 - ✓ Psihiskās veselības un atkarību izraisošo vielu pakalpojumu izvēle, izmantojot 5 punktu patērētāju izvēles skalu.
 - ✓ Attiecības ar primāro garīgās veselības aprūpes vai atkarību izraisošo vielu atkarības pakalpojumu sniedzēju, kas novērtēta izmantojot septiņu punktu terapeitiskās alianses skalu.
- ▶ Darbs un ienākumi: vai klients pagājušajā mēnesī ir strādājis, vidējais nedēļā nostrādātais stundu skaits un darba ienākumu apmērs.
- ▶ Alkohola un narkotiku lietošana un izdevumi pēdējā mēneša laikā: mērījumā izmanto Atkarības nopietnības (severity) indeksa alkohola un narkotiku apakšskalu elementus.
- ▶ Garīgās un fiziskās veselības stāvoklis: izmanto datus no medicīnisko iznākumu pētījuma garīgās un fiziskās veselības apakšskalās, simptomu inventarizācijas apakšskalās un Novērotās psihotiskās uzvedības vērtēšanas skalās.

Papildus iznākumiem pētījumā analizētas arī pakalpojumu izmaksas aptaujājot dalībniekus par pēdējo 3 mēnešu laikā veikto medicīnisko, garīgās veselības un atkarību izraisošo vielu ārstēšanas apmeklējumu kopējo skaitu un veidu. Pamatojoties uz šo informāciju, pakalpojumu izmaksas tika aprēķinātas četriem galvenajiem aprūpes veidiem: medicīniskajai/ zobārstniecības aprūpei, garīgās veselības aprūpes pakalpojumiem, atkarību izraisošo vielu lietošanas pakalpojumiem un visu trīs veidu pakalpojumu kopsummai.

Izvērtējot dažādu valstu izmaksu aprēķinus, Elizabeta Leni ir uzskaitījusi 3 sabiedrības līmeņa izmaksu ietaupījumus, ko sniedz MV, aicinot to uztvert kā izmaksu efektīvu investīciju⁸³:

1. Personām bez pastāvīgas dzīvesvietas visbiežāk viņiem nepieciešamie veselības un sociālie pakalpojumi nav pieejami, kas rezultējas to risināšanā tikai tad, kad situācija ir kritiska un noslogo krīzes pakalpojumus, kuru izmaksas ir augstākas nekā regulāro pakalpojumu.
2. Bezpajumtniecība palielina risku pārkāpt likumu un saskarties ar policijas un tiesu sistēmu, īpaši personām ar iepriekšēju ieslodzījuma vietas pieredzi. Bijušo ieslodzīto un citu grupu bezpajumtniecības novēršana palielina drošību pilsētā, samazina krimināltiesiskās sistēmas izmaksas un potenciāli samazina ieslodzījumā esošo personu skaitu. Ārvalstu izvērtējumi lielākoties uzrāda krimināltiesiskās sistēmas slodzes samazinājumu MV klientiem⁸⁴.
3. Ilgāka bezpajumtniecība palielina grūtības integrācijai sabiedrībā, darba tirgū, tādēļ jo ātrāk personai ir iespējas uzlabot dzīves iespējas, jo augstāka ir potenciālā investīcijas atmaksāšanās.

Skepse pret MV parasti ir lielāka valstīs, kur ne pieejams mājoklis, ne intensīvs sociālais atbalsts nav pieejams, tomēr pieredze rāda, ka izmaksas parasti ir zemākas nekā tas tiek sagaidīts, it īpaši salīdzinājuma ar citiem atbalsta pakalpojumiem un krīzes pakalpojumu izmantošanu. Tajā pašā laikā MV pakalpojuma izmaksas katrā pilsētā ir atkarīgas no valsts sociālās sistēmas un mājokļu atbalsta sistēmas, jo mājokļu izmaksu kompensācija bieži ir sasaistīta

⁸³ Leni, E. (2023). *The Economic Benefits of Ending Homelessness. Pieejams:* <https://ysaatio.fi/en/the-economic-benefits-of-ending-homelessness/>

⁸⁴ Woodhall-Melnik, J. R., & Dunn, J. R. (2016). A systematic review of outcomes associated with participation in Housing First programs. *Housing Studies*, 31(3), 287-304.

ar attiecīgās valsts mājokļu pabalsta vai vaučeru sistēmu. Lielā daļā valstu daļu no mājokļa izmaksas daļēji sedz arī klienti, ar noteikumu, ka summa nedrīkst pārsniegt 30% no personas ienākumiem.

1.5.2 Pakalpojuma rezultāti

Vislabākos rezultātus MV uzrāda mājokļa saglabāšanas un stabilitātes rādītājos. Sistemātiskie pētījumu pārskati liecina, ka MV ir augstāki mājokļa saglabāšanas un mājoklī nodzīvotā laika rādītāji kā citiem pakalpojumiem, tajā skaitā un it īpaši grupām, kurām mājokļa jautājuma risināšana tiek uzskatīta par sarežģītu, kā bezpajumtniekiem ar psihiatriskiem simptomiem un atkarībām⁸⁵.

Tabula: Ārvalstu MV rezultāti mājokļa saglabāšanai 12 mēnešus pēc pakalpojuma uzsākšanas

MV pakalpojuma/izmēģinājumu projekta vieta	Turpina dzīvot mājoklī vismaz 12 mēnešus pēc uzsākšanas
Neunerhaus Housing First, Vīne (2013) ⁸⁶	98% (2 gadi)
Discus Housing First, Amsterdama	97%
Kopenhāgena (2013)	94%
Pathways to Housing, Ņujorka (1993-1997) ⁸⁷	88% (5 gadi)
Casas Primeiro, Lisabona ⁸⁸	85-90%
Rapid Exit programma ģimenēm, Minesota ⁸⁹	85% (2 gadi)
4 Zviedrijas pilsētas (2013) ⁹⁰	80%
Un Chez-Soi d'abord, Francija (2013)	80%
Housing First Pilots, Anglija (2021) ⁹¹	78%

Pētījumi parāda arī būtisku MV pakalpojumu ietekmi uz dzīves kvalitātes uzlabošanas⁹². Vankūverā, Kanādā īpaši uzlabojumi tika identificēti dzīves apstākļu un drošības uztveres rādītājos neatkarīgi no klientu atbalsta vajadzību intensitātes, lielākās izmaiņas novērojot pirmo sešu mēnešu periodā⁹³. Filadelfijā, ASV savukārt dzīves kvalitāte tika analizēta MV klientiem ar nopietnām psihiskajām saslimšanām, konstatējot vai nu pozitīvu vai nemainīgu dinamiku,

⁸⁵ Woodhall-Melnik, J. R., & Dunn, J. R. (2016). A systematic review of outcomes associated with participation in Housing First programs. *Housing Studies*, 31(3), 287-304.

⁸⁶ neunerhaus Housing First Pilot Project Report Vienna, April 2015 https://www.neunerhaus.at/wp-content/uploads/2023/07/20150925_HousingFirst_Report_english.pdf

⁸⁷ Tsemberis, S., & Eisenberg, R. F. (2000). Pathways to housing: Supported housing for street-dwelling homeless individuals with psychiatric disabilities. *Psychiatric services*, 51(4), 487-493.

⁸⁸ Duarte, T., Costa, P., & Ornelas, J. (2018). Implementation of Housing First in Lisboa, Portugal: A fidelity study of the Casas Primeiro programme. *European Journal of Homelessness*, 12(3), 199-227.

⁸⁹ Lanzerotti, L. (2004). *Housing First For Families. Research to Support the Development of a Housing First for Families Training Curriculum*. San Francisco: The National Alliance to End Homelessness. <https://reachadvocacy.org/wp-content/uploads/2017/12/HousingFirstResearch.pdf>

⁹⁰ Knutagård, M., & Kristiansen, A. (2013). Not by the book: The emergence and translation of Housing First in Sweden. *European Journal of Homelessness*, 7(1), 93-115.

⁹¹ Department for Levelling Up, Housing and Communities (2022). *Evaluation of the Housing First Pilots. Third Process Report*. Crown: London.

⁹² Woodhall-Melnik, J. R., & Dunn, J. R. (2016). A systematic review of outcomes associated with participation in Housing First programs. *Housing Studies*, 31(3), 287-304.

⁹³ Patterson, M., Moniruzzaman, A., Palepu, A., Zabkiewicz, D., Frankish, C. J., Krausz, M., & Somers, J. M. (2013). Housing First improves subjective quality of life among homeless adults with mental illness: 12-month findings from a randomized controlled trial in Vancouver, British Columbia. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 48, 1245-1259.

uzlabojoties apmierinātībai ar dzīves apstākļiem, attiecībām ģimenē un finanšu situācijai, bet atšķirībā no Vankūveras izvērtējuma un citiem pētījumiem – neuzlabojoties kopējai dzīves kvalitātes uztverei⁹⁴.

Cits kontrolētais nejaušinātais pētījums, kas salīdzināja MV rezultātus ar citiem pakalpojumiem Kanādā personām ar nopietnām psihiskajām saslimšanām (n=950), uzrādīja, ka MV 2 gadu periodā ir labāki dzīves kvalitātes rādītāji, līdzīga veselības situācija, līdzīga sajūta par integrāciju kopienā, bet nedaudz zemāki rezultāti psihiskās veselības rādītājos, pasākumu apmeklēšanā un problēmlietošanā⁹⁵. Tā kā citiem pakalpojumiem bija ievērojami zemāki mājokļa rezultāti, autori MV uzskatīja par kopumā efektīvāku pieeju. Sistemātiskie pārskati MV uzrāda labākus rezultātus personām ar invaliditāti arī hospitalizāciju un krīzes situāciju samazināšanā, līdzīgus rezultātus veselības rādītājos, bet zemākus rezultātus alkohola un narkotisku vielu lietošanā kā rehabilitācijas vispirms pakalpojumos, kur lietošanas risināšana ir centrāla⁹⁶. Kopumā atkarību izmaiņu rezultāti MV izvērtējumos ir bijuši pārāk atšķirīgi, lai viennozīmīgi prognozētu izmaiņas, bet būtiski, ka lietošana MV pakalpojumā nepalielinās, kas bieži tiek uzskatīts par draudu, lietojot kaitējuma mazināšanas pieeju. Interesanti, ka MV klienti mazāk piedalās rehabilitācijas programmās nekā rehabilitācijas vispirms pieejās, jo tas no viņiem netiek pieprasīts, bet tad, kad piedalās, uzrāda ilgāku un motivētāku dalību⁹⁷.

1.5.3 Apmierinātība ar pakalpojumu

MV izvērtējumos programmām, kas pieturas pie Pathways modeļa, lielākoties konstatēta augsta klientu apmierinātība ar pakalpojumu. Francijas Un Chez Soi d'Abord MV programmā klientu apmierinātība mērīta ar CSQ-8 anketu. Vidējais punktu skaits bija 25,6/32, uzrādot kopumā augstu apmierinātību ar pakalpojumu⁹⁸. Limerikas Universitāte 2022. gadā izvērtēja Īrijas MV programmas deviņos reģionos, klientu vidējai apmierinātībai ar pakalpojuma sniegšanu 5 ballu skalā esot 4,52, apmierinātībai ar mājokļa kvalitāti 4,5, bet tā izvēles iespējām – 4,4⁹⁹. Īrijā kopumā apmierinātība ar pakalpojumu un mājokļa kvalitāti ir relatīvi līdzīga.

Salīdzinot izkliedes tipa (scattered site) un vienas lokācijas (single site) mājokļus, lielākoties redzams, ka klientiem ir preference pēc izkliedes mājokļiem, bet ir daļa klientu, kas vēlas un ir apmierināti, dzīvojot vienas ēkas atbalstītajos mājokļos ar atbalsta personālu¹⁰⁰. Pētījumā par klientu apmierinātību vienas lokācijas MV programmā, 60% klientu vēlējās palikt mājoklī, galvenokārt, ja bija apmierināti ar mājokļa kvalitāti un lokāciju¹⁰¹. Negatīvais aspekts, ko klienti izjūt vienas lokācijas MV programmās, ir problēmlietošanas klātbūtne, kas bieži koncentrējas šādās vietās, ņemot vērā, ka MV prioritāte ir personas ar duālo diagnozi (GRT un atkarībām). Biežāk tādēļ tiek rekomendēta izkliedes pieeja, kas Eiropā ir izplatītāka, lai gan Somijas piemērs parāda diferenciacijas priekšrocības.

⁹⁴ Henwood, B. F., Matejkowski, J., Stefancic, A., & Lukens, J. M. (2014). Quality of life after housing first for adults with serious mental illness who have experienced chronic homelessness. *Psychiatry research*, 220(1-2), 549-555.

⁹⁵ Aubry, T., Goering, P., Veldhuizen, S., Adair, C. E., Bourque, J., Distasio, J., ... & Tsemberis, S. (2016). A multiple-city RCT of housing first with assertive community treatment for homeless Canadians with serious mental illness. *Psychiatric services*, 67(3), 275-281.

⁹⁶ Peng, Y., Hahn, R. A., Finnie, R. K., Cobb, J., Williams, S. P., Fielding, J. E., ... & Community Preventive Services Task Force. (2020). Permanent supportive housing with housing first to reduce homelessness and promote health among homeless populations with disability: a community guide systematic review. *Journal of public health management and practice: JPHMP*, 26(5), 404.

⁹⁷ Appel, P. W., Tsemberis, S., Joseph, H., Stefancic, A., & Lambert-Wacey, D. (2012). Housing First for severely mentally ill homeless methadone patients. *Journal of Addictive Diseases*, 31(3), 270-277.

⁹⁸ Loubiere, S., Tinland, A., Boucekine, M., Girard, V., & Auquier, P. (2019). Individual and process factors influencing user's satisfaction with Housing First services. *European Journal of Public Health*, 29(Supplement_4), 347.

⁹⁹ <https://housingfirsteurope.eu/wp-content/uploads/2023/01/NHFEFinalReport220922.pdf>

¹⁰⁰ Tsai, J., Bond, G. R., Salyers, M. P., Godfrey, J. L., & Davis, K. E. (2010). Housing preferences and choices among adults with mental illness and substance use disorders: A qualitative study. *Community Mental Health Journal*, 46, 381-388.

¹⁰¹ Brown, M., Malone, D., & Jordan, N. (2015). Tenant satisfaction with a single-site housing first program. *Journal of Social Service Research*, 41(4), 498-507.

1.6. MV bezpajumtniecības izskaušanas stratēģijā

MV pakalpojuma mērķis ir izbeigt bezpajumtniecību, tādēļ tas sāk ieņemt arvien nozīmīgāku lomu bezpajumtniecības izbeigšanas stratēģijās. Tajā pašā laikā pakalpojuma ceļi līdz tā nostiprināšanai valstu nacionālajās rīcībpolitikās ir bijuši dažādi. Tā kā tas ir atkarīgs no investīcijām sociālajā un mājokļu sistēmā, pakalpojuma politisko infrastruktūru veido pakalpojuma ieviešanas mehānismi (1.6.1), MV sadarbības tīkli pakalpojuma nodrošināšanā (1.6.2) un MV loma bezpajumtniecības izbeigšanas stratēģijā (1.6.3).

1.6.1 Pakalpojuma ieviešana

Ja ASV MV izplatījās augšupvērstā pieejā (bottom-up) no projekta uz projektu, tad Somijā tas jau no sākuma tika ieviests ar lejupvērstu pieeju (top-down), sistēmiski mainot pieeju tam, kā valstī tiek nodrošināti bezpajumtniecības pakalpojumi un īstenotas visu cilvēku tiesības uz mājokli un cienīgu dzīves kvalitāti¹⁰². Eiropā MV programmas lielākoties tiek sāktas kā Izmēģinājumuprojekti, kur konkrētā pašvaldībā tiek veidots sadarbības tīkls, kas īsteno pakalpojumu, kuram paralēli tiek mērīta tā efektivitāte mājokļa saglabāšanai un atkarībā no politiskajām prioritātēm – arī citiem aspektiem. Šim nolūkam plaši ir ticis izmantots arī Eiropas Sociālais fonds. Tajā pašā laikā Eiropā pastāv arī programmas, kas nav atkarīgas no ESF, valsts vai pašvaldības finansējuma. Piemēram, Milānā pakalpojumu nodrošina Opera San Francisco per i poveri, kas ir reliģiska organizācija. Pakalpojums tiek finansēts no ziedojumiem, ko veido zupas virtuvju tīkls visā Itālijā. Savukārt mājokļu avoti ir gan pašvaldības, gan privāti, gan dzīvokļi, kas konfiscēti mafijai. Daļā valstu izmēģinājumuprojekti ir rezultējušies pakalpojuma kapacitātes pakāpeniskā palielināšanā, kamēr dažās valstīs, kur tikuši lietoti ārvalstu finanšu instrumenti, ko pēcāk pārņēma valsts vai pašvaldība, piemēram, Slovēnijā, pakalpojuma audzēšanas kapacitāte nav tikusi būtiski palielināta.

Salīdzinot pakalpojuma atšķirības vienas valsts ietvaros, piemēram, noteiktās valstīs var novērot līdzīgu pieeju (Nīderlande, Īrija, Zviedrija), kamēr citās tiek pieļautas atšķirīgas pieejas MV (Apvienotā Karaliste, Čehija, Norvēģija)¹⁰³. Būtisks aspekts ir, kas valsts ietvaros nodrošina finansējumu. Ja Dānijā un Nīderlandē, piemēram, MV pakalpojumu būtiskā apjomā finansē no nacionālā budžeta, tad Austrijā bezpajumtniecība ir federālo štatu un pašvaldību kompetence. Zviedrijā, kur pētījumi MV ir uzrādījuši zemākas izmaksas kā pakāpienu modelim, arvien vairāk pašvaldību izvēlas to ieviest izmaksu dēļ, bet nacionāla līmeņa virzība ir mazāka kā, piemēram, Dānijā¹⁰⁴. Lielākais iziacinājums tomēr lielākajā daļā Eiropas valstu, izņemot Somiju un Norvēģiju, ir pietiekoša mājokļu nodrošināšana, kur laika gaitā ir izveidoti efektīvāki mājokļa politikas instrumenti.

Visaugstākais atbalsts MV ieviešanai Eiropā lielākoties novērojams starp pētniekiem, kam seko organizācijas, kas darbojas bezpajumtniecības sektorā, kamēr politiskais atbalsts vienas valsts ietvaros var atšķirties nacionālajā, reģionālajā un pašvaldību līmenī¹⁰⁵. Pēdējā laikā atbalsts MV pieaug arī reliģisko organizāciju starpā, ko apliecina arī iepriekš minētais Milānas piemērs. Kopumā augstākais atbalsts MV pakalpojuma ieviešanai universitāšu starpā skaidrojams ar plašo pētījumu klāstu par rezultātiem salīdzinājumā ar relatīvi mazāk efektīvo pakāpienu modeli, kā arī relatīvi augstajiem cilvēktiesību standartiem sociālo zinātnieku starpā, kamēr neviennozīmīgāks vērtējums politiķu vidū vērtējams kā saistīts ar finansējuma sadales dilemmām un bezpajumtniecības risināšanas nelielo prioritizāciju elektorāta vidū. MV relatīvi biežāk mēdz atbalstīt partijas ar sociāldemokrātisku ievirzi, kritikai biežāk nākot no labējas ievirzes partijām. Tajā pašā laikā Somijā MV atbalsta viss politiskais spektrs, kas ilgākā laika periodā, kas vajadzīgs, lai izveidotu sistēmisku pieeju bezpajumtniecības izskaušanai, ir priekšnoteikums, lai pakalpojums kļūtu centrāls bezpajumtniecības novēršanas politikā.

¹⁰² Viljanen, S., Lämsä, A.-M., & Kaakinen, J. (2017). Social Innovation: The Y-Foundation Case. In: A. K. Dey, & T. Thatchenkery (eds.), *Advances in Social Change, Leadership & Organizational Decision Making* (pp. 23-33). Bloomsbury Academic.

¹⁰³ Pleace, N., Baptista, I. & Knutagård, M. (2019). *Housing First in Europe: An Overview of Implementation, Strategy and Fidelity*. Brussels: Housing First Europe Hub.

¹⁰⁴ Turpat.

¹⁰⁵ Turpat.

1.6.2. MV sadarbības un tīkli

Tā kā MV ir komplekss pakalpojums, tā īstenošana, ievērojot pamatprincipus, pieprasa ciešu iesaistīto pušu sadarbību. Īpašs izaicinājums ir apvienot mājokļa un sociālā atbalsta sniedzējus, starp kuriem ne vienmēr ir izveidota sadarbība vai kurus vieno kopīgas intereses. Līdzīgi – esošie pakalpojuma sniedzēji, kā patversmes, MV var uzskatīt kā draudu konkurencē par finansējumu, tādēļ būtiski nodrošināt, ka visas bezpajumtniecības novēršanā iesaistītās puses ir iesaistītas pakalpojuma izstrādē, pakalpojuma komunikācijā un efektīvā sniegšanā. Daudzas pašvaldības pirms pakalpojuma ieviešanas veido starpinstītūciju sanāksmes, tajā skaitā iesaistot arī mērķgrupas pārstāvjus.

Lielā daļā Eiropas valstu pirmais solis pēc Izmēģinājumu projekta īstenošanas ir bijusi iesaistīto pušu apvienošanās sadarbības tīklā. Piemēram, Housing First Nederland izveidojās pēc Izmēģinājumu projekta un laika gaitā ir radījis spēcīgu tīklu, kas nodrošina apmācības visā valstī un koordinē dažādu pakalpojuma sniedzēju aktivitātes dažādās pašvaldībās. Daļā valstu tīkls aptver tikai pakalpojuma sniedzējus, bet citās, kur ir spēcīga nacionālā politika, kā, piemēram, Hjem til Alle¹⁰⁶ (Alianse Mājoklis visiem) Dānijā – arī pašvaldības. Kopumā lielākajā daļā valstu, kur ir aktīvas MV programmas, ir arī nacionāls MV tīkls.

Eiropā arī FEANTSA jeb Eiropas Nacionālo organizāciju federācija darbam ar bezpajumtniekiem arvien lielāku uzsvāru savās rekomendācijās liek uz MV pakalpojuma principu sistēmisku lietošanu bezpajumtniecības izskaušanai. Pēdējās dekādes laikā kā daļa no FEANTSA izveidots arī Housing First Europe Hub¹⁰⁷, kas koordinē MV treneru apmācības un apkopo dažādus materiālus un rekomendācijas gan par atbalsta sniegšanu, gan inovatīviem risinājumiem mājokļu nodrošināšanā, kas lielākajā daļā Eiropas ir lielāks izaicinājums kā nodrošināt daudzpusīgu atbalstu. Housing First Europe Hub apvieno lielākos pakalpojuma sniedzējus Eiropā un koordinē regulāru komunikāciju starp tiem, daloties pieredzē un apkopojot labās prakses.

1.6.3. MV loma bezpajumtniecības izbeigšanas stratēģijā

Arvien vairāk valstis seko Somijas un Dānijas piemēram, ieviešot bezpajumtniecības izbeigšanas stratēģijas. Arī Eiropas Komisija kā vienu no prioritāriem virzieniem ir uzstādījusi bezpajumtniecības izbeigšanu, kā rezultātā ir tapusi Lisabonas deklarācija, kurā valstis ir apņēmušās izbeigt bezpajumtniecību līdz 2030. gadam. Liela loma paradigmas maiņā, ka bezpajumtniecību ir iespējams izbeigt, ir bijusi MV pakalpojumam un Somijas pieredzei, kura, pārveidojot bezpajumtniecības pakalpojumu sistēmu, tās centrā liekot MV principus, pēdējās desmitgadēs ir ievērojami samazinājusi bezpajumtniecības apjomu. Līdzīgi – arī Dānija, kur apstiprināta jau trešā perioda bezpajumtniecības izbeigšanas stratēģija, ir novērojusi bezpajumtniecības samazināšanos, primāri pilsētās, kur darbojas MV programmas. Dānijā MV pakalpojums tika ieviests pirmās stratēģijas laikā no 2009.-2013. gadam pēc tam, kad 2007. gadā tika veikta pilnā pilnvērtīgā bezpajumtniecības skaitīšana¹⁰⁸.

Citās valstīs un pašvaldībās bezpajumtniecības mazināšanas politika ir daļa no mājokļu politikas. Piemēram, Īrijas mājokļu stratēģija "Housing for all" (Mājoklis visiem) iekļauj rīcības sociālo mājokļu skaita palielināšanai, Mājoklis vispirms programmu palielināšanai un tukšo dzīvokļu pielāgošanai dzīvošanai. Tukšo mājokļu programma piedāvā 60 000 eiro bezprocentu aizņēmumu īpašniekiem, kuriem pretī vismaz 10 gadus jāizīrē dzīvokļi zem tirgus vērtības, t.sk. MV klientiem¹⁰⁹. 2019. gadā MV bija iekļauts 9 Eiropas valstu nacionālajās stratēģijās: Čehijas, Somijas, Francijas, Īrijas, Itālijas, Luksemburgas, Norvēģijas, Spānijas un Apvienotā Karalistes, bet daļa no reģionālās stratēģijas vēl četrās valstīs: Beļģijā, Nīderlandē, Portugālē un Zviedrijā¹¹⁰. MV iekļaušana stratēģijās lielākoties nāk kopā ar lielāku uzsvāru uz

¹⁰⁶ Hjem til Alle. Pieejams: <https://hjemtilalle.dk/hvem-er-alliancen/>

¹⁰⁷ Housing First Europe Hub. Pieejams: <https://housingfirsteurope.eu/>

¹⁰⁸ Benjaminsen, L. (2018). Housing first in Denmark: an analysis of the coverage rate among homeless people and types of shelter users. *Social Inclusion*, 6(3), 327-336.

¹⁰⁹ FEANTSA (2022). *Urban challenges, housing solutions: Understanding cities vacant housing potential to provide adequate affordable housing solutions*. Brussels: FEANTSA.

¹¹⁰ Pleace, N., Baptista, I. & Knutagård, M. (2019). *Housing First in Europe: An Overview of Implementation, Strategy and Fidelity*. Brussels: Housing First Europe Hub.

mājokļa-vadītu (housing-led) pieeju bezpajumtniecības novēršanai, kas atbalsta mehānismos uzsvaru liek uz mājokļa nodrošināšanu.

Lai gan ar stratēģiju vien nepietiek, pieredze rāda, ka bezpajumtniecība ir kompleksa problēma, kur, lai gan tās pamatā ir mājokļa trūkums¹¹¹, ne mazāk svarīgi ir risināt fiziskās un psihiskās veselības, atkarību, parādu un citas problēmas, kas paaugstina bezpajumtniecības risku pie augstām mājokļu cenām un vājas mājokļu politikas. Būtisks aspekts, kas Dāniju un Somiju atšķir no citām valstīm tomēr ir procentuāli un sistēmiski pilnvērtīgāka mājokļu attīstīšana sociālajiem un ierobežotas peļņas mērķiem, ko veicina valsts politika. Līdz ar to mājokļa vadīta bezpajumtniecības novēršana ir grūti iedomājama bez mērķtiecīgas valsts mājokļu politikas, kas veido augstu kapacitāte pilnvērtīgi reaģēt uz labklājības sistēmas vajadzībām. Diemžēl ir valstis ar relatīvi plaši lietotām MV programmām, kurās turpina pieaugt bezpajumtniecības apjoms, kas ir rezultāts deregulētam mājokļu tirgum un nepilnvērtīgai bezpajumtniecības prevences sistēmai gan saistībā ar dažāda veida sociālo atbalstu bezpajumtniecības riska grupām, gan saistībā ar izlikšanu no mājokļa. Somijas stratēģijas pieredze rāda, ka, lai gan būtiska ir labklājības un mājokļu sistēma kopumā, atslēga ir kompleksā, integrētā situācijas risināšanā, daudzveidīgas mājokļa nodrošināšanas formas kombinējot ar citu atbalstu¹¹².

¹¹¹ Colburn, G., & Aldern, C. P. (2022). *Homelessness is a housing problem: How structural factors explain US patterns*. Oakland, CA: University of California Press.

¹¹² Pleace, N. (2017). The Action Plan for Preventing Homelessness in Finland 2016-2019: The culmination of an integrated strategy to end homelessness? *European Journal of Homelessness*, 11(2), 95–115.

2. Atbalsta pakalpojuma ieviešanas un iesaistīto pašvaldību pieredzes izvērtējums

2.1. Vispārējais izmēģinājumu projekta ietvars un nosacījumi

2.1.1. Normatīvais regulējums un sākotnējās ieceres

Ar 2022. gada 15. februāra Ministru kabineta noteikumiem Nr. 121¹¹³ tika veikti grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumos Nr. 102 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū" 9.1.4.4. pasākuma "Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)" īstenošanas noteikumi"¹¹⁴, papildinot 9.1.4.4. pasākumu ar jaunu mērķa grupu un atbalstāmo darbību. Saskaņā ar minētā Tiesību akta anotāciju¹¹⁵, lai mazinātu bezpajumtnieku sociālās atstumtības risku un veicinātu sociālekonomisko iekļaušanos un integrāciju darba tirgū, 9.1.4.4. pasākuma projektā tika paredzēts izstrādāt un aprobēt izmēģinājumu projektā jaunu atbalsta pasākumu kopumu bezpajumtniekiem, īpaši koncentrējoties uz personām bez dzīvesvietas, kurām ir sākotnējā motivācija izmaiņām dzīvesveidā un iekļaušanai sabiedrībā un nodarbinātībā. Atbalsta pasākumu mērķis ir palīdzēt mērķa grupas personām izkļūt no bezpajumtniecībai raksturīgo problēmu loka, veicinot personu spēju saglabāt dzīvesvietu.

Ņemot vērā 9.1.4.4. pasākuma projekta ierobežoto laika periodu un pieejamā finansējuma apmēru, no plašā bezpajumtniecībai pakļauto personu loka, sākotnēji tika paredzēts izvēlēties mērķa grupas daļu, proti, indikatīvi 100 personas darbības vecumā, kas kļuvušas par bezpajumtnieku salīdzinoši nesen, t.sk. izmitinātas patversmēs, naktspatversmēs, īslaicīgās uzturēšanās mītnēs, krīzes centros u.tml. Lai noteiktu konkrētai personai mērķētu, individuālajām vajadzībām atbilstošu atbalstu, izmēģinājumu projektā tika paredzēts veikt bezpajumtnieku profilēšanu un izstrādāt pakalpojuma aprakstu. Profilēšanu, pakalpojuma apraksta izstrādi un atbalsta pasākumu nodrošināšanu tika paredzēts, ka veiks Sabiedrības integrācijas fonda kā finansējuma saņēmēja (SIF) piesaistīts pakalpojuma sniedzējs ar pieredzi sociālo pakalpojumu sniegšanā bezpajumtniekiem vai citām sociālās atstumtības riskam pakļautām mērķa grupām.

Ņemot vērā, ka patversmju, naktspatversmju, īslaicīgās uzturēšanās mītnu un krīzes centru pakalpojumu nodrošināšana, kā arī palīdzība mājokļu jautājuma risināšanā ir pašvaldību funkcija, sākotnēji tika paredzēts, ka izmēģinājumu projektu SIF īsteno sadarbībā ar Latvijas pašvaldībām, piesaistot vismaz 3 pašvaldības, kurās ir statistiski lielākais bezpajumtnieku skaits (indikatīvi Rīgas, Liepājas un Daugavpils pilsētu pašvaldības). Tika plānots, ka pašvaldības sadarbībā ar SIF piesaistītu pakalpojumu sniedzēju nodrošinās izmēģinājumu projektā iesaistāmo bezpajumtnieku atlasī un sniegs atbalstu mājokļa pieejamības nodrošināšanā, piemēram, piešķirs mājokli vai nodrošinās īrētu mājokli, kā arī iesaistīties pakalpojuma apraksta un izmēģinājumu projekta rezultātu izvērtēšanā un saskaņošanā. Tika plānots, ka SIF un pašvaldības slēgs sadarbības līgumu, kurā detāli būs atrunāti sadarbības nosacījumi, t.sk. gadījumos, kad bezpajumtnieks pārtrauc dalību izmēģinājumu projektā (ieguldījumu efektīvas izmantošanas nolūkā, pašvaldības nodrošinātais mājoklis novirzāms nākošajai izmēģinājumu projektā iesaistītajai mērķa

¹¹³ Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumos Nr. 102 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū" 9.1.4.4. pasākuma "Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)" īstenošanas noteikumi"; <https://likumi.lv/ta/id/330046-grozijumi-ministru-kabineta-2016-gada-9-februara-noteikumos-nr-102-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-9-1-4-specifis...>

¹¹⁴ Ministru kabineta noteikumi Nr. 102 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū" 9.1.4.4. pasākuma "Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)" īstenošanas noteikumi", <https://likumi.lv/ta/id/280230-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-9-1-4-specifiska-atbalsta-merka-palielinat-diskriminacijas-riskiem-paklauto>

¹¹⁵ Tiesību akta projekta "Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumos Nr. 102 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū" 9.1.4.4. pasākuma "Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)" īstenošanas noteikumi"" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija). <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/2f1b0d04-7b55-4047-8a0d-b5fe6fb1390e>

grupas personai gadījumā, ja mērķa grupas persona pārtrauc dalību izmēģinājumu projektā, nesaņemot par to jaunu kompensāciju ar mājokļa nodrošināšanu saistīto izdevumu segšanai). 9.1.4.4. pasākumā tika noteikts jauns specifiskais iznākuma rādītājs – īstenots izmēģinājumu projekts atbalsta pasākumu sniegšanai bezpajumtniekiem – 1, bet kopējais projekta īstenošanas termiņš tika pagarināts līdz 2023. gada 31. decembrim¹¹⁶ (vienlaikus jānorāda, ka sadarbības līgumos ar pašvaldībām īstenošanas termiņš ir līdz 2023. gada 15. decembrim, bet atbalsta pakalpojuma sniegšanas termiņš ir 2023. gada 15. oktobrim).

Saskaņā ar Tiesību akta anotācijā¹¹⁷ norādīto, izmēģinājumu projektā tika paredzētas šādas aktivitātes:

- 1) ārvalstu labās prakses apzināšana un pieredzes apmaiņa par līdzīgu pakalpojumu sniegšanu gan klātienē, gan attālināti, t.sk. par sniegtā atbalsta efektivitātes novērtējumu;
- 2) indikatīvi 100 mērķa grupas personu atlase un motivēšana iesaistīties izmēģinājumu projektā (līdz 3 mēnešiem);
- 3) mērķa grupas individuālo vajadzību izvērtēšana (profilēšana) un atbalsta pasākumu pielāgošana konkrētās personas vajadzībām (līdz 2 mēnešiem);
- 4) atbalsta pakalpojuma apraksta izstrāde (darbība īstenojama vienlaikus ar mērķa grupas personu atlasīšanu un profilēšanu);
- 5) atbalsta pasākumu nodrošināšana (no 12 līdz 15 mēnešiem) atbilstoši profilēšanas rezultātiem. Kā provizoriskie atbalsta pasākumi tika definēti, piemēram, sociālā mentora un sociālā darba speciālista, karjeras konsultanta, atkarību speciālista, psihiatra, narkologa, pašapziņas celšanas trenera, sociālo prasmju atjaunošanas konsultācijas, psihologa konsultācijas, jurista konsultācijas un juridisko pakalpojumu sniegšana, t.sk. atbalstu personas piesaiste apliecināšanai un citu dokumentu kārtošanā, veselības uzlabošanas un higiēnas pasākumi, iesaistes brīvprātīgajā darbā iespēju nodrošināšana, izglītojošie pasākumi, lai veicinātu mērķa grupas iesaisti nodarbinātībā, kā arī dažādas atbalsta un pašpalīdzības grupas. Tika plānoti arī pasākumi, kas veicina mērķa grupas personu pieņemšanu kopienā, kā arī mājokļa pieejamības nodrošināšana u.c. Individuālo vajadzību novērtēšana un atbalsta pasākumu nodrošināšana tika paredzēta kā vienots pakalpojumu kopums. Plānots, ka to nodrošinātu vienota speciālistu komanda (pakalpojumu sniedzējs). Atbalsta pasākumi galvenokārt tiktu vērsti uz būtiskāko mērķa grupas problēmu risināšanu, proti, saskarsmes un dzīves prasmju uzlabošanu, atkarību mazināšanu, veselības aprūpes un higiēnas pasākumu nodrošināšanu, nodarbinātības veicināšanu un mājokļa pieejamības nodrošināšanu;
- 6) sniegto atbalsta pasākumu efektivitātes novērtējums, nepieciešamības gadījumā izstrādātā pakalpojuma apraksta precizēšana;
- 7) sasniegto rezultātu popularizēšana (klātienē vai attālināti semināri u.c. publicitātes aktivitātes).

Mērķa grupas personām paredzētos atbalsta pasākumus pamatā tika plānots sniegt individuāli, nevis grupā.

Lai īstenotu izmēģinājumu projektu, tika paredzētas pakalpojuma līguma izmaksas, kā arī kompensācija sadarbības partnerim (pašvaldībām) mājokļa nodrošināšanas izmaksu daļējai segšanai, kas vienai mērķa grupas personai plānota 3000 euro apmērā. Kompensācijas apmērs noteikts, ņemot vērā jaunā atbalsta pakalpojuma izmēģinājumu projektam pieejamo finansējumu. Saskaņā ar Tiesību akta anotācijā norādīto, ar paredzēto kompensācijas apmēru ir iespēja gandrīz pilnā apmērā segt 12 mēnešu vidējās mājokļa īres tirgus izmaksas (Rīgā, Daugavpilī un Liepājā), kas sastāda indikatīvi 3360 euro gadā vai segt citas ar mājokļa nodrošināšanu saistītas izmaksas. Gadījumos, kad mājokļa nodrošināšanas izmaksas konkrētai personai būtu lielākas par 3000 euro, papildus izmaksu segšanu jānodrošina pašvaldība. Tika paredzēts, ka minēto kompensāciju pašvaldības primāri izmanto aktuālo ar mājokļa labiekārtošanu (t.i., remonta darbu veikšanas, mēbeļu un citu sadzīves priekšmetu iegādes u.tml.) saistīto izdevumu segšanai, un, ja

¹¹⁶ Ministru kabineta noteikumi Nr. 102 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū" 9.1.4.4. pasākuma "Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)" īstenošanas noteikumi", <https://likumi.lv/ta/id/280230-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-9-1-4-specifiska-atbalsta-merka-palinelinat-diskriminacijas-riskiem-paklauto>

¹¹⁷ Tiesību akta projekta "Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumos Nr. 102 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū" 9.1.4.4. pasākuma "Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)" īstenošanas noteikumi"" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija). <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/2f1b0d04-7b55-4047-8a0d-b5fe6fb1390e>

nepieciešams, citu ar mājokļa nodrošināšanu saistīto izdevumu segšanai, piemēram, daļējai mājokļa īres maksas segšanai vai mājokļa nodrošināšanā iesaistītā personāla atlīdzības izmaksu daļējai segšanai u.tml. Kompensāciju finansējuma saņēmējs pārskaita uz sadarbības partnera bankas norēķinu kontu pēc apliecinājuma, kas apstiprina, ka konkrētai personai ir nodrošināts mājoklis, saņemšanas no pašvaldības.

Tika plānots,¹¹⁸ ka pasākuma ietvaros atbalsta pasākumu bezpajumtniekiem īstenošanas izmaksas kopumā sastāda indikatīvi 1 110 912 euro, attiecīgi vidējās izmaksas vienai mērķa grupas personai visā atbalsta pasākumu sniegšanas periodā sastāda indikatīvi 11 109 euro (1 110 912 euro (t.i. kopējais tiešam mērķa grupas atbalstam pieejamais finansējums)/100 (t.i. indikatīvais iesaistāmo bezpajumtnieku skaits)). Līdztekus mājokļa nodrošināšanai, tika plānots izstrādāt un aprobēt izmēģinājumu projektā atbalsta pasākumu kopumu bezpajumtniekiem. Saskaņā ar SIF organizētās tirgus izpēti (atlases) „Atbalsta pasākumu sniegšana bezpajumtniekiem” Instrukciju pretendentiem un tai pievienoto Tehnisko specifikāciju, Atbalsta pasākumu mērķis ir palīdzēt mērķa grupas personām izkļūt no bezpajumtniecībai raksturīgo problēmu loka, veicinot personu spēju saglabāt dzīvesvietu un sociālo prasmju apgūšanu.

Sākotnēji tika iecerēts¹¹⁹, ka pēc atbalsta pasākumu efektivitātes novērtējuma projektā iesaistītās pašvaldības lems par atbalsta sniegšanas turpināšanu, t.sk. mājokļa pieejamības nodrošināšanu mērķa grupas personām, kā arī tika plānots, ka 9.1.4.4. pasākuma ietvaros īstenotā izmēģinājumu projekta rezultāti tiks izmantoti kā labās prakses piemērs atbalsta pasākumu kopuma bezpajumtniekiem nodrošināšanai arī citās Latvijas pašvaldībās 2021. -2027. gada ES fondu plānošanas perioda 4.4.1. specifiskā atbalsta mērķa “Veicināt nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu sociālo integrāciju, izmantojot sociālās inovācijas” 4.4.1.1. pasākumā “Atbalsts jaunām pieejām sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanā (inovācijas)” īstenošanā.

2.2 Pakalpojuma saņemšanas (un noslēgšanas) kritēriji

Šajā nodaļā aplūkojam, kādi bija izmēģinājumu projekta saņemšanas kritēriji (2.2.1), kā notika personu rekrutēšana dalībai pakalpojumā (2.2.2) un kādi bija iemesli pakalpojuma pārtraukšanai (2.2.3).

2.2.1 Pakalpojuma mērķgrupas

Pakalpojums tika ieviests trīs pašvaldībās un katra pašvaldība rekrutēja personas pēc lokāli definētiem kritērijiem. Jau iesaistot pašvaldības Izmēģinājumu projekta izstrādē, prioritārās mērķgrupas tika noteiktas kā pašvaldības politiska un stratēģiska izvēle. Atšķirībā no Pathways modeļa, kur prioritizētas personas ar ilgstošu bezpajumtniecības pieredzi, GRT un atkarībām, lielākoties pašvaldības prioritāri izvēlējās personas, kurām, viņuprāt, bija iespējas ātrāk integrēties darba tirgū. Šādu prioritizāciju stimulēja arī tas, ka ESF finansējums prioritāri tiek atvēlēts nodarbinātības veicināšanas aktivitātēm, kamēr Pathways modelī nodarbinātība var būt attālāks mērķis. Tabulā apkopoti pašvaldību noteiktie kritēriji pakalpojuma saņemšanai.

¹¹⁸ Tiesību akta projekta "Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumos Nr. 102 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū" 9.1.4.4. pasākuma "Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)" īstenošanas noteikumi"" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija). <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/2f1b0d04-7b55-4047-8a0d-b5fe6fb1390e>

¹¹⁹ Tiesību akta projekta "Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumos Nr. 102 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū" 9.1.4.4. pasākuma "Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)" īstenošanas noteikumi"" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija). <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/2f1b0d04-7b55-4047-8a0d-b5fe6fb1390e>

Nr.	Valmiera	Rīga	Liepāja
1.	Bez noteiktas dzīvesvietas	Nav pastāvīgas dzīvesvietas	Darbspējas vecuma grupā (18-63)
2.	Pakļauta bezpajumtniecības riskam (komunālo maksājumu parādsaistības u.c.)	Darbspējīgā vecumā	Liepājas naktspatversmes klients
3.	Motivēta uzlabot savu sociālo situāciju	Motivēta dzīvot patstāvīgi	Multiplas sociālās problēmas
4.	Piekrīt dalībai projektā	Motivēta nelietot atkarību izraisošās vielas	Motivēts iesaistīties projektā
5.		Perspektīvā motivēta strādāt algotu darbu vai jau ir darba attiecībās	Nav pastāvīgas dzīvesvietas un reģistrētu īpašumu valdījumā
6.		Persona pensijas vecumā	Ieinteresēts līdzdarboties atkarības problēmu novēršanā
7.			Spēj veikt ikdienas pienākumus, rūpēties par personīgo higiēnu un risināt jautājumus, kas saistīti ar veselības stāvokļa nodrošināšanu
8.			Spēj uzņemties atbildību par parādsaistībām un tās risināt, ja tādas ir
9.			Sadarbojas ar Nakts patversmes sociālo darbinieku, lai risinātu savas sociālās problēmas
10.			Vēlas sakārtot dokumentus, deklarēt dzīvesvietu, reģistrēties NVA kā bezdarbnieks un darba meklētājs

Tabula: Oficiāli definētie pašvaldību kritēriji personu uzrunāšanai dalībai Izmēģinājumprojektā

Salīdzinot formālos kritērijus, starp pašvaldībām sakrita trīs: **persona (1) bez pastāvīgas dzīvesvietas, (2) darbspējīgā vecumā un (3) motivēta pārmaiņām**. Tādējādi kritēriji ietvēra plašu mērķgrupu un pavēra dažādas iespējas to interpretācijai. Tajā pašā laikā intervijās un dizaina darbnīcās iesaistītās puses mēdza apzīmēt izvēlēto mērķgrupu kā “motivētākos” un “perspektīvākos” klientus. Liepājā izmantotie salīdzinoši šaurākie kritēriji šādi izpratnei atbilst visvairāk. Līdzīgs apsvēruma parādījās arī publiskajā komunikācijā par izmēģinājumprojekta uzsākšanu Liepājā¹²⁰. Lai gan kopumā šāda mērķgrupas izvēle mēdz tikt lietota un ir efektīvs instruments bezpajumtniecības situācijas risināšanai, šādi komunikācijai ir liels risks atražot “mājokļa gatavības” jeb “pakāpienu” pieejas uzskatu, ka daļa bezpajumtnieku ir “gatavāki” mājoklim nekā citi, kas neatbilst Mājoklis vispirms filozofijai. Arī izmēģinājumprojekta dalībnieki intervijās pauda, ka baumu līmenī patversmēs runāts par “perspektīvāko” klientu atlasīšanu un nonākšanu šajā grupā vairāki klienti atzīmēja ar zināmu lepnumu.

“Protams, ka biju priecīga, ka var beidzot... [...] Visi uzreiz ar skaudīgām acīm, saprātīgākie. Viens ir pensionārs, otrs pa pusei invalīds – visi teica: “Kāpēc es tur neesmu? Es arī gribu tajā projektā.” Tur bija noteikums, ka jābūt līdz pensijas vecumam un nevar būt invalīds – lai ir darbspējīgs cilvēks.” (klients, Rīga)

Dažiem no klientiem bija arī pārdomas par to, vai kāds no patversmes, kas projektā netika uzņemts, tomēr nebūtu uzņemams, kas norāda uz to, ka par uzņemšanu bija diskusijas arī patversmēs. Tāpat - kritēriji tika pārdomāti arī

¹²⁰ <https://rekurzeme.lv/liepaja-uzsak-izmeginajumprojektu-par-cerigako-bezpajumtnieku-atgriesanu-sabiedriba/>

pakalpojuma sniegšanas laikā, par ko reflektēja gan sociālie darbinieki un mentori, gan pašvaldību un patversmju darbinieki.

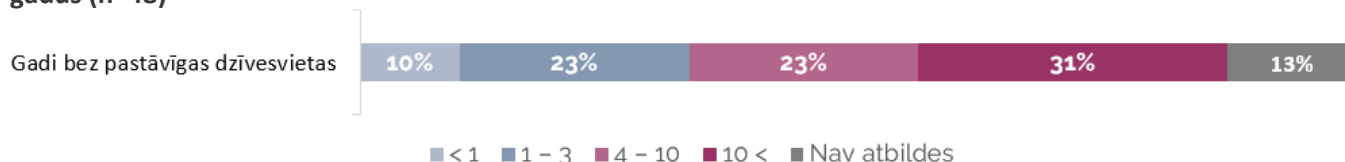
Piemēram, viens vīrietis šajā projektā. Mums teica, ka viņš ir pilnīgi sakarīgs, bet viņam ir demence un, pēc psihoneiroloģiskās slimnīcas vērtējuma, viņš ir absolūts pensionāta klients. [...] Iespējams, [citai klientei] būtu bijis izdevīgāk nevis iesaistīties projektā, bet saņemt dzīvesvietu kā personai ar invaliditāti. [...] [Cits vīrietis] ir salīdzinoši pašpietiekams. Viņš pats iet visu dara. Mēs tur aizbraucam aprunāties, sarakstāties caur īsziņām, bet... Manuprāt, ir rūpīgāk jāizstrādā kritēriji un jāveic ar šiem cilvēkiem sarunas, lai saprastu, vai viņš tiem atbilst vai nē. Varbūt viņu var vienkārši ielikt īres dzīvoklī, un viņam nav nepieciešams šis pakalpojums. (pašvaldības soc. darbinieks)

Mums ir nenormāli liela plūsma mainīga un godīgi, es pat nestādos. [...] Tas nenormāli atvieglotu, ja mēs šos ilglaicīgos, kuri pie mums ir ilgu laiku, ka viņi tiek izņemti un tiktu ielikti savā dzīvē. (pašvaldības patversme)

Domājot par pakalpojuma kritērijiem ilgtermiņā, šajās refleksijās redzami 3 virzieni. Pirmkārt, pēc darbinieku novērojuma daļai personu, kas uzturas patversmē un ir darbaspējīgā vecumā, dzīves pārmaiņām pietiktu tikai ar dzīvokļa piešķiršanu. Sarunās ar projekta darbiniekiem, kā šādā situācijā esoši tika raksturoti divi klienti, kuri daudz strādāja un ar kuriem darbinieki arī kontaktējās mazāk. Otrkārt, dažiem klientiem tika redzēts, ka būtu iespējams nodrošināt dzīvesvietu citā veidā, piemēram, caur likumu "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā", ja personai ir invaliditāte, vai pensionātā vai grupu dzīvoklī, ja personai ir citas intensīvas vajadzības. Jāatzīmē, ka gan pirmais, gan otrais virziens aptver nelielu izmēģinājumu projektā iesaistīto personu loku. Treškārt, patversmju perspektīvā ir būtiski neizveidot to par ilgtermiņa dzīvesvietu, bet piedāvāt personām pakalpojumu, kas ļauj nonākt pie mājokļa, kur MV ir viena no iespējām. Šai mērķgrupai nodarbinātība būtu attālāks mērķis, bet tās būtu reālas iespējas uzlabot dzīves apstākļus un patversmi tiešām uzturēt kā īstermiņa mītni.

Analizējot projekta dalībnieku profilu, tomēr kopumā tajā atspoguļojas kritēriju plašums. Sakaņā ar pirmajā anketā norādīto (n=48), 15 izmēģinājumu projekta dalībnieki bijuši bez pastāvīgas dzīvesvietas 10 vai vairāk gadus, 11 – 4 līdz 10 gadus, 11 – 1 līdz 3 gadus, bet 5 līdz 1 gadam, kamēr 6 dalībnieki uz šo jautājumu neatbildēja.

Uzsākot saņemt pakalpojumu, lielākā daļa dalībnieku bija bez pastāvīgas pajumtes vismaz 4 gadus (n=48)

Šāds bezpajumtniecības pieredzes diapazons parāda, ka Izmēģinājumu projektam tika atlasīti dažādi lietotāji, kas tajā skaitā ne vienmēr precīzi atbilda oficiālajiem kritērijiem, norādot uz personu izvēles kontekstualitāti un kritēriju mainību laika gaitā. Arī intervijās iesaistītās puses pauda, ka reālajā atlasē bija būtiski arī citi aspekti kā kritērijos. Jāatzīmē, ka projekta sapulcēs atlasē periodā arī pēc kritēriju definēšanas notika dažādas diskusijas, kurās gan projekta administrācija, gan ārvalstu pieredzes eksperti minēja citu valstu atšķirīgās pieejas, kam, kā atzīmēja patversmju pārstāvji, kas šajās sapulcēs piedalījās, bija ietekme uz atlasē.

2.2.2 Personu rekrutēšana un atbilstības izvērtēšana

Atšķirības un plašumu atlasē iespējams detalizēt, pievēršoties tam, kā atlasē notika patversmēs. No visas puses, katrai pašvaldībai bija savi kritēriji mērķgrupas atlasē. No otras – tādi bija arī katrai īslaicīgās uzturēšanās iestādei, kurās primāri notika atlasē.

Galvenokārt dalībai pakalpojumā tika uzrunātas personas, kuras izmantoja nakts patversmes. Liepājā tika uzrunāti Flotes ielas Nakts patversmes klienti, Valmierā tās bija arī personas Sociālā dienesta redzeslokā, bet Rīgā uzrunāšana tika veikta vīriešu un sieviešu patversmēs (Maskavas 208 un Eiženijas 1E), kā arī īslaicīgās uzturēšanās mītnē Dzervju

ielā 1. Rīgā visvairāk klientu tika atlasīti tieši sieviešu patversmē, kā rezultātā izmēģinājumu projektā aptuveni puse no dalībniekiem ir sievietes. Dzimumu līdzsvars nebija apzināta izvēle, bet drīzāk ir rezultāts labai sadarbībai starp pakalpojuma sniedzēju un sieviešu patversmes vadību, kas regulāri iesaistījās projekta sanāksmēs. Tajā pašā laikā kāda no intervētajām personām pauda viedokli, ka izvēli ietekmēja uzskats, ka ar sieviešu patversmes klientiem varētu būt vieglāk sadarboties kā ar vīriešiem.

Potenciālo pakalpojuma lietotāju rekrutēšanas kritēriji katrā no rekrutēšanas vietām bija atšķirīgi. Tāpat, dažāda klientu skaita, noslodzes un izpratnes par MV pakalpojumu dēļ atšķīrās rekrutēšanā iesaistīto pieejas kritēriju piemērošanā un vērtējums par pašu rekrutēšanas procesu. Saskaņā ar izvērtējuma vajadzībām veiktajām intervijām Valmierā praktiski pielietotā pieeja rekrutēšanai izpaudās jau iepriekš apzinātā pašvaldības iedzīvotāju lokā, kas šobrīd nekvalificējas citiem atbalsta pakalpojumiem, tomēr, kam mājokļa un sociālais atbalsts dienesta uzskatā būtu nepieciešams. Liepājas patversmē būtiskākais kritērijs bija motivētība risināt sociālās problēmas, kamēr Rīgas vīriešu un sieviešu patversmēs tika rekrutēti salīdzinoši dažādi potenciālie pakalpojuma lietotāji, pieļaujot dažādu vecuma, darbspēju un atkarību situāciju. Vienlaikus mērķtiecīgi netika uzrunāti gan patversmes klienti, kas nešķīta motivēti piedalīties izmēģinājumu projektā un par kuriem darbiniekiem nebija ticības, ka viņi "ilgi noturēsies" dzīvokļos, gan personas ar lielāko darbspēju un sociālo prasmju līmeni, jo vismaz vienā no patversmēm tika vērtēts, ka viņiem tiktu nodarīts vislielākais kaitējums, ja pēc izmēģinājumu projekta beigām nebūtu iespējams nodrošināt līdzvērtīgu atbalstu.

Būtisks apsvērums bija arī iesaistīto pušu uztraukums par to, ka atlase varētu ietekmēt rezultātus un tādējādi turpmāko finansējumu. Līdz ar to mērķis pēc iespējas īsākā laika posmā sasniegt tādu nodarbinātības stāvokli, ka personai pakalpojums vairs nav vajadzīgs, ierobežoja kritērijus.

"Jā, bet viņi ļoti ātri pazaudēs [mājokli, ja pakalpojums beigsies]. Un tāpēc viņi arī ir projektā, jo viņi atgriezās patversmē un viņi ir motivētāki no visiem pārējiem, tāpēc arī viņus lietderīgāk iesaistīt, jo pozitīvāki rezultāti." (sociālā dienesta pārstāvis)

Lai gan izpratnē par to, kam būtu efektīvāk piedāvāt pakalpojumu, regulāri bija jūtamas pakāpienu pieejas vēsmas, pozitīvs aspekts atlasē bija, ka tās centrā bija cilvēka vēlme un izvēle to saņemt, kas ir būtiska, ņemot vērā, ka klienta izvēle ir fundamentāls Mājoklis vispirms princips. Neskatoties uz to, patversmju pārstāvji, sapulcēs uzzinot vairāk par pakalpojumu arī klientu uzrunāšanā tiecās pēc noteiktas dažādības, piemēram, īpaši nešķīrojot pēc atkarības. Rezultātā izmēģinājumu projektā iesaistīto personu loks ietvēra gan personas ar nopietnām atkarībām, gan personas bez atkarībām, gan personas ar invaliditāti.

Lai gan izmēģinājumu projektā bija plānots iesaistīt 100 personas, tā gaitā izdevās to nodrošināt tikai gandrīz pusei no sākotnēji plānotā. Lai gan bija daži gadījumi, kad iepriekš uzrunātu personu vairs nav iespējams uzrunāt, jo persona vairs neuzturas patversmē, kur tika uzrunāta. Izplatītākais iemesls, kādēļ izmēģinājumu projektā sasniegta tikai gandrīz puse sākotnēji plānotā, bija dzīvokļu trūkums.

"Klienti mums ir un, iespējams, būtu vēl kādi, bet nebija mājokļu pieejamības. Tas bija ilgi, kamēr pašvaldība saprata, kādam mērķim un kāpēc tas ir nepieciešams. Līdz ar to sakārtot mājokļa jautājumu bija ilgstoši grūti, kur mums kā sociālajiem darbiniekiem bija jāiesaistās, kas mums nemaz nebūtu jādara. [...] Ja izdzird vārdu "bezpajumnieks", tad uzreiz iestājas bremze: "Viņiem? Kādi mājokļi?" (sociālā dienesta pārstāvis)

Visās pašvaldībās potenciālo dalībnieku skaits bija lielāks nekā pieejamo mājokļu skaits. Daļa no personām, kuras pauda gatavību iesaistīties projektā savu kārtu nesagaidīja. Pašvaldību SIF iesniegtais saraksts kopā bija 82 personas, kas nozīmē, ka 33 personām mājoklis un pakalpojums netika nodrošināts. Dzīvokļu trūkumu papildināja piesardzība pašvaldību pusē saistībā ar to, ka trūka skaidrības par to, vai un kāds varētu būt pieejamais finansējums pakalpojuma turpināšanai, tādējādi izvēloties mazāku apjomu ar klientiem.

2.2.3 Pakalpojuma noslēgšana

Tā kā izmēģinājumu projektā tika atlasītas personas, ar kurām sociālajiem darbiniekiem jau bija laba sadarbība patversmēs, pret klientiem pašvaldībām bija arī augstas ekspektācijas palielināt ienākumus un integrēties darba tirgū. Turklāt tā kā vēl pavasara beigās nevienā no pašvaldībām nebija galējas skaidrības par to, vai pakalpojums tiks turpināts ilgāk par gadu, īpaša uzmanība tika veltīta tam, cik varētu būt klientu, kuri būtu gatavi pilnībā nosegt mājokļa izdevumus.

Kopumā pakalpojumu izmēģinājumu projekta laikā pārtrauca saņemt 4 personas. Divas personas pakalpojuma sniegšanas laikā nomira, viena persona brīvprātīgi pārtrauca pakalpojumu, bet vienai personai pakalpojumu pārtrauca pakalpojuma sniedzējs. Lai gan vairākām personām izveidojās labas darba attiecības un palielinājās ienākumu līmenis, tas nebija tik stabils, lai iesaistītās puses justos komfortabli pakalpojumu noslēgt, klientam pilnībā apmaksājot dzīvokļa izmaksas.

Lai gan klients, kurš brīvprātīgi pārtrauca pakalpojumu, pēc pārtraukšanas atgriezās patversmē, ilgākā laika posmā patversmi pameta. Personas atlasē iesaistītā persona minēja, ka klients sākotnēji nebija pārliecināts par dalību projektā, bet nolēma pamēģināt. Pēc kāda laika dzīvoklī tomēr tika izteikta vēlme pakalpojumu pārtraukt, kur netieši tika izteiktas arī šaubas par dzīvošanu noteiktajā apkaimē. Kopumā šāda veida šaubas par mājokli un kontakta uzturēšana ar patversmi daļai klientu var būt raksturīgas un tika konstatētas arī ārvalstu piemēros, piemēram, Dānijā, kur MV klienti pēc narkotiku lietošanas mēdz pavadīt nakti patversmē, lai lietošana būtu drošāka.

Gadījumā, kad pakalpojumu pārtrauca pakalpojuma sniedzējs, tas tika darīts uz līguma pamata, kurā viens no klienta pienākumiem bija personāla neapdraudēšana. Konkrētajā gadījumā klients izteica draudus pretējā dzimuma mentoram, personālam vairs nejūtoties droši ar klientu strādāt, turklāt attiecības sāka veidoties problemātiskas arī ar sociālo darbinieku. Tā kā alkohola ietekmē tika bojāts arī dzīvoklis, neievērojot īres līguma noteikumus, pakalpojuma sniedzējs pieņēma lēmumu pakalpojumu pārtraukt. Mājoklis vispirms principi nosaka, ka šādā situācijā risinājums būtu personāla un dzīvokļa maiņa, bet tā kā pakalpojuma sniedzējs vērtēja, ka arī personāla maiņas gadījumā turpinātos līguma nosacījumu neievērošana, pakalpojuma sniedzējs izvēlējās pakalpojumu pārtraukt.

Kopumā tomēr uzvedības saistīšana ar pakalpojuma pārtraukšanas risku bija reta, lai gan jāatzīmē, ka dažkārt klienti izteica bažas par to, vai viņu uzvedība nekalpos par pamatu pakalpojuma pārtraukšanai, lai gan tas neatbilst MV pakalpojuma principiem.

“Skatīties dome, kā es uzvedīšos, jo te ir visāds kontingents. Pārsvārā šitie te. (sit pa kaklu) Tur ir viss tajā līgumā viss ir atrunāts, tā lieta. Vienkārši jāuzvedās un cauri. Jābūt cilvēkam.” (klients, Valmiera)

Klienti ne vienmēr bija informēti par to, ka šāda veida pakalpojuma pārtraukšana nav paredzēta, tomēr jāņem vērā, ka izmēģinājumu projektā trūka skaidrības par to, vai / kā pakalpojums tiks turpināts pēc izmēģinājumu projekta beigām, kas kopumā klientos radīja būtiskas bažas.

2.3 Mājokļu nodrošināšana

Šajā nodaļā pievēršamies tam, kāds mājokļu fonds un tā izvietojums tikai lietots Izmēģinājumu projektā (2.3.1), kā tika pārvaldīti mājokļa riski (2.3.2) un nodrošināts mājoklī nepieciešamais (2.3.3).

2.3.1 Mājokļu fonds un izvietojums

Katrā no trīs iesaistītajām pašvaldībām atšķīrās izmantotais dzīvokļu fonds un izvietojums. Liepājā un Valmierā dzīvokļi tika atlasīti no pašvaldības fonda, bet Rīgā pašvaldības dzīvokļu trūkuma dēļ tika lietots privātais fonds. Atbilstoši Pathways modelim vienojošais elements bija mājokļu izvietošana pēc izkliedes principa, tomēr katrā pašvaldībā atšķīrās tas, cik liela šī izkliede ir.

Liepājā pašvaldības dzīvokļi, kas izīrēti Izmēģinājumu projektā, lielākoties atradās divās blakus atrodošās apkaimēs, bet atšķirīgās mājās. Dažas mājas ir salīdzinoši netālu viena no otras, kas vairākiem Izmēģinājumu projekta dalībniekiem jāva izveidot un uzturēt kontaktu savā starpā, jo sadarbība notika, ievācoties mājoklī. Tā kā vairāki klientiem aktuāli pakalpojumi, t.sk. zupas virtuves, atrodas citās pilsētas apkaimēs, tas radīja nepieciešamību regulāri izmantot sabiedrisko transportu, kas līdz ar to tika apsvērts kā būtisks aspekts, kuru pakalpojumā nodrošināt. Ne vien Liepājā, bet arī citās pašvaldībās klienti atklāja, ka līdzekļu trūkuma dēļ nereti pārvietojas bez biļetes. Projekta vidusposmā pašvaldība apsvēra, vai labāks risinājums nebūtu MV pakalpojumu nodrošināt vienā sociālajā mājā ar augstāku uzraudzību, bet atbalsta komandas un klientu vērtējums vajadzību pēc papildu atbalsta un uzraudzības neapstiprina. Tajā pašā laikā tas varētu būt labs risinājums, pašvaldībā paplašinot mērķa grupu.

Valmierā tika iesaistītas personas no visa Valmieras novada, pieturoties pie principa dzīvokļus meklēt pēc iespējas tuvāk personas iepriekšējai dzīvesvietai. Līdz ar to dzīvokļi atrodas arī citur novadā, piemēram, Sedā, Dikļos, Ēvelē, Rūjienā un Zilākalnā. 11 personas tika izmitinātas 9 pašvaldībai piederošos dzīvokļos, bet viens no dzīvokļiem bija no privātā fonda. Tā kā pašvaldībā projektā piedalījās viens pāris, tad viens dzīvoklis tika nodrošināts diviem klientiem. Plašais izvietojums radīja izaicinājumus pakalpojuma nodrošināšanas loģistikā, kas no darbiniekiem pieprasīja lielāku mobilitāti. Tāpat - izaicinājums bija salīdzinoši mazākā pakalpojumu pieejamība mazākās apdzīvotajās vietās. Līdzīgi kā citur - tas ir risināms ar sabiedriskā transporta apmaksu, ko pakalpojuma dizains nenodrošināja.

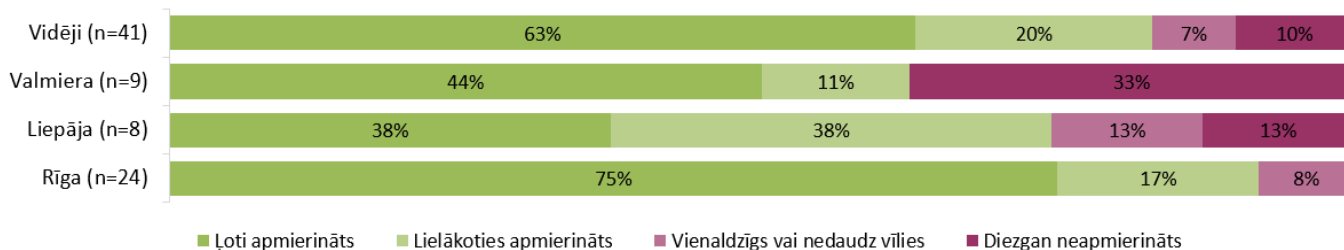
Rīgā privātā fonda dzīvokļi tika izvēlēti dažādās apkaimēs, ko primāri noteica vienistabas dzīvokļu pieejamība un izīrētāju gatavība tos izīrēt projektam. Pēc izīrētāja piekrišanas dzīvokli izīrēt, Rīgā klientiem bija iespēja izvēlēties, vai viņi vēlas dzīvot piedāvātajā apkaimē un vairāki klienti no pirmā piedāvātā varianta atteicās. Galvenie iemesli bija, ka viņiem dzīvē ar attiecīgo apkaimi nebija bijusi nekāda darīšana un/vai darbavietas un/vai radnieku atrašanās tālu no dzīvokļa. Citiem savukārt tas nebija svarīgi un viņi bija gatavi dzīvot arī iepriekš nezināmā apkaimē. Lai gan klientiem bija iespēja izvēlēties apkaimi, sarežģītās loģistikas un tam nepieciešamā administratīvā darba dēļ lielā daļā gadījumu nebija iespējas pirms līguma parakstīšanas dzīvokli apskatīties. Kopumā izvēli ierobežoja tas, cik daudz dzīvokļi bija pieejami un kurās apkaimēs. Rīgā dzīvokļu atrašanai būtisks bija laika periods. Dzīvokļu meklēšana projektā sākās augustā, kad īres tirgus studentu pieprasījuma dēļ ir visaktīvākais un piedāvājums ir plašs, bet tas ir arī laiks, kad izīrētāji ir noskaņoti izīrēt par augstākām cenām. Kā stāsta LSA atbildīgais par dzīvokļiem:

“Liela problēma sākās ar to, ka tajā laikā, kad šie dzīvokļi bija jāizīrē, bija ļoti daudz studentu – uzreiz pasaka, ka labāk studentiem atdotu. Tad, kad pagāja decembris, kad man vajadzēja vēl pēdējos trīs, četrus dzīvokļus, tad cilvēka gandrīz vai meta tev tos pakaļ. Nebija, kas izīrē, solīja dārgus komunālos maksājumus un tā tālāk. Cilvēki atdeva, neklausoties, kas, ko, kā...”

Tā kā būtisku daļu no dzīvokļiem piedāvāja viena firma, kura darbojas vairākās īres mājās vienā apkaimē, vairākas personas dzīvo relatīvi netālu viena no otras. Lai neveidotos lielāka koncentrācija vienuviet, vienā īres namā tika noteikts limits, ka vienā īres namā nedzīvo vairāk kā trīs klienti. Izmēģinājumu projekta laikā tādas mājas, kurās dzīvo trīs projekta sadarbības personas, bija trīs. Dzīvošanai vienā mājā bija gan pozitīva, gan vienā gadījumā – potenciāli negatīva dinamika. Piemēram, vienā mājā situācija veidojās atbalstoša, trīs personām vienai otru sadarbojoties, bet citā mājā divas personas regulāri kopā lietoja alkoholu, trešajai tajā neiesaistoties, kas atbalsta komandas skatījumā tika redzēts kā ar negatīvu dinamiku. Tajā pašā laikā neviens no klientiem neuzskatīja, ka vairāku personu dzīvošana vienā mājā būtu ar negatīvu ietekmi.

Klientu vidējā apmierinātība ar mājokļa lokāciju 4 balļu skalā bija 3,4, 63% esot ļoti apmierinātiem, 20% – lielākoties apmierinātiem, 7% – vienalīdzīgiem vai nedaudz vīlušamies, bet 10% esot diezgan neapmierinātiem. Rīgā vērtējums ir augstāks nekā citviet – 3,7, kamēr Liepājā tas ir 3,0, bet Valmieras novadā – 2,9 (lielākoties apmierināti). Analizējot intervijas, augstāku apmierinātību Rīgā veidoja iespēja izvēlēties apkaimi vai Daugavas pusi, kā arī pakalpojumu pieejamība dažādās apkaimēs. Piemēram, intervijās ar klientiem, kuri dzīvoja apkaimēs, kas atrodas salīdzinoši tālu no centra, kā pozitīvie aspekti tika minēti klusums, parku tuvums, veikalu tuvums un sabiedriskā transporta pieejamība. Tāpat klienti minēja, ka izmanto vietējo bibliotēku un sociālā dienesta filiāli.

Lielāka apmierinātība ar mājokļa lokāciju ir Rīgā (n=41)

Intervētie klienti lielākoties zināja, cik aptuveni maksā viņu īres un komunālo pakalpojumu izmaksas. Viņu ienākumi nebija tādi, lai tās varētu segt, bet liela daļa klientu bija pozīcijā, lai varētu saņemt mājokļa pabalstu. Lielākajai daļai vajadzības gadījumā pienāktos mājokļa pabalsts. Valmierā viena persona veica līdzmaksājumu 20 eiro apmērā par komunālajiem pakalpojumiem pēc savas iniciatīvas, individuāli vienojoties ar pakalpojuma sniedzēju. Šis līdzmaksājums nebija obligāts. Rīgā sarunās ar daļu klientu tika apsvērta līdzmaksājumu ieviešana, bet tas rezultējās arī neveiksmīgā komunikācijā:

“Sociālā darbiniece atnāk un pasaka: Viss, tu man tagad katru mēnesi maksāsi 30 eiro.” Viņa man zvana: “Tev arī prasa?” Es saku: “Tu ko? Kāda nauda? Pirmo reizi dzirdu.” Viņa esot pateikusi, ka jāmaksā. Man soc. darbiniece arī saka: “Neko nezinu, pirmo reizi dzirdu!” Meitenes jau arī uztraucās. Loģiski, ka viņai pazvana un pasaka man...” (klients, Rīga)

Tajā pašā laikā kopumā intervijās Izmēģinājumuprojekta dalībnieki izteica gatavību pēc noteiktiem visiem vienlīdzīgiem kritērijiem maksāt līdzmaksājumu par pakalpojumu.

2.3.2 Īres līgums un mājokļa risku pārvaldība

Katrā pašvaldībā bija atšķirīga pieeja īres līgumam un mājokļu risku pārvaldībai, ko noteica izvēlētais dzīvokļu fonds un pašvaldības un izīrētāju dzīvokļu izīrēšanas noteikumi un uzstādījumi. Risku pārvaldību no vienas puses veidoja saistības un noteikumi, kas tika iestrādāti projektā, bet no otras – ikdienas situāciju pārvaldīšana un sadarbība starp iesaistītajām pusēm.

Liepājā tika izmantoti dokumenti, kas tiek lietoti pašvaldības dzīvokļa izīrēšanas gadījumā, neveidojot nekādas speciālas prasības. Valmierā tika lietots pakalpojuma aprakstā pievienotais piemērs pieņemšanas un nodošanas akta sastādīšanā, piešķirot pašvaldības mājokli. Rīgā īres līgumus slēdza pakalpojuma sniedzējs, kuru kontraktēja pašvaldība. Tas ir līdzīgs modelis kā, piemēram, Spānijā un Slovēnijā, kur lielāki izīrētāji labprāt vēlas slēgt līgumu par noteiktu dzīvokļu skaitu, kas atvieglo īres pārvaldību. Šī risinājuma izvēli tomēr noteica tas, ka mājokļu īpašnieki nebija gatavi slēgt līgumus ar personām. Izmēģinājumuprojekta ietvaros tas ir daudz vieglāk noorganizējams, īpaši ņemot vērā, ka bija liels spiediens atrast dzīvokļus īsā termiņā un vienistabas dzīvokļu piedāvājums nav liels. Īres līgumi tika gatavoti atbilstoši katra izīrētāja interesēm.

Ja izīrētāji Rīgā uzskatīja, ka piedāvājot savu dzīvokli projektā, ir vairāki riski, kas saistās ar dzīvokļa stāvokli, tad viņi arī norādīja, ka projektā nav problēmu ar maksājumu disciplīnu, kas to padara drošāku no finansiālā viedokļa. Tajā pašā laikā izīrētāju uztvere par riskiem bija augsta un, kā stāstīja persona, kas organizēja īres dzīvokļus Rīgā, lielākā daļa apzvanīto izīrētāju izīrēšanu atteica vai arī, projicējot riskus, mēģināja pacelt cenu. Kā norāda viens no izīrētājiem:

Attiecībā pret visiem īrniekiem, mums ir svarīgi trīs faktori – apmaksas disciplīna; tas, lai nebūtu sūdzības no kaimiņu puses; tas, lai ar dzīvokli līdz tā nodošanas brīdim viss būtu kārtībā. Tās ir trīs būtiskākās lietas, kas mums ir svarīgas. Attiecībā uz maznodrošinātiem klientiem, sociāliem klientiem... šobrīd mēs ļoti daudziem atsakām, un mēģinām dabūt labākus. (izīrētājs, Rīga)

No vienas puses, izīrētāju uztvere parāda, ka dzīvokļu nodrošināšana privātajā tirgū ir izaicinoša un ka Izmēģinājumuprojekta personām tiek pievērsts vairāk uzmanības. Viens no izīrētājiem arī minēja, ka projekta dzīvokļus pārbaudot biežāk nekā citus. No otras puses, pakalpojuma sniedzēja klātbūtne sniedz lielāku iespēju diskriminējošā tirgū tikt pie dzīvokļa personām, kurām citādi izīrēts netiktu vispār. Turklāt pakalpojuma sniedzēja klātbūtne ļauj samazināt darbu, kas izīrētājam jāiegulda, veidojot izīrētāja-īrnieka attiecības.

Problēmsituācijas dzīvoklī saistās ar dzīvokļa drošību, sadarbību ar kaimiņiem, kārtības uzturēšanu un cīņu ar blaktīm. Būtisks aspekts, ka apdrošināšanas kompānijas atteicās sadarbīties dzīvokļu apdrošināšanā, norādot uz to, ka veikams būtisks darbs ar pakalpojuma komunikāciju sabiedrībā. Primārais instruments, kas tika izmantots, lai risinātu drošības jautājumus, bija dzīvokļa rezerves atslēgas pieejamība pakalpojuma sniedzējam. Izmēģinājumuprojekta uzsākšanas sākumā viens no klientiem devās mūžībā, kas izveidoja nepieciešamību šo jautājumu adresēt īpaši uzmanīgi. Atšķirībā no valstīm, kur pakalpojuma sniedzējs situācijās, kad klientu nav iespējams sasniegt un, viņaprāt, personas dzīvība varētu būt apdraudēta, durvju atvēršanai sauc policiju, Izmēģinājumuprojektā tika izvēlēta pieeja kopā ar klientu izrunāt situācijas, kad atslēgas izmantošana ir pieņemama. Būtiski, ka liela daļa klientu policijas iesaisti nevēlas. Rīgā pakalpojuma sniedzējam bija pieejama rezerves atslēga, un vairāki klienti, kuriem bija sarežģītākas problēmas ar veselību un atkarību, ar atslēgu izmantošanu mentoram un sociālajam darbiniekam uzticējās vairāk. Vienā no dzīvokļiem, kas atrodas pirmajā stāvā, problemātiskā situācijā mentors pēc klienta lūguma izmantoja logu, lai iekļūtu dzīvoklī. Citā gadījumā mentors, ierodoties mājas vizītē pie citas personas, kas arī dzīvo attiecīgajā mājā, redzēja, ka logā ir atstāta svece, kas potenciāli var aizdegties, kamēr pati kliente bija aizmigusi. Situācijas abos gadījumos tika atrisinātas.

Izmēģinājumuprojekta sākumposmā tika ilgstoši plānots algoritms, cik ilgu laiku pēc grūtībām personu sasniegt, pakalpojuma sniedzējam būtu jāizvērtē rezerves atslēgas izmantošana, lai noskaidrotu, vai personas dzīvība nav apdraudēta, dzīvoklim nav nodarīts kaitējums vai persona nav pametusi dzīvokli. Sanāksmēs tika nolemts, ka tās ir divas nedēļas, kamēr pakalpojuma pārtraukšanas izvērtēšanai pēc ilgstošām grūtībām sazināties ar personu tika nolemts viens mēnesis. Reāli pakalpojuma sniegšanā, līdzīgi kā rāda citu valstu pieredze, situācijas, kad ir jāpārbauda, vai personas dzīvība nav apdraudēta, ir kontekstuāla un tāda nepieciešamība var rasties uzreiz. Līdz ar to vajadzība pēc šī algoritma bija mazāka, bet izrietēja no tā, kāda ir aktuālā situācija par personas veselību vai alkohola lietošanu. Personāla drošībai tika pieņemts lēmums situācijās, kad ir neskaidri apstākļi, uz dzīvokli doties sociālajam darbiniekam kopā ar mentoru.

Liela daļa klientu attiecības ar kaimiņiem raksturoja kā neesošas, bet citi jau bija izveidojuši labas attiecības. Viens no klientiem regulāri palīdzēja kaimiņiem ar maziem remonta darbiem. Citiem ar kaimiņiem bija izveidojušās draudzīgas attiecības, it īpaši mājās, kur ir mazāk dzīvokļu. Sūdzības no kaimiņiem, kas sākumā tika uzskatītas par augstu risku, kopumā bija maz (pētnieki apzināja 3). Vienā gadījumā pilsētā, kur tika izmantots pašvaldības fonds, apsaimniekotājs no kaimiņiem saņēma sūdzību par trokšņiem un regulāri mainīgu publiku vienā no Izmēģinājumuprojekta dzīvokļiem. Sociālajam darbiniekam ierodoties dzīvoklī, mājoklī reibuma stāvoklī atradās cita persona, kā rezultātā tika izsaukta policija, kas personu aizveda uz atskurbtuvi, bet kaimiņu sūdzības dēļ sociālais darbinieks kopā ar projekta dalībnieku sastādīja mājokļa risku izvērtēšanas aktu. Citā gadījumā kaimiņu sūdzība bija, kad klients pieskatīja paziņas suni, kura riešana radīja kaimiņu neapmierinātību. Sūdzību gadījumā pašvaldībās pirms klienta to parasti uzzināja un situāciju apsekoja sociālais darbinieks vai/un mentors. Tajā pašā laikā bija arī gadījumi, kur kaimiņi, piemēram, appludināja klienta dzīvokli vai bija pie vainas sūdzībā, par kuru sākumā aizdomās tika turēts klients.

Izīrētāji lielākoties uztraucās par dzīvokļa mantiskiem bojājumiem un smakām. Rīgā dažos no dzīvokļiem ieviesās gultas blaktis. Ja vienā no gadījumiem ar augstu iespējamību tika izvērtēts, ka tās ir ienestas, tad divos citos izcelsme noskaidrota netika un klienti uzskatīja, ka tās varētu būt pārceļojušas no citiem dzīvokļiem mājā vai bēniņiem. Tajā pašā laikā izīrētājs uzskatīja, ka blaktis ienesuši klienti. Visos gadījumos, kad tika konstatētas blaktis, vai nu klienti paši vai pakalpojuma sniedzēja personāls izmantoja līdzekli, lai blaktis no dzīvokļa izskaustu. Vienā gadījumā, kur problēma turpinājās atkārtoti, tika izmantots arī pakalpojums to likvidēšanai. Atbildību un izmaksas par blakšu likvidēšanu uzņēmās pakalpojuma sniedzējs.

2.3.3 Dzīvokļu apsaimniekošana, aprīkojums un kvalitāte

Mājokļa izmaksām projektā par katru dzīvokli bija paredzēta 3000 eiro kompensācija. Katrā pašvaldībā pieeja dzīvokļa kvalitātes nodrošināšanai bija atšķirīga un atkarīga no tā, kā tiek apsaimniekots pašvaldības dzīvojamais fonds vai Rīgas gadījumā - kādi dzīvokļi bija pieejami tirgū. Rīgā dzīvokļu īres, apsaimniekošanas un komunālos maksājumus noteiktā budžeta ietvaros pārvaldīja atbalsta pakalpojuma sniedzējs, vidēji vienam dzīvoklim mēnesī paredzot 500 eiro, ieskaitot remontu amortizāciju. Budžetu veidoja izmēģinājumu projektā paredzētie 3000 eiro un papildu Rīgas pašvaldības maksājums, kas jau projekta sākumposmā tika piešķirts, rēķinot, ka 3000 eiro gadā ir nepietiekama summa, lai segtu izmaksas Rīgas privātajā fondā.

Valmierā sākotnēji paredzētie dzīvokļi nebija tādā stāvoklī, lai tajos varētu dzīvot, tādēļ ienākšana dzīvoklī aizkavējās. Pašvaldībā tas tika pamatots ar cilvēkresursu trūkumu. Tādēļ arī pašvaldība rezervēja un izmantoja projekta līdzekļus, lai dzīvokļos veiktu remonta darbus pirms ievākšanās. Liepājā daļu naudas, kas tika iedalīta par dzīvokļiem projektā, tika izsniegta klientiem projekta sākumā kā 100 eiro dāvanu karte būvmateriālu un saimniecības preču veikalā, kas vēlāk tika papildināta.

“Simts eiro man iedeva, jā. Bet, nu, tas jau man nebija, tas Depo, jā. Viņi man iedeva lapu un mēs aizejam. Iedod viņiem, tad es izstaigāju par tiem simts - salasu, ko man vajag.” (Klients, Liepāja)

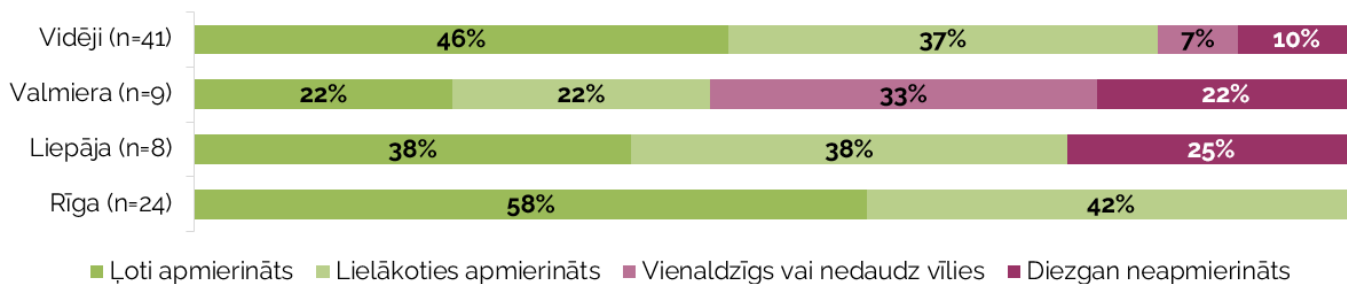
Ar nopirkto vairāki no klientiem patstāvīgi un/vai sadarbībā ar mentoru dzīvokļos veica remonta, piemēram, nokrāsojot sienas un ieguldot vannas istabas remontā. Tajā pašā laikā tas nebija pietiekami, lai tiktu galā ar vairākām problēmām, kas dažos dzīvokļos bija, piemēram, apgaismojuma trūkumam vienā istabā vai caurumam griestos. Arī augustā pildītajās anketās dalībnieki no Liepājas komentēja savu neapmierinātību ar sadzīves apstākļiem, piemēram, “Pietrūkst mēbeles, sadzīves priekšmeti (..) PN aktā ierakstīts sienas skapis, kas faktiski dzīvoklī nav” vai “Viss protams normāli, bet kad beidzot sataisīt problēmu ar griestiem? Krīt jau virsū mazi gabaliņi”. Liepājas un Valmieras gadījumā dzīvokļu remonta un apsaimniekošanas darbus nodrošināja pašvaldība, bet Rīgā atbildību par to dalīja atbalsta pakalpojuma sniedzējs un izīrētājs. Daļā dzīvokļu sadarbība bija tikai starp izīrētāju un pakalpojuma sniedzēju, bet citos bija arī aktīvāka sadarbība un attiecību veidošana starp klientu un izīrētāju, kur bija aktuāli gan izīrētāju attieksmes, gan savstarpējās komunikācijas jautājumi.

“Es esot piepīpējusi tos griestus... Tad es saku: “Ko tu stāsti? Mans tēvs visu mūžu pīpēja virtuvē, nekādi griesti nav dzeltenī!” Viņa spieda. Gāzei viens riņķis nestrādāja, duša tek no visiem stūriem – klausulei no viena un no otra gala. Vēl kaut kas... *За то* viņas vīrs ir *super* vecis – atnāca: “*Да, все правильно!*” Es saku: “Ja gāzei kaut kas notiks?” Visu to nomainīja – dušu nomainīja pusstundas laikā.” (klients, Rīga)

Ņemot vērā mazāk formālo struktūru, Rīgā nelieli remonta darbi tika veikti ievērojami ātrāk. Lai gan arī Rīgā esošajos dzīvokļos izmēģinājumu projekta laikā bija nepieciešami remontdarbi, piemēram, vairākkārtīgi labojot saplīsušu tualetes podu, šādu remontdarbu koordinēšanai un veikšanai bija nozīmēts konkrēts atbalsta pakalpojuma sniedzēja darbinieks ar pieredzi nekustamo īpašumu jomā, kas šīs situācijas laikus atrisināja. Citos gadījumos, kad tas tika uzskatīts par efektīvāku praktiski vai ietaupot izmaksas, tika iesaistīts izīrētājs. Vairākos gadījumos, nevienu neiesaistot, situācijas atrisināja klienti.

Klientu anketās kopumā 46% ar saņemto mājokli bija ļoti apmierināti, 37% - lielākoties apmierināti, 7% - nedaudz vienaldzīgi vai vīlušies, bet 10% diezgan neapmierināti. Apmierinātība ar mājokli būtiski atšķirās pakalpojuma sniegšanas vietās. Rīgā vidējais mājokļu vērtējums 4 punktu skalā bija 3,6, visiem respondentiem norādot, ka ir vai nu ļoti apmierināti vai lielākoties apmierināti ar mājokli. Liepājā vidējā apmierinātība ar mājokli bija 2,9, to būtiski ietekmējot 2 dalībniekiem, kuri norādīja, ka ar mājokli ir diezgan neapmierināti. Valmieras novadā vidējā apmierinātība ar mājokli bija 2,4, sniegtajiem vērtējumiem aptuveni vienādi sadaloties skalā no 1 līdz 4.

Dalībnieku apmierinātība ar mājokli, (n=41)

Dzīvoklī pieejamais aprīkojums un tā nodrošināšana ievērojami atšķirās gan pašvaldībās, gan to ietvaros. Pašvaldības sākotnēji izveidoja minimālo nepieciešamo lietu sarakstu, bet tas sākumā izrādījās par īsu un vairākos gadījumos pirmā nedēļa pagāja, sagādājot vajadzīgās mantas. Dažiem no klientiem nepieciešamais jau bija dzīvoklī. Daži no klientiem sagādāja un nopirka mantas paši. Dažiem tas tika sagādāts sadarbībā ar labdarības organizācijām. Vairāki segu un citas lietas saņēma arī no patversmes, no kuras ieradās.

“Te jau te jau no sākuma tikai plikā siena bija, un pa nedēļu saveda man te visas mēbeles un visu, visu sagatavoja. Saka, atbraucu uz gatavo. Malka bija, viss, viss. Nu, tā.” (klients, Valmieras nov.)

“It kā sīkumi – es iztikšu, nenomiršu, – bet tik pat labi šo naudu es varu tur novirzīt, ja jau es šeit dzīvoju. Es aizgāju nopirkt aizkarus, paklājiņu pie gultas... Man tas ir vajadzīgs – man tas ir mīļi. [...] Tagad arī dušas klausule saplīsa, tā vecā, ko viņš jau nomainīja – aizbraucu uz veikalu un nopirku. Tik daudz es pati māku. Ko es tagad visiem iešu stāstīt, ka es nopirku dušas klausuli? Tādi sīkumi, bet liekas kapeikas vajag.” (klients, Rīga)

Daudzi klienti ieguldīja būtisku laiku un naudu, lai telpu padarītu “mājgāku”. Viena no klientēm raksturoja, ka tas bija galvenais, ar ko viņa nodarbojās pirmos mēnesi līdz dzīvoklī sajūtās kā pa īstam mājās. Vairākos apmeklētajos dzīvokļos bija gan ieguldīts tādos elementos kā minētie aizkari un paklāji, gan izveidoti altāra tipa stūrīši. Tajā pašā laikā būtiskākais bija ātri nodrošināt nepieciešamākos sadzīves priekšmetus.

“Gultasveļa – sega, spilveni. Tualetes papīrs. Krūze, karote, dakša, nazis, panna, katls, kur gatavot ēst. Birstes, spainis jeb grīdas bļoda, kur izmazgāt... Tādas pašas pamata lietas. Šķīvis, bļodiņa. Radio. Televizors, protams, ir luksus. Noteikti jābūt elektrībai un apgaismes ķermeņiem istabā. Radio, manuprāt, ir būtisks, lai cilvēkam nav jāsēž klusumā un jājūk prātā, klausoties, kā tikšķ pulkstenis. Kaut vai visvienkāršākais podziņu telefons.” (soc. darbinieks)

Būtisks labiekārtojums, par kuru bieži reflektēja klienti, bija plīts, gulta un veļasmašīna. Daudzos dzīvokļos tika nodrošināta tikai neliela elektriskā plītiņa ar diviem riņķiem, kas ne visu dalībnieku vajadzībām bija pietiekoša. Vairākiem klientiem ilgāku laiku prasīja veļasmašīnas sagāde, bet daži no klientiem nebija līdz galam apmierināti ar dzīvoklī esošo gultu. Vienai no klientēm gulta, par kuru jau iepriekš bija tāda aizdomas, neizturēja svaru un saplīsa.

Kā norādīja arī sociālā darbiniece, lielākajai daļai klientu pakalpojuma sniedzējs nodrošināja radio, kas tika uzskatīta par pamatvajadzību. Lai gan tas nebija aktuāli visiem, ievācoties dzīvoklī, vairākus klientus nomāca klusums. Pirmajā dizaina darbnīcā klienti izteica īpašu vēlmi pēc televizora, bet tā tika uzskatīta par ekstru, kas nodrošināta netika. Novērtējot situāciju augustā, vairāki klienti bija sagādājuši televīzijas skatīšanās iespējas sev paši, piemēram, ar planšeti vai viedtālruni, uzskatot to par fundamentālu pamatvajadzību. Internetu savukārt vairāki lietoja, izmantojot bibliotēkas pakalpojumu, jo pieslēguma izmaksas bija tālu no pieejamām zemo ienākumu dēļ.

2.4 Atbalsta pakalpojuma un sociālā darba metodes

Šajā nodaļā aprakstām Izmēģinājumu projektā izmantotās sociālā darba pieejas (2.4.1), atbalsta komandas un slodžu veidošanu (2.4.2), kā arī personāla apmācības un darba nodrošinājumu (2.4.3).

2.4.1 Atbalsta sniegšanas un sociālā darba pieejas

Atbalsta sniegšanā primārā Izmēģinājumu projektā izmantotā pieeja bija gadījuma vadība, kamēr kopienas pastiprinātā atbalsta (ACT) pieeja pakalpojuma ievaros nodrošināt (parasti) ar veselības uzlabošanu saistītus pakalpojumus izmantota netika. Līdz ar to lielu daļa no atbalsta komandas (sociālais darbinieks un mentors, pēc nepieciešamības piesaistot citus speciālistus) darba, it īpaši pirmajos mēnešos, sastādīja darbs ar to, lai klients varētu nokārtot statusus, kas ļauj piekļūt sociālajiem pakalpojumiem un atbalstam, kā arī darbs ar pašu piekļuvi pakalpojumiem. Daudzu pakalpojumu saņemšanai būtiska ir dzīvesvieta.

“Tiklīdz viņiem bija dzīvesvieta un es viņus varēju sastapt, uzreiz atrisinājās šīs te lietas – var domāt par statusu, var sakārtot dokumentus tiem, kuriem tas nebija izdarīts, var sniegt sociālo palīdzību, mājokļa pabalstu, trūcīgo statusu un risināt pārējās lietas.” (pašvaldības soc. darbinieks)

Sasniedzamība ilgākā laika periodā un pastāvīga dzīvesvieta līdz ar to ļāva piekļūt pakalpojumiem, kas personai pienācās, bet līdz šim nebija sasniedzami. Sarežģītāks bija sākuma periods, kad personai vēl nebija nokārtots statuss, bet tika uzsākts ceļš pie tā. Liepājā sākumposmā pirms statusa nokārtošanas tika izmantots Eiropas atbalsta fonda vibrūcīgākajām personām atbalsts krīzes situācijā, lai nodrošinātu pārtiku un pamata materiālo palīdzību. Tajā pašā laikā bija arī situācijas, kur atbalsta komandas darbinieki palīdzēja sagādāt pārtiku par saviem līdzekļiem.

Bez sociālā atbalsta Izmēģinājumu projekta laikā tika sniegts atbalsts dažādās jomās, paplašinot klientu iespējas nodrošināt dažādas vajadzības. Praktisku jautājumu risināšanā visvairāk atbalsts tika sniegts darba meklējumos (35 klienti). 4 personām tika sniegts atbalsts arī latviešu valodas apguvē, bet viena persona uzsāka NVA piedāvātos kursus. Mentori un sociālie darbinieki palīdzēja gan darba piedāvājumu meklēšanā, gan domājot par to, kāds darbs varētu būt piemērots katra situācijā. Liepājā viens no mentoriem bija ar pieredzi karjeras konsultācijās, tādēļ varēja regulāri dalīties ar darba iespējām ar citiem kolēģiem. Darba meklējumiem sekoja atbalsts mājokļa iekārtošanā (32), pārtikas sagādē (31), pašaprūpes prasmju attīstīšanā (30), veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanā (30) (plašāk par atbalsta ietekmi skat. 3 nodaļu).

Kā atzina mentori un sociālie darbinieki, bieži veidojās situācijas, kur mentors vai sociālais darbinieks risināja komunikāciju par pakalpojumiem, kas klientam ir vajadzīgi un kopumā pienākas, bet dažādu iemeslu dēļ tika atteikti. Piemēram, maksājumi bankās, sadarbība ar parādu piedzinējiem, veselības aprūpe vai vienkārša pakalpojumu sniedzēju neieklausīšanās klientos dažādās situācijās.

Centrāla pakalpojuma sniegšanā bija principa ievērošana, ka personas rīcība netiek vērtēta attiecībā uz viņa tiesībām uz mājokli. Lai gan radās pāris situācijas, kas dažiem darbiniekiem lika apšaubīt, vai personai pakalpojums būtu piemērots, kopumā intervijas parādīja, ka gan pašvaldības, gan atbalsta darbinieki šo principu ievēro un izpratne par mājokļa centralitāti pakalpojumā ir atbilstoša.

“Man šķiet, ka tas jau ir atšifrējams projekta nosaukumā – “Mājoklis vispirms.” Tātad neviens nevērtē šo cilvēku dzīvesveidu, intereses, izskatu vai statusu, bet viņam ir mājoklis. Tas ir uzreiz skaidrs. Man tas neliek vilcināties vai pārdomāt, ko tas nozīmē. Es saprotu, ko tas nozīmē. Mājoklim ir jābūt vispirms, bet pārējais viss nāk pēc tam.” (pašvaldības soc. darbinieks)

Tam klāt nāca izpratne par un iespēja ilgtermiņa komunikācijai, kas ir pakalpojuma sniegšanas pamatā. Tā tika uzskatīta par nesalīdzināmi lielāku, kā tas ir iespējams patversmē, kur sociālajam darbiniekam ir ievērojami lielāks apkalpojamo personu skaits. Tādējādi galvenā stratēģija, par kuru runāja viss iesaistītais personāls un uzteica klienti, bija

familiaritāte un horizontalitāte komunikācijā, t.sk. neuzspiežot klientam darbinieka, nevis pašas personas noteiktus mērķus.

“Atšķirīga pieeja vispār konstruktam tam teiksim pakalpojumam, bet arī saturs, arī komunikācija ar klientu. Tā atšķirība ir ļoti svarīga. Ja tā būs tādi pati, ka darbinieks, garām skrienot, viņam ir ļoti ierobežots laiks, un vēl ja no viņa prasa rezultātu no paša darbinieka. Tad viņš sāks runāt tāpat kā viņu runā visās citās iestādēs.” (sociālais darbinieks)

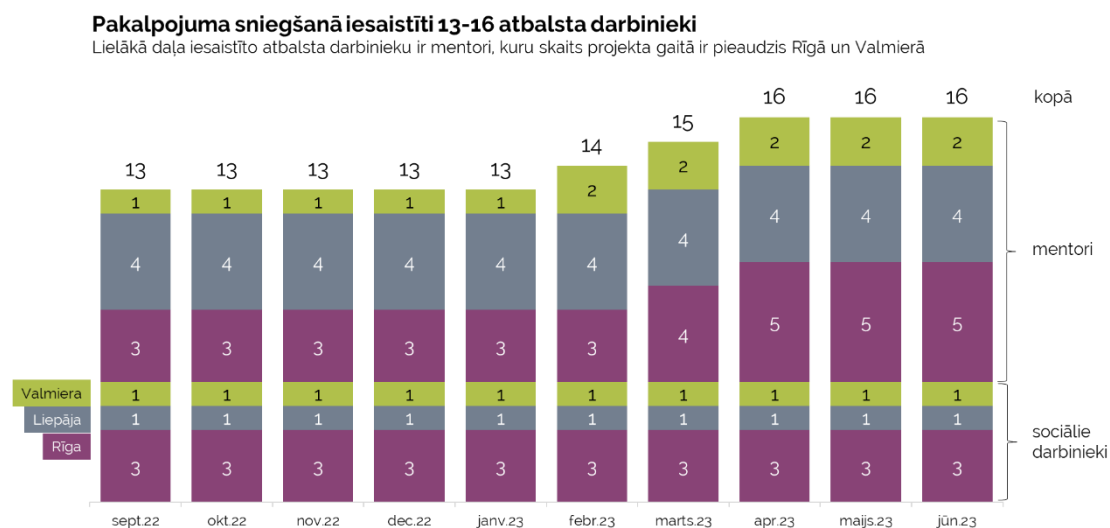
“Nekādu problēmu. Foršas meitenes. Var izrunāties, kaut ko pajautāt, ja vajag palīdzēt. Cepuri nost!” (klients, Rīga)

No vienas puses, tas bija atvēlētais laiks, bet no otras, dažādas prakses, caur kurām tika radīta familiaritāte, kopīga pieredze un neformāla tikšanās sajūta. Intervijās sociālie darbinieki un mentori biežāk par konkrētām metodēm reflektēja par komunikācijas veidu un elementiem, kas raksturīgi pieejai, kas uzsvēr personas stiprās puses, kā arī elementiem, no kā sastāv motivējošās intervēšanas metodoloģija. Retāk tika izvērsti principi, kas saistās ar kaitējuma mazināšanas pieeju un traumas izpratnē balstītu aprūpi.

2.4.2 Atbalsta komanda un slodzes

Izmēģinājumu projektā tika izvēlēta specifiska pieeja atbalsta komandas veidošanā. Lai gan netika veidota ACT komanda, gadījuma vadība tika veikta komandā, sadarbojoties sociālajam darbiniekam un mentoram. Līdz ar to katrai personai bija piesaistīti divi darbinieki. Atsevišķos gadījumos tika piesaistīti arī citi speciālisti, bet tie lielākoties nestrādāja vienotā komandā. Salīdzinājumam – ārvalstīs, kad netiek veidota starpdisciplināra komanda, gadījuma vadība nereti tiek organizēta, intensīvi strādājot tikai vienam sociālajam darbiniekam, bet mājokļa atbalstu nodrošinot citai atbalsta personai.

Pakalpojuma sniegšanā bija iesaistīti 13 līdz 16 atbalsta darbinieki. Lielākā daļa no tiem bija mentori, kuru kopskaits projekta īstenošanas gaitā ir pieaudzis no 8 līdz 11. Visvairāk atbalsta darbinieku bija Rīgā (3 sociālie darbinieki un 5 mentori). Papildu mentori sākuši strādāt Rīgā un Valmierā no 2023.gada februāra un Rīgā no marta. Liepājā atbalsta darbinieku skaits visā projekta gaitā ir saglabājies nemainīgs.

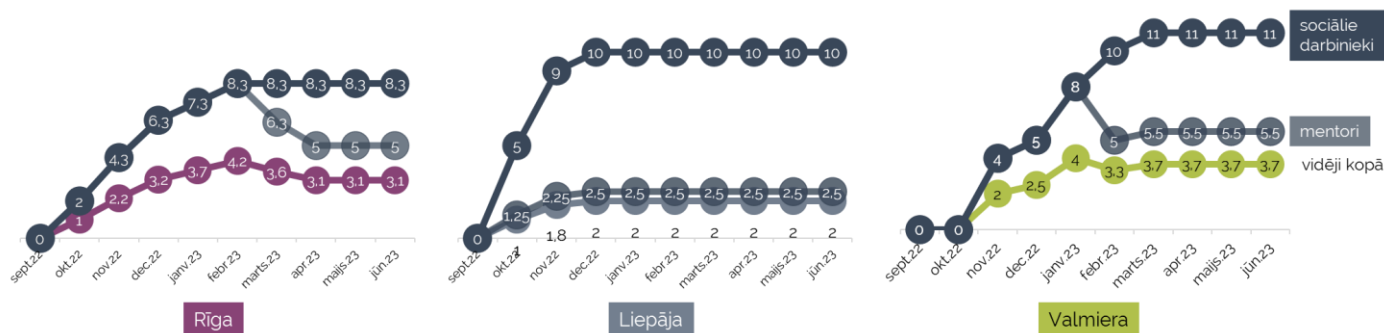

Pakalpojuma sniegšanā iesaistītie atbalsta darbinieki katrs strādā ar vidēji 2-3 personām. Sociālie darbinieki strādā ar vidēji 9-10 personām, bet mentori ar 4-5 personām katrs. Valmierā un Rīgā atbalsta darbinieki katrs strādā ar vidēji 3 un vairāk personām (Valmierā 3,3; Rīgā 3), savukārt, Liepājā ar vidēji 2 personām. Visvairāk personu uz vienu sociālo darbinieku ir Valmierā (11) un Liepājā (10). Papildu mentoru piesaistīšana Rīgā un Valmierā ir būtiski samazinājusi mentoru apkalpojamo personu vidējo skaitu šajās pašvaldībās. Jāatzīmē, ka mentori, kuri strādāja ar 7 personām, attiecīgajā brīdī slodzi neuzskatīja par pārmērīgu, un viņu kopējā noslodze projektā arī attiecīgajā brīdī nesasniedza

pilnu slodzi. Neskatoties uz salīdzinoši augsto personu skaitu uz vienu darbinieku, arī sociālie darbinieki bija nodarbināti citos pakalpojumos, bet nereti kopējo noslodzi raksturoja kā aprūtināšu.

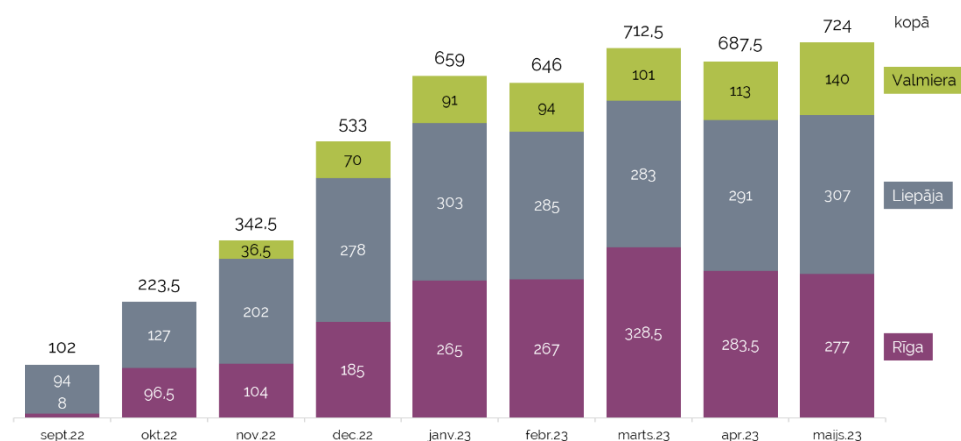
Vidēji visvairāk klientu uz vienu atbalsta personu ir Valmierā un Rīgā

Papildus mentoru piesaistīšana Rīgā un Valmierā būtiski samazinājusi to noslodzi.

Saskaņā ar LSA sniegto ceturkšņa atskaišu datiem, pakalpojuma sniegšanai projekta pirmajos trijos ceturkšņos veltītas kopumā 4630 kontaktstundas. Visvairāk kontaktstundu izlietots Liepājā (2170) un Rīgā (1814,5), bet vismazāk – Valmierā (645,5). No projekta sākuma vidēji mēnesī izlietotas 514 kontaktstundas, tostarp Liepājā 241, Rīgā 202 un Valmierā 92. Ar 2023.gada janvāri pakalpojuma apjomam nostabilizējoties, vidēji mēnesī izlietoto kontaktstundu skaits sasniedz 685. Ar 2023.gada janvāri pakalpojuma sniegšanai izmanto vidēji 294 h/mēnesī, Rīgā vidēji 284 h/mēnesī, bet Valmierā vidēji 108 h/mēnesī.

Projekta pirmajos trijos ceturkšņos atbalsta sniedzēji izlietojuši vidēji 514 kontaktstundas mēnesī
 No 2023.gada sākuma ik mēnesi izlieto vidēji 685 kontaktstundas

Projekta pirmajos trīs ceturkšņos viens atbalsta darbinieks vidēji mēnesī veltīja 36,1 kontaktstundu, tostarp, Liepājā 48,2 h/mēnesī, Rīgā 30,1 h/mēnesī un Valmierā 27,6 h/mēnesī. Ar 2023.gada janvāri pakalpojuma apjomam nostabilizējoties, viena atbalsta darbinieka vidēji mēnesī veltīto kontaktstundu skaits sasniedz 46,5 h/mēnesī, tostarp Liepājā 58,8 h/mēnesī, Rīgā 41,1 h/mēnesī un Valmierā 39 h/mēnesī.

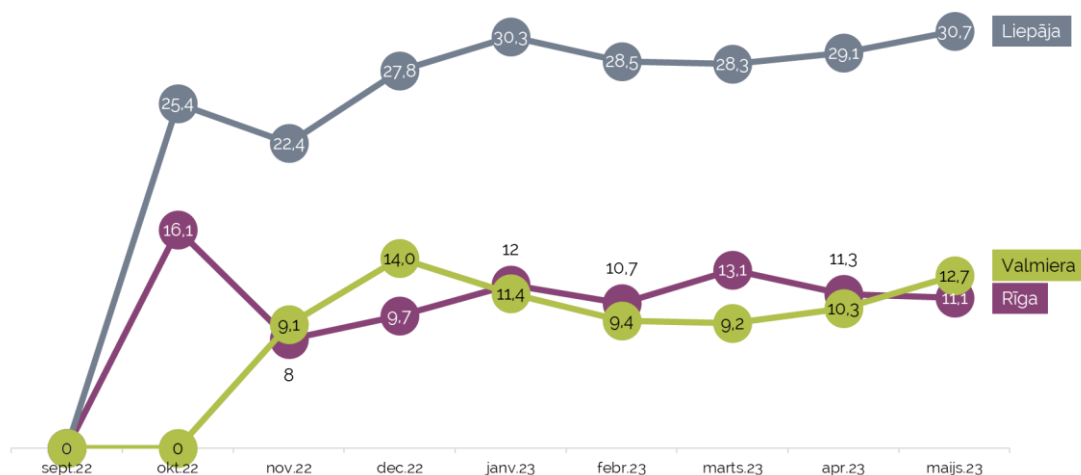
Rēķinot uz vienu klientu, kas uzturas mājoklī, projekta pirmajos trīs ceturkšņos vidēji mēnesī izmantotas 15,8 kontaktstundas, tostarp, Liepājā vidēji 27,8 h/mēnesī, Rīgā 11,5 h/mēnesī un Valmierā 10,9 h/mēnesī. Ar 2023.gada janvāri pakalpojuma apjomam nostabilizējoties, uz vienu klientu vidēji mēnesī izlietoto kontaktstundu skaits sasniedz 15,4 h/mēnesī, tostarp Liepājā vidēji 29,4 h/mēnesī, Rīgā 11,7 h/mēnesī un Valmierā 10,4 h/mēnesī.

Raugoties sadalījumā pa dažādiem atbalsta personāla veidiem, redzams, ka mentoru sniegtais atbalsta apjoms kontaktstundās uz vienu klientu ir augstāks kā sociālajiem darbiniekiem, un tam ir tendence pieaugt. Tas ir samērīgi, jo katram darbiniekam pakalpojuma aprakstā ir definētas nedaudz atšķirīgas funkcijas. Lielāko atšķirību stundu skaitā veido vairāk kā divreiz lielākais vidējais kontaktstundu apjoms, ko mentori Liepājā izlietojuši uz vienu personu. Atšķirības izlietoto vidējo kontaktstundu apjomā, iespējams, saistītas ar Liepājas darbinieku izpratni par augstāku

kontaktstundu nepieciešamību, bet, iespējams, arī ar atšķirīgu pieeju mentoru slodzes aprēķiniem Liepājā. Kopumā kontaktstundu dinamiku, pirmajā mēnesī sastādot lielāku apjomu, bet otrajā mazāku, kas pamazām pieaug, darbinieki skaidroja ar samērā lielo darbu, kas nepieciešams ievākšanās un pakalpojuma skaidrošanas procesā, un to, ka pirmajos divos mēnešos tiek veidota uzticība ar darbinieku, kas nozīmē, ka vizītes ir īsākas nekā vēlāk, kad ilgākā laika periodā ir izveidotas ciešākas attiecības starp klientu un darbinieku.

Saskaņā ar pakalpojuma sniedzēja sniegto pašvērtējumu, administratīvajam darbam (atskaiteis, stundu uzskaitē, izpētes anketu apstrāde u.c.) mēnesī sociālo darbinieku izlieto stundu īpatsvars veido vidēji 50-65% laika (Rīgā un Liepājā 50%, Valmierā 65%). Mentori administratīvajam darbam mēnesī izmanto stundu īpatsvars veido vidēji 20-50% (Liepājā 20%, Rīgā 35%, Valmierā 50%). Jāatzīmē, ka sapulcēs, intervijās un diskusijās bija daudz jautājumu par to, ko no administratīvā darba ir iespējams iekļaut kontaktstundās, bet ko – nav, kas raksturo atbalsta komandas bažas par to, vai viss darbs, kas ieguldīts, lai kvalitatīvi gatavotos un sniegtu pakalpojumu izmēģinājumuprojekta ietvaros tiks apmaksāts.

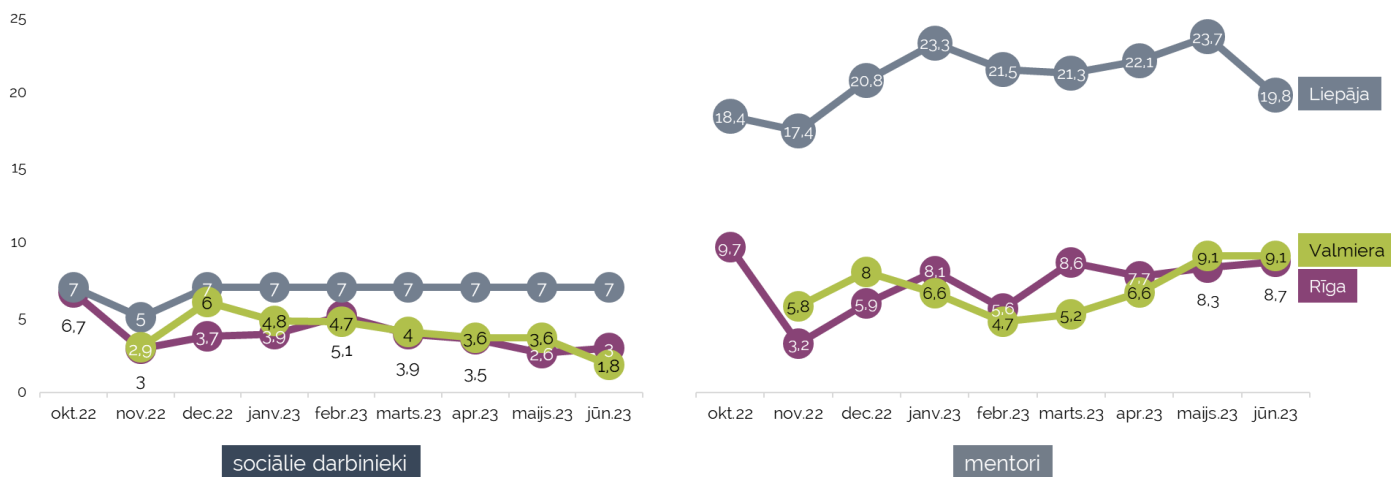
Projekta pirmajos trijos ceturkšņos uz vienu personu izlietas vidēji 15,8 kontaktstundas mēnesī
Salīdzinot ar pārējām pašvaldībām, Liepājā uz vienu personu mēnesī izliets vidēji divas reizes vairāk kontaktstundu

Raugoties dalījumā starp pašvaldībām, visvairāk kontaktsundu mentori un sociālie darbinieki ir izmantojuši Liepājā, mentoru kontaktstundu apjoms ievērojami pārsniedz citās pašvaldībās.

Kontaktstundas uz vienu klientu vidēji visvairāk izlietojuši mentori Liepājā

Mentoru izlieto stundu vidējam apjomam ir tendence nedaudz pieaugt, savukārt, sociālo darbinieku – kristies.

Detalizējot tikšanās biežumu, 70% Izmēģinājumu projekta dalībnieku norādīja, ka ar mentoru vai sociālo darbinieku ir tikušies reizi nedēļā, 20% norādīja, ka tikušies katru otro nedēļu, kamēr 5% norādīja, ka tikušies reizi mēnesī. Jāpiemin, ka šis jautājums bija formulēts gan par tikšanos ar mentoru, gan sociālo darbinieku, ar kuriem tikšanās biežums bija atšķirīgs, ko daži respondenti arī norādīja piezīmēs. Kopumā veltīto stundu skaitu veidoja vairāki faktori, to palielinot augstam atbalsta vajadzību apjomam, risinot konkrētas vajadzības un pievienojoties ikdienas aktivitātēs, bet samazinot zemam atbalsta vajadzību apjomam, klientu aizņemtībai darbā vai klientu nevēlēšanās komunicēt vairāk (piemēram, periodā, kad tiek pastiprināti lietots alkohols).

2.4.3. Apmierinātība ar atbalsta apjomu

Vidēji	Rīga	Liepāja	Valmiera
3,3	3,5	3	3,1

Tabula: Apmierinātība ar atbalsta apjomu pa pakalpojuma sniegšanas vietām 4 ballu skalā

Jautājums par apmierinātību ar atbalsta apjomu savukārt tika jautāts visa pakalpojuma kontekstā, dalībniekiem reizēm reflektējot arī par mājokļa atbalsta apjomu. Vidējā apmierinātība ar atbalsta apjomu pakalpojuma saņēmēju vidū bija 3,3 no 4. 46% pauda, ka ir ļoti apmierināti, 41%, ka lielākoties apmierināti, kamēr 10% bija vienalīdzīgi vai nedaudz vīlušies un 3% bija diezgan neapmierināti. Augstāk atbalsta apjoms tika vērtēts Rīgā – 3,5, kamēr Valmierā tas ir vērtēts ar 3,1, bet Liepājā ar 3. Jāpiemin, ka Liepājas gadījumā vidējais vērtējums varētu būt arī būtiski augstāks vai zemāks, jo 2 dalībnieki nav snieguši skaidru vērtējumu, minot, ka, ja jautājums ir domāts par mentora sniegto atbalstu, to vērtētu ar 4, kamēr, viens no respondentiem sākotnēji ielicis vērtējumu 1, ko pēc tam labojis. Tā kā Liepājā apmierinātība ar atbalsta darbinieku darbu tika vērtēta visaugstāk, zemāks vērtējums šeit skaidrojams ar mazāku apmierinātību par atbalstu dzīvokļa jautājumu risināšanā.

Izvērtējuma gaitā izdevās iegūt datus par citu speciālistu (narkologs, psihologs u.c.) izlietotajām kontaktstundām tikai Rīgā. Sākot no 2023.gada janvāra citi speciālisti Rīgā izlietojuši kopumā 51 kontaktstundu (vidēji 9 h/mēnesī), sniedzot atbalstu pakalpojuma saņēmējiem. Gandrīz pusi atbalsta (24 h) snieguši sīkāk neatšifrēti citi speciālisti, 17 kontaktstundas narkologs, 5 kontaktstundas psihologs un 5 kontaktstundas jurists. Atbilstoši Valmieras pašvaldības sniegtajai informācijai, MV pakalpojuma saņēmējiem citu speciālistu atbalsts nav sniegts. Atbilstoši Liepājas pašvaldības sniegtajai informācijai, MV pakalpojuma saņēmējiem sniegts medicīnas, psihiatra, narkologa, Atkarību profilakses centra un Minesotas programmas atbalsts, neizmantojot projekta finansējumu. Līdzīgi – arī Rīgā un Valmierā Izmēģinājumu projekta dalībnieki saņēma salīdzinoši labi pieejamas citu speciālistu konsultācijas. Kopumā saskaņā ar darbinieku sniegto informāciju 7 personas apmeklēja psihologu vai psihiatru, 5 personām bija nepieciešama jurista konsultācija, bet vēl 5 saņēma atkarību speciālista konsultāciju. Jāatzīmē, ka vairāki Izmēģinājumu projekta dalībnieki bija negatīvi noskaņoti pret papildu speciālistu apmeklēšanu dažādas iepriekšējās pieredzes un izpratnes dēļ.

“O, nē! Lai viņa nāk šurp, es viņu pašu vēl izdresēšu. Nē, to nē. Tur mani ir mēģinājuši ievilkt... Esmu nelaimīga, ka esmu tur ielīdusi. Man ir savs viedoklis jebkurā jautājumā – mani vairs nepārtaisīs.” (klients, Rīga)

Tā kā projekta gaitā dalībnieki izmantoja dažādus pakalpojumus ārpus MV, visās pašvaldībās būtiska bija sadarbība arī ar pašvaldības sociālo darbinieku. Valmierā šī sadarbība jau no paša sākuma tika veiksmīgi īstenota un sastādīja būtisku daļu no pakalpojuma sniegšanas, kamēr Liepājā un Rīgā pāreja no iepriekšējās sadarbības ar sociālo darbinieku patversmē uz sadarbību ar sociālo darbinieku pieaugušajām personām notika ar aizkavēšanos un tikai vēlāk pakalpojuma sniegšanas laikā tika konstatēta kā būtiska. Tā kā galvenā pakalpojuma pieeja bija gadījuma vadība, kas dažāda veida vajadzības nodrošina ar esošajiem sistēmiskajiem sociālās palīdzības, darba un atbalsta mehānismiem, tad laba sadarbība ar pašvaldības sociālo darbinieku veidoja pamatu, lai pēc iespējas ātrākā laika periodā tiktu atrisināti statusa, pārtikas paku un cita atbalsta jautājumi. Būtisks mīnuss pakalpojuma virzīšanā pašvaldībās bija augsta pašvaldības darbinieku mainība, kas salīdzinoši mazāk ļāva nostiprināties zināšanām par pakalpojuma mērķi un principiem.

Projektā piesaistītajiem sociālajiem darbiniekiem bija pieredze gan strādājot ar mērķgrupu, gan ar pilngadīgām personām, ģimenēm ar bērniem un personām ar GRT dzīvesvietā, īslaicīgās uzturēšanās mītnē un grupu dzīvoklī. Savukārt piesaistīto mentoru pieredzes ietvēra sociālā rehabilitētāja, ģimenes asistenta, darba konsultanta un zupas virtuves koordinētāja kompetences. Līdz ar to mentoriem kopumā bija laba izpratne par sociālās palīdzības sistēmu un pieredze atbalsta sniegšanā vai nu mērķgrupai vai atbalstam dzīvesvietā. Izmantoto sociālā darba metožu ziņā būtiska bija personāla iepriekšējā pieredze, jo apmācības tika nodrošinātas minimāli (skat. nākamo nodaļu). Refleksijās par izmantotajām metodēm darbinieki bieži salīdzināja pakalpojuma sniegšanu ar savu iepriekšējo darba pieredzi.

Ne vienmēr starp sociālo darbinieku un mentoru bija precīzi nošķirts atbildību sadalījums. Katrā pārī tas tika risināts atbilstoši abu darbinieku kompetencēm. Šāda veida fleksibilitāti noteica arī pakalpojuma apraksts. Būtiskākā atšķirība bija, ka sociālais darbinieks vairāk atbild par personas ilgtermiņa pārmaiņām un attīstības plānu, kamēr mentors vairāk risina ikdienas aktuālos jautājumus, kas var būt ļoti praktiska rakstura. Komandas darba funkcija līdz ar to, iespējams, ir būtisks faktors tam, kāpēc jautājumos par apmierinātību ar sociālā darbinieka un mentora darbu rezultāti vienam un otram ir ļoti līdzīgi – vidēji 3,7 abos jautājumos. Arī pakalpojuma sniegšanas vietu griezumā mentors un sociālais darbinieks tiek vērtēti līdzīgi, Rīgā – 3,8 un 3,8, Liepājā 4 un 3,7, Valmierā 3,1 un 3,3. Redzams, ka vērtējums Valmierā ir zemāks, nekā citviet, izmēģinājumu projekta dalībniekiem biežāk esot lielākoties apmierinātiem, nevis ļoti apmierinātiem. Jāatzīmē, ka vērtējums virs 3 ballēm tāpat ir augsts, kamēr rezultāti virs 3,7 uzrāda augstāko apmierinātību starp jautājumiem un kopumā teicamu darbu. Liepājā klientiem pirms pakalpojuma uzsākšanas bija iespējams izvēlēties, ar kuru mentoru strādāt, kas, iespējams, arī ir pozitīvi ietekmējis apmierinātību.

	Vidēji	Rīga	Liepāja	Valmiera
Apmierinātība ar mentoru	3,7	3,8	4	3,1
Apmierinātība ar soc. darbinieku	3,7	3,8	3,7	3,3
Apmierinātība ar apkalpošanu	3,3	3,3	3,6	3,1

Tabula: Apmierinātība ar mentoru, soc. darbinieku un klientu apkalpošanu

Dažās intervijās klienti raksturoja, ka viņiem ir tuvākas vai labākas attiecības ar sociālo darbinieku nekā ar mentoru vai otrādi, tomēr anketas parāda, ka lielākoties klienti abu darbu novērtēja līdzīgi. Lai gan kopumā divu personu komanda darbojās veiksmīgi, intervijās ar klientiem un personālu tika noskaidrots, ka vairākos gadījumos gan klienti, gan mentori uzskatīja, ka klientam pietiktu arī tikai ar vienu atbalsta personu – sociālo darbinieku. Jāņem vērā, ka tas būtu iespējams, ja būtu arī efektīva sadarbība ar mājokļa pārvaldītāju.

Salīdzinājumā un kontekstam apmierinātība ar apkalpošanu izmēģinājumu projektā kopumā vidēji vērtēta kā 3,3 četru ballu skalā. 44% vērtē, ka noteikti saņēmuši tādu apkalpošanu kā vēlējušies, 44%, ka kopumā saņēmuši tādu apkalpošanu kā vēlējušies, kamēr vēl 12% norāda, ka drīzāk nav saņēmuši tādu apkalpošanu kā vēlējušies. Vērojamas nelielas atšķirības atbildēs atkarībā no pakalpojuma saņemšanas vietas, Liepājas klientu vidū vidējais vērtējums ir 3,6, kamēr Rīgas – 3,3, bet Valmiera – 3,1. Rīgas gadījumā vērtējums par apkalpošanu (3,3) kontrastē ar vērtējumu par mentora un sociālā darbinieka darbu (3,8), kas saistāms ar klientu dažādo pieredzi, risinot mājokļa jautājumus ar citām iesaistītajām pusēm.

2.4.4 Personāla apmācība un komandas darbs

Izmēģinājumu projektā nebija ielānotas atsevišķas aktivitātes apmācībām, tomēr tika organizētas divas apmācību aktivitātes, kas detalizēja sociālā darba pieejas, kas ārvalstīs tiek lietotas MV pakalpojuma nodrošināšanā. Vienu no aktivitātēm organizēja SAFEGE Baltija pētnieku komandas pārstāvis, bet otru pēc vizītes Dānijā organizēja viens no sociālajiem darbiniekiem kopā ar pētnieku. Galvenokārt apmācību aktivitātēs tika aplūkota sadarbības veidošana ar klientu pēc MV principiem, bet tika aplūktas arī konkrētas metodes, kas tiek lietotas motivējošajā intervēšanā, traumas izpratnē balstītā aprūpē un kaitējuma mazināšanas pieejā darbā ar atkarībām. Darbiniekiem tika nosūtīti arī vairāki materiāli angļu valodā par MV izmantotajām sociālā darba metodēm.

Kopumā darbinieki izjuta metodisko materiālu trūkumu. Lai gan angļu valodā informācijas par pakalpojumu ir daudz un darbinieki ar tiem centās iepazīties, darbinieku angļu valodas zināšanas daļai personāla bija limitētas. Krievu valodā, kas vairākiem darbiniekiem bija pazīstamāka, savukārt materiālu nav. Viens no darbiniekiem bija atradis arī ASV konservatīvas domnīcas kritiku MV pakalpojumam¹²¹, kas rosināja pārdomas, bet uz kuru arī skatījās kritiski. Cits no darbiniekiem savukārt par MV sākotnēji uzzināja no Kevina Naija grāmatas par kristīgu pieeju bezpajumtniecības izbeigšanai¹²². Kopumā intervijās ar darbiniekiem bija jūtama pakalpojuma teorētiskās bāzes fragmentācija. Ja vienā jautājumā tā bija skaidra, tad citā izpratne bija mazāka, kas ir rezultāts materiālu latviešu valodā un vairāk apmācību aktivitāšu trūkumam.

Viens no vājiem punktiem bija kaitējuma mazināšanas pieeja darbā ar atkarībām, par kuru Latvijā trūkst zināšanu un metodisko materiālu kopumā. Otrs punkts, kas ietekmēja darbu, bija augstas ekspektācijas pret pakalpojuma rezultātiem īsā laikā, kas saskaņā ar MV pētījumu datiem nav pamatotas. To ietekmēja arī tas, ka izmēģinājumu projekta laiks bija tik īss un neskaidrība par pakalpojuma turpināšanu liela, kas uzlika atbildību domāt par to, vai persona varētu patstāvīgi nomaksāt rēķinus, ja pakalpojums netiktu turpināts. Līdz ar to bija sarežģīti īstenot MV pakalpojuma principu, ka atbalsts personai ir tik ilgs, cik tas ir nepieciešams. Dažos darbiniekos tas radīja nelielu pesimismu, lai gan kopumā darbiniekiem bija dažādas zināšanas un izpratni par pārmaiņu veicināšanas metodikām, kas arī tika liktas lietā, kā arī kritisks skatījums uz to, ka tik īsā laika periodā tiek sagaidīti augsti rezultāti.

“Cilvēki ar lielu dzīves pieredzi... Tur ir jānotiek kaut kam ļoti spilgtam – kad tu ej, atver acis un: “Tiešām!” Viņi savas dzīves ir pakārtojuši tam, ka viņi var dzīvot tā, kā viņi dzīvo.” (sociālais darbinieks)

Kontekstuāli ņemot, darbinieki arī reflektēja par to, ka lielākā daļa izmēģinājumu projekta dalībnieku bija pirmspensijas vecumā, kurā veikt pārmaiņas dzīvē ir grūtāk.

Projektā tika organizētas arī supervīzijas. Supervīzijās tika izrunāti dažādi gadījumi un tika lemts par to risināšanu. Supervīzijas kopumā tika uztvertas pozitīvi. Viens no darbiniekiem gan norādīja, ka supervīzijas tika organizētas ar ne pārāk biežu regularitāti, kas priekš izmēģinājumu projekta tika uzskatīts kā negatīvs aspekts. Tajā pašā laikā projekta sanāsmēs tika izrunāti daudzi gadījumi un tajās bieži piedalījās dažādi iesaistītie darbinieki, tādējādi esot regulārākā kontaktā. Visvairāk tomēr pakalpojums tika pārrunāts mazās komandās, īpaši starp mentoru un sociālo darbinieku, kas veidoja centrālo mehānismu, kā tika risinātas dažādas situācijas un meklētas metodes strādāšanai ar tām.

Viens no lielākajiem izaicinājumiem sociālajā darbā bija nevienmērīgā dinamika, piemēram, klientiem iegūstot darbu un kontroli pār atkarībām un tad atkal to zaudējot. Tas nozīmē, ka darbiniekam ir nepieciešama psiholoģiskā sagatavotība tam, ka noteiktos gadījumos ilgstoši pārmaiņas ir nelielas vai potenciāli atpakaļejošas.

“Manuprāt, nevienam īpaši neinteresē, kā tu tiec galā ar to, ko tu netiec galā. Nekas īpaši nenotiek, tāpat kā tas ir ikdienā. Jā, mums ir supervīzijas, bet... Nav nekā cita. Es saprotu, ka būtu vairāk jāiet uz koncertiem, uz mākslas pasākumiem, kas nu kuram patīk... sports ir ļoti labi. Kaut kā es mazāk to visu... Ir daudz lietas, kas, protams, palīdz kompensēt to, ko tu atdod. Ja tu dod, tad jāsaņem arī atpakaļ.” (sociālais darbinieks)

2.5 Sniegto atbalsta pasākumu efektivitātes novērtējums

Šajā nodaļā salīdzinām mājokļa izmaksas iesaistītajās pašvaldībās (2.5.1), apkopojam pakalpojuma kopējās izmaksas (2.5.2) un salīdzinām tās ar citiem līdzvērtīgiem pakalpojumiem (2.5.3)

¹²¹ Eide, S. (2020). Housing first and homelessness: The rhetoric and the reality. *City Journal*.

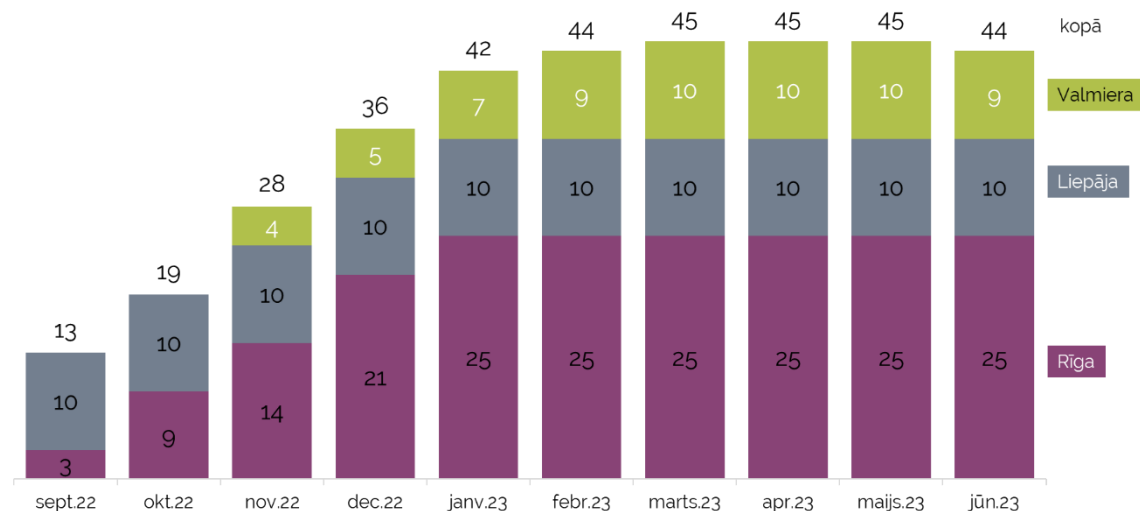
¹²² Nye, K. (2022). *Grace Can Lead Us Home: A Christian Call to End Homelessness*. MennoMedia, Inc..

2.5.1 Mājokļa izmaksu salīdzinājums pašvaldībās

Pakalpojuma sniegšanai projekta gaitā ir nodrošināti kopumā 45 dažādi mājokļi. Lielākā daļa no tiem atrodas Rīgā (25), 10 mājokļi ir Liepājā un 10 Valmierā). Visi Rīgā nodrošinātie mājokļi ir privāti un tiek īrēti no to īpašniekiem. Visi Liepājā nodrošinātie mājokļi pieder pašvaldībai. Valmierā 9 no 10 dzīvokļiem pieder pašvaldībai, bet viens tiek īrēts.

Projekta gaitā kopumā nodrošināti 45 dažādi mājokļi

Lielākā to daļa (26) ir privāti, bet pārējie pieder pašvaldībām

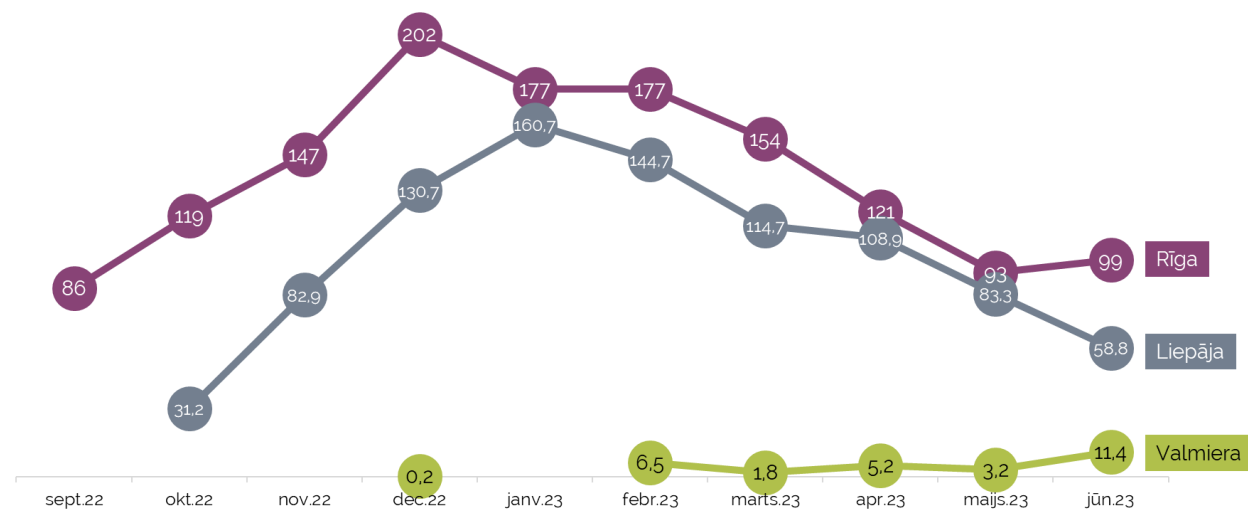

Mājokļu izmaksas veido vairākas komponentes: īres maksa (no privātpersonām īrētiem dzīvokļiem), komunālie maksājumi, kā arī citas, vienreizējas izmaksas, kas saistītas ar mājokļu sagatavošanu (remonts un labiekārtošana).

Augstākās komunālo maksājumu izmaksas ir mājokļiem Rīgā. Vidējās viena mājokļa izmaksas svārstās no vidēji 86 EUR septembrī līdz 202 EUR decembrī. Vidēji viena mājokļa komunālās izmaksas mēnesī Rīgā ir 137,5 EUR. Liepājā vidējās viena mājokļa komunālās izmaksas mēnesī ir 101,8 EUR un tās svārstās no 31,2 EUR oktobrī līdz 160,7 EUR janvārī. Valmierā pakalpojuma sniegšanai izvēlētie mājokļi lielākoties ir ar ļoti nelielu komunālo izmaksu apjomu, tādēļ vidējās komunālo maksājumu izmaksas ir ļoti zemas - vidēji 4,7 EUR mēnesī. Daļu šo izmaksu pakalpojuma saņēmēji sedz no saviem līdzekļiem, kas tiek iegūti lielākoties no piešķirtā mājokļu pabalsta.

Augstākās komunālo maksājumu izmaksas uz vienu mājokli ir Rīgā un Liepājā

Valmierā lielākajai daļai mājokļu gandrīz nav komunālo izmaksu

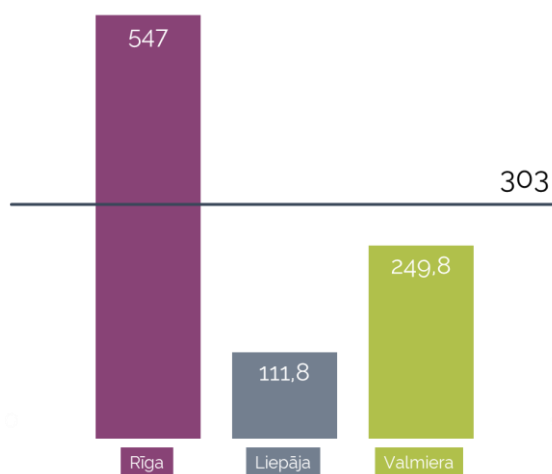

Vairāk kā puse (26) visu nodrošināto mājokļu tiek īrēti no privātīpašniekiem. Tie ir visi mājokļi Rīgā un viens mājoklis Valmierā. Vidējās viena mājokļa īres izmaksas Rīgā ir 285 EUR mēnesī. Šo summu neietekmē sezonālitate. Valmierā privātā mājokļa īres izmaksas ir vidēji 50-60 EUR mēnesī un tās katru mēnesi mainās.

Valmieras pašvaldība pakalpojuma lietotājiem papildus segusi arī citas, vienreizējas izmaksas, kas saistītas ar mājokļu sagatavošanu (remonts un labiekārtošana). Šiem mērķiem projekta gaitā izlietoti 8377 EUR, jeb vidēji 185 EUR uz vienu mājokli. Šīs izmaksas nav vienmērīgi attiecināmas uz visiem mājokļiem, jo atkarīgas no nepieciešamo remontdarbu apjoma un izmaksām katram konkrētajam mājoklim. Savukārt, Liepājā katram pakalpojuma lietotājam tika piešķirta dāvanu karte dzīvokļa labiekārtošanai 100 EUR apmērā.

Saskaņā ar LSA sniegtajiem datiem, Rīgā pakalpojuma sniegšanas nodrošināšanai pašvaldība par katru mājokli segusi arī izmaksas, kas saistītas ar mājokļu uzraudzību un pieskatīšanu, kā arī apdrošināšanu. Šim mērķim projekta gaitā izlietoti 19025 EUR jeb vidēji 130 EUR uz vienu mājokli mēnesī. Sākotnēji šīs izmaksas ir lielākas, bet sākot no 2023.gada janvāra izmaksu apjoms nostabilizējās vidēji 85 EUR apmērā uz vienu mājokli mēnesī.

Projekta vidējās viena mājokļa nodrošināšanas izmaksas ir 303 EUR/mēnesī
Augstākās mājokļu nodrošināšanas izmaksas ir Rīgā un Valmierā

Kopumā vidējās viena mājokļa nodrošināšanas izmaksas mēnesī svārstās starp 547 EUR Rīgā, 249,8 Valmierā un 111,8 Liepājā. Vidēji projektā viena mājokļa nodrošināšanas vidējās izmaksas ir 303 EUR mēnesī. Vidējās mājokļa uzturēšanas izmaksas vienai personai dienā ir 10,1 EUR, tostarp Rīgā 18,2 EUR/dienā, Liepājā 3,7 EUR/dienā un Valmierā 8,3 EUR/dienā.

2.5.2 Pakalpojuma kopējās izmaksas

Pakalpojuma kopējās izmaksas veido divas galvenās izmaksu kategorijas:

- Ar pakalpojuma sniegšanu saistītās izmaksas, kas ietver iesaistītā atbalsta personāla un citu speciālistu darba izmaksas. Izmaksas tiek aprēķinātas izmantotajās kontaktstundās.
- Ar mājokļa nodrošināšanu saistītās izmaksas, kas ietver mājokļa īres izmaksas, komunālos maksājumus un izmaksas par mājokļu remontu un labiekārtošanu.

Noslēgtajā līgumā par Mājoklis vispirms pakalpojuma sniegšanu, vienas kontaktstundas cena noteikta 17,83 EUR apmērā. Ne līgumā, ne pakalpojuma sniedzēja atskaitēs nav sīkāk uzrādītas vienas kontaktstundas izmaksas sadalījumā pa atbalsta personāla kategorijām – sociālie darbinieki, mentori, citi speciālisti. Tādēļ izmaksu aprēķinos tiek piemērota viena, unificēta kontaktstundas likme.

Pašvaldība	No projekta sākuma vidēji mēnesī izlietotās kontaktstundas	Kopējās pakalpojuma izmaksas mēnesī (EUR)	No 2023.gada sākuma vidēji mēnesī izlietotās kontaktstundas	Kopējās pakalpojuma izmaksas mēnesī (EUR)
Rīga	211	3762,13	284	5063,72
Liepāja	241	4297,03	294	5242,02
	92	1640,36	108	1925,64
Kopā	514	9164,62	685	12 213,55

Tabula: Vidēji mēnesī pakalpojuma sniegšanai visiem klientiem izlietotās kontaktstundas un to izmaksas

No projekta īstenošanas sākuma pakalpojuma sniegšanas izmaksas vidēji mēnesī sasniedz 9164,62 EUR. Rēķinot tikai periodu, kad pakalpojums tiek saņemts pilnā apmērā (no 2023.gada sākuma) šīs kopējās mēneša izmaksas ir 12 213,55 EUR.

Precīzāks izmaksu salīdzinājums iespējams aprēķinot pakalpojuma sniegšanas izmaksas uz vienu personu mēnesī un stundā.

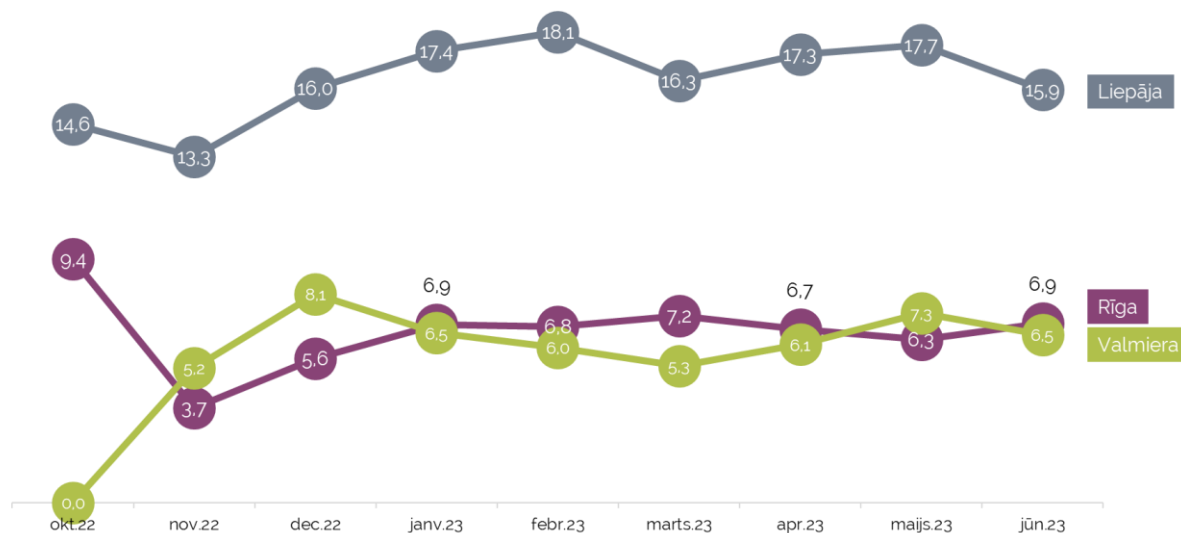
Tabula: Vidēji uz vienu klientu mēnesī izlietotās kontaktstundas un to izmaksas

Pašvaldība	No projekta sākuma vidēji uz 1 klientu izlietotās kontaktstundas mēnesī	Pakalpojuma izmaksas uz 1 klientu mēnesī (EUR)	No 2023.gada sākuma vidēji uz 1 klientu izlietotās kontaktstundas mēnesī	Pakalpojuma izmaksas uz 1 klientu mēnesī (EUR)
Rīga	11,5	205,05	11,7	208,61
Liepāja	27,8	495,67	29,4	524,20
Valmiera	10,9	194,35	10,6	189,00
Kopā	15,8	281,71	15,4	274,58

No projekta īstenošanas sākuma pakalpojuma sniegšanas izmaksas uz 1 klientu vidēji mēnesī sasniedz 281,71 EUR. Rēķinot tikai periodu, kad pakalpojums tiek saņemts pilnā apmērā (no 2023.gada sākuma) šīs izmaksas uz 1 klientu mēnesī ir 274,58 EUR. Pārrēķinot izmaksas dienās redzams, ka pakalpojuma sniegšanas izmaksas Rīgā un Valmierā ir salīdzinoši līdzīgas, svārstoties no 3,7 EUR/dienā līdz 9,4 EUR/dienā Rīgā un no 5,2 EUR/dienā līdz 8,1 EUR/dienā Valmierā. Liepājā pakalpojuma sniegšanas izmaksas uz vienu personu ir vairāk kā divreiz augstākas svārstoties no 13,3 EUR/dienā līdz 18,1 EUR/dienā.

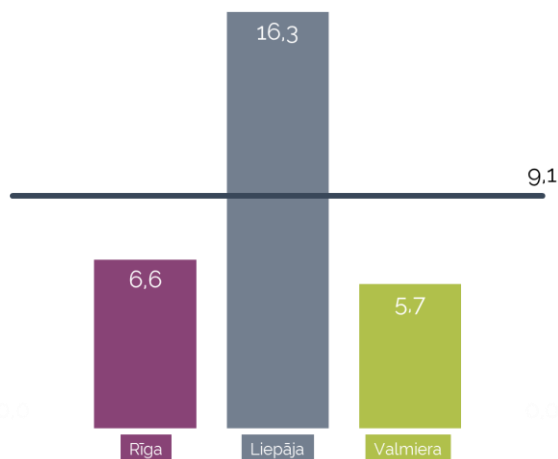
Pakalpojuma sniegšanas vidējās izmaksas uz vienu personu dienā

Salīdzinot ar pārējām pašvaldībām, Liepājā pakalpojuma izmaksas ir vidēji vairāk kā divas reizes augstākas

Pakalpojuma sniegšanas uz vienu personu vidējās izmaksas projektā ir 9,1 EUR/dienā

Augstās vidējās izmaksas Liepājā, iespējams, skaidrojamas ar atšķirīgu pieeju personāla aprēķinos

Kopumā vidējās pakalpojuma sniegšanas izmaksas uz vienu personu dienā svārstās starp 5,7 EUR Valmierā līdz 16,3 EUR Liepājā. Vidēji projektā pakalpojuma sniegšanas izmaksas uz vienu personu ir 9,1 EUR dienā.

	projektā	Rīgā	Liepājā	Valmierā
Pakalpojuma izmaksas uz 1 personu (dienā) eur	9,1	6,6	16,3	5,7
(no tām administratīvajam darbam uz 1 personu dienā izlietoto stundu izmaksas eur)	1,8	1,3	2,3	1,8
Mājokļa uzturēšanas izmaksas uz 1 personu (dienā) eur	10,1	18,2	3,7	8,3
kopā	19,2 EUR	24,8 EUR	20 EUR	14 EUR

Tabula: Mājoklis vispirms pakalpojuma izmaksu aprēķins

Kopējās Mājoklis vispirms izmaksas uz vienu personu veido 19,2EUR/dienā, kur pakalpojuma izmaksas ir 9,1 EUR, bet mājokļa nodrošināšana 10,1 EUR. Pašvaldību griezumā augstākās izmaksas uz 1 personu ir Rīgā (24,8 EUR/dienā) un Liepājā (20 EUR/dienā), bet zemākās Valmierā (14 EUR dienā).

2.5.3 MV pakalpojumu efektivitātes salīdzinājums ar citiem, atbilstošiem pakalpojumiem

Lai noteiktu pakalpojumus, kas būtu salīdzināmi ar mājoklis vispirms, tika definētas galvenās **līdzīguma pazīmes**:

- ▶ pakalpojuma mērķa grupa ir personas bez noteiktas dzīvesvietas;
- ▶ pakalpojuma mērķa grupa ir personas krīzes situācijā;
- ▶ pakalpojums ietver dzīvesvietas jautājuma risināšanu ilgtermiņā.
- ▶ pakalpojums papildus dzīvesvietas jautājuma risināšanai ietver arī sociālās rehabilitācijas iespējas/atbalstu.

Salīdzināmo pakalpojumu atlasei tika izmantota informācija no pašvaldību mājas lapām. Pētījuma gaitā identificēti šādi, līdzīgi pakalpojumi:

Pakalpojums	Pašvaldība, pakalpojuma sniedzējs	Mērķa grupas		Pakalpojuma saturs	
		Personas bez noteiktas dzīves vietas	Personas krīzes situācijā	Nodrošina dzīves vietu	Pieejama sociālā rehabilitācija
Personām bez noteiktas dzīvesvietas pieejamie sociālie pakalpojumi, kas ietver dzīvesvietas jautājuma risināšanu					
Pansijas pakalpojums	Rīgā (LSA)	x	x	x	x
Īslaicīgās uzturēšanās mītnes pakalpojums	Rīgā (LSA)	x	x	X	X
Patversme, nakts patversme	Rīgā, Liepājā, Valmierā	X	X		
Dienas centra pakalpojums bezpajumtniekiem un citām maznodrošinātajām personām	Rīgā	X	X		X
Pieejamie dzīvesvietas atbalsta pakalpojumi, kas nav specifiski orientēti uz personām bez noteiktas dzīvesvietas vai krīzes situācijā esošām personām					
Mājokļa pabalsts	Rīgā, Liepājā, Valmierā	Nav datu	x		
Sociālie dzīvokļi	Rīgā, Liepājā, Valmierā			X	
Grupu dzīvokļi	Rīgā, Liepājā, Valmierā			X	X
Sociālie pakalpojumi Krīzes situācijā nonākušām personām, kas ietver dzīvesvietas jautājuma risināšanu					
Krīzes centra pakalpojums	Rīgā		X	X	X

Atbalsta dzīvokļa pakalpojums	Liepājā		X	X	
Krīzes centra pakalpojums	Valmierā		X	X	X

Tabula: Līdzīgi pakalpojumi izmēģinājumu projekta sniegšanas vietās

Salīdzinājumam tika izvēlēti pakalpojumi, kas atbilda visiem izvēlētajiem kritērijiem:

- ▶ Pansijas pakalpojums Rīgā
- ▶ Īslaicīgās uzturēšanās mītnes pakalpojums Rīgā

Pansijas pakalpojums Rīgā

Pansijas pakalpojums ir domāts pilngadīgām personām bez noteiktas dzīvesvietas, kurām ir objektīvas grūtības aprūpēt sevi vecuma vai funkcionālo traucējumu dēļ, nodrošināt mājokli, uzraudzību, atbalstu pašaprūpes veikšanā līdz 4 stundām mēnesī, kā arī piedāvāt aktivitātes brīvā laika pavadīšanas iespējām, saglabājot patstāvīgas dzīves principus. Pansijas pakalpojuma ietvaros nodrošina mājokli, uzraudzību, atbalstu pašaprūpes veikšanā līdz 4 stundām mēnesī, kā arī piedāvā aktivitātes brīvā laika pavadīšanas iespējām, saglabājot patstāvīgas dzīves principus, personām, kurām ir objektīvas grūtības aprūpēt sevi vecuma vai funkcionālo traucējumu dēļ. Saskaņā ar personas vajadzību novērtējumu Rīgas Sociālais dienests pansijas pakalpojuma saņēmējam var piešķirt arī citus sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus.

Tiesības saņemt pansijas pakalpojumu ir pilngadīgām personām bez noteiktas dzīvesvietas, ja personai nepieciešamais sociālās aprūpes pakalpojuma apjoms atbilst aprūpes mājās pakalpojuma (aprūpes 3. vai 4.līmeņa) apjomam, persona saņem valsts pensiju vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu un persona ir motivēta patstāvīgai dzīvei. Atbilstoši Rīgas Domes saistošajiem noteikumiem Nr.3 pansijas pakalpojuma klienta pienākums ir samaksāt sociālā pakalpojuma sniedzējam par dzīvojamās telpas, virtuves un koplietošanas telpu ekspluatāciju (atbilstoši lietojamai daļai).

Pansijas pakalpojumā tiek nodrošinātas 20 vietas. Saskaņā ar LSA sniegtajiem datiem, pārskata periodā no 2022.gada septembra līdz 2023.gada jūnijam pakalpojumu ir izmantojuši 20-21 persona, tādējādi pilnībā izmantojot pieejamās vietas. Vidēji lielākā daļa klientu pavada pansijā pilnu laiku (visu mēnesi). 2022.gada oktobrī-decembrī klienti vidēji pavadīja nedaudz mazāk dienu pansijā.

Papildus mājoklim katra persona saņem arī papildus aprūpes pakalpojumus. Pēc LSA aprēķiniem vidēji viens klients saņem papildus aprūpes pakalpojumus līdz 35h mēnesī. Pakalpojumu sniegšanā ir iesaistīti 7 darbinieki, kas katrs apkalpo trīs klientus.

Pansijas pakalpojuma sniegšanai vidēji uz katru personu izlietotas 57,8 kontaktstundas mēnesī, kas veido vidēji 7 pilnas darba dienas. Vidējais kontaktstundu apjoms mēnesī svārstās no 50,1 h aprīlī līdz 64,4 h martā. Administratīvajam darbam pēc LSA aprēķiniem tiek izlietots 25-50% no kopējā darba. Attiecīgi vidēji uz vienu personu mēnesī tiek patērētas 22 h administratīvajam darbam jeb vidēji 2,7 pilnas darba dienas.

Pēc LSA aprēķiniem pansijas pakalpojuma nodrošināšana vienai personai dienā izmaksā 11,3 EUR. Papildus aprūpes pakalpojumi vienai personai, savukārt, izmaksā vidēji 9,03 EUR dienā. Kopumā ar pakalpojuma sniegšanu saistītās izmaksas par vienu personu dienā sasniedz 20,33 EUR.

Papildus pakalpojuma sniegšanas izmaksām tiek segtas arī mājokļu uzturēšanas izmaksas. Vidēji mēnesī visu mājokļu uzturēšanai tiek izlietoti 2392,97 EUR, jeb vidēji 119,65 EUR uz vienu mājokli mēnesī. Izmaksu apjoms svārstās no 66,38 EUR septembrī līdz 174,7 EUR februārī.

Daļa no mājokļu uzturēšanas izmaksām tiek segtas no valsts sniegtā mājokļa pabalsta pakalpojuma saņēmējam. Dati par šo apjomu nav pieejami mēnešu griezumā, līdz ar to var tikai aptuveni pieņemt, ka vidēji mēnesī no mājokļu pabalsta tiek segta gandrīz ceturtdaļa izdevumu (23,6%).

Tabula: Pansijas pakalpojuma izmaksu aprēķins

Pakalpojuma izmaksas uz 1 personu (dienā)	11,30	EUR
papildus aprūpes izmaksas uz 1 personu (dienā)	9,03	EUR
Administratīvajam darbam uz 1 personu dienā izlietoto stundu izmaksas	4,40	EUR
Mājokļa uzturēšanas izmaksas uz 1 personu (dienā)	3,99	EUR
No mājokļu pabalsta vidēji segtās izmaksas (dienā)	0,94	EUR
kopā	24,32	EUR
t.sk. pakalpojuma sniegšana	20,33	EUR
t.sk. mājokļa izmaksas	3,99	EUR

Īslaicīgās uzturēšanās mītnes pakalpojums Rīgā

Īslaicīgās uzturēšanās mītnes pakalpojums nodrošina īslaicīgu dzīvesvietu un sociālā darba speciālista palīdzību sociālo problēmu risināšanā ar mērķi atrast personai vai ģimenei pastāvīgu dzīvesvietu. Atbilstoši nepieciešamībai personai (ģimenei) tiek sniegta cita sociālā palīdzība un/vai citi sociālie pakalpojumi. Pakalpojuma saņēmējiem, kuri aktīvi iesaistās savu problēmu risināšanā, pildot līdzdarbības pienākumus, īslaicīgās uzturēšanās mītnes pakalpojums tiek sniegts līdz 6 mēnešiem gadā. Nepieciešamības gadījumā atkārtoti pakalpojumu persona (ģimene) var saņemt ne ātrāk kā pēc 1 gada.

Īslaicīgās uzturēšanās mītnes pakalpojumu Rīgā nodrošina divi pakalpojumu sniedzēji - Biedrība "Latvijas Sarkanais Krusts" un Biedrība "Latvijas samariešu apvienība". Lai nodrošinātu salīdzināmību, tālāk apskatīti dati par LSA sniegto īslaicīgās uzturēšanās mītnes pakalpojumu.

LSA sniegtā īslaicīgās uzturēšanās mītnes pakalpojuma maksimālais iespējamais saņēmēju skaits ir 32 gultasvietas. Pārskata periodā (2022.gada septembris – 2023.gada jūnijs) pakalpojumu saņēmušas vidēji 25 personas mēnesī. Gultasvietas tiek aizpildītas vidēji par 78%. Viena persona vidēji izmanto īslaicīgās uzturēšanās mītnes pakalpojumu 24 dienas mēnesī.

Pakalpojuma sniegšanā iesaistīti 4 līdz 5 darbinieki, kas vidēji katrs strādā ar 5-6 personām. Darbinieki pakalpojuma sniegšanai kopumā vidēji mēnesī izmanto 813 kontaktstundas, jeb vidēji uz vienu personu izmanto 33,1 kontaktstundu (4 darba dienas). Administratīvajam darbam mēnesī uz visiem klientiem tiek izmantotas 88,7h, jeb 11 darba dienas. Uz vienu personu mēnesī administratīvajam darbam izlieto 3,6 h.

Saskaņā ar noslēgto līgumu ar pašvaldību, pakalpojums izmaksā 10,75 EUR uz vienu klientu. Tā kā aprēķins veikts par gultas vietu skaitu, bet vidējais gultas vietu aizpildījums ir 78%, tad veidojas ietaupījums, kas dažos mēnešos var sasniegt pat 38%. Pārrēķinot reālajās izmaksās pakalpojuma sniegšana vienam klientam dienā izmaksā vidēji 14 EUR. Pēc LSA datiem, 2023.gadā viena klienta reālās dienas izmaksas sasniedza 18,40 EUR.

Mājokļu kopējās uzturēšanas izmaksas mēnesī svārstās no 1924,8 EUR oktobrī līdz 6195,23 EUR janvārī. Vidējās izmaksas uz vienu mājokli (gultasvietu) ir 111,69 EUR mēnesī. Pēc LSA aprēķiniem, no valsts sniegtā mājokļu pabalsta tiek vidēji segti 18% kopējo mājokļa izmaksu, jeb vidēji 0,7% uz vienu mājokli (gultasvietu).

Tabula: Īslaicīgās uzturēšanās mītnes pakalpojuma izmaksu aprēķins

Pakalpojuma izmaksas uz 1 personu (dienā)	10,75	EUR
mājokļa uzturēšanas izmaksas uz 1 personu (dienā)	3,72	EUR
no mājokļu pabalsta vidēji segtās izmaksas (dienā)	0,67	EUR
kopā	14,47	EUR
t.sk. pakalpojums	10,75	EUR
t.sk. mājoklis	3,72	EUR

Salīdzinājums ar Mājoklis vispirms pakalpojuma izmaksām

Salīdzinot pansijas un īslaicīgas uzturēšanās mītnes pakalpojumu izmaksas uz vienu personu dienā ar Mājoklis vispirms pakalpojuma izmaksām redzams, ka vidēji visaugstākās izmaksas ir pansijas pakalpojumam (24,32 EUR/dienā), bet viszemākās ir īslaicīgās uzturēšanās mītnes pakalpojumam (14,47 EUR/dienā). Mājoklis vispirms pakalpojumam ir salīdzinoši zemākās pakalpojuma sniegšanas izmaksas uz 1 personu, bet augstākas mājokļa nodrošināšanas un uzturēšanas izmaksas. Izmaksu efektivitāti ietekmē atšķirīgās pieejas pakalpojuma sniegšanai, dažādās papildus izmaksas, kā arī mājokļu pieejamība pašvaldībā.

Tabula: Pakalpojuma izmaksu uz vienu personu dienā salīdzinājums

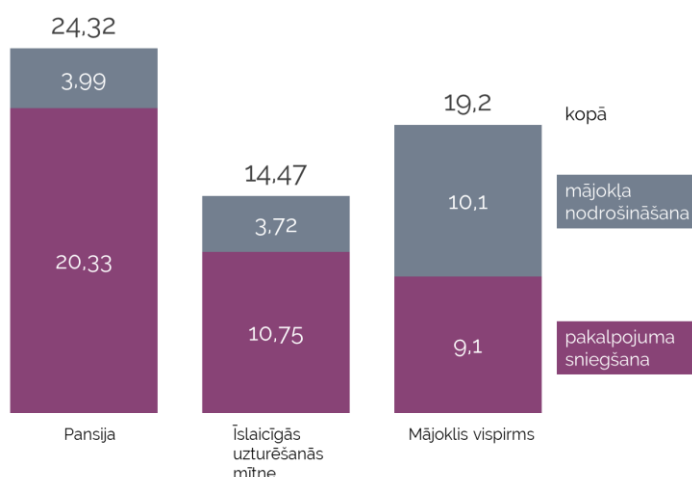
	Pansijas pakalpojums, EUR	Īslaicīgas uzturēšanās mītnes pakalpojums, EUR	Mājoklis vispirms pakalpojums, EUR	MV Rīgā, EUR	MV Liepājā, EUR	MV Valmierā, EUR
Pakalpojuma izmaksas uz 1 personu (dienā)	11,3	10,75	9,1	6,6	16,3	5,7
Papildus aprūpes izmaksas uz 1 personu (dienā)	9,03					
Administratīvajam darbam uz 1 personu dienā izlietoto stundu izmaksas	4,4		1,8	1,3	2,3	1,8
Mājokļa uzturēšanas	3,99	3,72	10,1	18,2	3,7	8,3

izmaksas uz 1 personu (dienā)						
No mājokļu pabalsta vidēji segtās izmaksas (dienā)	0,94	0,67				
Kopā	24,32	14,47	19,2	24,8	20	14
t.sk. pakalpojuma sniegšana	20,33	10,75	9,1	6,6	16,3	5,7
t.sk. mājokļa izmaksas	3,99	3,72	10,1	18,2	3,7	8,3

Mājoklis vispirms pakalpojumam ir salīdzinoši viszemākās pakalpojuma sniegšanas izmaksas, bet augstākās mājokļu izmaksas.

Pakalpojumu vidējās izmaksas dienā uz vienu personu (EUR)

Mājoklis vispirms pakalpojumam ir salīdzinoši viszemākās pakalpojuma sniegšanas izmaksas, bet augstākās mājokļu izmaksas

Jāatzīmē, ka izmaksu efektivitātes aprēķini tika pamatā skatīti no veikto ieguldījumu perspektīvas, aprēķinot veiktos ieguldījumus pret tiešajiem iznākumiem. Ievērojot to, ka izvērtējuma veikšanas brīdī projekta intervence ilgst mazāk par gadu, ieguvumu efektivitātes novērtējums esošajā projekta stadijā vēl ir pārags.

2.6 Izmēģinājumu projekta atbilstība MV principiem un klientu apmierinātība

Noslēguma nodaļā par pakalpojuma ieviešanu apkopojam, kādā mērā Izmēģinājumu projekta īstenošanas principi atbilda MV pieejai (2.6.1) un kāda bija klientu kopējā apmierinātība ar pakalpojumu (2.6.2).

2.6.1 Atbilstība Pathways modelim

Apkopojot iepriekšējās nodaļās aprakstīto un izvērtējot Izmēģinājumu projekta atbilstību MV principiem, vērojams, ka ar izņēmumiem dažos kritērijos pakalpojums kopumā lielākajā daļā sekoja Pathways modelim. Izvērtējot 40 kritērijus 4 punktu skalā, vidējais vērtējums ir 3,6. Nelielās atšķirības tajā pašā laikā ir būtiskas, lai tās uzskaitītu un detalizētu (sk. tabulā). Tā kā atbilstības kritēriji pašvaldībās atšķirās minimāli, tabulā atspoguļots tikai vidējais, bet atšķirība norādīta komentārā.

Tabula: Lielākajā daļā kritēriju Latvijas izmēģinājumu projektā sekots Pathways modelim

#		Vidēji	Komentārs
I Mājokļu process un struktūra			
1	Nav prasību mājokļa gatavībai (ienākumi, atturība u.tml.)	4	Prasību nebija
2	Prioritāra atlase personām ar multipliem šķēršļiem	2	GRT un atkarības netika prioritizētas
3	Mājokļu pieejamība kopš uzņemšanas programmā	2,5	Mājokļu nodrošināšana no uzrunāšanas brīža prasīja vairākus mēnešus
4	Mājokļu izvēle (lokācija, dekorācijas u.tml.)	3	Lielākā izvēle bija Rīgā, Liepājā un Valmierā – limitēta
5	Mājoklis ir izklides tipa, ēkās ar īres tirgus dzīvokļiem	4	Ievērots visās pašvaldībās
6	Standarta īres līguma nosacījumi	3	Rīgā īres līgumu slēdza pakalpojuma sniedzējs
7	Bezlimita mājokļa subsīdija un īre	3	Limitu veidoja projekta beigu datums
8	Klienti maksā mazāk kā 30% savu ienākumu par mājokli	4	Klienti par mājokli lielākoties nemaksāja
9	Mājoklis ir privāts un telpas netiek dalītas	4	Nodrošināti vienistabas dzīvokļi
II Pakalpojumu nodrošinājums un brokerēšana			
10	Atbalsts aptver plašas dzīves jomas	4	Daudzveidīgs atbalsts atbilstoši klientu vajadzībām
11	Klientu izvēle mērķu uzstādīšanā un pakalpojumu saņemšanā, izņemot iknedēļas vizītes	4	Pakalpojuma tika piedāvāti, bet ne uzspiesti
12	Biedru atbalsta pakalpojumi	1	Netika nodarbinātas personas ar bezpajumtniecības pieredzi
13	Mājokļa un īres atbalsta pakalpojumi	3	Rīgā nodrošina pak. sniedzējs, Liepājā nepietiekams atbalsts
14	Psihiatriskie pakalpojumi	4	Komunikācija un atbalsts pieejai
15	Problēmlietošanas rehabilitācijas pakalpojumi	4	Sadarbība ar narkologiem un piedāvāšana apmeklēt
16	Nodarbinātības un prasmju pakalpojumi	3	Labs tīkls un atbalsts, mazāk tiešas sadarbības ar darba devējiem
17	Veselības pakalpojumi	4	Ārpus pakalpojuma, atbilstoši ICM
18	Sociālie un integrācijas kopienā pasākumi	4	Gan atbalsts apmeklēšanā, gan iekšēji pasākumi
19	Finanšu pakalpojumi	4	Nodrošināti jurista pakalpojumi parādu jautājuma risināšanai
III Mājokļa un pakalpojuma atdalīšana			
20	Pakalpojumam nav piespiešanas mehānismu	4	Netika lietoti
21	Mājoklis nav atkarīgs no klienta uzvedības	3	Klientam, ar kuru izveidojās konflikts, netika mainīta pieeja
22	Klientam nav prasība iziet atkarības rehabilitāciju	4	Dalībnieki atkarību rehabilitācijā iesaistījās pēc savas izvēles
23	Klientam nav prasība lietot psihiatriskos pakalpojumus	4	Prasība nebija
24	a) Sociālie un klīniskie pakalpojumi netiek sniegti mājoklī	4	Mājokļi bija ārpus institūcijām
	b) Pakalpojums ir mobils piedāvāt pakalpojumus vietā pēc klienta izvēles	4	Gatavība piedāvāt mājoklī
25	Klients turpina saņemt pakalpojumu pēc izlikšanas	4	Gatavība to nodrošināt
26	Aprūpes koordinēšana, nonākot institūcijā	4	Tika turpināta saziņa un atbalsts
27	Klientiem, kuri pazaudējuši mājokli, tiek piedāvāts jauns	4	Gatavība to nodrošināt
IV Pakalpojuma filozofija jeb orientācija uz atlabšanu			
28	Uz personu centrētu plānošana	4	Plānošana, balstoties klienta vēlmēs un vajadzībās

29	Klienta autonomija un pašnoteikšanās	4	Iespējas izlemēt, ko un kā darīt
30	Kaitējuma mazināšanas pieeja darbā ar atkarībām	3	Trūka plašākas apmācības par kaitējuma mazināšanas pieeju
31	Klienta izglītošana MV un kaitējuma mazināšanas principos	3	Vairāki klienti bija uztraukušies par uzvedības ietekmi uz mājokļa saglabāšanu, par kuru MV nevajadzētu uztraukties
32	Motivējošā intervēšana	3,5	Lietota, bet dažkārt darbinieki reflektēja par komunikāciju ārpus motivējošās intervēšanas principiem
33	Proaktīva, individualizēta komunikācija	4	
V Programmas nodrošināšana			
34	24 stundu pieejamība	4	Darbinieki bija pieejami komunikācijai ārpus darba laika
35	Tikšanās ar 90% klientiem vismaz 4 reizes mēnesī	3,5	70% klientu norādīja uz tikšanos vismaz 4 reizes mēnesī, kas ICM pieejā ir atbilstoši
36	Mazāk par 10 klientiem uz vienu darbinieku	4	Mazāk par 10 klientiem uz vienu darbinieku, bet uztraucoši, ka tas tiek nodrošināts, darbiniekiem nestrādājot pilnu slodzi
37	Iknedēļas atbalsta komandas tikšanās	4	Mentori un soc.darbinieki uzturēja regulāru kontaktu
38	Iknedēļas programmas organizatoriskās tikšanās	4	Pašvaldības un pak. sniedzējs tikās reizi divās nedēļās
39	Iknedēļas darbinieku supervīzijas	2	Supervīzijas nebija regulāras
40	Klientu reprezentācija ietekmē uz pakalpojumu	2,5	Klientu dalība dizaina darbnīcās
Vidēji		3,6	

Mājokļu nodrošināšanā Pathways modelim sekots nodrošinot, ka (1) mājokļi ir izvietoti pēc izkliedes principa, ēkās ar mazu sociālo dzīvokļu skaitu, (2) personām nebija prasību mājokļa gatavībai, kas ietvertu obligātu atturību vai noteiktu ienākumu līmeni, (3) klienti nemaksāja vairumu savu ienākumu par mājokli un (4) mājokļi bija vienistabas dzīvokļi bez telpām, kas tiek dalītas ar citām personām. Nelielas novirzes no modeļa vērojamas tajā, ka (1) Rīgā īres līgumu slēdza pakalpojuma sniedzējs, nevis pats īrnieks, (2) mājoklis dalībniekiem bija garantēts aptuveni uz vienu gadu un (3) ne visās pašvaldībās bija iespēja izvēlēties mājokļa lokāciju. Lai gan kopumā mājoklis Izmēģinājumuprojekta laikā bija pieejams bez ierobežojumiem, gada termiņš bez garantijām to turpināt lielākajai daļai klientu radīja satraukumu, kas mazināja drošības sajūtu par savu nākotni. Ja Rīgā mājokļu izvēles iespējas varētu vērtēt labi, tad Liepājā un Valmierā mājokļu izvēles iespējas bija ierobežotas. Salīdzinot mazāk Pathways modelim sekots punktos par (1) atlases prioritāti personām ar multipliem šķēršļiem mājokļa stabilitātē un (2) mājokļu nodrošināšanā kopš uzņemšanas programmā vismaz 6 nedēļu laikā. Personas sarežģītākajā situācijā Izmēģinājumuprojektā netika prioritizētas, bet mājokļu nodrošināšana daļai dalībnieku prasīja vairākus mēnešus. Visātrāk mājokļi tika nodrošināti Liepājā, kur rādītājs ir relatīvi augstāks.

Pakalpojumu nodrošinājuma atbilstība aptver to, cik aptverošas ir pakalpojuma iespējas nodrošināt dažādu speciālistu pieejamību dalībniekiem vai nu pakalpojuma ietvaros vai atbalstīt to pieejamību ārpus pakalpojuma (pak. brokerēšana). Kopumā atbalsts pakalpojumu pieejamībā, izmantojot ICM, nevis ACT modeli, vērtējams kā augsts. (1) Pakalpojuma aptvēra plašas dzīves jomas, (2) klientiem bija izvēle pakalpojumu izmantošanai vai neizmantošanai, (3) gan pakalpojuma ietvaros, gan ārpus tā bija pieejami narkologa, psihologa un jurista pakalpojumi, pakalpojuma sniedzējam piedāvājot konkrētus kontaktus, (4) tika sniegts atbalsts veselības pakalpojumu pieejamībā un (5) pasākumu apmeklēšanā un iekšējā organizēšanā. Divas jomas, kur ir neliela atkāpe no Pathways modeļa, kas veidojas ilgākā laika periodā ir nodarbinātības un mājokļa atbalsts. Lai gan nodarbinātības ziņā sniegts plašs atbalsts, iztrūkums minams sadarbībā ar konkrētiem darba devējiem. Mājokļa atbalsts kopumā Rīgā vērtējams kā savlaicīgs un labs, bet, piemēram, Liepājā vairāki jautājumi dzīvokļos ilgstoši netika risināti, mājokļa atbalstu vērtējot zemāk, kas atspoguļojas

klientu zemākā apmierinātībā ar mājokļa atbalstu. Pakalpojums, kas netika nodrošināts, ir personas ar bezpajumtniecības pieredzi citu atbalstam nodarbināšana pakalpojuma ietvaros.

Mājokļa un pakalpojuma atdalīšana kopumā nodrošināta atbilstoši Pathways modelim, jo (1) pakalpojuma ietvaros netika lietoti piespiešanas mehānismi konkrētām uzvedības vai pakalpojumu lietošanas prasībām, lai saglabātu mājokli, (2) darbinieki turpināja saziņu un atbalstu, personām atrodoties institūcijās, (3) pakalpojuma sniedzējam bija gatavība, nodrošināt mājokli, ja īrniekam ir risks zaudēt esošo. Vienīgais punkts, kurā atbilstība atšķīrās, bija, ka vienai personai, kurai pakalpojums tika pārtraukts konflikta ar atbalsta personālu dēļ, netika sniegta otra iespēja.

Pakalpojuma filozofijas kritērijos kopumā arī projektā novērojama pieturēšanās pie MV principiem, jo (1) nodrošināta uz personu centrēta plānošana, (2) klienta autonomija un pašnoteikšanās, ar kuru klienti bija apmierināti, un (3) proaktīva, individualizēta komunikācija, kad tas iespējams un aktīvi centieni sazināties ar personu, ja tas nedēļas ietvaros nav izdevies. Lai gan kopumā darbinieku interakcijās ar klientiem un refleksijās par komunikāciju tika novērota pieturēšanās motivējošās intervēšanas pamatprincipiem, dažkārt tika novērota arī refleksija par komunikāciju, kas nedaudz atšķiras no tās. Tāpat ne vienmēr bija skaidrība par izmantoto metodoloģiju, lai realizētu kaitējuma mazināšanas pieeju. Arī klienti dažkārt izteica rūpes par pakalpojuma saglabāšanu, piemēram, saistībā ar uzvedību, par ko kopumā Pathways modelī viņiem nebūtu jāuztraucas.

Programmas organizācija savukārt sekoja MV modelim, (1) nodrošinot slodzes, kas ir mazākas par 10 klientiem, (2) darbinieki regulāri savstarpēji izrunāja ikdienas situācijas, (3) bija pieejami klientiem ārpus darba laika, bet (4) pašvaldības un pakalpojuma sniedzējs regulāri tikās, izrunājot aktualitātes un risināmos jautājumus pakalpojuma sniegšanā. Nedaudz mazāka atbilstība bija tajā, ka daļa lietotāju norādīja, ka tikšanās reizes nerasniedza 4 reizes mēnesī, bet, ņemot vērā, ka daļai lietotāju bija mazākas atbalsta vajadzības kā tradicionāli MV pakalpojumā, atbilstība kopumā vērtējama kā augsta. Mazāka sekošana Pathways modelim vērojama tajā, ka darbinieku supervīzijas notika salīdzinoši reti. Tāpat klientu reprezentācija lēmumu pieņemšanā par pakalpojumu tika nodrošināta tikai dizaina darbnīcās, kamēr tā bija salīdzinoši mazāka citos lēmumu pieņemšanas veidos.

2.6.2 Apmierinātība ar pakalpojumu

Apmierinātība ar pakalpojumu jau tika aplūkota saistībā ar mājokļiem un atbalsta komandas darbu, bet 3. nodaļā vairāki jautājumi analizēti saistībā ar Izmēģinājumprojekta ietekmi uz dalībniekiem. Tabulā zemāk apkopota apmierinātība ar pakalpojumu kopumā, kur vidējais vērtējums visos jautājumos ir 3,4, bet CSQ-8 kopējais punktu skaits sasniedz 27,4/32. Salīdzinājumā ar Un Chez Soi d'Abord MV programmu, kur kopējais punktu skaits bija 25,6, vērtējums ir augstāks, tomēr jāņem vērā, ka tajā klientu vērtējums bija par ilgāku laika periodu un atšķīrās mērķa grupa¹²³. Būtiski, ka noteiktos jautājumos vērojamas nozīmīgas atšķirības kritērijos un starp pašvaldībām.

Tabula: Vidējais vērtējums apmierinātības anketās visos jautājumos ir pozitīvs vai ļoti pozitīvs

#	Jautājums	Vidēji	Valmiera	Rīga	Liepāja
	Ja Tev atkal būtu jāmeklē līdzīgs atbalsts, vai izmantotu MV atkārtoti?	3,7	3,2	3,9	3,8
1					
2	Cik apmierināts ar mentora darbu? ^{*124}	3,7	3,1	3,8	4
3	Cik apmierināts ar soc.darbinieka darbu?*	3,7	3,3	3,8	3,7
	Ja draugam būtu nepieciešams līdzīgs atbalsts, vai ieteiktu viņam MV?	3,5	3,1	3,6	3,5
4					
5	Kopumā cik apmierināts ar saņemto pak.?	3,5	3,2	3,6	3,4
6	Cik lielā mērā pak. apmierināja Tavas vajadzības?	3,4	3,3	3,4	3,6
7	Vai pakalpojums palīdzēja efektīvi risināt problēmas?	3,4	3,1	3,5	3,8

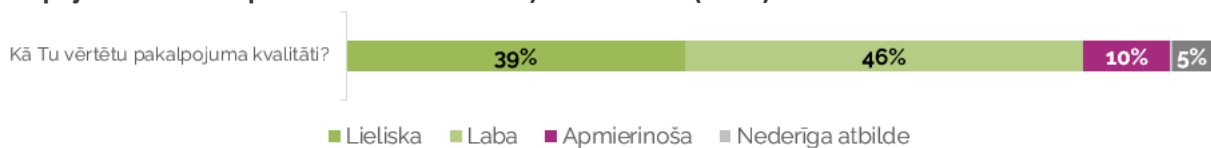
¹²³ Loubiere, S., Tinland, A., Boucekine, M., Girard, V., & Auquier, P. (2019). Individual and process factors influencing user's satisfaction with Housing First services. *European Journal of Public Health*, 29(Supplement_4), 347.

¹²⁴ Ar zvaigznīti apzīmēti 4 jautājumi, kas neietilpst CSQ-8 standartā, bet būtiski pakalpojumam.

#	Jautājums	Vidēji	Valmiera	Rīga	Liepāja
8	Cik apmierināts ar mājokļa lokāciju?*	3,4	2,9	3,7	3
9	Cik apmierināts ar atbalsta apjomu?*	3,3	3,1	3,5	3
10	Vai saņēmi tādu apkalpošanu kā vēlējies?	3,3	3,1	3,3	3,6
11	Kā vērtētu pak. kvalitāti?	3,3	3,2	3,3	3,3
12	Cik apmierināts esi ar saņemto mājokli?	3,2	2,4	3,6	2,9
	Vidējais visos jautājumos	3,4	3,1	3,6	3,5
	CSQ-8 kopējais punktu skaits (max 32)	27,4	25,3	28,1	28

Izmēģinājumu projekta dalībnieki visaugstāk vērtēja, vai izmantotu pakalpojumu vēlreiz, kā arī mentora un sociālā darbinieka darbu (3,7). Savukārt zemākā apmierinātība bija ar mājokli (3,2), kur vidējo rādītāju uz leju pavelk Valmieras un Liepājas rezultāti, kā arī jautājumā par pakalpojuma kvalitāti (3,3), kur mājoklim bija būtiska loma. Tajā pašā laikā jāņem vērā, ka kopējais vērtējums gan par mājokli, gan par kvalitāti ir vērtējams kā labs, bet neviens no klientiem kvalitāti nevērtēja kā sliktu.

Pakalpojuma kvalitāti pozitīvi vērtē lielākā daļa dalībnieku (n=41)

Uz jautājumu, cik apmierināts esi ar saņemto pakalpojumu kopumā, 53% respondentu norādīja, ka ir ļoti apmierināti, kamēr 42% norādīja, ka ir lielākoties apmierināti. 5% savukārt norādīja, ka ir vilušies vai nedaudz neapmierināti ar pakalpojumu. Kopumā vidējais vērtējums ir salīdzinoši augsts – 3,5, bet pilsētu griezumā arī šajā jautājumā salīdzinoši augstāks vērtējums bija Liepājā (3,6), kamēr Rīgā tas ir 3,4 un Valmierā 3,2.

Kopumā pakalpojuma lietotāji ar to ir ļoti vai lielākoties apmierināti (n=41)

Aplūkojot tikai CSQ-8 jautājumus, vidējais vērtējums tajos bija 3,4. Interesanti, ka vidējais vērtējums bija identisks, arī aplūkojot visus 12 jautājumus kopā. Salīdzinot datus pakalpojuma sniegšanas vietu griezumā, augstāka kopējā apmierinātība ir pakalpojuma saņēmējiem Liepājā (3,5) un Rīgā (3,5), bet nedaudz zemāka tā ir Valmierā (3,2). Ja aplūkojam vidējo vērtējumu visos 12 apmierinātības jautājumos, Rīgā tas ir 3,6, Liepājā – 3,5 un Valmierā – 3,1.

Atbildes uz visiem jautājumiem lielākoties ir starp 3 un 4 ballēm četru ballu skalā, kas liecina, ka pakalpojuma lietotāji kopumā ir bijuši apmierināti ar pakalpojumu. To apstiprina arī gandrīz viennozīmīgi augstie vērtējumi jautājumos, vai izmantotu pakalpojumu vēlreiz un vai ieteiktu to draugam. Redzams, Izmēģinājumu projekta dalībnieki no Valmieras kopumā visos jautājumos ir bijuši nedaudz mazāk apmierināti nekā pārējie, kamēr Liepājas pakalpojuma lietotāji ir snieguši uzskatāmi zemākus vērtējumus jautājumos par mājokļa kvalitāti, lokāciju un saņemtā atbalsta apjomu, kas, ņemot vērā augstākos rezultātus pašvaldībās par atbalsta komandas darbu, visticamāk, interpretējams kā saistīts ar mājokli. Līdzīgi skaidrojams ir arī tas, ka apmierinātība ar mentoru un sociālo darbinieku ir tuvāk līmenim “Ļoti apmierināts”, kamēr apmierinātība ar saņemto apkalpošanu ir tuvāka vērtējumam “Kopumā apmierināts”, lai gan tieši šie speciālisti bija galvenais dalībnieka kontaktpunkts ar pakalpojumu. Vietās, kur pakalpojumam izmantots pašvaldību dzīvojamais fonds ir salīdzinoši zemāki vērtējumi par apmierinātību ar mājokļa kvalitāti, vairākiem Izmēģinājumu projekta dalībniekiem katrā no šīm vietām esot drīzāk vai izteikti vilušamies. Līdzīga tendence ir manāma arī attiecībā uz mājokļa lokāciju, dalībniekiem no Rīgas ar to esot apmierinātākiem nekā pārējiem.

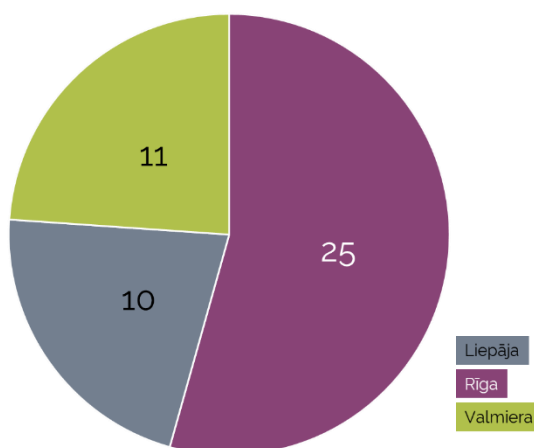
3. Ietekme uz mērķa grupas situācijas izmaiņām un sasniegtie rezultāti

Triangulējot uzsākšanas un perioda noslēguma anketas, klientu apmierinātības anketas, pakalpojuma sniedzēja sniegtos datus un kvalitatīvās intervijas ar pakalpojuma lietotājiem un sniedzējiem, šajā nodaļā aprakstīti Izmēģinājumu projektā 6-10 mēnešu periodā sasniegtie rezultāti. Rezultāti apkopoti par mājokļa saglabāšanu un dzīves kvalitāti (3.2), ienākumiem un nodarbinātību (3.3), veselību un problēmlietošanu (3.4) un integrāciju sabiedrībā (3.5).

3.1 Izmēģinājumu projekta dalībnieku raksturojums

No projekta uzsākšanas brīža līdz izvērtējuma veikšanas brīdim pakalpojumu vismaz 1 dienu ir lietojuši 49 cilvēki. No tiem Rīgā pakalpojumu lietoja vairāk kā puse pakalpojumu lietotāju (29 cilvēki), Valmierā 11 un Liepājā 10.

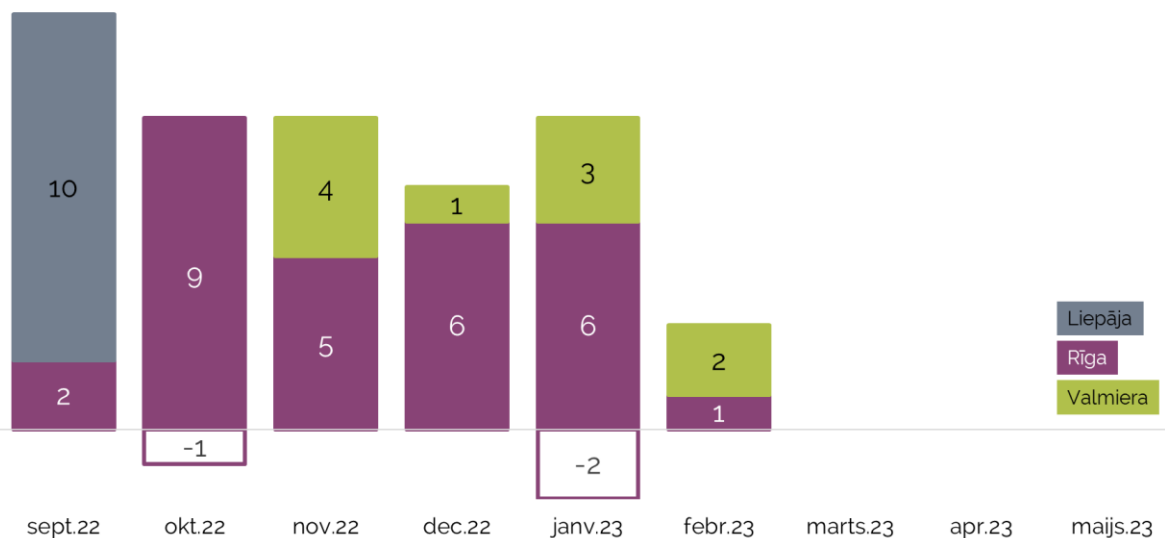
54% pakalpojuma lietotāju to saņem Rīgā
Liepājā un Valmierā ir līdzīgs lietotāju skaits

Novērojama atšķirīga pakalpojuma lietošanas uzsākšanas dinamika. Saskaņā ar LSA sniegtajiem datiem, Liepājā visi 10 lietotāji sākuši saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu jau uzreiz 2022.gada septembrī. Rīgā un Valmierā sociālās rehabilitācijas pakalpojumu lietošana ir pakāpeniskāka no 2022.gada septembra līdz 2023.gada februārim, kad sasniegts maksimālais lietotāju skaits. Pakalpojuma īstenošanas gaitā četri cilvēki dažādu iemeslu dēļ to ir pārtraukuši lietot (skat. 3.2 nodaļu).

Kopš projekta sākuma kopumā 49 personas ir saņēmušas pakalpojumu vismaz vienu dienu

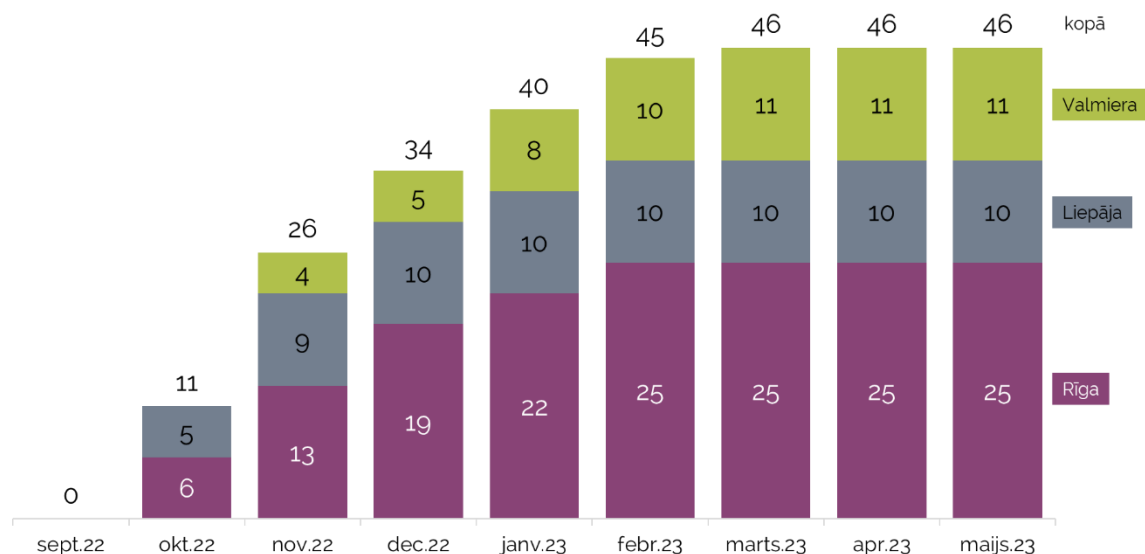
Pakalpojuma lietošanas uzsākšanas dinamika pašvaldībās atšķiras

Izvērtējuma veikšanas brīdī mājokļos regulāri uzturas kopumā 45 personas – 25 Rīgā, 10 Valmierā un 10 Liepājā. Mājokļu saņemšana notika pakāpeniski. Bija nepieciešami kopumā 5 mēneši, lai iesaistītajām personām nodrošinātu mājokļus. Pilnā apmērā pakalpojumu iesaistītās personas sāka saņemt no 2023.gada februāra-marta.

Sākot ar 2023.gadu mājokļos atradās kopumā 46 personas

Mājokļu saņemšana notika pakāpeniski, ko ietekmēja grūtības nodrošināt mājokļus

Valmierā personas salīdzinoši nedaudz mazāk ir uzturējušās mājokļos, kas daļēji skaidrojams ar grūtībām mājokļu atrašanās un sagatavošanās dzīvošanai. Kopumā visās pašvaldībās personas uzturējušās savos mājokļos gandrīz pilnu laiku. Šī tendence īpaši novērojama laika periodā no 2023.gada marta līdz maijam.

3.1.1 Vecums, dzimums un tautība

Demogrāfiskie dati par dalībniekiem apkopoti no pakalpojuma uzsākšanas (pirmās) un izvērtējuma (otrās) anketām. Pakalpojuma uzsākšanas anketu aizpildīja 48 no 49 personām, jo viena persona nomira pirms iespējas anketu aizpildīt. Vidējais dalībnieku vecums otrās anketas aizpildīšanas laikā bija 54,3 gadi. 44 no 48 jeb aptuveni 92% respondentu bija vecumā 40 līdz 65 gadiem, 3 respondentiem esot jaunākiem, bet 1 – vecākam. Vecums bija līdzīgs arī Izmēģinājumu projekta īstenošanas vietās: Liepājā – 55 gadi, Rīgā – 56 gadi, bet Valmierā – 51 gads. Dalībnieku vecums bija teju vienāds arī latviešu un krievu vidū, respondentiem, kuri norādīja, ka ir latvieši, esot vidēji 55 gadus veciem, kamēr respondentiem, kuri norādīja, ka ir krievi – 56 gadus veciem.. Salīdzinot ar Rīgas patversmju lietotāju datiem, redzams, ka šajā vecuma grupā ir arī augstākais patversmes lietotāju skaits, 29% esot 51-61 gadu veciem, bet 25% esot 41-50 gadu veciem¹²⁵. Tajā pašā laikā proporcionāli mazāk ir pārstāvēta vecuma grupa 31-40, kas patversmēs stastāda 20% lietotāju.

	Vidēji	Rīga	Liepāja	Valmiera	Rīgas patversmēs
Vecums	54,3	56	55	51	Nav datu
Vīrieši	50%	30%	80%	73%	82%
Sievietes	50%	70%	20%	27%	18%
Latvieši	42%	41%	50%	45%	Nav datu
Krievi	52%	52%	50%	55%	Nav datu

Tabula: Dalībnieku vecums, dzimums un tautība

¹²⁵ RD Labklājības departaments. Bezpajumtniecība Rīgā 2021.

<https://ld.riga.lv/files/Prezentacijas/Bezpajumtnieciba%2001062021.pdf>

Izmēģinājumu projektā tautību latvietis norādījuši 42% aizpildot pirmo anketu un 44% aizpildot otro anketu, kamēr tautību krievs norādījuši 52% aizpildot pirmo anketu un 51% aizpildot otro anketu. Pārējie ir norādījuši citu tautību, vai to nenorādījuši. Rīgas pašvaldībā netiek apkopota informācija par patversmju klientu tautību. Savukārt dzimtes griezumā patversmju lietotāji ir 82% vīriešu un 18% sievietes¹²⁶, taču Izmēģinājumu projektā 50% dalībnieku bija vīrieši, un 50% – sievietes. Turklāt tikai 30% (jeb 8 no 27) pakalpojuma lietotāju Rīgā bija vīrieši, kamēr Valmierā un Liepājā tikai aptuveni 24% – sievietes. Tātad, izmēģinājumu projekta dalībnieku vidū bija salīdzinoši lielāks sieviešu īpatsvars, nekā Rīgas patversmju klientu vidū, taču Liepājas un Valmieras gadījumā dzimuma proporcija izmēģinājumu projekta dalībnieku vidū bija līdzīga Rīgas patversmju vidējam rādītājam.

3.1.2 Ilgums bez pastāvīgas dzīvesvietas

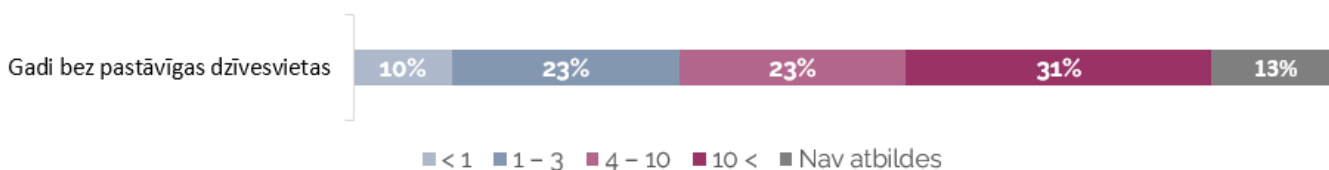
	Vidēji	Rīga	Liepāja	Valmiera	Rīgas patversmēs
Gadi bez pastāvīgas dzīvesvietas	9,3	7,8	13	10,2	Nav datu

Tabula: Vidējais ilgums bez pastāvīgas dzīvesvietas

Vidējais ilgums bez pastāvīgas dzīvesvietas, ko norādīja Izmēģinājumu projekta dalībnieki, bija aptuveni 9 gadi. Globāli un ES līmenī nepastāv vienotas, precīzas definīcijas ilgtermiņa bezpajumtniecībai (t.sk., lai neizklāutu no atbalsta instrumentiem cilvēkus, kam tie potenciāli noderētu), taču lokāli lietotas definīcijas bieži kā kritēriju min nepārtrauktu bezpajumtniecību 1 gadu, vai vairākas bezpajumtniecības epizodes pusotra līdz 3 gadu periodā.¹²⁷

Saskaņā ar pirmajā anketā norādīto (n=48), 15 izmēģinājumu projekta dalībnieki bijuši bez pastāvīgas dzīvesvietas 10 vai vairāk gadus, 11 – 4 līdz 10 gadus, 11 – 1 līdz 3 gadus, bet 5 līdz 1 gadam, kamēr 6 dalībnieki uz šo jautājumu neatbildēja. Tātad, 37 no 42 jeb 88% dalībniekiem, kas sniedza atbildes pauda, ka ir bez pajumtes vismaz 1 gadu. Tas nozīmē lielākā daļa Izmēģinājumu projekta dalībnieku būtu klasificējami kā cietuši no ilgtermiņa bezpajumtniecības. Īsākais laiks bez pajumtes Izmēģinājumu projekta dalībnieku lokā bija 4 mēneši, bet ilgākais laiks bija aptuveni 30 gadi, ko norādīja divi no dalībniekiem. Kopumā vērtējams, ka šajā griezumā nav būtisku atšķirību atkarībā no Izmēģinājumu projekta īstenošanas vietas, katrā no vietām piedaloties gan cilvēkiem, kas bez pajumtes ir mazāk nekā gadu, gan cilvēkiem, kas bez pajumtes ir vairāk nekā 10 gadus. Vidēji, nedaudz īsāks laiks bez pajumtes ir dalībniekiem no Rīgas – aptuveni 8 gadi, kamēr dalībniekiem no Valmieras tas ir aptuveni 10 gadi un dalībniekiem no Liepājas – 13 gadi.

Uzsākot saņemt pakalpojumu, lielākā daļa dalībnieku bija bez pastāvīgas pajumtes vismaz 4 gadus (n=48)

¹²⁶ RD Labklājības departaments. Gadagrāmata: Sociālā sistēma un veselības arūpe Rīgā 2022. gadā. https://ld.riga.lv/files/Gadagramatas/Gadagramata_2023.pdf

¹²⁷The Housing Finance and Development Centre of Finland. (2021). Homelessness in Finland 2020: <https://www.ara.fi/download/noname/%7B0D67A61D-7980-467C-8346-287DB5768DD2%7D/166447>

The U.S. Department of Housing and Urban Development. (2022). The 2022 Annual Homelessness Assessment Report (AHAR) to Congress: <https://www.huduser.gov/portal/sites/default/files/pdf/2022-ahar-part-1.pdf>

Dr. Patrick Hunter & Dr. Ian Cooper. (2019). The Evolving Understanding of Chronic Homelessness in Canada: https://www.feantsaresearch.org/public/user/Observatory/2019/2019_conference/ppts/Seminar_6_-_Hunter_Cooper.pdf

3.1.2 Pēdējā uzturēšanās vieta pirms dalības MV

68% jeb 28 no 41 respondenta otrajā anketā norādīja, ka pirms dalības Izmēģinājumprojektā ir mitinājušies patversmē. Vēl pa 3-4 cilvēkiem norādīja, ka iepriekš dzīvojuši uz ielas/kāpņu telpā/mazdārziņā (4), īslaicīgās uzturēšanās mītnē (3), pie paziņas vai saimnieka (3) vai īrējuši dzīvesvietu paši (3). Viens respondents norādīja, ka iepriekš mitinājies aprūpes nodaļā. Pēdējā uzturēšanās vietā vērojamas atšķirības atkarībā no pakalpojuma sniegšanas vietas. Rīgā pakalpojumu saņēma visi 3 cilvēki, kas iepriekš dzīvojuši īslaicīgās uzturēšanās mītnē, kas arī ir bāzēta Rīgā. Pārējie Izmēģinājumprojekta dalībnieki no Rīgas norādīja, ka iepriekš ir dzīvojuši patversmēs. Līdzīgi dzīves apstākļi bijuši arī dalībniekiem no Liepājas, 7 no 8 dalībniekiem iepriekš dzīvojot patversmē, nu kuriem viens ik pa laikam ir īrējis dzīvesvietu pats. Vēl viens dalībnieks no Liepājas iepriekš ir dzīvojis pie paziņas un maksājis tikai par patērēto elektroenerģiju. Atšķirīga situācija ir Valmieras gadījumā, kur neviens no dalībniekiem nenorādīja, ka iepriekš ir dzīvojis patversmē. 4 no 9 dalībniekiem no Valmieras iepriekš nakšņojuši uz ielas/kāpņutelpā/mazdārziņā, 2 dzīvojuši pie saimnieka, 2 īrējuši dzīvokli, bet 1 mitinājies aprūpes nodaļā. Šī atšķirība ir tieši saistīta ar to, ka Valmierā naktspatversme darbojas tikai gada aukstajā laikā, un dažādajiem pašvaldību pielietotajiem Izmēģinājumprojekta dalībnieku atlases kritērijiem, Valmieras gadījumā Izmēģinājumprojektam kalpojot kā instrumentam, lai palīdzētu salīdzinoši dažādākiem cilvēkiem, kas iepriekš cietuši no bezpajumtniecības, vardarbības un nabadzības.

	Vidēji	Rīga	Liepāja	Valmiera
Patversmē	68%	88%	88%	0%
Uz ielas/kāpņutelpā/mazdārziņā	10%	0%	0%	44%
Īslaicīgās uzturēšanās mītnē	7%	13%	0%	0%
Īrējis	7%	0%	13%	22%
Pie paziņas / saimnieka	7%	0%	13%	22%
Aprūpes nodaļā	2%	0%	0%	11%

Tabula: Pēdējā uzturēšanās vieta pirms dalības MV

3.2 Mājokļa saglabāšana un dzīves kvalitāte

Kā aprakstīts ārvalstu pieredzes apskatā, galvenais rādītājs, caur kuru tiek vērtēta Mājoklis vispirms pakalpojuma rezultāti, ir mājokļa saglabāšana, kas apzīmē personas, kuras no pakalpojuma uzsākšanas brīža ar piedāvāto atbalstu ir saglabājušas mājokli (3.2.1). Tajā pašā laikā būtiski rezultāti un pakalpojuma kvalitātes rādītājs ir dzīves kvalitātes rādījumi (3.2.2), kā arī tas, cik klienti norāda, ka pakalpojums ļāvis risināt vajadzības un aktuālās problēmas (3.2.3).

3.2.1 Mājokļa saglabāšana

Kopumā izmēģinājumprojektā no iesaistītajām 49 personām pētījuma veikšanas brīdī pakalpojumu turpina 45. Divas personas (4%) izmēģinājumprojekta laikā nomira, bet divas mājokli nesaglabāja, vienā gadījumā personai brīvprātīgi izbeidzot pakalpojumu, bet otrā - pakalpojumu beidzot pakalpojuma sniedzējam. Abi gadījumi uzskatāmi par mājokļa nesaglabāšanu atbilstoši projekta noteikumiem un uzstādījumiem.

Nāve Mājoklis vispirms un bezpajumtniecības pakalpojumu sniegšanā diemžēl ir regulāra parādība, ko ietekmē mērķgrupas veselības stāvoklis, līdzekļu trūkums un dzīves nenoteiktība, ilgstoši atrodoties bezpajumtniecības stāvoklī. 4% nāves gadījumu sakrīt ar Anglijas izmēģinājumprojektu pieredzi¹²⁸. Ja nāve ir notikusi stabilā mājokļa situācijā, pēc noteikta perioda un nav iestājusies pamešanas novārtā vai projekta darbību rezultātā, tad dažkārt to skaita pie mājokļa saglabāšanas, bet citkārt nē. Nevienā no diviem gadījumiem netika konstatēta tieša projekta ietekme uz nāvi, lai gan to nevar izslēgt, bet, mazinot neskaidrību ietekmi, abus nāves gadījumus neskaitītām ne pie saglabāšanas, ne pie

¹²⁸ Department for Levelling Up, Housing and Communities (2022). *Evaluation of the Housing First Pilots. Third Process Report*. Crown: London.

nesaglabāšanas. Viena no nāvēm iestājās pirmajās dienās kopš ierašanās mājoklī, kas līdz ar to nav skaitāma pie mājokļa saglabāšanas, jo dzīvoklī netika nodzīvots pietiekoši ilgs periods, bet nav skaitāma arī pie mājokļa nesaglabāšanas. Otrā nāve iestājās maijā, ilgāku laika periodu pēc atbalsta saņemšanas un tika saistīta ar pastiprinātu alkohola lietošanu. Persona no detoksa, ko iepriekšējā dienā bija piedāvājis viesojies radnieks, atteicās pati. Jāatzīmē, ka abos gadījumos pēc pirmajām darbinieku un radnieku aizdomām nāves tika konstatētas ātri un darbinieku atbildība situācijās netika konstatēta.

Jāņem vērā arī, ka pakalpojums iesaistītajām personām tika uzsākts dažādos laika periodos. Izvērtējuma datu ievākšanas laikā klienti mājoklī dzīvoja 6-11 mēnešiem. Līdz ar to mājokļa saglabāšanas rādītājs izmēģinājumu projektā 6-11 mēnešus kopš pakalpojuma uzsākšanas var tikt vērtēts kā **45/47 jeb 95,7%**. Salīdzinot ar Mājoklis vispirms mājokļa saglabāšanas rādītājiem citos izmēģinājumu projektos un MV programmās, rādītājs vērtējams kā augsts un atbilstošs izvēlētajai mērķgrupai. Pakalpojuma sniegšanas laikā vismaz vienai personai bija pārdomas par to, vai turpināt dalību projektā, bet kopumā gan klientu, gan darbinieku intervijas liecina par augstu vēlmi saņemt pakalpojumu.

3.2.2 Dzīves kvalitāte

Otrs būtiskākais rādītājs aiz mājokļa saglabāšanas ir dzīves kvalitāte. Vairums izmēģinājumu projekta dalībnieku gan intervijās, gan aptaujās kā galveno ieguvumu raksturoja dažāda veida pozitīvas dzīves kvalitātes izmaiņas. Aptaujās tās tika mērītas ar jautājumiem par dzīves apstākļiem un dzīves kvalitāti. Anketā, kas aizpildīta vidēji 8 mēnešus pēc pakalpojuma uzsākšanas, 40 respondenti jeb 98% norādīja, ka viņu dzīves apstākļi ir uzlabojušies, kamēr 1 respondents no Valmieras, kurš pirms izmēģinājumu projekta bija īrējis dzīvokli, norādīja, ka viņa dzīves apstākļi ir palikuši nemainīgi, taču izdevies attīstīt mājokļa uzkopšanas un tīrības prasmes.

Dalībnieki vērtē, ka dzīves apstākļi un dzīves kvalitāte ir uzlabojušies (n=41)

Neviens no dalībniekiem neuzskatīja, ka viņu dzīves kvalitāte projekta laikā būtu pasliktinājusies. Savukārt 80% jeb 33 respondenti uzskatīja, ka viņu dzīves kvalitāte ir uzlabojusies. Galvenās dzīves kvalitātes izmaiņas, kas tika minētas intervijās, bija iespēja izgulēties, pašam noteikt savu dienas ritmu, iekārtot telpu pēc saviem ieskatiem un uzkrāt lietas, gatavot ēst un droši uzglabāt pārtiku, justies droši, vienlaikus vienmēr zinot, ka ir kāds, pie kā vērsties pēc palīdzības. Vairāki klienti minēja, ka patversmē viņiem bija sajūta, ka "tevi visu laiku kontrolē".

"Es esmu atsevišķi, un mani neviens neaiztiek – kad gribu guļu, kad negribu neguļu, ieslēdzu gaismu, izslēdzu gaismu. Savs ir savs." (Rīga, kliente)

Viena no klientēm intervijā uzsvēra, ka viņa beidzot var izgulēties, kas, dzīvojot istabīnā kopā ar 10 personām, nereti bija ļoti grūti. Cita uzsvēra, ka patversmes ledusskapī nekad nebija droši glabāt savu ēdienu. Tādējādi lielākoties tika raksturotas fundamentālas vajadzības pēc privātuma, drošības un kontroles telpā un laikā, ko savā dzīvesvietā ir iespējams nodrošināt. Potenciāla atgriešanās patversmē līdz ar to tika uzskatīta par ievērojamu dzīves kvalitātes pasliktināšanos.

Tajā pašā laikā 8 respondenti jeb 20% aptaujāto norādīja, ka dzīves kvalitāte, viņuprāt, palikusi nemainīga. Kā nemainīgu to vērtēja visi 3 respondenti, kas pirms dalības izmēģinājumu projektā daļēji vai visu laiku īrēja dzīvokli; 1 respondents, kurš norādīja, ka iepriekš dzīvoja uz ielas/kāpņu telpā/mazdārziņā; un 4 respondenti, kas norādīja, ka iepriekš dzīvojuši patversmē. 6 no 8 cilvēkiem, kuri norādīja, ka dzīves kvalitāte ir palikusi nemainīga, izmēģinājumu projektā piedalījās ārpus Rīgas, kas, iespējams, norāda, ka arī šis jautājums ticis uztverts kā saistīts ar dzīvesvietas jeb mājokļa kvalitāti. Intervijās dažādas mājokļa problēmas, kā elektrības trūkums istabā, caurums griestos, neērta gulta vai plīts u.tml. tika raksturotas kā būtiskas ikdienas dzīves problēmas.

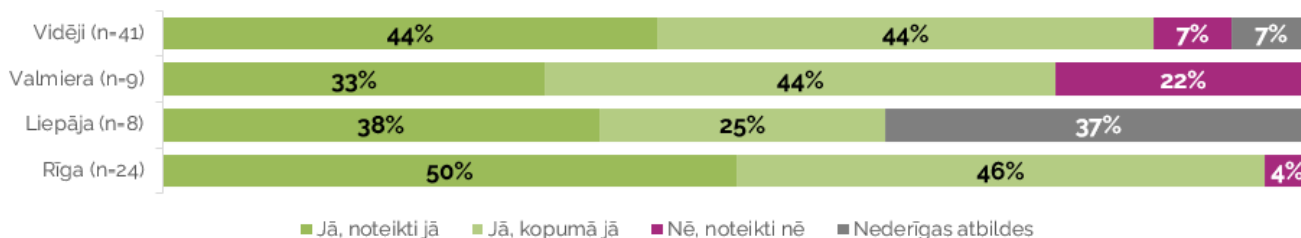
3.2.3 Apmierinātība un vajadzību un problēmu risināšana

	Vidēji	Rīga	Liepāja	Valmiera
Vai saņemtais pakalpojums Tev palīdzēja efektīvi risināt aktuālās problēmas?	3,4	3,5	3,8	3,1
Cik lielā mērā pakalpojums apmierināja Tavas vajadzības?	3,4	3,4	3,6	3,3

Tabula: Apmierinātība ar to, cik pakalpojums līdzēja apmierināt vajadzības un risināt problēmas

Kopumā lielākā daļa Izmēģinājumuprojekta dalībnieku vērtēja, ka pakalpojums risina viņu vajadzības. 50% norādīja, ka gandrīz visas vajadzības tika apmierinātas, 40% – ka lielākā daļa vajadzību ir apmierinātas, bet 10% norādīja, ka apmierināta ir tikai daļa vajadzību. Līdz ar to vidējais vērtējums jautājumā par to, cik lielā mērā pakalpojums risina klientu vajadzības, bija 3,4. Šī jautājuma atbildēs nebija būtisku atšķirību starp pakalpojuma sniegšanas vietu, vērtējums Liepājā 3,6, Rīgā – 3,4, Valmierā – 3,3. Intervijās un dizaina darbnīcās visbiežāk apspriestās vajadzības, kas pakalpojuma ietvaros tika risinātas, bija mājoklis un tā iekārtojums, sociālā atbalsta iegūšana, pārtika, nodarbinātība, veselība un pasākumu apmeklēšana, tām kopumā aptverot plašu spektru.

Vai saņemtais pakalpojums Tev palīdzēja efektīvi risināt aktuālās problēmas? (n=41)

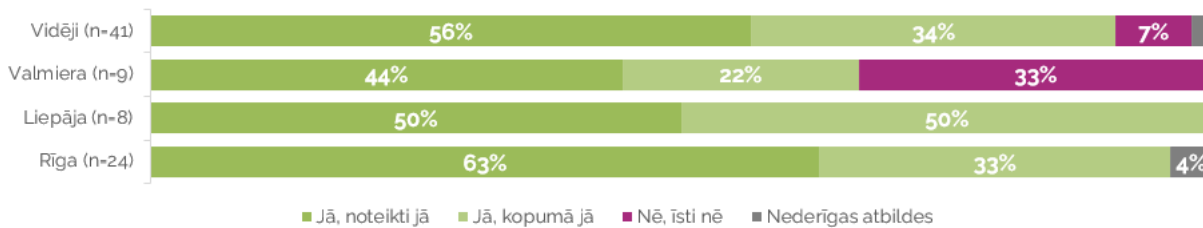

Arī jautājumā par to, cik efektīvi pakalpojums palīdzēja risināt problēmas, vidējais vērtējums bija 3,4. 44% norādīja, ka pakalpojums ir ļoti palīdzējis, tikpat, ka pakalpojums ir lielākoties palīdzējis, kamēr 7% norādīja, ka pakalpojums noteikti nav palīdzējis un 7% atbilžu bija nederīgas. Šajā jautājumā redzama būtiskāka atšķirība atkarībā no pakalpojuma sniegšanas vietas, Valmieras dalībniekiem vidēji palīdzību problēmu risināšanā vērtējot ar 3,1, Rīgas – ar 3,5, un Liepājas ar 3,8. Kopumā atbildes uz abiem jautājumiem ļauj secināt, ka visās pakalpojuma sniegšanas vietās pakalpojuma lietotājiem lielākoties šķiet, ka tas ir palīdzējis gan apmierināt viņu vajadzības, gan risināt aktuālās problēmas. Liepājā abos jautājumos vērtējums ir augstāks, kas, iespējams, skaidrojams arī ar salīdzinoši augstāko darbinieku patērēto kontaktstundu skaitu atbalsta nodrošināšanā. Kā galvenās problēmas savukārt lielākoties tika identificēti parādu jautājumi, veselības problēmas, atkarības, zemi ienākumi un piekļuve dažādiem pakalpojumiem.

Visaugstākais vidējais vērtējums apmierinātības anketā bija jautājumam, vai izmantotu pakalpojumu vēlreiz (3,7). Šajā jautājumā 78% respondentu atbildēja, ka noteikti izmantotu to vēlreiz, 12%, ka kopumā to izmantotu vēlreiz, un 7%, ka drīzāk to izmantotu vēlreiz. Nedaudz zemāks vidējais rādītājs bija jautājumā par to, vai ieteiktu šo pakalpojumu draugam, kurš nonācis līdzvērtīgā situācijā (3,5). Te 56% atbildēja, ka noteikti jā, 34%, ka drīzāk jā, bet 7%, ka īsti nē. Ļoti augstais vērtējums šajos jautājumos saskan ar datiem par pakalpojuma lietotāju zemo pakalpojuma pārtraukšanu pēc savas gribas, ko ir veikusi tikai 1 persona jeb 2% dalībnieku. Aplūkojot šīs atbildes griezumā pa pakalpojuma sniegšanas vietām, visur redzama tendence, ka pakalpojumu drīzāk lietotu atkārtoti pats (augstākais Rīgas gadījumā – 3,9, un Liepājas gadījumā – 3,8, Valmieras gadījumā – 3,2), nekā ieteiktu to draugam (Rīgas gadījumā 3,6, Liepājas gadījumā 3,5, Valmieras gadījumā – 3,1). Visi Liepājas un Rīgas dalībnieki minēja, ka noteikti vai kopumā ieteiktu pakalpojumu draugam, un izmantotu to atkārtoti paši, kamēr 33% Valmieras klientu apgalvoja, ka īsti to nedarītu.

Lai gan vērtējums kopumā ir augsts, interesanti, ka arī intervijās dalībnieki dažkārt bija skeptiski, vai pakalpojums ir piemērots visiem, ko gan vienmēr pavadīja sajūta par savstarpējo konkurenci un ietekmēja iepriekš aprakstītās baumas par to, ka uzvedība var būt faktors pakalpojuma pārtraukšanai.

Pakalpojuma lietotāji lielākoties izmantotu to vēlreiz un ieteiktu to izmantot arī draugam, kas nonācis līdzīgā situācijā (n=

3.3 Ienākumi un nodarbinātība

Ienākumu un nodarbinātības izmaiņas tika analizētas, aptaujājot izmēģinājumuprojekta dalībniekus par ienākumu apjomu un avotiem, anketējot darbiniekus par sniegto atbalstu nodarbinātībai un prasmju pilnveidei, kā arī intervējot dalībniekus un darbiniekus par ienākumu un nodarbinātības situāciju un izaicinājumiem.

3.3.1 Ienākumu apjoms

Ienākumu apjoms tika apkopots, klientiem subjektīvi novērtējot mēneša ienākumus. Tā kā daļa norādīja, ka konkrētu ciparu nosaukt ir grūti, tad tas ir vērtējams kā aptuvenš un personas sajūtas raksturojošs. Vidējais dalībnieku norādītais ienākumu apjoms mēnesī “uz rokas” bija aptuveni 225 eiro, uzsākot dalību projektā, un aptuveni 250 eiro, tuvojoties izmēģinājumuprojekta noslēgumam (6-11 mēnešu periodā). Lai gan vidēji tas ir neliels pieaugums, tā kā izmēģinājumuprojekta īstenošanas laikā ir turpinājusi pieaugt inflācija, šis pieaugums nav vērtējams kā būtisks. Tas kopumā saskan arī ar respondentu vērtējumu par savu ienākumu līmeņa izmaiņām. 63% jeb 26 no 41 respondenta vērtē, ka viņu ienākumi ir palikuši nemainīgi, kamēr 27% jeb 11 respondenti vērtē, ka ienākumi ir palielinājušies, un 10% jeb 4 cilvēki vērtē, ka tie ir samazinājušies. Vērojamas reģionālas atšķirības – kā vidējo ienākumu apjomu Rīgā dalībnieki norāda 280 eur/mēn., Liepājā 258 eur/mēn., bet Valmieras novadā 175 eur/mēn.

	Vidēji	Rīga	Liepāja	Valmiera
Uzsākot dalību izmēģinājumuprojektā (€/mēn)	225	266	267	71
Tuvojoties izmēģinājumuprojekta noslēgumam (€/mēn)	250	280	258	175

Tabula: Vidējo ienākumu dinamika

Nozīmīgā atšķirība Valmieras gadījumā skaidrojama primāri ar to, ka vairāki dalībnieki, uzsākot dalību izmēģinājumuprojektā, nevarēja norādīt savu ienākumu apmēru mēnesī, taču, tuvojoties izmēģinājumuprojekta noslēgumam, viņi bija ieguvuši ikmēneša pabalstu, kura apjomu zināja. Tikai 2 no Valmieras dalībniekiem norādīja, ka strādā daļēja laika vai gadījuma darbus. Jāpiemin arī, ka lielākā daļa izmēģinājumuprojekta dalībnieku no Valmieras puses dzīvo ārpus Valmieras pilsētas, vietās, kurās ir mazākas iespējas gūt kā oficiālus, tā neoficiālus ienākumus. Arī 3 dalībnieki no Rīgas nenorādīja ienākumu apjomu, bet viens dalībnieks no Valmieras to norādīja kā 0, attiecīgi, iespējams, ka Rīgas vidējais rādītājs varētu būt arī nedaudz zemāks, bet Valmieras nedaudz augstāks. Valmieras dalībnieku vidējie ienākumi, neskaitot dalībnieku, kurš norādīja, ka tie ir 0, ir aptuveni 197 eur/mēn.

Lai gan ienākumu palielinājums ir neliels, vairāki intervētie dalībnieki kā projekta ieguvumu minēja tieši līdzekļu palielināšanos, kas skaidrojams arī ar to, ka projektā pilnībā tika segtas viņu mājokļa izmaksas un lielākā daļa sāka saņemt plašāku sociālo pakalpojumu klāstu. Līdz ar to sajūta par rīcībā esošajiem ienākumiem un iespējām tos ieguldīt nereti bija lielāka, lai gan to nomāca pēdējā gada laikā visā valstī samazinājusies pirktspēja.

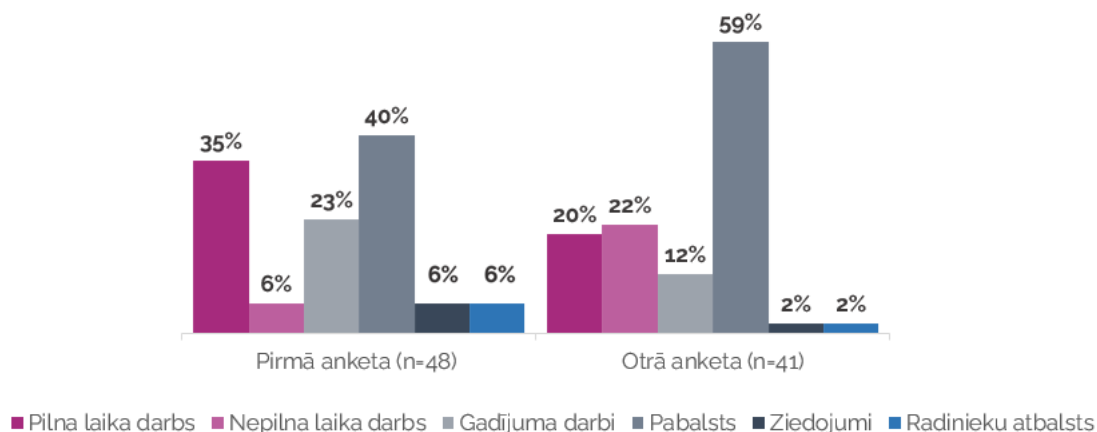
“Varbūt [projekts devis] vairāk liekus līdzekļus – to, ka es varu rīkoties ar lielāku naudu. Es varu vairāk atļauties nopirkt to, ko es gribu, nevis tā, ka man ir jādomā: “Man paliek tik un tik naudas, kā es tālāk izdzīvošu?”” (klients, Rīga)

Vairāki dalībnieki izmēģinājumuprojekta laikā pārtrauca un/vai mainīja darbavietas. Vismaz vienai personai ienākumu samazinājums skaidrojams ar būšanu periodā starp darbiem. Ienākumu palielinājums savukārt bija saistīts gan ar nodarbinātību, gan pabalstu saņemšanu.

3.3.2 Nodarbinātība un ienākumu avoti

Izmēģinājumuprojekta laikā novērojamas izmaiņas ienākumu avotu sadalījumā. Anketā dalībnieki norādīja vairākus ienākumu avotus. 40% dalībnieku norādīja, ka, projektu uzsākot, saņēma kāda veida pensiju vai pabalstu, 35% dalībnieku strādāja pilna laika algotu darbu, 23% strādāja NVA organizētos vai citus gadījuma darbus, 6% dalībnieku strādāja nepilna laika darbu, 6% saņēma ziedojumus un 6% saņēma finansiālu atbalstu no ģimenes. Noslēguma anketā 59% norādīja, ka saņem kāda veida pabalstu vai pensiju, 22%, ka strādā daļēja laika darbu, 20%, ka strādā pilna laika darbu, bet 12%, ka strādā gadījuma darbus. Ziedojumu un radnieku atbalstu šajā anketā norādīja tikai 2% dalībnieku. Kā pozitīvu tendenci iespējams minēt, ka, kamēr pirmajā anketā 10% nevēlējās vai nespēja norādīt savu ienākumu avotu/s, otrajā anketā to varēja visi. Līdzīgi – pirmajā anketā 8 cilvēki jeb 17% nespēja vai nevēlējās norādīt savu ienākumu apjomu vai norādīja to kā 0, kamēr otrajā anketā tādi bija vairs tikai 3 cilvēki jeb 7%.

Dažādas, nelielas izmaiņas ienākumu veidos. Nozīmīgākā – vairāki dalībnieki sākuši saņemt pabalstus

Salīdzinot abās anketās minēto pamanāmas vairākas izmaiņas ienākumu struktūrā. Visvairāk palielinājies to dalībnieku skaits, kas saņem jebkāda veida pabalstu vai pensiju. Tas audzis no 40% decembrī/janvārī, līdz 59% augustā. Tas primāri skaidrojams ar sociālo darbinieku un mentoru sniegtu atbalstu, trūcīgā, maznodrošinātā un invaliditātes statusu piešķiršanā, kas par spīti tam, ka daudzi Izmēģinājumuprojekta dalībnieki kvalificējās šiem pabalstiem, nebija viņiem pieejami dēļ grūtībām iesniegt nepieciešamos dokumentus un sadarboties ar šo statusu un pabalstu piešķiršanā iesaistītajām iestādēm. 20 klienti Izmēģinājumuprojekta laikā saņēma GMI, 25 personām bija nokārtots trūcīgā statuss, bet 3 – maznodrošinātā. Lielai daļa no klientiem statusi tika nokārtoti Izmēģinājumuprojekta laikā.

Dalībnieku skaits, kuri strādā jebkāda veida algotu darbu vai nenorāda darba vietu, nav mainījies. Pirmajā anketā tādi bija 44%, kamēr otrajā – 46%. No vienas puses, pieaudzis to dalībnieku skaits, kas norāda, ka strādā daļēja jeb nepilna laika darbu, proti, no 6% līdz 22%. No otras puses, samazinājies dalībnieku skaits, kuri norāda, ka strādā pilna laika darbu – sākotnēji tie bija 33% jeb 16 dalībnieki, bet augustā – 20% jeb 8 dalībnieki. Tā kā ienākumu apjoms kopumā mainījies nedaudz, pilna laika darbu strādājošo skaita samazinājumam ar augstu iespējamību varētu būt sekojoši iemesli: (1) Pirmkārt, tie 10% dalībnieku, kas pirmajā anketā nevarēja vai nevēlējās norādīt ienākumu avotu un apmēru,

bet to norādīja otrajā anketā, ļoti iespējams otrajā anketā atspoguļojas kā nepilna laika vai neoficiāla darba darītāji, vai sākuši saņemt pabalstus, nevis sākuši strādāt pilna laika darbu. (2) Otrkārt, 2 dalībnieki jeb 4%, kas sākotnēji norādīja, ka strādā pilna laika darbu, neizpildīja otro anketu, jo vairs nepiedalījās projektā vai nebija sasniedzami. (3) Treškārt, 1 dalībnieks jeb 2%, visdrīzāk, pirmo anketu ir aizpildījis kļūdaini, jo atalgojums par pilna laika darbu ir norādīts 250 eiro mēnesī, kamēr otrajā anketā šis atalgojums tiek norādīts kā par daļēja laika darbu. (4) Ceturtkārt, 1 dalībnieks jeb 2%, kurš neizpildīja otro anketu, to neaizpildīja, jo šajā periodā strādāja pilna laika darbu citā valstī.

Gadījuma darbu īpatsvars ir samazinājies – tos sākotnēji veica 23%, bet pēcāk 12%. Tam ir vairāki faktori. Vairākiem periodā bija beigušies NVA algotie pagaidu sabiedriskie darbi, jo to izmantošanas periods 12 mēnešu laikā ir limitēts līdz 4 mēnešiem. Tiem, kas sāka saņemt pabalstus, savukārt gadījuma darbu nozīme samazinājās. Būtiski, ka daži no tiem bija maznozīmīgi, kā neliela palīdzība paziņām, vai mazapmaksāti, piemēram, malkas ciršana, kas ir arī sezonāla.

Lai gan saskaņā ar kvalitatīvo izpēti vērojams, ka Izmēģinājumuprojekta dalībnieki tā laikā ir saņēmuši atbalstu arī no radniekiem, radnieku atbalstu nedaudz mazāk norāda kā ienākumu veidu – otrajā anketā to dara vien aptuveni 2% jeb viens cilvēks, kamēr pirmajā anketā tie bija 3 cilvēki jeb aptuveni 6%.

“Atjaunojām kontaktu ar viņas brāli, kas augstsirdīgi iedeva viņai milzīgu plazmas televizoru. Es viņai no šejienes atvedu galdiņu, kur to televizoru nolikt. Personīgi arī esmu iesaistījies visā tajā. Tur tā labiekārtošana ir faktiski diezgan labi. Viņa tagad ir ļoti priecīga.” (LSA darbinieks, Rīga)

Anketās, kas aizpildītas, tuvojoties Izmēģinājumuprojekta noslēgumam, atrodami arī dalībnieku komentāri, kas liecina par izaicinājumiem darba jautājumā, piemēram, divi dalībnieki, kas primāro ienākumu veidu norāda pabalstu, raksta “Veselības dēļ nevaru strādāt” un “Atteikums darbā vecuma dēļ”, savukārt, dalībnieks, kurš norādīja, ka, strādājot daļēja laika darbu, saņem 300 eiro mēnesī, norāda “Zems atalgojums, nevaru atrast labu darbu”. Tā kā lielākā daļa izmēģinājumuprojekta dalībnieku bija pirmspensijas vecumā, sūdzības par darba devēju zemo interesi bieži tika skaidrotas ar vecumu:

“Jā, starp citu, nākam, nē, jau šosvētdien būs dzimšanas diena. 59 gadi, nu, gandrīz jau jubileja! Un tā. Kur pazūd? Vai nu nosauc personas kodu vai dzimšanas gadu – tā uzreiz mēs jums atzvanīsim. Tas uzreiz skaidrs, ka nē. Vai nu patīk vai nē, par vecu esmu. Nu, iekārtojies, kur gribi, haltūras tikai atliek kaut kādas.” (klients, Valmiera)

Darbavietas kopumā tika apkopotas 24 personām, no kurām vairākas projekta laikā strādāja vairāk kā vienā darbavietā, vai nu mainot darbavietas vai tās apvienojot. Visbiežāk – 9 personas strādāja apkopēja vai sētnieka darbus, kam sekoja 4 personas, kuras bija nodarbinātas NVA algotajos pagaidu sabiedriskajos darbos vai Liepājas “Nodarbinātības projektos”. Atbalsta personāls norādīja, ka 3 personas strādāja gadījuma darbus, bet, pēc intervijām spriežot, gadījuma darbu veicēju skaits varētu būt plašāks, ietverot tos, kam darbavietas netika apkopotas. Divas personas bija nodarbinātas produktu sagatavošanā, bet pa vienam strādāja par trauku mazgātāju, elektriķi, apsargu, kapraci, celtnieku un pārdevēju. Tendence, kas iezīmējas darba atrašanas sarežģītībā, ir mazkvalificētu darbu augstajā fiziskajā slodzē, kas ir grūti savienojama ar veselības problēmām. Vairāki dalībnieki pameta kādu no darbavietām slodzes dēļ, bet bija arī gadījumi, kad viņus neapmierināja attiecības ar vadību.

3.3.3 Prasmju pilnveide

Aptuveni puse jeb 51% dalībnieku norādīja, ka pēdējā gada laikā viņi ir uzlabojuši kādas prasmes, kamēr apmēram tikpat jeb 49% norādīja, ka prasmes nav uzlabojuši. Interesanti, ka darbinieki atbalstu prasmju attīstīšanā ir norādījuši lielākam dalībnieku skaitam, norādot uz to, ka, iespējams, noteiktas prasmes dalībnieki jau uzskatīja par esošām. Lielākā daļa no tiem, kas bija norādījuši, ka prasmes ir uzlabotas, kā vienas no prasmēm pieminēja sadzīves, kārtības un tīrības un pamatprasmes (12 cilvēki), kamēr vairāki pieminēja sadarbību ar institūcijām un dokumentu kārtošanu (6 cilvēki), saziņas un komunikācijas prasmes (3 cilvēki) un darba un profesionālās prasmes (2 cilvēki). Vienā gadījumā kā prasme tika minēta narkologa apmeklēšana. Zīmīgi, ka 3 cilvēki vērtēja, ka pēdējā gada laikā ir uzlabojuši kādas prasmes, bet neminēja kādas. Iespējams, tas liecina par individuālu sajūtu, ka prasmes ir uzlabotas, bet ir grūtības tās

aprakstīt. Attiecībā uz profesionālo prasmju pilnveides kursu apmeklēšanu abās anketās rezultāti ir teju vienādi – šādos kursos pēdējā gada laikā pirmajā periodā bija apmeklējuši 6%, bet otrajā periodā – 7% respondentu. Viens respondents anketai ir pievienojis komentāru, ka tas tāpēc, ka apmeklētajā NVA filiālē netika piedāvāts ņemt dalību šādosursos. Citā intervijā savukārt dalībnieks izteica neapmierinātību ar to, ka tādi kursi, kādus viņš vēlētos apmeklēt, nemaz nebija pieejami.

“Es kaut kādus kursus, jā, tos gan es gribētu. Bet tagad, teiksim, kaut kā tā, es prasīju tajos bezdarbniekos kaut kādus angļu valodas kursus, vai ne, kamēr tagad. Nav! Viņi nepiedāvā! Nav. Šoferu kursu arī nav vairāk. A, ko es vēl pateicu, prasīju IT kursus, nē. Tie arī nav. Es viņai prasīju, viņa teica: jā, man ir traktoru kursi – traktorists. Es domāju, es iešu uz tiem! Viņa saka: vai tad tu brauksi kā traktorists? Es teicu: jā, uz priekšu es pabraukšu. Viņa saka: kāda jēga tev ietursos, ja tu nemeklēsi darbu pa to līniju pēc tam? Značīt, man tie kursi nav vajadzīgi, viņa man neļāva tajos iet vairāk.” (klients, Liepāja)

Līdzīgi – vairāki dalībnieki vēlējās apmeklēt latviešu valodas kursus, bet arī saskārās ar pieejamības problēmām. Līdz ar to profesionālo prasmju attīstīšanas ziņā problemātiska ir arī to pieejamība. Pat gadījumos, kad klienti izteica interesi, nereti nācās saskarties ar to, ka vēlmes nav īstenojamas. Būtiski, ka vairāki dalībnieki uzsver tieši sadarbības ar institūcijām un komunikācijas prasmes, uz ko pakalpojums ir pavēris labākas iespējas, dažiem reflektējot, ka dzīvoklis kopumā ir devis lielāku neatkarības un pašnoteikšanās sajūtu.

3.4 Veselība un problēmlietošana

Veselības un atkarību situācijas novērtējums tika veikts, salīdzinot klientu un atbalsta komandas sniegto informāciju anketās un intervijās. Projektā netika nodarbināts medicīnas personāls, bet kopumā sociālie darbinieki un mentori norādīja, ka veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanā atbalsts sniegts 30 izmēģinājumu projekta dalībniekiem, bet 7 personām projekta laikā tika iesniegti iesniegumi invaliditātes ekspertīzei un atjaunots vai iegūts invaliditātes statuss, kas ļauj pretendēt uz sociālajiem pabalstiem, pakalpojumiem un pensiju. Atbalsts veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanā liecina par būtisku darbu ar veselības jautājumu risināšanu. Līdzīgi - trūcīgā statuss zemu ienākumu gadījumā ievērojami uzlabo veselības pakalpojumu pieejamību.

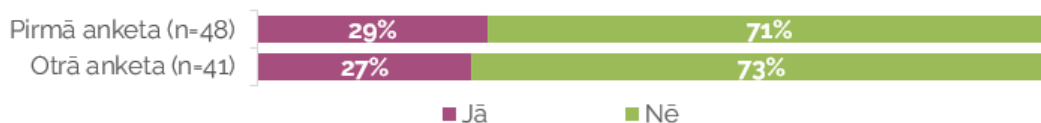
3.4.1 Veselības stāvoklis un veselības aprūpes pakalpojumu izmantošana

Atbildes uz jautājumu par veselības stāvokļa vērtējumu Izmēģinājumu projekta laikā rāda, ka kopumā 6-11 mēnešu periodā netiek izjauta būtiska Izmēģinājumu projekta ietekme uz veselības stāvokli. 63% jeb 26 dalībnieki norāda, ka tas ir nemainīgs, 7 dalībnieki uzskata, ka tas ir uzlabojies, bet 7 dalībnieki uzskata, ka tas ir pasliktinājies. Analizējot interviju un komandas sapulču datus, redzams, ka daļa pakalpojuma lietotāju šajā laikā piedzīvoja esošu veselības problēmu epizodes, bet vairākiem tika veiktas nopietnas operācijas. Apzinātās veselības problēmas ietvēra augstu vai zemu asinsspiedienu (vismaz 5 personām), kājas traumu (vismaz 2 personām), nervu sistēmas problēmas (vismaz 2 personām), muguras un mugurkaula problēmas (vismaz 2 personām) un C hepatītu. Vairāki klienti, kuriem nebija darbavietas, kā savu galveno ikdienas rūpi raksturoja tieši veselības problēmu risināšanu, apmeklējot veselības aprūpes pakalpojumus. Tas tika raksturots arī kā galvenais šķērslis nodarbinātībai, dažos gadījumos apsverot tikai nepilna laika nodarbinātību, ja tas būtu iespējams. Tajā pašā laikā rindu dēļ un neesot iespējams par pakalpojumu ātrāku pieeju maksāt vairāk process bija relatīvi lēns un bieži raksturojams kā “gaidīšana”. Atbalsta personāla norādītais augstais atbalsta stundu skaits, palīdzot saņemt veselības aprūpes pakalpojumus, skaidrojams ar iesaisti gan vizīšu plānošanā, gan atbalstā to konkrētajā dienā saņemt, jo tika konstatēti vismaz 2 gadījumi, kad pieraksts tika nokavēts un rindā bija jāstājas atkārtoti.

Mentori un sociālie darbinieki intervijās un dizaina domāšanas darbnīcās kā pozitīvu veselības dinamiku komentēja “efektus no ilgstošas dzīvošanas mājoklī”, piemēram, mazākas trauksmes izpausmes, labāku miegu un uzlabojušās koncentrēšanās spējas. Vairākiem intervētajiem klientiem periods mājoklī deva impulsu pievērst lielāku uzmanību savam veselības stāvoklim un vairāk apmeklēt ārstus, kas neatspoguļojas sajūtās, ka veselības stāvoklis būtu uzlabojies, bet konkrētās darbībās, lai to uzlabotu vai nepasliktinātu. Iesaistītu pušu vērtējums par iespējamu pakalpojuma pārtraukšanu ietvēra augstu risku iespējams, ka veselības stāvoklis pasliktināsies. Tajā pašā laikā bija arī vairāki līdzekļu un laika šķēršļi intensīvākam, mērķētākam darbam ar veselības problēmu mazināšanu un novēršanu. Lai gan trūcīgā

statusu ievērojami atviegloja pieeju pakalpojumiem, pabalsts veselības aprūpei nākotnē potenciāli ir mērķējams un izmantojams efektīvāk.

Vai pēdējā gada laikā izsaukta ātrā palīdzība?

Salīdzinot anketas, ko dalībnieki pildīja, pakalpojumu uzsākot, un 2023. gada augustā redzams, ka nedaudz samazinājies skaits ar Izmēģinājumuprojekta dalībniekiem, kuri norāda, ka pēdējā gada laikā ir izsaukuši vai viņiem ir tikusi izsaukta neatliekamā medicīniskā palīdzība, pirmajā anketā to norādot 29% dalībnieku, kamēr otrajā to norādot 27% dalībnieku. Uzsākšanas anketās Izmēģinājumuprojekta dalībnieki arī nedaudz biežāk atzīmē, ka pēdējā gada laikā nonākts slimnīcā, salīdzinot ar atbildēm kas saņemtas šī gada augustā – attiecīgi 29% un 22% norāda, ka nonākuši slimnīcā vismaz vienreiz, uz vismaz 1 dienu. Salīdzinot pirmās un otrās anketas atbildes, vērojams arī neliels samazinājums tajā, cik reizes pēdējā gada laikā nonākts slimnīcā, attiecīgi 21% pirms pakalpojuma un 17% pakalpojuma laikā nonākuši slimnīcā 1 līdz 2 reizes. 3 līdz 4 reizes pirmajā periodā slimnīcā nonākuši 6% dalībnieku, savukārt otrajā anketas aizpildes reizē – neviens dalībnieks. Abās anketēšanas reizēs viens cilvēks nonācis slimnīcā vairāk nekā 4 reizes pēdējā gada laikā.

Vai pēdējā gadā laikā nonākts slimnīcā?

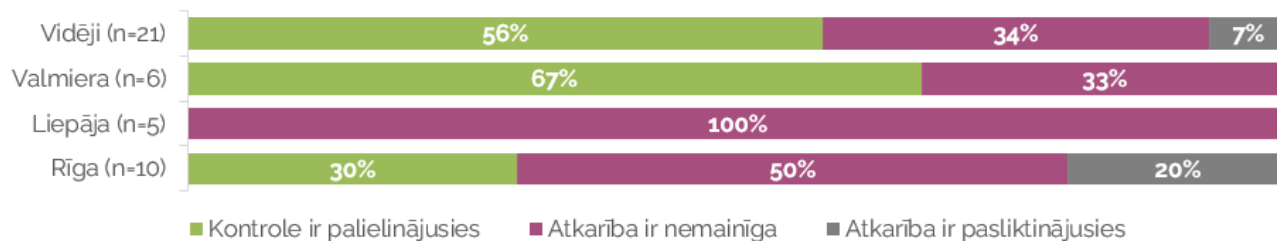

Būtiska atšķirība vērojama vidējā slimnīcā pavadīto dienu skaitā. Pirmajā anketā vidēji tās ir bijušas 6,6 dienas gadā, kamēr otrajā anketā tās vidēji bija 3 dienas. Vidējais vērtējums ir krietni lielāks, arī, ja salīdzinām šo rādītāju skatoties tikai uz dalībniekiem, kas slimnīcā pavadījuši vismaz 1 dienu pēdējā gada laikā – šajā gadījumā pirmajā anketā tā vidēji ir 29,5 dienas, kamēr otrajā anketā tās vidēji ir 13,3. Tomēr jāpiemin, ka tā kā vienā anketā dienu skaitu norādīja tikai 9 un otrā 10 cilvēki, atsevišķām atbildēm ir salīdzinoši liela ietekme. Šajā gadījumā divreiz lielāko dienu skaitu pirmo anketu apkopojumā lielākoties veido 2 cilvēku atbildes, kuri slimnīcā pavadīja attiecīgi 120 un 82 dienas, kamēr pārējie dalībnieki nepavadīja vairāk par 21 dienu.

3.4.2 Kontrole pār atkarību un atkarību rehabilitācija

Aptuveni puse jeb 20 no 41 Izmēģinājumuprojekta dalībnieka, kurš aizpildīja otro anketu, norādīja, ka viņi saskaras ar atkarību problēmām. Atbildes uz jautājumu par izmaiņām kontrolē pār atkarību kopumā parāda, ka Izmēģinājumuprojekta laikā dalībnieki redz uzlabojumus atkarību jautājumā. Lai gan no dalībniekiem, kas norādīja atkarību problemātiku, lielākā daļa jeb 11 respondenti norāda, ka kontrole pār atkarību ir palikusi nemainīgā līmenī, 7 norāda, ka kontrole pār atkarību ir pieaugusi, kamēr tikai 2 norāda, ka kontrole pār atkarību ir samazinājusies. Viens no šiem 2 dalībniekiem norāda, ka ir uzsācis alkohola rehabilitāciju. Īpaši pozitīva indikācija šajās atbildēs vērojama pakalpojuma lietotājos no Valmieras, kur no 6 cilvēkiem, kas norādījuši, ka viņiem ir atkarība, 4 norāda, ka kontrole ir palielinājusies.

Darbā ar atkarībām dažādas sekmes; Valmierieši jūt uzlabojumus (n=21)

25% no dalībniekiem ar atkarību norāda, ka pēdējā gada laikā ir sākuši atkarību rehabilitāciju, visiem esot no Rīgas vai Liepājas, un kopumā norādot uz vēlmi strādāt ar atkarību jautājumu. Rehabilitācija šeit tika izprasta kā sadarbība ar speciālistiem un darbs ar to. Balstoties atbalsta personāla sniegtajā informācijā, rehabilitācijas programmas Izmēģinājumuprojekta laikā uzsāka 2 dalībnieki, bet ar atkarību speciālistu konsultējās 5. Kopumā 50% jeb 10 no 20 dalībniekiem ar atkarību norādīja, ka vai nu izjūt lielāku kontroli pār atkarību vai ir uzsākuši atkarību rehabilitāciju. Vienā gadījumā, kurā uzsākta atkarību rehabilitācija, persona norādīja, ka izjūt mazāku kontroli pār atkarību.

Salīdzinot anketu datus ar intervijām, tomēr vērojams, ka lielāka kontrole pār atkarību vēl nenozīmē tāda līmeņa sasniegšanu, lai tā būtu samazinājusi lietošanas kaitējumu līdz minimumam. Vairākiem no Izmēģinājumuprojekta dalībniekiem bija regulāri remisijas un recidīva periodi, dažiem tam ietekmējot arī nodarbinātības stāvokli. Trīs dalībniekiem bija recidīva periodi pēc stāvokļa, kas tika skatīts kā sasniegts progress dažādu jautājumu risināšanā.

“It kā liekas sakārtojam visu. Un atkal bija Minesotas programma. Un atkal [plost]. Ir jāsaka, ka klients godīgi pateica, ka kamēr viņš bija [patversmē], viņu turēja grožos tas, ka tur ir savi stingrie noteikumi. Šeit viņš ir savā dzīvoklī, savā mājā un, protams, tie noteikumi jau nav vairs tik stingri. Un līdz ar to mēs zaudējam darbu, parādi mums aug, mēs veikalā uz parādu esam ņēmuši arī dzērienus.” (soc. darbinieks)

Lai gan refleksiju par patversmes “stingrāko grožu” ietekmi uz atkarību izteica vismaz divi dalībnieki, kopumā citu dalībnieku refleksijas par lietošanu MV pakalpojuma ietvaros norāda uz nopietnāku iekšējas motivācijas darbu ar atkarību mazināšanu nekā to veido ārējie īslaicīgo uzturēšanās mītņu noteikumi. Būtiski, ka Izmēģinājumuprojekta laikā kopumā netika konstatēta negatīva ietekme uz dalībnieku atkarībām, kas sakrīt ar starptautisko MV izvērtējumu datiem sešu mēnešu un pirmā gada rezultātos. Tas norāda arī uz to, ka kopumā lietošanas brīvība savā mājoklī nenozīmē, ka atkarība pasliktināsies, kas pirms MV ieviešanas bieži tiek uzskatīts par augstu risku valstīs, kur nav izplatīta kaitējuma mazināšanas pieeja darbā ar atkarībām, bet dominē atturības programmas un pakalpojumi.

3.5 Integrācija sabiedrībā

Klientu vērtējums par integrāciju sabiedrībā tika apkopots, analizējot anketās un intervijās sniegto informāciju par piederības sajūtu sabiedrībai, brīvprātīgo darbu, pasākumu apmeklēšanu, attiecībām ar ģimeni un viesu uzņemšanu mājoklī.

3.5.1 Piederības sajūta sabiedrībai

Pirmajos mēnešos Izmēģinājumuprojekta dalībniekiem sajūtas bija divējādas. No vienas puses, klusums un vientulības sajūta salīdzinājumā ar patversmes vidi, kur vienā istabā iepriekš nācies dzīvot kopā ar vairāk kā 10 cilvēkiem.

“Ziemā man bija tā jocīgi, jo es biju pieradusi visu laiku... Es esmu viena četrās sienās, bet biju pieradusi, ka es esmu pie cilvēkiem.” (Rīga, klients)

No otras puses, savs mājoklis, adrese un iespējas uzņemt viesus. Vairāki dalībnieki intervijās uzsvēra, ka situācija ir uzlabojusi viņu attiecības ar tuviniekiem un bija jūtama tuvinieku lielāka loma viņu ikdienas dzīvē. Tas tika raksturots gan kā abpusēja viesošānās, gan kā tuvinieku piedāvāts dažāda veida atbalsts, gan vairākos gadījumos arī dalībnieku atbalsts tuviniekiem. Tiem, kuriem bija mazāk ciešas attiecības ar tuviniekiem vai tādu nebija, būtisks šķita arī kontakts

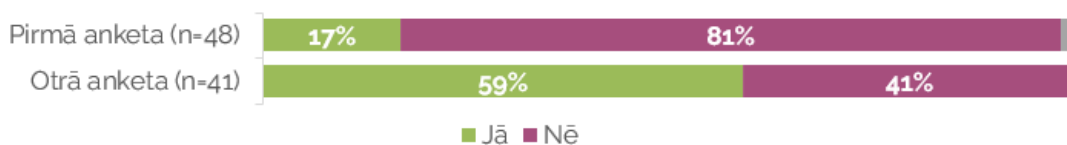
ar atbalsta komandu, kurās būtiska bija 2. nodaļā aprakstītā neformālā komunikācija. To apliecina dalībnieku apsveikumi darbiniekiem svētkos un cita veida uzslavas darbā un attiecībās. Darbinieki sarunās dalījās arī ar savas dzīves detaļām, kas gan uzlaboja komunikāciju, gan uzlaboja sajūtu par iespēju uzticēties sociālā atbalsta sistēmai. Vienā intervijā kliente to raksturoja: “beidzot par mums kāds iedomājās!”.

Kopumā 34% jeb 14 dalībnieku vērtēja, ka viņu piederības sajūta sabiedrībai ir palielinājusies, bet 56% jeb 23, ka tā ir palikusi nemainīga. 10% jeb 4 personām piederības sajūtas izmaiņas bija ar negatīvu dinamiku, kas skaidrojams jau ar iepriekš minēto sajūtu, ka sociālie kontakti ir palikuši mazāk nekā tie bija, piemēram, patversmē. Vairākas personas dzīvoja salīdzinoši vientuļu dzīvi, sociālās aktivitātes apmeklējot maz.

3.5.2 Pasākumu apmeklēšana un brīvprātīgais darbs

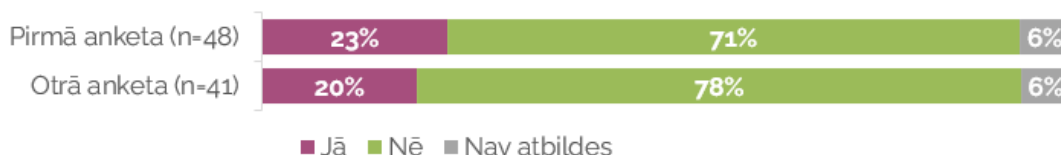
Izmēģinājumu projekta īstenošanas laikā ievērojami pieaudzis to dalībnieku skaits, kuri norāda, ka pēdējā gada laikā ir apmeklējuši kādu kultūras vai kopienas pasākumu. Aizpildot pirmo anketu, 17% jeb 8 dalībnieki norādīja, ka šādus pasākumus ir apmeklējuši, kamēr 39 dalībnieki jeb 81% norādīja, ka nav šādus pasākumus apmeklējuši pēdējā gada laikā. Tāpat pirmajā anketā viens respondents minēja, ka labprāt apmeklētu kādu kultūras pasākumu, kas izskanēja arī pirmā posma projekta īstenošanas komandas sapulcēs, kur vairāki klienti pauda vēlmi apmeklēt, piemēram, operu vai koncertu. Aizpildot otru anketu augustā, savukārt jau 59% jeb 24 cilvēki norādīja, ka ir apmeklējuši kultūras vai kopienas pasākumus, kamēr 41% jeb 17 cilvēki norādīja, ka šādus pasākumus nav apmeklējuši. Kā apmeklētie pasākumi minēti dziesmu svētki, pasākumi brīvdabas muzejā, pilsētas svētki, izbrauciens kopā ar kādas pansijas klientiem un draudzes pasākumi. Viens respondents norādīja, ka pasākumus neapmeklē, bet tā vietā lasa grāmatas.

Vai pēdējā gadā apmeklēts kopienas vai kultūras pasākums?

Tajā pašā laikā nebija novērojamas būtiskas izmaiņas tajā, vai Izmēģinājumu projekta dalībnieki norāda, ka iesaistās jebkāda veida brīvprātīgajā darbā. Pirmajā anketā to norādīja 23% jeb 11 cilvēki, kamēr otrajā anketā to norādīja 20% jeb 8 cilvēki. Tie dalībnieki, kas precizēja kādu brīvprātīgo darbu veic, 3 gadījumos norādīja, ka tā ir palīdzība dzīvniekiem, bet 1 gadījumā dalībnieks darbojas kā apskaņotājs kādā kristīgajā draudzē. Viena persona turpināja veikt dažādus dārza darbus arī patversmē, kurā iepriekš pavadīja laiku. Vairākiem klientiem būtiska bija došanās uz baznīcu, vienā no novērojumiem klientam arī uzaicinot mentoru tuvākajā svētdienā to apmeklēt.

Vai pēdējā gadā veikts brīvprātīgais darbs?

3.5.3 Saskaņošana ar policiju un nonākšana apcietinājumā

Pašvērtējuma anketās nav redzamas būtiskas izmaiņas tajā, cik bieži tiek pausts, ka pēdējā gada laikā sanācis saskarties ar policiju, gan pirmajā, gan otrajā anketēšanas reizē 8 cilvēkiem norādot, ka vismaz vienu reizi sanācis saskarties ar policiju. Kamēr pirmajā anketēšanas reizē 8 cilvēki veidoja 17%, otrajā anketā kopums veidoja 20%. Pirmajā anketēšana reizē 1 cilvēks bija saskāries ar policiju 4 un vairāk reizes, kamēr pārējie – 1 līdz 2 reizes. Otrajā anketēšanas reizē visi, kas norādīja, ka bija saskārušies ar policiju minēja, ka tas noticis 1 līdz 2 reizes pēdējā gada laikā, tādēļ var vērtēt, ka nedaudz samazinājies gadījumu skaits. Izmēģinājumu projekta laikā konstatētie gadījumi saistījās ar kaimiņu izsaukumu par nepiederīgas personas alkohola lietošanu kāpņutelpā un braukšanu bez biļetes sabiedriskajā transportā. Uzsākot

saņemt pakalpojumu, neviens dalībnieks nenorādīja, ka pēdējā gada laikā ir bijis cietumā, bet pakalpojuma sniegšanas laikā viens dalībnieks nokļuva cietumā par iepriekšēja tiesas nolēmuma nepildīšanu. Pārkāpumam neesot ar kaitējumu, persona tika atbrīvota, bet situācijas risināšanā un starpinstitūciju apspriedē tika iesaistīta arī atbalsta komanda.

Secinājumi

Bezpajumtniecības novēršanai un bezpajumtnieku sociālās atstumtības riska mazināšanai un sociālekonomiskās iekļaušanās un integrācijas darba tirgū veicināšanai, izmēģinājumu projektā tika izstrādāts un aprobēts Latvijā jauns atbalsta pasākumu kopums – Mājoklis vispirms, kas sniedza iespēju visām iesaistītajām pusēm gūt pieredzi un praksē adaptēt jaunu pieeju sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanā, vienlaicīgi risinot mājokļa, sociālos un veselības jautājumus. Lai gan izvērtējums veikts par salīdzinoši neilgu periodu (01.07.2022.-31.08.2023.), klientiem pakalpojumu saņemot 7-11 mēnešus, sasniegtie rezultāti vērtējami ar pozitīvu dinamiku gan primārajos (mājokļa saglabāšana), gan sekundārajos indikatoros (dzīves kvalitāte, pašpietiekamība, krīzes pakalpojumu izmantošana).

Indikators	Izmēģinājumu projektā sasniegtais rezultāts
▶ Klientu skaits, kuri piedalījušies Izmēģinājumu projektā, attiecībā pret sākotnēji paredzēto kapacitāti	49/100
▶ Klientu nāves	4% (2)
▶ Klientu īpatsvars, kuri dzīvo mājoklī 7-11 mēnešus kopš pakalpojuma uzsākšanas (mājokļa saglabāšana)	95,7% (45/47)
▶ Pakalpojuma atbilstība MV principiem (fidelity)	3,6/4
▶ Klientu apmierinātība ar pakalpojumu (CSQ-8)	3,4/4 (27,4/32)
▶ Klientu apmierinātība ar mājokli	3,3/4
▶ Klientu apmierinātība ar atbalsta komandas darbu	3,7/4
<i>Dzīves kvalitātes pašnovērtējuma indikatori</i>	
▶ Klientu īpatsvars, kuriem uzlabojās dzīves apstākļi	98%
▶ Klientu īpatsvars, kuriem uzlabojās dzīves kvalitāte	80%
▶ Klientu īpatsvars, kuri izjuta augstāku piederību sabiedrībai	34%
▶ Klientu īpatsvars, kuriem periodā uzlabojās veselības stāvoklis	17% (bet 17% pasliktinājās)
▶ Klientu īpatsvars, kuri izjuta lielāku kontroli pār atkarību	56% (no dalībniekiem ar atkarību)
<i>Pašpietiekamības indikatori</i>	
▶ Ienākumu līmenis perioda beigās (salīdzinājumā ar uzsākšanu)	€250 (€225)
▶ Klientu īpatsvars, kuri strādāja pilna vai nepilna laika darbu perioda beigās (salīdzinājumā ar uzsākšanu)	46% (44%)
▶ Klientu īpatsvars, kuri apguva jaunas prasmes	51%
▶ Klientu īpatsvars, kuri iesaistījās brīvprātīgajā darbā (salīdzinājumā ar periodu pirms MV)	20% (23%)
▶ Klientu īpatsvars, kuri periodā apmeklēja sabiedrisku pasākumu (salīdzinājumā ar periodu pirms MV)	59% (17%)
▶ Klientu īpatsvars, kuri uzsāka rehabilitāciju no atkarībām	25% (no dalībniekiem ar atkarību)
<i>Krīzes pakalpojumu izmantošanas indikatori (salīdzinājumā ar periodu pirms MV)</i>	
▶ Neatliekamās medicīniskās palīdzības izsaukšanas reizes	27% (29%)
▶ Neatliekamās medicīniskās palīdzības izsaukšanas reizes	22% (29%)
▶ Nokļūšana slimnīcā un stacionārā	3 (6,6)
▶ Dienas slimnīcā un stacionārā	8-16 (11-18+)
▶ Saskarsmes reizes ar policiju	8-16 (11-18+)
▶ Reizes cietumā	1 (0)
▶ Pakalpojuma izmaksas dienā	€19,2

Pakalpojuma ieviešana

Kopumā Izmēģinājumu projekts parāda, ka **Latvijā ir nepieciešamā infrastruktūra un kompetences MV un mājokļa vadītu pakalpojumu īstenošanai**. Tajā pašā laikā Izmēģinājumu projekta mērķis iesaistīt 100 personas bija pārāk ambiciozs mājokļu sistēmai, kurā trūkst efektīvu pašvaldību mājokļu fonda remonta mehānismu un sociālās īres aģentūru ar informētu un sadarboties gatavu privāto izīrētāju tīklu. 49 personu iesaiste kopumā vērtējama kā veiksmīga, tomēr tas tika sasniegts tikai 5-6 mēnešu laikā, kamēr kopā gatavība piedalīties pilotprojektā bija 82 personām. Visātrākā mājokļu gatavība tika sasniegta Liepājā, bet klientu vidējā apmierinātība ar mājokļiem un labiekārtošanas atbalsta ātrumu norāda uz trūkumiem kvalitātē. Rīgā savukārt LSA relatīvi īsā laikā ar labiem rezultātiem attīstīja sociālās īres aģentūras funkcijas, slēdzot līgumus ar privātajiem izīrētājiem un nodrošinot operatīvu atbalstu sīku remonta darbu risināšanā. Kopumā redzams, ka pašvaldībās ir iespējams veiksmīgi izmantot gan pašvaldības, gan privāto fondu. Ja pašvaldību fondā lielākais izaicinājums ir kvalitāte un pieejamība, tad privātajā fondā tās ir izmaksas, izīrētāju uzticība un vienistabas dzīvokļu pieejamība.

Pilotprojekta **atbilstība Pathways modelim 4 ballu skalā sasniedza 3,6**, kas, ņemot vērā, ka pakalpojuma sākumā apmācību apjoms bija minimāls, materiāli latviešu valodā bija ierobežoti, bet supervīzijas tika organizētas ar zemu regularitāti, ir labs rezultāts. **Būtiska bija atbalsta komandas darbinieku iepriekšējā pieredze un kompetences** īstenot horizontālu komunikāciju un nepiespiestu darbu ar labsajūtas atgūšanu. Lai gan darbs bija intensīvs un lielākā daļa darbinieku paralēli strādāja citos darbos, personāla mainība atbalsta komandas sastāvā bija relatīvi neliela, kamēr tā bija augsta pašvaldību projekta virzītāju pusē, radot augstus riskus pakalpojuma turpinātībā. Projektā veiksmīgi tika aprobēta atbalsta komanda, ko veido sociālais darbinieks un mentors, veidojot kapacitātes, kas būtu nepieciešamas arī kopienas pastiprinātā atbalsta (ACT) gadījuma vadības modelī, taču intervijas rāda, ka daļai dalībnieku pakalpojumu var īstenot arī viens sociālais darbinieks – gadījuma vadītājs, ar citu komandas darbinieku un speciālistu iesaisti pēc vajadzības.

Pakalpojuma dizains tā gaitā tika modificēts, izmantojot 3 dizaina domāšanas darbnīcas, ar koprades palīdzību noskaidrojot lietotāja pieredzes izaicinājumus (piemēram, gaidīšanas laiku uz mājokli, uzticības personu maiņu, problēmsituāciju risināšanu, atbalsta komandas un sociālā dienesta sadarbību). Dizaina darbnīcas piedāvāja veidu, kā **iesaistīt klientus pakalpojuma dizainā**. Tajā pašā laikā kopumā klientu iesaiste un ietekme uz lēmumu pieņemšanu par pakalpojumu un atbalsta darbu vērtējama kā zemāka kā oriģinālajā MV pieejā, kur tiek nodarbinātas arī personas ar bezpajumtniecības pieredzi. Darbnīcu dalībnieki tās novērtēja atzinīgi, liekot secināt, ka **koprades sadarbības formāts var efektīvi tikt pielietots arī nākotnē** gan MV pakalpojuma turpmākā uzlabošanā, gan citu sociālo pakalpojumu un izmēģinājumu projektu dizainā.

Pakalpojuma rezultāti

Kopumā Izmēģinājumu projekts vērtējams kā veiksmīgi veicinājis savu mērķi attiecībā uz ietekmi uz mērķa grupu, jo, salīdzinot mājokļa saglabāšanas rādītājus ar ārvalstīm, kur īstenots MV, izmēģinājumu projektā **sasniegts līdzvērtīgs vai augstāks mājokļa saglabāšanas rādītājs (95,7%)**. Tā kā izvērtējuma izstrādes laikā klienti pakalpojumu saņem no 7-11 mēnešiem, rādītājs vērtējams salīdzinājumā ar citu projektu 6, nevis 12 mēnešu rezultātiem. Tā kā pašvaldību noteiktajos pakalpojuma saņemšanas kritērijos vērojama tendence neprioritizēt personas vissarežģītākajā situācijā kā Pathways modelī, salīdzinoši augstais rezultāts vērtējams kontekstā ar atlasītiem.

Vairums Izmēģinājumu projekta dalībnieku izjuta pozitīvas pārmaiņas savā dzīvē un **spēra aktīvus soļus**, lai šādas pārmaiņas veicinātu, piemēram, sakārtojot situāciju ar dažādiem dokumentiem un parādiem, iegūstot invaliditātes, maznodrošinātā un trūcīgā statusus, turpinot vai uzsākot darba meklējumus un saņemot atbalstu darbā ar atkarībām. Relatīvi augstais vērtējums dalībnieku sajūtā par kontroli pār atkarību, kontekstualizējot ar relatīvi īso periodu un zemākiem ārvalstu rezultātiem, vērtējams piesardzīgi. Lielākā ietekme uz mērķa grupu vērojama dzīves kvalitātes uzlabojumos, kamēr nodarbinātības situācijā un krīzes pakalpojumu izmantošanā uzlabojumi ir relatīvi nelieli. Izvērtējot mērķa grupas (pirmspensijas) vecuma un veselības izaicinājumus, pakalpojuma ietvaros apsverama mērķētāka sadarbība ar darba devējiem, piemēram, sociālajiem uzņēmumiem.

Atgriežoties pie tā, ka pakalpojuma primārais mērķis ir bezpajumtniecības novēršana, viens no MV pamatprincipiem ir, ka pakalpojums tiek sniegts tik ilgi, kamēr tas ir nepieciešams. Savukārt ārvalstu izvērtējumi rāda, ka personām ar

ilgstošu bezpajumtniecības pieredzi arī pēc 3 gadu perioda iespējamība patstāvīgi noslēgt pakalpojumu bez cita valsts vai pašvaldības atbalsta ir relatīvi neliela. Gan pašvaldību, gan darbinieku intervijas uzrāda augstas gaidas par pakalpojuma lietotāju sociālās un ekonomiskās patstāvības sasniegšanu relatīvi īsā laikā tādā apmērā, ka pakalpojums vairs nebūs nepieciešams. Līdz ar to ir būtiski veicināt izpratni par to, ka arī **mazāki rezultāti kā sociālekonomiskā patstāvība** (kā dzīves kvalitāte, kaitējuma mazināšana, krīzes pakalpojumu noslodzes mazināšana un sociālā integrācija) **ir gan sociāli, gan ekonomiski ienesīga un ilgtspējīga investīcija**, kā to salīdzinājumā ar alternatīvām uzrāda ārvalstu pētījumi.

Apmierinātība ar pakalpojumu

Apmierinātības anketas rezultāti liecina, ka **pakalpojuma lietotāji lielākoties ir bijuši apmierināti ar pakalpojumu un vēlas to turpināt** – gandrīz visos jautājumos 4 ballu skalā vidējie vērtējumi ir 3–4. To apstiprina arī gandrīz viennozīmīgi maksimālie vērtējumi jautājumos vai izmantotu pakalpojumu vēlreiz un vai ieteiku to draugam, kā arī augsti vērtējumi jautājumos par to, vai pakalpojums nodrošina nepieciešamās vajadzības un risina aktuālās problēmas. **Augstākā pakalpojuma lietotāju apmierinātība ir fiksēta Liepājā un Rīgā.** Liepājas gadījumā to ir veicinājusī iespēja dalībniekam pašam izvēlēties savu mentoru un Liepājas salīdzinoši augstākais ieguldīto kontaktstundu uz vienu dalībnieku skaits. Rīgas gadījumā augsti vērtējumi ir arī apmierinātībā ar mājokli, kamēr vairāku dalībnieku neapmierinātība ar mājokli Liepājā izlīdzina kopējo apmierinātību. Valmieras novadā apmierinātība ir nedaudz zemāka kā Liepājā un Rīgā, bet dalībnieki kopumā ar pakalpojumu bija apmierināti.

Augsta apmierinātība ir ar mentora un sociālā darbinieka darbu, norādot uz veiksmīgi īstenotu MV pakalpojuma klientu centrēto pieeju. Savukārt vidēji apmierinātība **apmierinātība ar mājokli ir nedaudz zemāka nekā ar pakalpojumu kopumā**, kas saistīts ar vairāku dalībnieku mājokļu jautājumu neefektīvu risināšanu Liepājā un Valmierā. Tā kā abās pašvaldībās mājokļos ieguldītie līdzekļi bija relatīvi mazāki, būtiski apsvērt to palielināšanu.

Izmaksu efektivitāte

Salīdzinot pakalpojuma izmaksas dažādās pašvaldībās, lielākās atšķirības veido mājokļu nodrošināšanas izmaksas un dažādas pieejas pakalpojuma nodrošināšanā iesaistītā personāla apmaksai (kontaktstundās vai par slodzi). Mājokļu izmaksu dažādību ietekmē dažādie mājokļu veidi, kur tiek nodrošināts pakalpojums (privātie vai pašvaldības) komunālo maksājumu apjoma atšķirības, mājokļu pieejamība un to gatavība lietošanai.

Salīdzinot ar citiem pakalpojumiem, redzams, ko to lielāko izmaksu sadaļu veido **atbalsta pakalpojuma sniegšanas izmaksas**, kas **Mājoklis vispirms pakalpojumam ir zemākas**. Savukārt **mājokļu nodrošināšanas izmaksas Mājoklis vispirms pakalpojumam ir augstākas**, īpaši gadījumos, ja netiek izmantots pašvaldības dzīvojamais fonds. Ja MV vidējās **vienas dienas izmaksas ir 19,2 EUR**, tad pansijas pakalpojumā tie ir 24,32 EUR, bet īslaicīgās uzturēšanās mītnē – 14,47 EUR. Kopumā zemas īres cenu mājokļu pieejamība ir viens no būtiskiem priekšnoteikumiem izmaksefektīva MV pakalpojuma modeļa izmantošanai pašvaldībās. Ja Izmēģinājumu projektā tika lietots projekta finansējums, tad pēc tā noslēgšanas mājokļa izmaksu segšanai var lietot mājokļa pabalsta instrumentu.

Valstiskā uz pašvaldību līmenī trūkstošu datu dēļ izvērtējumā nebija iespējams norādīt potenciālo sekundāro finansiālo ieguvumu no MV īstenošanas valsts un pašvaldību iestādēm (valsts un pašvaldības policija, NMPD u.c.), taču šāda ieguvuma esamību būtu jāņem vērā, vērtējot MV sniegšanas iespējas pašvaldībā. Tas radītu finansiālu pamatu kā prioritāras MV programmai noteikt personas ar augstu krīzes pakalpojumu izmantošanas biežumu ar mērķi veikt nepieciešamos pasākumus, lai to samazinātu.

MV pakalpojuma fundamentālas sastāvdaļas ir mājoklis un papildus tam pieejamais atbalsts. Taču atkarībā no mērķgrupas, kam tiek sniegts pakalpojums, nepieciešamais atbalsta personāla skaits un aptuveni paredzamā atbalsta intensitāte būs atšķirīga, kas var ietekmēt pakalpojuma izmaksas, ieviešot MV pakalpojumu. Jāņem vērā, ka kontaktstundu skaits un līdz ar to **atbalsta sniegšanas izmaksas, prioritizējot personas ar augstākām atbalsta vajadzībām kā izmēģinājumu projektā, pieaugtu.**

Priekšlikumi un rekomendācijas atbalsta pasākumu sniegšanas uzlabošanai

I Virziens

Mērķis: Nodrošināt pakalpojuma turpināšanu Izmēģinājumu projekta dalībniekiem

Nodrošināt MV pakalpojuma turpināšanu Izmēģinājumu projekta dalībniekiem.

Izmēģinājumu projekta rezultāti rāda, ka pakalpojuma lietotāji ar pakalpojumu ir apmierināti, kopumā ir piedzīvojuši dzīves kvalitātes uzlabošanu un vēlas pakalpojumu turpināt. Pakalpojuma pārtraukšana savukārt ar augstu iespējamību apstādinātu sasniegto un liktu atgriezties īslaicīgās uzturēšanās iestādēs vai cita veida nestabilos apstākļos. Ņemot vērā, ka dalībnieki ir ieguldījuši pūles mājokļu iekārtošanā, kā arī izveidojusies pieķeršanās dzīvokļiem un to lokācijai, vēlams saglabāt esošos dzīvokļus, jo lielāka mainība var samazināt personu drošības sajūtu, kas, ņemot vērā turpināšanas neskaidrības izmēģinājumu projekta laikā, bija mazāka nekā pakalpojumā vēlams. Daļai dalībnieku iespējama atbalsta intensitātes samazināšana.

Ieviest Mājoklis vispirms kā pašvaldībās pieejamu sociālo pakalpojumu bezpajumtniecības izbeigšanai. Intervijas ar iesaistītajām pusēm visās 3 iesaistītajās pašvaldībās parāda, ka personu loks, kas gan ar izmēģinājumu projekta kritērijiem, gan paplašinātiem kritērijiem vēlētos un iegūtu no pakalpojuma saņemšanas, ir lielāks nekā bija iespējams iekļaut projektā dzīvokļu trūkuma dēļ. Būtiski nezaudēt arī darbinieku Izmēģinājumu projektā attīstītās kompetences. Līdz ar to bezpajumtniecības novēršanai rekomendējam MV pakalpojumu pašvaldībās ieviest kā vienu no pieejamajiem pakalpojumiem.

Pilnveidot pašvaldību normatīvo regulējumu, lai tas ļautu piešķirt pašvaldības dzīvokļus personām bez pastāvīgas dzīvesvietas darbības vecumā. Vietās, kur MV pakalpojumam tiek lietots pašvaldības dzīvojamais fonds, veikt nepieciešamos grozījumus saistošajos noteikumos vai citā veidā nodrošināt MV mērķa grupas vai vismaz Izmēģinājumu projekta dalībnieku iespējas turpināt dzīvot stabilos mājokļa apstākļos.

Pašvaldības

LM, pašvaldības, Saeima, Ministru kabinets

Pašvaldības

II Virziens

Mērķis: Izstrādāt valsts politiku bezpajumtniecības izbeigšanai

Izstrādāt nacionālo bezpajumtniecības izbeigšanas stratēģiju un vienotu nacionālo bezpajumtniecības definīciju, saskaņā ar Eiropas parlamenta un Eiropas komisijas rekomendāciju, par pamatu izmantojot šim mērķim paredzētās vadlīnijas¹²⁹. Somijas un Dānijas bezpajumtniecības samazināšanas pamatā ir sistemātiska pieeja bezpajumtniecības izskaušanai, kas balstās nacionālā bezpajumtniecības izbeigšanas stratēģijā ar atsevišķām komponentēm mājokļu nodrošināšanā, t.sk. būvniecībā, gan sociālā un veselības atbalsta nodrošināšanā. Efektīvai MV programmas darbībai un bezpajumtniecības izskaušanai nepieciešama sadarbība un atbildību sadalījums starp iesaistītajām pusēm, kas risina gan mājokļa pieejamības, gan sociālos jautājumus. Bezpajumtniecības izbeigšanas stratēģija var būt arī daļa no mājokļu pieejamības politikas.

LM, EM, VM, KM

Noteikt (starpinstitucionālu) nacionālo atbildīgo par bezpajumtniecības politiku. Bezpajumtniecība līdz šim ir bijusi pašvaldību atbildības joma, kamēr nacionālā līmenī nav bijusi noteikta ministrija, departaments, amatpersona vai darba grupa, kuras atbildības joma ietvertu bezpajumtniecības novēršanu. Pašlaik dažādus bezpajumtniecības jautājumus pārstāv dažādi LM departamenti, bet trūkst plašāka politikas ietvara un atbildības, caur kuru virzīt rīcībpolitikas iniciatīvas bezpajumtniecības izbeigšanai, kas nepieciešamas arī MV pakalpojuma efektīvākai un sistēmiskai darbībai. Tai nav jābūt centralizētai, bet nepieciešama vienlaicīga sociālo, mājokļa un veselības jautājumu koordinācija, kas pieprasa sadarbību starp LM, EM, VM un KM (īpaši Sabiedrības integrācijas fondu). Bezpajumtniecības izbeigšanai vienlīdz būtiska ir kā mājokļu, tā labklājības, veselības un sociālās iekļaušanas politika.

LM, EM, VM, KM, pašvaldības, NVO

Ieviest nacionāla mēroga, regulāru un pietiekošu bezpajumtniecības monitoringa sistēmu. Līdz šim bezpajumtniecības dati gadu griezumā pieejami tikai par patversmes lietotāju skaitu, kas nav pilnvērtīga uzskaitē. Daļai no nacionālās bezpajumtniecības izbeigšanas stratēģijas būtu jābūt ikgadēja vai divu gadu bezpajumtniecības datu apkopojuma un analīzes izveidei. Ilgākā laika periodā tajā būtu iekļaujams arī novērtējumu par viena bezpajumtnieka radītajām tiešajām (piemēram, patversmju) un netiešajām (piemēram, policiju) izmaksām sabiedrībai, lai veicinātu datus balstītu lēmumu pieņemšanu un efektīvu stratēģijas īstenošanu. Mājoklis vispirms programmu efektivitāti parāda to ietekme uz bezpajumtniecības apjoma samazināšanos un programmu kapacitāte samazināt ilgstošo bezpajumtniecību. Monitoringa sistēma ļautu apzināt dažādu mērķgrupu apjomu un efektīvāk pielāgot mājokļa un sociālo atbalstu tām. Veidojot to sadarbībā ar Eiropas platformu bezpajumtniecības apkarošanai (EPOCH), dati būtu arī starptautiski salīdzināmi.

LM, EM, VM, IeM, KM

¹²⁹ EU should set goal to end homelessness by 2030

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20201120IPR92124/eu-should-set-goal-to-end-homelessness-by-2030>

Key Elements in Homelessness Strategies to End Homelessness by 2030: A Discussion Paper

https://housingfirsteurope.eu/wp-content/uploads/2022/10/mlc-homelessness-discussion-paper_final_2022.pdf

Veicināt sociālo attīstītāju, izīrētāju un bezpeļņas sociālās īres aģentūru veidošanos un darbību zemas īres nodrošināšanai. MV pakalpojuma efektivitātē un izmaksu samazināšanā ārvalstīs liela loma ir ierobežotas peļņas izīrētājiem, sociālajiem attīstītājiem (kā Y-Foundation) un bezpeļņas sociālās īres aģentūrām, kuru funkciju Izmēģinājumu projektā veica LSA. Ārvalstīs dažkārt tiek lietots arī sociālo izīrētāju regulējums un reģistrs ar, piemēram, samazinātiem nekustamā īpašuma nodokļa maksājumiem. Tāpat ir jāveicina izīrētāju interese un garantijas izīrēt MV un citām grupām, kas, piemēram, saņem mājokļa pabalstu. Spānijā, kur MV tiek lietoti privātā fonda dzīvokļi, nereti tiek organizēti pasākumi izīrētājiem ar partner-izīrētāju, klientu un sociālo darbinieku piedalīšanos, popularizējot MV kā drošu un korporatīvās ētikas pasākumu. (EM, pašvaldības)

EM, pašvaldības

Veicināt ilgtermiņa starpdisciplināru bezpajumtniecības pētniecību datos balstītas rīcībpolitikas veidošanai. Trūkst ne vien datu par bezpajumtniecības apjomu valstī, bet plašāku dažādu metožu pētījumu par mērķgrupas situāciju, mājokļu situāciju bezpajumtniecības riska grupām un pašreizējās atbalsta sistēmas un krīzes pakalpojumu izmaksām. Plašāka pētījumu pieejamība ļautu gan pilnvērtīgāk mērķēt pakalpojumu, gan atbalstīt lēmumu pieņemšanu par labvēlīgām izmaiņām mājokļu, veselības un labklājības politikā. Šim mērķim iespējams izmantot, piemēram, VPP, FLPP, Horizon, EEZ un Norvēģijas grantus, Urbact pētniecības programmas un iesaistīties starptautiskos konsorcijs.

LM, SIF, pašvaldības, universitātes, domnīcas

Pilnveidot normatīvo regulējumu Mājokļu pieejamības likumā, kas aizstās likumu Par palīdzību dzīvokļu jautājuma risināšanā. Iekļaut bezpajumtniekus mērķa grupu sarakstā, kuru situācija risināma ar pašvaldību dzīvojamā fonda palīdzību.

EM, LM, TM, pašvaldības

Pilnveidot iespējas personām ar ilgstošas bezpajumtniecības pieredzi saņemt nepieciešamos veselības aprūpes pakalpojumus. Lielai daļa klientu bija dažādas veselības problēmas, kuras ne vienmēr bija iespējams operatīvi risināt, bet kuru risināšanu uzlaboja trūcīgā statuss. Kontekstā ar veselības uzlabošanas pasākumiem izvērtēt pastiprināta atbalsta iespējas veselības aprūpes pieejamības uzlabošanā, t.sk. lietojot veselības aprūpes pabalsta instrumentu. Problemātiska ir arī zobārsta pieejamība

VM

III Virziens

Mērķis: Pilnveidot MV pakalpojuma nodrošināšanas ietvaru

Izveidot metodiskos materiālus latviešu valodā MV pakalpojuma sniegšanai. Izmēģinājumu projekta laikā darbiniekiem pieejamā informācija par pakalpojumu latviešu valodā bija minimāla, bet daudzu angļu valodas zināšanas nepietiekamas, lai pilnvērtīgi strādātu ar informācijas avotiem. Īpaša uzmanība pievēršama kaitējuma mazināšanas pieejai darbā ar atkarībām, kā arī citām pieejām un rīkiem, piemēram, Labsajūtas atgūšanas rīcības plānam. Metodiskie materiāli var tikt sagatavoti jauna projekta ietvaros.

SIF, LM

Izveidot nacionālu Mājoklis vispirms tīklu un apmācību sistēmu. Daudzu izmēģinājumu projektu rezultāts Eiropā ir bijis nacionāla Mājoklis vispirms tīkla izveide, no kura gadu gaitā ir izveidota apmācību sistēma, ko lietot dažādiem pakalpojuma sniedzējiem, ikgadēji sanāksmju un konferenču pasākumi, kā arī plašāks dialogs ar citiem MV pakalpojuma sniedzējiem Eiropā. Tīkls parasti apvieno pakalpojuma sniedzējus, pašvaldības, pētniekus un citas iesaistītās puses. Dānijā tīklā darbojas arī mērķim dibināta nevaldības organizācija, kas pārstāv esošo un bijušo bezpajumtnieku intereses.

SIF, pašvaldības, pakalpojuma sniedzējs

Noteikt prioritārās MV pakalpojuma mērķa grupas un turpināt izmēģinājumu projektus citām mērķa grupām un citās pašvaldībās. Ārvalstu pieredze un izmēģinājumu projekta rezultāti rāda, ka MV pakalpojums ir piemērots dažādām mērķgrupām, t.sk. tādām, kas izmēģinājumu projektā iekļautas netika. Intervijas ministriju un patversmju līmenī parāda, ka ir augsta interese par personu, kuras nakšņo uz ielas, un ilgstošu patversmes klientu iekļaušanu MV pakalpojumā, tādējādi īstenojot arī deinstitucionalizācijas politiku un nodrošinot normatīvajā regulējumā noteiktās personu tiesības uz mājokli. Jāņem vērā, ka šīm mērķgrupām būtiski pakalpojuma laiku rēķināt kā beztermiņa jeb tik ilgi, cik nepieciešams. Uzsākot īstenot citus MV izmēģinājumu projektus, piemēram, izmantojot ESF+ finansējumu, pakalpojumu plānot vismaz 2 gadu periodā, kurā, kā parāda ārvalstu prakse, ir iespējams pilnvērtīgāk novērtēt pakalpojuma ietekmi uz mērķgrupu. Būtiski izmēģinājumu projektā nodrošināt arī darbinieku apmācību pasākumus.

LM, SIF, pašvaldības

Ieviest darbinieku apmaksas modeli, kas nebalstās uz samaksu tikai par kontaktstundām, bet ietver arī netieši sniegto atbalstu, t.sk. to, kas saistīts ar nepieciešamās dokumentācijas sagatavošanu un starpprofesionālu komandas sadarbību. Piemēram, šajā Izvērtējumā raksturotajā piemērā, Crisis UK Londonā katram sociālajam darbiniekam ir aptuveni 5 klienti, kas kopā veido pilnu darba slodzi, būtisku daļu veidojot administratīvajam darbam, apmācībām un jautājumu apspriešanai komandas ietvaros. Jāņem vērā, ka darbinieku noslodzes pakāpi lielā mērā nosaka ne tikai klientu skaits, bet arī katra klienta atbalsta vajadzību apjoms un nepieciešamā intensitāte. Plānojot turpmāku sociālo mentoru iesaisti atbalsta komandā, būtu lietderīgi saglabāt elastības iespējas mentoru darba tiesisko attiecību nodibināšanas veidos, atkarībā no pašvaldību vai pakalpojumu sniedzēju iespējām un prognozējamās noslodzes pakāpes. Var tikt piemērots kā pilnas slodzes darbs, kā daļslodzes darbs vai apmaksā balstīta uz vienas vienības izmaksu standartlikmi, kas pamatota uz kādu noteiktu minimāli sniedzamo atbalsta apjomu noteiktā laika periodā, ietverot tiešu un netiešu atbalstu, piemēram, 20h/mēnesī (t.i. indikatīvi 4h nedēļā) vienai personai vai tml.

Pašvaldības, pakalpojuma sniedzēji

Piesaistīt pašvaldības sociālo darbinieku katram MV pakalpojuma klientam. Izmēģinājumprojektā novērojām, ka šī prakse labi strādāja Valmieras gadījumā, savukārt citos gadījumos abas puses (pak. sniedzējs un pašvaldības sociālais dienests) būtu ieguvuši no lielākas informācijas apmaiņas un sadarbības sociālā atbalsta piešķiršanā. Klienta un pakalpojuma sniedzēja sociālā darbinieka sadarbība ar pašvaldības sociālā dienesta sociālo darbinieku ir būtiska, lai efektīvāk risinātu pārtikas, statusu, parādu un citu jautājumus.

Pašvaldības, pakalpojuma sniedzējs

Vērtēt MV ieviešanu pašvaldībā kontekstā ar citiem šobrīd sniegtajiem sociālajiem pakalpojumiem un to apjomu. Piemēram, ja kādai no mērķa grupām pašvaldībā jau tiek sniegts mājokļa un individuālas sociālās rehabilitācijas programmas vai grupu dzīvokļa pakalpojums (piemēram, personām bez noteiktas dzīvesvietas + GRT), iespējams MV ieviešana pašvaldībā sniegta lielāku ieguvumu citai mērķgrupai (piemēram, bez noteiktas dzīvesvietas + ar atkarību problēmām), kam šobrīd pieejamais atbalsts nav mērķēts vai ir nepietiekams.

Pašvaldības

Turpināt izmantot naktspatversmju un/vai mobilā brigādes resursu pakalpojuma lietotāju rekrutēšanai, kad MV turpināts sniegt kā sociālo pakalpojumu (gadījumos, kad tas atbilst pašvaldības izvēlētajai mērķgrupai). Ja patversmju resurss tiek izmantots pakalpojuma lietotāju rekrutēšanai, vēlams patversmēm nodot skaidru mērķgrupas aprakstu (piemēram, ilgstošie bezdarbnieki vai cilvēki ar potenciāli mazākām atbalsta vajadzībām vai tieši otrādi), un MV pakalpojuma būtības izklāstu, lai rekrutēšanu iespējams veikt precīzi un pēcāk izdodas iespējami precīzs pakalpojuma efektivitātes izvērtējums attiecīgajai mērķa grupai. Saskaņā ar šī izmēģinājuma rezultātiem, MV pakalpojums varētu uzrādīt labus rezultātus dažādām mērķgrupām, t.sk. personām ar GRT un atkarībām. Iekļaujot mērķa grupā personas, kuras nakšņo uz ielas, jārēķinās, ka rekrutēšana ir ilgstošs uzticības veidošanas process, kur mobilajiem sociālajiem darbiniekiem jābūt labai izpratnei par MV.

Pašvaldības

Turpināt nodrošināt mājokļus pēc izkļiedes principa. Pilotprojekts uzrāda labus rezultātus klientu apmierinātībai ar mājokļa lokāciju, īpaši gadījumos, kad tika piedāvāta iespēja to izvēlēties. Dažās vietās un mājās, kur koncentrācija bija lielāka, novērojami gan pozitīvi, gan negatīvi aspekti. Nav ieteicams MV nodrošināt tikai vienas mājas ietvaros, bet piedāvāt iespēju dažādību un monitorēt, vai vienas vietas ietvaros netiek izveidota sociāli problemātiska un stigmatizējoša vide, t.sk., lai mazinātu iespējamo pilsētas iedzīvotāju pretestību pret pakalpojuma klātbūtni viņu apdzīvotajās apkaimēs. Iespēju robežās un ņemot vērā pakalpojuma lietotāja vajadzības un vēlmes, **nodrošināt dzīvokļus salīdzinoši apdzīvotākās vietās,** lai uzlabotu pakalpojuma efektivitāti, pakalpojuma lietotāju apmierinātību, un atvieglotu darbiniekiem nokļūšanu uz pakalpojuma mājokli. Gadījumā, ja mājoklis tiek nodrošināts ārpus novada centra, **nodrošināt transporta kompensāciju** ikdienas vajadzību nodrošināšanai.

Pašvaldības, pakalpojuma sniedzējs, izīrētāji

III Virziens

Izstrādāt jaunu mājokļa izmaksu segšanas instrumentu MV ietvaros, kombinējot mājokļa pabalsta instrumentu ar klienta līdzmaksājumu un, iespējams, citu finansiālu vai īres garantijas atbalstu. Mājokļa izmaksu segšanai ir iespējams izmantot mājokļa pabalstu gadījumos, kad MV klients tam kvalificējas. Jāvērtē citi instrumenti, kas ļauj mājokli saglabāt, piemēram, pašvaldības segta pirmā un pēdējā īres iemaksa, samaksas garantija sadarbībā ar sociālās īres aģentūru u.tml. Instrumenta izstrādē vēlams piedalīties LM kopā ar pašvaldību. Paralēli mājokļa pabalstam ir jābūt arī citam MV maksājumam, kas veido daļu no īres izmaksām, līdzīgi kā tas ir Austrālijas formulā¹³⁰.

Pašvaldības, LM

Iespējams noteikt MV līdzmaksājumu, izvērtējot tā nepieciešamību kontekstā ar izvēlēto mērķagrupu. Līdzmaksājuma mērķim vajadzētu būt vairot sociālu integrāciju un finansu prasmes. Lai gan tas var palīdzēt, un tik novirzīts attiecīgās pašvaldības MV programmas ilgspējai, līdzmaksājuma ieviešanu rosinām primāri vērtēt no pakalpojuma lietotāja vajadzību skatu punkta. Arī līdzmaksājuma gadījumā, pakalpojuma lietotājam vajadzētu būt pieejamām finansēm GMI apmērā, līdzmaksājumam nevajadzētu mazināt pakalpojuma lietotāja finansiālo patstāvību un spēju nodrošināt savas vajadzības.

Pašvaldības

Nodrošināt MV pakalpojuma pēctecību pēc izmēģinājumu projekta beigām, sadarbībā ar pakalpojuma sniedzēju LSA, kas izmēģinājumu projekta ietvaros guvusi pieredzi un kompetenci MV pakalpojuma nodrošināšanā, sadarbojoties ar pašvaldībām. Vienlaikus ieteicams turpināt ar MV pakalpojumu saistīto pētniecisko darbību, lai iegūtu pilnvērtīgu datu materiālu un analīzi par pakalpojuma ietekmi un izmaiņām attiecībā uz mērķa grupu ilgtermiņā, kā arī pakalpojuma attīstību atbilstoši situācijas izmaiņām, veidojot politikas plānošanai nepieciešamo pierādījumu bāzi.

LSA, Pašvaldības

Palielināt finansējumu pašvaldības dzīvojamā fonda uzturēšanai un remontam un nodrošināt minimālās kvalitātes prasības MV izmantotiem dzīvokļiem. Pašvaldībās, kur tika izmantots pašvaldības dzīvokļu fonds, klientu apmierinātība ar mājokli bija zemāka ne vien dēļ mājokļa un ēkas vispārējā stāvokļa, bet ilgstošas dažādu būtisku, solītu un salīdzinoši nelielu remonta darbu neveikšanas dēļ (piemēram, nav apgaismojuma, drūp apmetums), kas samazināja pakalpojuma lietotāju uzticību arī pakalpojumam kopumā. Finansējuma palielinājums, savukārt, mazinātu izmaksas, kas rodas uzturot pašvaldības dzīvojamā fonda mājokļus bez iemītniekiem, situācijās, kad tie ir dzīvošanai līdz galam nepiemērotā stāvoklī, un vairotu iespējas sniegt atbalstu MV un citu pakalpojumu ietvaros, kas, savukārt, varētu sniegt pozitīvu ietekmi uz budžetu.

Pašvaldības

¹³⁰ Rent Setting Policy. Pieejams: https://www.housingfirst.org.au/images/policy_documents/Rent-Setting-Policy.pdf

IV Virziens

Mērķis: Pilnveidot pakalpojuma sniegšanu atbilstoši MV labajai praksei

Iesaistīt personas ar bezpajumtniecības pieredzi pakalpojuma sniegšanā. Ārvalstu praksē pakalpojuma sniegšanā vismaz uz nelielu slodzi tiek iesaistītas arī personas ar bezpajumtniecības pieredzi, kas ļauj ieviest dažādas mikroprakses, uzlabot apmācības un vienmēr papildināt un uzlabot pakalpojuma sniegšanas procesus.

Pakalpojuma sniedzējs

Uzsākot sniegt pakalpojumu pašvaldībai kopā ar pakalpojuma sniedzēju nodrošināt, ka tam piešķirtie mājokļi ir dzīvošanai atbilstošā kārtībā, un ietver gulēšanai, ēst gatavošanai un personīgajai higiēnai nepieciešamo, vai nodrošinot atsevišķus pakalpojumus citviet pašvaldībā (piemēram, veļas mazgāšana). Dažkārt apsverams ir mobilo sakaru un transporta pakalpojums, bet citās MV programmās pirmās nedēļas nepieciešamībās ietilpst arī pilns maiss ar pārtikas produktiem.

Pašvaldības, pakalpojuma sniedzējs

Nodrošināt regulāru darbinieku profesionālo prasmju pilnveidi Mājoklis vispirms teorijā un metodēs. Lielākā daļa darbinieku pakalpojuma principus apguva individuāli, no dažādiem avotiem un izmantojot dažādas iepriekšējās pieredzes. Līdz ar to ne visos jautājumos starp darbiniekiem bija vienota teorētiskā perspektīva, kas vienmēr atbilstu oriģinālajiem MV pamatprincipiem. Labā prakse ir starp dažādiem darbiniekiem nodrošināt, ka vienam ir augstāka kompetence kaitējuma mazināšanā, citam Labsajūtas atgūšanas rīcības plānā u.tml. Pakalpojuma sniedzējam vēlams arī iestāties *Housing First Europe Hub*, esot informācijas apritē ar jaunākajiem materiāliem un apmācību aktivitātēm, kurās darbiniekiem piedalīties.

Pakalpojuma sniedzējs, pašvaldības, sociālie darbinieki, LM, EM, VM, KM

Sistematizēt vajadzīgo sadzīves priekšmetu sagādes prakses. Kopumā Izmēģinājumuprojekta laikā tika īstenotas daudzveidīgas iespējas sagādāt nepieciešamos sadzīves priekšmetus un mēbeles, t.sk. caur labdarības organizācijām, lietu atdošanas grupām un pazīšanos. Tajā pašā laikā bija vairāki jautājumi, piemēram, piegāde, kas ne vienmēr strādāja optimāli. Klientiem ne vienmēr bija skaidrs, kā noteiktas vajadzības vislabāk jautāt un īstenot. Katrā no apmeklētajiem dzīvokļiem klientam bija kāda vēlme attiecībā uz labiekārtojumu. Līdz ar to vēlams izveidot sistēmisku pieeju nodrošinājumam, kas var tikt izmantots arī citās pašvaldībās. Līdzīgi kā ar nodarbinātības un veselības speciālistu piesaistes risināšanu, būtisks ir pakalpojuma sniedzēja neformālais tīkls.

Pakalpojuma sniedzējs

Attīstīt kopienas pastiprināta atbalsta (ACT) kapacitāti mērķa grupu paplašināšanas gadījumā. Ārvalstu praksē darbā ar personām ar visaugstākajām atbalsta vajadzībām tiek lietota ACT pieeja, kas ietver darbu komandā, t.sk. nodrošinot tiešus psihiatriskās un fiziskās veselības pakalpojumus. Izmēģinājumu projekta pieeja veidot mentora un sociālā darbinieka atbalsta komandu ir labs pamats ACT kapacitātes attīstīšanai. Tāpat mazāk intensīvu vajadzību gadījumā attīstāma arī kapacitāte pakalpojumu nodrošināt vienam sociālajam darbiniekam – gadījuma vadītājam.

Pilnveidot darbinieku labbūtības un supervīziju aktivitātes. MV darbs ir ar augstu sarežģītību un tas var būt emocionāli piesātināts, saskaroties ar dažādām situācijām, t.sk. ar klientu nāvi, atkarību epizodēm un mainīgu izmaiņu dinamiku. Intervijas ar darbiniekiem uzrāda nepieciešamību pēc regulārām supervīzijām, apmaksātas atpūtas un protokoliem situācijās, kas ietekmē darbinieku veselību un labbūtību. Šādi protokoli un labbūtības aktivitātes izplatītas starp pakalpojuma sniedzējiem ārvalstīs. Beļģijas piemēram protokolā, kā rīkoties klienta nāves gadījumā, vai citu pakalpojuma sniedzēju iknedēļas komandas uzmundrinošajām sapulcēm.

Meklēt sadarbības iespējas garantētai nepilna laika nodarbinātībai. Lai gan daļa dalībnieku strādāja algotos pagaidu darbos, nodarbinātības projektos un neformālos gadījuma darbos, vairākas no personām, kuras nestrādāja, t.sk. ar veselības problēmām, izteica gatavību strādāt nepilnas vai mainīgas slodzes darbu. Personas, kuras strādāja sētnieka un apkopēja darbus, kas bija izplatītākā profesija dalībnieku vidū, savukārt raksturoja, ka tas ir fiziski smags darbs, kas apdraud veselību. Ārvalstu prakse rāda labus rezultātus, nodrošināt elastīgu darbu pak. ietvaros vai sadarbībā ar konkrētiem (p. sociālajiem) uzņēmumiem

Pakalpojuma sniedzējs

Pakalpojuma sniedzējs.

Pakalpojuma sniedzējs, uzņēmumi, pašvaldības uzņēmumi, sociālie uzņēmumi

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Allart, M. (2021). La mort d'un locataire dans un projet Housing First. Brussels: SMES. Pieejams: <https://smes.be/fr/la-mort-dun-locataire-dans-un-projet-housing-first/>
2. Anderson-Baron, J. T., & Collins, D. (2018). Not a "forever model": the curious case of graduation in Housing First. *Urban Geography*, 39(4), 587-605.
3. Aubry, T., Bernard, R. and Greenwood, R. (2018). A Multi-country Study of the Fidelity of Housing First Programmes: Introduction. *European Journal of Homelessness*, 12(3), 15-31.
4. Aubry, T., Goering, P., Veldhuizen, S., Adair, C. E., Bourque, J., Distasio, J., ... & Tsemberis, S. (2016). A multiple-city RCT of housing first with assertive community treatment for homeless Canadians with serious mental illness. *Psychiatric services*, 67(3), 275-281.
5. Appel, P. W., Tsemberis, S., Joseph, H., Stefancic, A., & Lambert-Wacey, D. (2012). Housing First for severely mentally ill homeless methadone patients. *Journal of Addictive Diseases*, 31(3), 270–277.
6. Bason, C. *Leading public sector innovation : co-creating for a better society*. Bristol, UK: Policy Press, 2010. 278 p.
7. Bela B., Rasnača L.(zin. red.). *Sociālā darba vārdnīca*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023. 640 lpp. <https://www.lm.gov.lv/lv/media/23154/download?attachment>
8. Benjaminsen, L. (2014). 'Mindshift' and social work methods in a large-scale Housing First programme in Denmark. *Homeless in Europe*, Summer, 12-13.
9. Benjaminsen, L. (2018). Housing first in Denmark: an analysis of the coverage rate among homeless people and types of shelter users. *Social Inclusion*, 6(3), 327-336.
10. Bollo, C. (2022). Designed for Home: Opportunities for Enhanced Ontological Security in Permanent Supportive Housing Apartments. *Journal of Interior Design*, 47(4), 49-67.
11. Brown, M., Malone, D., & Jordan, N. (2015). Tenant satisfaction with a single-site housing first program. *Journal of Social Service Research*, 41(4), 498-507.
12. Colburn, G., & Aldern, C. P. (2022). *Homelessness is a housing problem: How structural factors explain US patterns*. Oakland, CA: University of California Press.
13. Department for Leveling Up, Housing and Communities (2022). *Evaluation of the Housing First Pilots. Third Process Report*. Crown: London.
14. Dobelniece S. 2007. *Homelessness in Latvia: in the Search of Understanding*. Tallin:Tallina Ulikool.-127p
15. Dostupný Domov. Pieejams: <https://www.dostupnydomov.sk/sk/uvod>
16. Duarte, T., Costa, P., & Ornelas, J. (2018). Implementation of Housing First in Lisboa, Portugal: A fidelity study of the Casas Primeiro programme. *European Journal of Homelessness*, 12(3), 199-227.
17. Eide, S. (2020). Housing first and homelessness: The rhetoric and the reality. *City Journal*.
18. Eiropas Komisijas (EK) izstrādātās "Labākas pārvaldības vadlīnijas" (European Commission, Better Regulation Guidelines, Better Regulation Toolbox). https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how/better-regulation-guidelines-and-toolbox_en

19. EVALSED - The resource for the evaluation of Socio-Economic Development: Sourcebook - Method and Techniques. (2013). European Commission. Pieejams: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/guide/evaluation_sourcebook.pdf
20. FEANTSA (2012). Social Rental Agencies: An Innovative Housing-led Response to Homelessness. Brussels: FEANTSA.
21. FEANTSA (2022). Urban challenges, housing solutions: Understanding cities vacant housing potential to provide adequate affordable housing solutions. Brussels: FEANTSA.
22. Fizisko personu datu apstrādes likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/300099-fizisko-personu-datu-apstrades-likums>
23. From a Shelter to a Supported Housing Unit Alppikatu. Prezentācija, 2022.
24. Gaetz, Stephen. (2017). THIS is Housing First for Youth: A Program Model Guide. Toronto: Canadian Observatory on Homelessness Press.
25. Goering, P. et al (2014). National Final Report. Cross-Site At Home/Chez Soi Project. Calgary: Mental Health Commission of Canada.
26. Goering, P., Veldhuizen, S., Nelson, G.B., Stefancic, A., Tsemberis, S., Adair, C.E., Distasio, J., Aubry, T., Stergiopoulos, V. and D. L. Streiner, D.L. (2016). Further Validation of the Pathways Housing First Fidelity Scale. *Psychiatric Services*, 67(1), 111-114.
27. Greenwood, R.M., Byrne, S., O'Shaughnessy, B.R., NHFIE Team (2022). National Housing First Implementation Evaluation Findings. Limerick: University of Limerick.
28. Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumos Nr. 102 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū" 9.1.4.4. pasākuma "Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)" īstenošanas noteikumi";
29. <https://likumi.lv/ta/id/330046-grozijumi-ministru-kabineta-2016-gada-9-februara-noteikumos-nr-102-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-9-1-4-specifis...>
30. Hjem til Alle. Pieejams: <https://hjemtilalle.dk/hvem-er-alliancen/>
31. Henwood, B. F., Matejkowski, J., Stefancic, A., & Lukens, J. M. (2014). Quality of life after housing first for adults with serious mental illness who have experienced chronic homelessness. *Psychiatry research*, 220(1-2), 549-555.
32. Homeless Link. Housing First. Pieejams: <https://homeless.org.uk/areas-of-expertise/housing-first/>
33. Homeless Hub. Pieejams: <https://www.homelesshub.ca/>
34. Housing First. Pieejams: <https://housingfirstnederland.nl/wp-content/uploads/2020/09/Houding-First-Housing-First-Nederland.pdf>
35. Housing First Europe Hub. Pieejams: <https://housingfirsteurope.eu/>
36. HousingFirst Maintenance Requests. Pieejams: <https://www.housingfirst.org.au/maintenance-requests>
37. Housing First Training. Pieejams: <https://housingfirsteurope.eu/housing-first-training/>
38. Hunter P. & Cooper I. (2019). The Evolving Understanding of Chronic Homelessness in Canada:
39. https://www.feantsaresearch.org/public/user/Observatory/2019/2019_conference/ppts/Seminar_6_-_Hunter_Cooper.pdf

40. Jones, S. & Fritz, L. (2023). Unlocking housing for Housing First. Brussels: Housing First Europe Hub & Housing Solutions Platform.
41. King J. (2019) Evaluation and value for money: development of an approach using explicit evaluative reasoning. (Doctoral dissertation). University of Melbourne.
42. Knutagård, M., & Kristiansen, A. (2013). Not by the book: The emergence and translation of Housing First in Sweden. *European Journal of Homelessness*, 7(1), 93-115.
43. Kusenbach, M. (2003). Street phenomenology: The go-along as ethnographic research tool. *Ethnography*, 4(3), 455-485.
44. Labsajūtas atgūšanas rīcības plāns. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/8365/download>
45. Lanzerotti, L. (2004). Housing First For Families. Research to Support the Development of a Housing First for Families Training Curriculum. San Francisco: The National Alliance to End Homelessness. <https://reachadvocacy.org/wp-content/uploads/2017/12/HousingFirstResearch.pdf>
46. Leni, E. (2023). The Economic Benefits of Ending Homelessness. Pieejams: <https://ysaatio.fi/en/the-economic-benefits-of-ending-homelessness/>
47. Likums „Par pašvaldībām”. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=57255>.
48. Loubiere, S., Tinland, A., Boucekine, M., Girard, V., & Auquier, P. (2019). Individual and process factors influencing user’s satisfaction with Housing First services. *European Journal of Public Health*, 29(Supplement_4), 347.
49. LR Tiesībsargs. 2019. Bezpajumtniecība Latvijā. Pētījums. https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/migrate_2022/content/bezpajumtnieciba_latvija_petijums_2019_1594305394.pdf
50. Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumi Nr. 102 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū" 9.1.4.4. pasākuma "Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)" īstenošanas noteikumi", t.i., 2022.gada 15.februāra MK noteikumos Nr.121, ar kuriem veikti grozījumi iepriekšminētajos MK noteikumos. Pieejami: <https://m.likumi.lv/ta/id/330046-grozijumi-ministru-kabineta-2016-gada-9-februara-noteikumos-nr-102-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-9-1-4-specifis>
51. Ministru kabineta 2017.gada 13.jūnija noteikumi Nr.338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”. Pieejami: <https://likumi.lv/ta/id/291788-prasibas-socialo-pakalpojumu-sniedzjiem>
52. neunerhaus Housing First Pilot Project Report Vienna, April 2015 https://www.neunerhaus.at/wp-content/uploads/2023/07/20150925_HousingFirst_Report_english.pdf
53. Nye, K. (2022). Grace Can Lead Us Home: A Christian Call to End Homelessness. MennoMedia, Inc..
54. Padgett, D., Henwood, B. F., & Tsemberis, S. J. (2016). Housing First: Ending homelessness, transforming systems, and changing lives. New York: Oxford University Press.
55. Paula, L. (2023). Līdzdalīgais novērojums. <https://enciklopedija.lv/skirklis/120842>
56. Patterson, M., Moniruzzaman, A., Palepu, A., Zabkiewicz, D., Frankish, C. J., Krausz, M., & Somers, J. M. (2013). Housing First improves subjective quality of life among homeless adults with mental illness: 12-month findings from a randomized controlled trial in Vancouver, British Columbia. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 48, 1245-1259.
57. Peng, Y., Hahn, R. A., Finnie, R. K., Cobb, J., Williams, S. P., Fielding, J. E., ... & Community Preventive Services Task Force. (2020). Permanent supportive housing with housing first to reduce homelessness and promote health among homeless populations with disability: a community guide systematic review. *Journal of public health management and practice: JPHMP*, 26(5), 404.

58. Pleace, N. (2016). Housing First Guide Europe. Brussels: FEANTSA.
https://www.feantsa.org/download/hfg_full_digital1907983494259831639.pdf
59. Pleace, N., Baptista, I. & Knutagård, M. (2019). Housing First in Europe: An Overview of Implementation, Strategy and Fidelity. Brussels: Housing First Europe Hub.
60. Pleace, N. (2017). The Action Plan for Preventing Homelessness in Finland 2016-2019: The culmination of an integrated strategy to end homelessness? *European Journal of Homelessness*, 11(2), 95–115.
61. Pleace, N., & Bretherton, J. (2019). The cost effectiveness of Housing First in England. London: Homeless Link.
62. Polvere, L., MacLeod, T., Macnaughton, E., Caplan, R., Piat, M., Nelson, G., Gaetz, S., & Goering, P. (2014). Canadian Housing First toolkit: The At Home/Chez Soi experience. Calgary and Toronto: Mental Health Commission of Canada and the Homeless Hub.
63. RD Labklājības departaments. Bezpajumniecība Rīgā 2021.
<https://ld.riga.lv/files/Prezentacijas/Bezpajumnieciba%2001062021.pdf>
64. RD Labklājības departaments. Gadagrāmata: Sociālā sistēma un veselības arūpe Rīgā 2022. gadā.
https://ld.riga.lv/files/Gadagramatas/Gadagramata_2023.pdf
65. Ripka, Š., Černá, E., Kubala, P., Krčál, O., & Staněk, R. (2018). The Housing First for Families in Brno Trial Protocol: A Pragmatic Single-Site Randomized Control Trial of Housing First Intervention for Homeless Families in Brno, Czech Republic. *European Journal of Homelessness*, 12(1), 133-150.
66. Roga-Vailza, V., Ozola, I., & Apine, E. (Red.). (2021). Sociālais darbs ar gadījumu. Teorija praksē. Rīga: Latvijas Republikas Labklājības ministrija.
67. Service design/design thinking in public services. <https://www.interregeurope.eu/good-practices/service-design/design-thinking-in-public-services>
68. Smith, C. (2022). Homelessness and Housing Advocacy: The Role of Red-Tape Warriors. New York: Routledge.
69. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68488>
70. St Mungo's (2020). Homeless Couples and Relationships Toolkit. https://homelesslink-1b54.kxcdn.com/media/documents/StMungos_Homeless_Couples_Toolkit.pdf
71. The Housing Finance and Development Centre of Finland. (2021). Homelessness in Finland 2020: <https://www.ara.fi/download/noname/%7B0D67A61D-7980-467C-8346-287DB5768DD2%7D/166447>
72. The U.S. Department of Housing and Urban Development. (2022). The 2022 Annual Homelessness Assessment Report (AHAR) to Congress: <https://www.huduser.gov/portal/sites/default/files/pdf/2022-ahar-part-1.pdf>
73. Tiesību akta projekta "Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumos Nr. 102 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū" 9.1.4.4. pasākuma "Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)" īstenošanas noteikumi"" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojums (anotācija). <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/2f1b0d04-7b55-4047-8a0d-b5fe6fb1390e>
74. Tsai, J., Mares, A. S., & Rosenheck, R. A. (2010). A multisite comparison of supported housing for chronically homeless adults: "housing first" versus "residential treatment first". *Psychological services*, 7(4), 219.
75. Tsemberis, S., & Eisenberg, R. F. (2000). Pathways to housing: Supported housing for street-dwelling homeless individuals with psychiatric disabilities. *Psychiatric services*, 51(4), 487-493.

76. Tsemberis, S. (2020). A Housing First Manual for Ireland. Dublin: Dublin Region Homeless Executive.
77. Turner, A. (2015). Performance Management in a Housing First Context: A Guide for Community Entities. Toronto: The Homeless Hub Press.
78. UNDP Global Centre for Public Service Excellence (2014) Design Thinking for Public Service Excellence https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/GPCSE_Design%20Thinking.pdf
79. Y-Foundation (2017). A Home of Your Own: Housing First and ending homelessness in Finland. Keuruu: Otava Book Printing.
80. Viljanen, S., Lämsä, A.-M., & Kaakinen, J. (2017). Social Innovation: The Y-Foundation Case. In: A. K. Dey, & T. Thatchenkery (eds.), Advances in Social Change, Leadership & Organizational Decision Making (pp. 23-33). Bloomsbury Academic.
81. Vintiša, I. (2017). Ielu sociālais darbs ar bezpajumtniekiem Rīgā. (Maģistra darbs) Rīga: Latvijas Universitāte.
82. Woodhall-Melnik, J. R., & Dunn, J. R. (2016). A systematic review of outcomes associated with participation in Housing First programs. *Housing Studies*, 31(3), 287-304.
83. Wright L., & Peasgood T. (2018). Cost-effectiveness analysis of Housing First. London: What Works for Wellbeing.
84. Wygnańska, J. (2016). Chronically Homeless People in Poland: Target Group of the 'Housing First–Evidence Based Advocacy' Project. *European Journal of Homelessness*, 10(2), 41-59.
85. Zajac, C., & Godshall, K. C. (2020). Empowerment through accessibility: Community needs assessment data for LGBTQ communities. *Social Work in Public Health*, 35(6), 483-493.
86. Zalāns, K. (2013). Izdzīvošanas stratēģijas pilsētvidē: Dzīves patversmē. (Bakalaura darbs) Rīga: Latvijas Universitāte.

Pielikumi

Pielikums Nr.1 Pakalpojuma apraksts